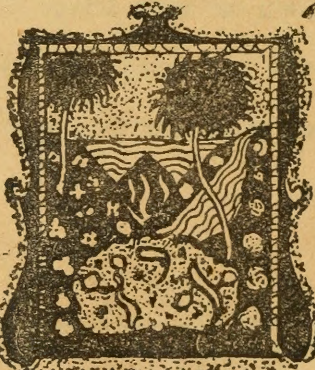


ברפוס
„דאס נייע לעבן"
אודעסא

Me'asef

המאסף

לספרות יפה ולבקרת



הוצאת [illegible]

תרע"ו

1916

בגשתנו אל עריכת המאסף „ארץ" היה בדעתנו לקבץ בו את רוב הסופרים הצעירים ולהבליט בזה את דרכיה ושאיפותיה של ספרותנו הצעירה. לדאבוננו הרב, מפני המאורעות הפוליטיים לא עלה בידינו לבצע את מחשבתנו במלואה.

כן גם לא יכולנו בבית־הדפוס העברי הנהרס והרעוע להדר את הספר בסידור, בהגהה ובדפוס כמו שהיה ברצוננו תחלת.

הקורא העברי, בהוציאו את משפטו על המאסף שלפניו, יביא בודאי בחשבון את התנאים הקשים אשר בהם היו נתונים עורכיו.

המערכת.

לְאַבְרָהָם מַפּוּ.

זְהַב־חֲלוֹ־וֹתֶיךָ הַתּוֹעֶה בִּשְׁמֵי־קֶדֶם וּבֵין עַרְפִלֵּי־מוּסָר
לֹא הוּעַם עֲדֶנָה.

וּבֹר־אַהֲבָתְךָ סְפוּג רַעַד־קֹדֶשׁ וְשַׁלְוַת־תּוֹם עוֹד לֹא נְגֹאָל.

לַשָּׁוְא הֶעִיבוּ עֲלֵיהֶם דּוֹרוֹת מְטוּנִים עַנְנֵי־גֶשֶׁם; לַשָּׁוְא
הוּנַף הַגַּרְזֶן וְאַתָּה עוֹדְךָ בְּאִבְּךָ.

הַחוּט נִקְפָּד.

הָבָה נְשׁוֹרֶנוּ מֵחָדָשׁ; נְשׁוֹרֶנוּ בְּתוּמַת־לֵב, עַנְוַת־נֶפֶשׁ
וֶאֱמוּנַת־אֵל.

שלמה צמח.

* *
*

מֵעַל גְּדוֹת גֵּימַן הַשְׁקֶפֶת, חוֹזֶה, אֶל מוּל אַרְמְנוֹת שׁוּעֵי־יְהוּדָה וַעֲלֵי אָהֳלֵי־שֶׁקֶט בִּסְבִיבוֹת יְרוּשָׁלָיִם.

מְדֵי רָמְסוּ רַגְלֶיךָ רֶפֶשׁ חוּצוֹת קוֹבְנָה, בֵּין תַּגְּרָתֵי יְהוּדֵי לִיטָה.

בְּעִתּוֹתֵי חֲשֵׁכָה וּבַעֲרוֹת דָּרְכָה כּוֹכָב בּוֹדֵד מִיַּעֲקֹב, וַתִּגַּהּ אוֹר לֹא־נִדְרָשׁ לְיוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת.

וַתְּכַשֵּׁף בְּקִרְבֵי יַלְדוּתֵנוּ בִּשְׂפַת חוֹזִים נִשְׂגָּבָה, בְּרִשְׁפֵּי אַהֲבַת תָּמָר וּבַחֲלִיל הָרוֹעֶה אַמְנוֹן.

לְקוֹל הֶחָלִיל הֶעָרֵב נִמְשַׁכְנוּ מֵאָז הַיַּלְדוּת עַד הַיּוֹם, וַנִּנְהַר לְטוּחוֹת הַלְּאָה [illegible] הַזָּהָב מִגְּאוֹן יַעֲקֹב וּמֵהֲדַר הַלְּבָנוֹן.

א. שטיינמאַן.

א. שטיינמאן.

מִסֵּפֶר הַגִּלְגּוּלִים.

א.

כבני שחף־מבשרים לתועים בארחות ימים חופים מתקרבים, כן היה בית־החומה הכחול גֻוָה של העלמה היפהפיה, מבשר לי רגעים שלוים, אשר יפכו חרש תחת שפריר אהבתנו; ובעודני נע ונד בין חומות־קריה, תחת עננים פוסעים, פוסעים עלי ראש, היו מבקיעים אלי ומהילים נתיבי פצולי־אור הנוֶה כל שגדלה אפלה בין חומות, כי בהירות היו עיני יפהפיה, ותהי נשמתה שקופה כסלסילה מלאה פרחים, אשר עין תצלל אל קרקעיתה. וגם בעלות עֲננה קלה ותשכן על דמות היפהפיה, היו זורחים אלי המבטים כקשת בתוך הענן, כי הן בפטור פרח פקעיו לקראת שמש עולה, האם יסגרם מדי ישתערו עננים ויאפילו עליו אור שמש? אפס, עוד לא נבא לבי לי, שגם ציצים, פרחים רכים־טהורים נוהים במעמקיהם אחרי טחב ואופל.

בלב שקט על אשרו שבתי גם הערב לנוח. הייתי אדם אשר רגליו דורכות בֻטוחות ולבו נכון לקראת ודאִי ומזומן; אולם רק דרכתי על סף בית, רעשו כתלים נגדו. עוד בפרוזדור משבַני קו אור מרטט קלוש והגיג דומיה כבושה, כאנקת חיה אכזריה בישימון טרם הגיחה על טרפה. רגעים עמדתי עד בוש – אין איש לקראתי. נוע נע בי לבי ויכני. פתחתי דלת חדר, נשא אלי ביעף זוג מבטי־זר שוטם ונכויתי בדמי הרותחים. התבוננתי: חרש מֻסבה עלמה יפהפיה על סופָה כבושת־ראש־ומבט, כיונת אלם אשר יזמה רעה, מתכווצת אל השַל אשר יעטה נופה, כמסתתרת אל תוך חביון אהבתה מפני. כאשר רגליה שרועות על שרפרף, הדום חדות־אשרה, והיא מפכה המיה חרישית של הויתה אל מול זר מסב במקומי על סופה ושותה יפי־עלמה כאויר. הריצותי מבטי סביבי ואחפש לרגלי התהום. ואעמוד רגעים בתמהון, הרימה עלמה ראשה, תלתה עינים נבוכות למעלה, חלפו מבטים טמני והלאה והשתלבו במבטי זר אשר נקוו לקראתם בדרך והשתזרו בשלח בכת תוטי־נגר. הותז ניצוץ מן נור ויפלח את התהום אשר לרגלי.

הבינותי: חיי הם הפתילה לשלהבת הנאהבים, —
פני ספר פשר דברי ימי חיי־קודרים באים.

לא מגרתי בית על עמודיו וקירותיו, ולא תלשתי בחמתי שערות־ראש. החשתי פסיעותי ללא הד כלעומת שבאו. נכגרה אחרי דלת ואבן; כל אשר לי עזבתי מאחוריה. אך לבי לא כאב ברגע זה ולא בכה על חורבנו. קפא קפא בי ויסגור על מצוקותיו. גם עיני לא הזילו דמעה, כי אמרתי: שלמה אשיל מחמדי־דמעותי לתהום האפס? הכי תספוג אל קרבה דמעה אף אחת מששים של אש־כאב צורבת?

אפס מעל שלבי קומות ירדתי בקול רעש ובהלה כאיש נכון להשתטח אפים ארצה. השתערו לקראתי רחובות זעומי־תואר עם בתי־חומות צפופים, מגדלים, פסגות, כפות־כנסיות ושלהבות פנסים מהבהבות ומרפרפות כלוחשות על מכה. ותעופנה מרכבות תמידות כסדרן, ויגהמו סוסים, ובני אדם פסעו דחופים, סיעות סיעות ושלובי־זרוע כמתמול שלשום. וילחש לבי: אין ביניהם גואל ולא מנחם ופדות אין. האדלג עלי חומות או אזנק לתהום? ואם ארחץ שערות ראש במצולות ים, האם לא ירדפוני מבטי־עלמה גם עד שם? ואם אפליט נשמה אל בין חומות כרך, הכי יכופר גם עלבון חיי שכול? והאם לא יזעקו דמי מתוך דכיי משברי־תאוות בזרועות נשים חצופות מוכרות חטא במחיר כסף?

כבשתי צער־כאב בלב ואמר: אלך באשר אלך ולא אתן דמי לרגלי ולעפעפי—מנוחה־שנת, כי הפקרית היתה הויתי מהיום לכל רוחות עולם. ואעזב מאחורי, אחד אחרי אחד, רחובות קריה, בתי־חומות רמי־קומה, שאון חיים ובת־קולם ואלך ואלך עד כי נגלו לעיני שרמות סוף־קיץ וראשית־סתו, ערומות ועריות. ואהי מהלך כל הלילה בלי הפונות עקב אשר כבר לא ידעתי דרכי אשר משם יצאתי ואשר אליה עיני נשואות. וי וי,—קראתי בחמת צערי—ולואי לא אשגח בעקבי ולא יובילוני חלילה רגלי אל ראשית דרכי!

גבר רעב, כי לא היה לחם באמתחתי ומים לא מצאתי לשבור צמאוני. עיפו רגלי מאד ותכשלנה ברכי. סחרחר ראש ולב ריק, ואפחד להתעלף ממרבית צער. נצנץ לעיני אילן עומד למעצבה, יחיד נשכח בערבה, ואמר: פה אנוח ואחליף כח, יען אילן ערער זה רמז הוא לי, ערער, משמים כמקום מנוחת מעט. שמתי למראשותי מאבני מקום ואשתטח תחת אילן, ירדה לעפעפי תרדמה ותשבות עלי נפשו.

עוררתני אילת שחר משנתי וטללי בקר טפחוני על פני—ואיקץ,

ותזרם בקרבי שפעת כחות חדשים ואתחדש: אולם דמי נעשו בי כמצולות טים כבירים וצער עלבון ישן תסס בקרבי שבעתים. ואשמע קול מלב:

– לך בן־ אדם, לך, למזרח ולמערב, לצפון ולדרום. אל מנוח! ואשים לדרך פעמי.

ויהי כשקוע עלי יום, וינץ לעיני שביב אור ורוד מהבהב, מרפרף וגזוע חליפות. ואני לקראתו. אפס, רחק טנגדי שביב ככל אשר קרבו אליו פני. ואארב אחריו לשוא עד כל הכחות, כי ית־מק וכמעט אמרה נפשי נואש. צף לפני פתאום שביב אור הכלילי בוקע ובא מעבר מזה, ואיאש את לבי מאור ורוד ואאחז דרכי בעקב שביב חכלילי.

הארכו שעות או מעטו? ואראה אני עומד לפני שער ברזל סגור ומסוגר. שער גבה־קומה מאד. לשוא אחפש סביבי מבוא כי איננו. ויבצר גם ממני לטפס על צוקי חומותיו, יען גבהו מאד. דרשתי בעינים פתח נסתר, חור או סדק ולא מצאתי. ואעמוד משמים מחוץ לחומה תומך ראש עיף, בברזל צונן מדי יבכה לבי בי.

וכאשר נצנצו זהרורים ראשונים משחר חי, נגלה גם לעיני מבוא צר פתוח, אשר לפניו עמדתי בעוד לילה, כל הלילה, כעור שתום־עין מגשש באפלה. שטפוני שמחה ותחלה על נפשי וסלחתי לי סלף ושטות חיים עורים מגששים באפלה. ואראה שער, והנה עוד שער, שער לפנים משער, עד סוף שבעה שערים. מבוא, מבוא רחב־ידים, חצרות עד אין קץ. אופל כבד פה, ואני לא אתיאש, יען אוחז אני בעקב שביב חכלילי, אור לנתיבתי. ואצעד ואצער. בנינים ענקי קומה, חלונות מוצאי אור בהיר, אורים, אורים מסביב. שומר־סף אין, אין יד אורבת לי ועין לא תרגלני. שמחתי, פתחתי דלת, ותעמודנה רגלי על סף טרקלין, מוצף אור יקרות; העיפותי עינים חרדות סביבי: שלחנות־שן, כסאות־בהט, הדר אספקלריות מן רצפה עד תקרה ונברשות יוצקות נחלי אור – אפס טרקלין ריק, ריק מאיש.

ואפנה מבטי לימין ולשמאל ואראה וילונות־ארגמן פרושים על חלונות וכתלים. הפשלתי בקצה אצבע אפס קצות וילונות פלס לי דרך עד סוף טרקלין שני ריק, אשר גדלו אורי נברשותיו מן הראשון ואין קץ להדר אילנות ופרחים חמודים. ואשוב ואפשל קצות וילונות, ואפלס לי דרכים בטרקלינים ריקים עד טרקלין שביעי. רב היה קהל בשביעי, גברים וגבירות מסבים בכורסות־בהט אל שולחנות־שן ערוכים

מאכלים, מטעמים ויינות־עץ מתנוצצים בבקבוקי־בדולח. ואעמד רגעים רבים על הסף. איש לא הציץ בי ולא רמזה אצבע. הנני עומד משתומם לשפעת קרואים, להדר כבוד, לרננת צהלה אשר תחריש אזני, ואמר בלבי: ודאי כל קרואיהם מסבים פה לכבוד האורח ומצפים עד בואו אל עולם האמת, כי הן פה עולם־אמת וטרקלין זה גן־עדן, על כן יהמו כולם ויתרועעו משמחה לקראת־בא – ובעבור־זה אין מהם יוצא לקבל פני בא וגם עין לא תציץ בי?

ובין כה וכה והנה נפנפה אצבע לקראתי מתוך המון גלגלות, ידים, פרצופים. ודאי רמזה לי לגשת אל שולחן, אפס אצבע זו התחמקה מיד מלפני עיני ונטשטשה בתוך ערבובית גופים ופרצופים. ואעקר רגלי ואפסע לי לפני לאט, ברתת ובראש מורד ארצה, עד גשתי אל דרגש ארגמן בקרן־טרקלין. עמדתי כמוך נשען, יען מט ראשי ורגלי פקו טעיפות. קורי תרדמה אוחזים עפעפי עיני, מדי ימושו קולות הוגגים דמי, ירנינו כל חושי ויוקידו כל קרבי בי. ואהי כשכור או כחולם.

מעטו מסבים אחד אחרי אחד. נדמו לאטם קולות־תרועה. נתרוקן טרקלין כמקדש אשר עזבוהו. כבתה יד־חרוצים נברשות ואורים גועו. עוד תנענה מן מרחק בנות־קולות עמומות. לא ארע אן נעלמה כל תפארה, כאשר לא ארע מקום מבואה. לא ידעתי גם נפשי. עוד שלהבת מנורה אחת דולקת על שולחן אשר אורה מתמעט לאטו. ומסביב לשירי־אוכלים, קליפות ועצמות מפוזרות על מפות שולחנות, מפוזת גבירה כבודה כלילת־תפארת, אשר כבר הפלתה אותה מבתחילה לי עיני מבין מסבים ואסתכל בפניה בגנבת־עין ואראה והנה היא לבנת־פנים, בהירת־עינים, נאה, צנועה ואף שערותיה צהבהבות. ותהי צופה בי ומצהילה לי בת־צחוק־נדיבות. ידעה נפשי: אלי כמהה ותהי היא היד, אשר שלחה לי תחילה אצבע רומזת לגשת עד שולחן.

ואני ממקומי איני זז וגופי לא נע ונד, לא נרתעה בי גם אצבע יד, כי לא למדו ידי לעשות כן מדי אראה לפני יופי זר; ויהי לי מבטח כמת, ובשר נופה חנוט היה לי. ויהי לי ברק־כזבון זיו עיניה־חן וכריה חם של שבלים שדופות, חרוכות־שמש עלו באפי ריחות שמניה. אפס גם לא נמלטתי מפניה על נפשי, יען כבדו, כבדו כל אברי ויתבלבלו חושי בי. רבץ עלבון וצער־כאב כמשא כבד על לב.

ויהי בעשותי כה וכה ותגש נאלי לבנת־פנים ובהירת־עינים ותשג

על ידי בכורסה ותגע בכף־ידה במצחי, מדי התקותו פניה מרחמי אם ותלחשנה שפתיה:

– חם מצח, בני! חם! – חולה אתה, בני!

ואשתומם על האשה כי לא תשאל את פי לפשר מחלת ולראשיתה. אפס יד קרה נחה על מצחי ולא משה, פנה גם תמיה מן לב. ואסתכל בפניה ואתהה לי לאט מדי ששתי במסתרי, יען אמרתי עם לבי, שלמה לא תהי יד אשה יפה זו נחה על מצח לוהט זה? ויהי כאשר דברתי עם לבי כה, חדלה מקרבו תמיה כליל.

רשרושים מתוקים מן שיראים לחשו אל תוך אזני. אל דרנש־ארגמן נגשה גברת שניה, שזופת־פנים, סמוקת־לחיים עם שחור־עינים אשר שחר מנחלים. ואראה והנה פנים ירועים לנפשי ויהי כמו ראתם גם תמול וגם שלשום. נשמה גבירה בכבדות, כמו קצרה רוחה מתאותה ותפשק זרועותיה. שאגו כל יצורי גוה הסאים בריב ונזרת קומתה חצופה זעזעה כל עין. תנועותיה מזורזות ולהומות נדמו למיתרי כנור, ערוכים לקראת יד פורטת, ורגליה טופפו כעולות עלי שלבים לערש־דודים. שמה גם היא כף־יד על מצחי ותשאל את פי רעותה בקול מהזה:

– הוא חולה?

התקדרו פני בהירה בעבי צער ותתלחשנה שתים נשים בסוד־שיח קול דממה. ואקרא מעל פניהן: חולה אני וזה הררגש ערש־דויי הוא! אולם לבי כאב לי מדי אראה בהירה מתרפקת על סמוקת־לחיים ושתיהן תתלחשנה. אהה, למה תחלל אהובתי, בהירתי, את כבודה מדי תתלחש עם שחרחרה? – הנה לבי בינונו, כאשר פרפרו כל יצורי גוי וילהטו באש אשר לשחרחרה חכלילת־לחיים.

– חולה. חולה קדחת הוא – שמעה אזני קול מתוך פי הבהירת, אשר הרעיד יחד עם צנה כל יצורי גוי.

ואפן מבטי כה וכה ואראה: התחמקה חכלילה ונותר אנחנו לבדנו, אני ובהירה. ותשב סמוך, סמוך, על ידי, למראשותי, ותשם כף־יד ענוגה על מצחי ותאהיל בתפארת גוה ובנשימתה רותחת על גופי המפרפר במכאובי כאומרת לסוכך עליו מכל רע. רפתה מחלתי כמעט וקדחת לא צרבה עוד כמתחילה את בשר גופי. ויהי כאשר אך הוקל לי מעט ויפעמני לבי בכח כלב חוטא, שב בתשובה, יען בא לפני זכר העלמה היפהפיה אשר גרשני ממנה זה, ותקבצנה כל מצוקות העלבון

ותרבצנה על נשמתי ככנפי עופרת עוף ענקי. וינעצו המבטים בגופי כשפודי אש.

וכמו הקשיבה בהירה להניג [illegible]־נסתר ותסעד אותי בחליי כאשר יסעדו איש חולה מחלה כפולה. הביאה את ראשי לוהט מקדחת משנה אל תוך חיקה, נוה שאנן, ותצין בי עמוק עמוק לתוך נפשי לתור שם פנת כאב. שמתי למשמרת את ראשי, צערי והויתי בחיק, לבעבור היות לי חסות מפני מבטי הזר, אשר דלקו אחרי והדביקוני להוֹתי גם בחיק, ותלחש לי: –

– הרדם, בני, חרדם נא, בני, ויוקל לך, הרדם נא!

כשפוני צלילי קולה המתוקים וישפכו עלי תרדמה ואיקץ כעבור תקופה פתומה לי, לאור נברשות דולקות ולתרועות קולות־חוגגים. ואריין עיני סביבי ואשתומם על מראה ואשאל לי לנפשי: האם לא האיר עוד יום? הכי לא נתרוקן הטרקלין משכבר מקרואיו?

שוב נדמו קולות וכבו אורים כמעשה הראשון, גם מנורה מהבהבת לא מטה מעל שולחן. ותאמר אלי בהירה ותזהירני בבת־צחוקה:

– מרוע תשתומם, בני, על המראות והקולות? – הלא כבר האיר פעם שחר־יום וכבר פנה ויהי גם ערב אשר חלף וכבר אתא לילה אשר אילת שחר תפרוש, הנה תפרוש עליו כנפי אורה. ואתה, בני, עודך נרדם, ערבה לך שנתך?

הטעימתני ממטעמי השולחן ותגמיאני יין רענן מגביע־גביש, אשר הקר בי זרם כביר עם כחות מחודשים. ואתנודד וארד כעץ ערב־דוי ואעמד על רגלי. התחמקה בהירה ושוב שבה אלי בתפארת שמלות־שני משבצות אבנים טובות ומרגליות. גם לי הביאה בגדי ארגמן, הלבישתני כתונת פסים ותז עלי מצלוחית פליטון. נשקפו לנגדי פנים קורנים מתוך אכפקלריה מצוהצחה ואשמח על נפשי שמחה גדולה. אפס, גם צר היה לי עד מות, כי עלה לפני, כנחל מתגאה, זכר בית־ההומה הכחול, נוה העלמה היפהפיה והעיף לעיני קלסתר פני השוכנת בין כתליו ואתקונן בי: למה לי כל יקר ומה בצע לי בתפארת אשר לא תחזה בם עין יפהפיה מדי תראה אותי בהדרתי?

וכמו עמדה בהירה על כף לבי ותקשב באזניה פטר הרהורי־נפשי ותתן בי מבט נוגה, רוה־צער, אשר חדר אל תוך תוכי כמבטי היפהפיה בראשית האושר. דמתה גם הזותה לקלסתר צנוע אשר לעלמה יפהפיה. ותרקד לעיני ותרקיד לנגדי אספקלרית־בדולח ותעתר עלי קול־כשפיה:

– צער הוצק במבטך, בני, וחן – בצערך. ידעתי: נורש גורשת מנוה־שאנן, עם זרים בגד בך גם תום. רגלו אחריך מבטים. חפשת לרגליך תהום, תחת ערער שכבת הנפש, תועה היית, תועה אתה בני, רבה עוד דרך לפניך, אין גואל ולא מנחם ופדות אין. הוי, הוי, בני, רק בחיקי נוחה.

ואשכב כמצותה על דרגש בחיק ואראה שלוה כי נעמה, ויהי מתוק לנפש גם קול. ותבא גם חכלילה, שתי הנשים משולבות־זרועות, חבוקות ומדֻבקות, מרקדות ומרקידות אספקלריות ומאורי אש. ארבע זרועות חשופות, צחורות, כלבנת שלג וכנגה ירח חור עלי שלג־צחור. אפס לבי בכה בי בראותי זרועות־פז, יקרות־חן, משולבות עם זרועות חכלילה ואצטער על ערב וצירוף שני מיני לובן זרועות. צפתה בי בהירה ובעיני המשוטטות, הבינה פשר דבר, עקרה גופה מבין זרועות החברה ותזרה באצבע רומזת אותה הלאה. נעלמה חכלילה כהרף עין. כרעה בהירה לרגלי על ברכים, סתרה שער ראש, אשר השתפך על צחור צוארה כגלי כסף, כרכה גופי בתלתלי שער ולא וחדלה, התמוגג בי לב מעונג, מחולשה, מעיפות, ממצוקת־עלבון חי ופורח, ואתהפך במכאובי כאשר שמאלה תמכה ראשי וימינה חבקתני.

– שוה, שוה, בני! – לחשה אלי בקול דממה דקה ותרמז באצבעה אל מול חלון.

ואעיף עין ואראה אור יקרות, מזרק־אור נתז דרך חלון מעל ערשה ונגה לאור שבעים ושבעה מאור ירח ושבעתים מאור חמה. אילנות גן נהדר מלבלבים ומרקדים לקראתי ומסביבי, ועליהם פרות עד אין קץ, ואחז בסנסני אילן ואריח באפי אלפי ריחות למיניהם, אשר יבדילו עלה אחד מן שני. וארד אחרי כן מעל ערשי ואתהלך על פני גן. ותהלך גם היא לימיני, דוממה וחורה, בת־מלכה חומדת. ויהי אחרי אשר באו הריחות אל קרבי, כיינות־אל־מות ויעודדוני וישכרוני, נגשתי אל המלכה ואאחז בכף־ידה ענוגה ונרקד שנינו לנגה האור הבהיר, מאור לבנות בהיר, מאור שמשות נפלא, מאור שמשות מאליפות ונרקד ונרקד עד כי עזבני כח ולא ידעתי נפשי. הקיצותי בזרועותיה צחורות אשר לטפוני וכן לטפני קול מתוק ומלחש:

– בני, עדיין אתה תשוש־כח ורפה־אונים. עוד לא רפתה ממך קדחת. נרדם נא, בני, הרדם נא ותרפא! –

וארדם, ואיקץ, וארדם, ואשכב בחיקה ימים ולילות לרוב; ותהי לי

לאם, אחות ושיכנת־חיק ותרב עלי עצמת נפופיה וערגת למופיה לעיני שמש, ירח, כוכבים ורבבות נברשות; אפס נבר אור פני העלמה היפהפיה על אור שמש, ירח ורבבות נברשות. ויהי כאשר שכב ראש למנוחות בחיק בהירה, רפרפה מעל חיק דמות העלמה היפהפיה, ויהי כל ריחות פרח ופירות גן כמו זולפים לנשמתי מבשר הקודש וגוף הזך של העלמה היפהפיה. ונפשי יצאה, יצאה מן חיק, שבעה וילונות, טרקליניב, פלסה נתיב דרך פרחים, פירות, ורדים והדסים, שרכה פרסאות מאליפות, הסתבכה בין אילנות יערות עבותים ותטפס על הרים־סלעים ותתגלגל בבקעות ותתלבט על סוף חלון בית כחול, יען אשר כספתי הבל פי היפהכיה מתוך כל היינות והמשקאות שבבקבוקי־בדולח, ואשאף אויר־נשימתה מקרב רוחות מנשבות, וחהי ידה ענוגה מנצחת במסתורים על נפופיה ולטופיה של בהירה, לבנת־פנים וגם קולה היה מהדר מתוך קולי.

פרו ימים, פרו רבו, וכמו בן מצוקת־לב, פעפעה צרבת עלבון אל מעמקי נשמה ותערער כל אשיות נופי. התהלכתי חולה־משטים על פני גן וטרקלין, שולח רזון בפרצופי, ארבו אחרי מבטי זר שוטב, פערה תהום פיה ולא עוד היה חיק לי לכתרה. ותבן לבנת־פנים ותתלש שער ראשה ותפרם את שמלותיה לאמור:

– בני! שער גדלתי לכבודך ולזכר שמך יפעם לבי בי. בת־צחוקך החייתני, מבטך נותן בי נשמה וגם יגעש דמי השוקטים, כמים רבים בגעת בהם סועה, כי ראיתיך, בני, עיף, חולה, שבע־עלבונות, ואני, הנולדת מהבל כאב לבך, אבוכך בערך, בנשמת אפי אגן על שלותך, בני, בשערי המפוזר אחביאך מפני סערות וזועות. את שבילי חייך ארפד בפרפורי־נפש ורטט־לב. כי טיפים רבים כבר סרה בת־צחוקך המחיתני מעל שפתותיך שני ואני הולכת תמס. שור, בני: הנה רגע, הרת הויתי, אחרון לרגעי חיים בוכים ומתלבטים בצפיה, או ראשון ליובלות שנים עפים־באים כשורות אנקורים חוגגים. התאיר אלי בת־צחוקך ואחיה, ואם אין – אלך תמס, תמס, יכבו אורים כהרף עין, יפונו ריחות גן־עדן למיניהם וגם ארמון יעלם כבתנועת יד אשף...

ואעמוד מחריש. לא נעתי ולא זעתי, !וגם פני לא נשתנו כמעט, ויהי כאשר כלתה לבנת־פנים את דבריה ויבהל גופה להתמקמק, כשלהבת נר מגורשת מני רוח, כבו אחד אחרי אחד כל האורים עד אחרון ונדם רשרוש עלי אילנות גן, העיפותי עיני ואראה: אין ארמון, פסו שולחנות־

יען וכסאות־בהט. תם ונשלם כבוד רב. על אם דרכים נצב אני. שרמות פוטות שלנים. סופת זועה מתחוללת. ואני מטפס על גבעה בתוך זועת. לא ידעתי דרך אשר אליה מועדות פני. האטפס במעלות גבעה או אשים פני אל מורד. נשקף לקראתי דיוקן עלמה, שאנן. על יד חלון נוה היא נצבת ומבטיה בי. עיניה תחזינה אותי, כאשר הנני נע ונד כמשתולל בתוך הזועה. אפס תחייך לה לנפשה בשלותה ולא תגיד לקראתי אצבע וגם עפעף. יען לא צר לה על הלך נודד. לא קצפתי. גדבתי גופי אל סופה: הנני, שלך אני. כולי! טלטלתני סופה בכחה כי עז ותטיח גופי בן טיסה באילן רב־צמרת. רבצתי למעצבה לרגלי אילן גדול־סנסנים. שטוח ורועד מקור ומקדחת צורבת. ויהי טרי תעו עיני במרחקים התפללת עלי נפשי:

– הה, סופות־שלג כסוני! הה, סופות, זועות, סחרחרוני, סחרחרוני, גללו את גופי, גוללוהו, טלטלוהו והשליכוהו שם. על יד סף בית כחול להיותו לראוה לעלמה יפהפיה!

נפקחו עיני ויחזו עמוד קיטור מתמר ועולה כעין עמודי־קיטור, המערפלים צוקי הרי־זוב ביום ויהי רק העיפותי עיני בו והנה נהפך הוא לעמוד־אש אשר עינו כעין עמודי אש, המרפרפים על צוקי־זוב בלילה, ואני בסערה, ובתוכה מסתובבים, פורחים עולים ונופלים מן מרומים חיות רעות ועזות למיניהן שנהב ונמר, ארי וברדלס, כלבים עזים עם כנפי־אש ושורים בגי קרני־מדות, תנינים עם סנפירי־אש ותולעי־ברזל ענקי־קומה. ויסתובבו ויתובבו חיזת וצפרים בתוך סופת עיגולים, עיגולים, עיגול לפנים מעיגול, עד סוף שבעת עיגולים. ואני בתוך, רחפו עצמותי מפחד, כי אמרתי אל לבי: וי וי, הן טרף אטרף ואפרי יפוזר על פני שבעים ושבעה ימים וגם זכר לא יקום לי על פני אדמות!

קול רעש הממני. ואשא את עיני ואראה אילן עף לקראתי באויר, צמרת למטה ושרש למעלה, איש שיבה, אשר ראשו עוטה שערות־כסף, מטפס על אילן, ועיניו יורות זיקי אש. נרתעו אחוריהן כל חיזת וצפרים, יען נפל עליהן פחד איש שיבה. עפו להן אחת אחרי אחת ממנו נהלאה ונותר שנינו לבדנו. ואתבונן ואראה: זקן עוטה אש וערפל, עמוד אש לימינו ועמוד־ענן לשמאלו. וירעם אלי זקן קולו מתוך עבי עננים:

– רע, בן־אדם, אשר באת בממשלת שטן!

ואפל על פני מפחד ורוחי בי התעלפה. ויגש זקן צלוחית פליטון אל אפי ויריחני כתוכה. ותשב אלי רוחי מן ריח כי עז ואיקץ מתרדמתי, ואהי מוכה־תמהון, כי לא עוד ידעתי דבר מכל קורות חיי עד היום וגם נשכחה ממני ראשית דברים, אשר הביאתני עד הלום. הורידני זקן אל יאור ויטביל את בשרי במימיו הכי זכים. עליתי מתוכו טהור וכשר כתינוק נולד. ויוסף הזקן לדבר אלי מתוך עבי עננים:

– דע לך, בני, אשר דרסה רגלך במדור ראשון של ממשלת שטן, אפס עוד לך תקומה, בני, ולא נבצרה ממך פדות. הנה לך מקל זה אשר בידי, קחהו עמך ולך. ימים ולילות רבים, יובלות שנים תכתת רגליך עד אם תבוא עד קצה גבול מדור ראשון, וסימנו: הררי צפרי תכלת מתעלסות באהבים ומנעימות זמר על פני מי מנוחות, טהורים וזכים כעין הרקיע. אפס אתה, בני, אל נא תפנה ימין או שמאל, כי בנפשך הוא. ומיד אחרי זה יתעופפו סביבך כל חיות רעות למיניהן שורים בני קרני מדות עם צפרים דורסות וכלבים עזים, עזים, שוטמי אדם, עגול לפנים מעגול עד תום שבעת עגולים. אפס אתה, בני, התחזק נא ובקע לך דרך בין עגולים, מבלי פנות ימין או שמאל עד אשר יעלמו מאחוריך כל העגולים וידעת כי יצאת בשלום מן מדור ראשון והגעת ער גבולות מדור שני. ימים ולילות רבים, יובבות שנים תכתת רגליך, בני, עד אשר תבוא אל קצה גבול מדור שני. וסימנו: צפרי תכלת וכרובים זכים מתעופפים חליפות על פני ערבות מישור, מי מנוחות ועל פני תהומות אש וגפרית. חזק, חזק בני ולך לך לדרכך, כי בנפשך הוא. על קצה גבול מדור שלישי רועים נדיים וטלאים, מראשם ועד מחצית גופם כולם תכלת, ממחציתם השניה ולמטה – אש וברד. על קצה גבול מדור רביעי: סופות־זועות מתחוללות על ימי אש גועשים, רק לרגעים תשוכנה סופות יצפצף עדי רגע קול בודד מפי צפור מזמרת. על קצה גבול מדור חמישי: אריות וברדלסים, נחשים ועקרבים, תניני אש, וביניהם, פה ושם, בין מלתעות חיות ולהבות אש, רטט בודד מנשמת אדם מפרפרת ושירת תחנון יתום כקול בכי. על קצה גבול מדור ששי הוא סף שביעי, ירעיד אזן קול מזמר פלא. ממרחקים נשא קול ומקרוב, מתוך תוכך הוא מתפרץ ובקולך הוא מהדד. את דמיך הוא ממרם ומשכר כל חושי־חושים. אפס, בני, הזהר והזהר שבעתים מפני הקול, סגור מפניו על נשמה ואל תניד עפעף ימין או שמאל, פן הכרת תכרת מכל עולמות וגם אפרך יפוזר על שבעה ימים. וחיה אם תעבור, בני, בשלום

גם מדור שביעי של ממשלת שטן וידעת כי יצאת מתחת ממשלת ממאל ונפתחו לפניך שערי גן־עדן.

ויהי אחרי אשר כלה זקן את דבריו ויעל מעלי בעבי העננים, קם ויהי לעיני המראה ככל אשר נבא. התעופפו סביבי כל חיות רעות, צפרים דורסות וכלבים עזים, הקיפוני ענולים, ענול בתוך ענול, עד תום שבעת ענולים. ואלבש גבורה ואעשה לבי עז כחלמיש ואבקע לי בכחי דרך בין הררי אש, תהומות גפרית, שורות צפרי ברזל עם שורים בני קרני מדות, בתוך תולעים ענקי קומה וכלבים רעים עזים, דרך סופות־זועות ומשברי מים כבירים, נצלתי בגלגולי דרך כל המדורים עד אשר הגעתי עד כף מדור שביעי, ואעמד פה על עמודי גטון־שכרון, באשר כל עצמותי רחפו בי מפחד ומכאב־התקוה. כי הקשיבו אזני קול זמרה. מתוק היה קול ואיום, יליד מרחקים ובן משק נפשי, ויזדו מתוכו רבבות קולות צפרי תכלת, מתעלסות באהבים על פני ימי מנוחות ועל הררי אש, רנת כרובים זכים, מתעופפים מעל תהומות נפרית, שאגת ארי ואנקת דוב בנידו לטרפו, נביחת כלב, נעית טלא, המית סופה ולחישת פתן. פלאי היה קול, קול־קולות, שיר־שירים וקינת־קינות, ואהי מאזין לקול ואתגונג מתענג ומאימה, ממשטמה וממשף רחמים, ויטלטלני טלטולי עלם. גבור, נזיר, רחמן, אכזרי ויגלגלני מעל הררי שלגים אל תוך תהומות אש, מעל פני חלקת מי מנוחות אל בין סופות־זועות, ויפצחו לקראתי צפרי תכלת רנה ונחשים ועקרבים ענו להם כהד, נעשו דמי, התאזרתי חמה, גבורת־רחמים ומשטמה לעקור הרים, לחצות משברי ימים, לנשר תהומות, לכבות להבות אש, לשתק סערות, לשסע גדיים עם טלאים על נחשים ועקרבים, לעקור משרש אילנות־קומה, עתיקי־ימים וכבדי־דליות, לקרקר קירות, לפוצץ חומות, לגזור גופי אברים ולגדלו שנית אברים, להזין עיני בדמי פצעי שותתים, לחפור בידי קברים, להיות נשר מנקר חזה, חזי, לעוף על כנפים אל תוך הקול המתוק והאיום ותפרושנה ידי לעשות נקם, מדי לחשו שפתי תחנון. –

צדני קול באשה, נפלתי שבי בזרועות מזמרת, כפרי רופף אשר ינשל כמו לרצונו מעל אילן, ויהי בכרעי על ברכי לרגליה ותצחק בפני צחוק זדון ונצחון אחרי אשר אישוניה בקשו ממני נדבה.

לא ידעתי מי היא אשה זאת ומה היא לנפשה: אם קבצנית עניה אשר תתחנן לפני על נפשה לאמר: רחמני נא! ואם שלטת חיי היא, בת־מלכה צנועה או בת־בליעל. ויבצר ממני גם לדעת אם כלתה נפש

אשה אחרי שרש נשמתי ותבוא לקלוע לי עריפתי ואם שוטטת היא הויתי ובידיה תכרה לי קבר, לא ידעתי גם גון פרצופה, חזות עיניה ופשר צחוקה, יען אשר שנתה כברום נונים וצוררות לטיגריהם, ותהי חכלילת־עינים עם עינים בהירות, ויש אשר נשקפה אלי כלולה כדמות העלמה היפהפיה, לא ידעתי. אפס חבוקים ומדֻבקים היינו מסבים שאננים על פני חֻפי ימי־תכלת בהירים ותהיינה שפתינו מונות מספר גלים באוב־שבים וגם חומלות המתפוצצים אל סלעי חוף. ותלחין אל גופי אשר יום יום בזרוח שמש ובערוב יום ותעד אלי חיקי את יובלות ימים ושנים, אשף לבה הלם לי בצפיתה תמיד אלי, המלך. יובלות ימים ולילות נפתה בתי מלכה, קשורת־כשפים, עד אם אגלה אני ביעף ואגאלה ואעקירה מזרועות־כשופיה וארליק עליה, על ראש שנינו, שמש אחד בשמים. ובלחשה גלתה לי גם סוד, כי לכבודי, שרתה זמירות ותקרא אלי בזמירותיה, כי אנכי אלוהיה, יחיד מולך על לבבה, ואין אלהים אחרים על פני.

האמנתי ימים רבים. האמנתי. אפס מקץ ימים נגלה סוד. ברגע אחד נגלה. פעם היתה מלכה מחרישה ושוממה מדאגה מסותרת בתוך חגוי לב. בטלה פתאום כפירת גלים ותסב פנים וטבט ממני ותלחש בתמימות מחוצפת, כמו לנפשה:

– שור, אהובי. בן־שחף ירקרק שם על פני גלים!

נתבשרתי: פנת־סתרים נפנתה במערכות שרעפי מלכה לאלהים אחרים על פני. ותשט מאחרי ותנזר לבושת אחרי כל בן־שחף ירקרק וכל קו אור מרמז מן מרחק. והיה, כאשר תחדל כליל לספור גלים בתענוגות תחדל לספור גם נשימות אפי. ותחדל. ואסתכל בפניה ואראה אותם עוטים ענגה קלה, אשר נולדה בת למפח־נפש מסֻתר. נשקף לי מתוך עיניה גם ברק זר מאיים. ונקם ונעזב חופי ימי־תכלת בהירים ושאננים ונלך לנוד ולנוע יומם ולילה, כחוטאים מגורשים, עד אשר באנו אל תוך טבור מדור שביעי. ואפן מבטי ואראה: שקופים היו כל מחזות לעיני וקרובים כל מראות ללבי כמו ראם מתמול שלשום, כל בבואות וכל רשמי דברים היו עודם חתומים רעננים על נפשי. נחש לי לב, הן גם פרצוף זה אשר לאשת־לויתי כבר נגלה ודאי לעיני לפני יובלות, יובלות שנים, ואף קול צחוק זה כבר הרנין לבי לפני תקופות ימים אין מספר. קצתי בנפשי מבת־זוגי, ומכלילות־דורינו ותשבת מנוחה ממני.

פרו ימים. פרו. רבו. כמו כן רבו גם עלבונות־לב. בין חומות אנו שוכבים שנינו חבוקים ומדובקים. שביבי צהלה וברק משטמה מנצנצים

חליפות בעינינו. למעצבה שכב אשכב על־יד חיקה ואתמקמק מתענוגות ממכאובי חמדה ומשטמה. שתה נשתה מגביע אחד מדי נפטם איש אחותו במאכלי־שובע ונתחמם איש לאור חבר צונן. כאשר האזנים תקשבנה כאפרכסת ותחתרנה לדלות מתוך דממה אשר סביבנו הד צלצול פעמון, קורא זוג זר לחתונת־דודים או פזמון אבלים בעת לוית־מת. וכאשר זועות־סערות משילות עלים כמושים לרגלינו נדרוך שנינו בשלכת ונשרך דרך מרושלת. מדי נארב אחרי טפות גנובות מאשר זר ונתמקמק מן קנאת ובחילה יחדיו.

אפס כאשר הבאנה שעות בין ערבים מעוננות אנעץ בגניבה מבטי בחפי ימי־תכלת בהירים, אשר רק אפס קציהם ינצנצו אלי מן מרחק. ומדי תתעטף נפש אפרוש כפים. אקרא, אתחנן לזקן, כי יגלה אלי מתוך עבי עננים, יתנני ויחלצני ממדור שביעי אשר לממשלת שטן ויוצאת־ירכו, היא העלמה היפהפיה, בת משק בית־סמאל, שומרת ראשי ושוכבת־חיקי.

.I

הה, מה אֻשרתי!

נתבשרתי:

נסתם גולל על הוד כתום מזיו, שלשלת יוחסין, אשר הבהיק מעל קלף פני אם גוססת מאחורי שנים רבות כבית־חומר בעירה נדחת ונורדת אחרי חוט משי שני, שולי דורות לומדי תורה, מופלגי עם, ישישים יראי חטא, נזירים מפונקים בחסידות, יושבים על כסאות בישראל. ותהי האם אוסרת אותי בחוט ומתישה יומם ולילה בשעוליה ובנניחותיה הרבניים, תרועות עבר עתיק גוסס, המעלות מתוכן לאזנים קול ענות של נאֻות חולשה ויהירות חורבן, את קול פעמי בן הצועד בין חיים הוללים מנסרים בעוז. ואני, הבן, מנית כפעם בפעם מבין חורבות כארי וכשועל לפלס לי נתיב עלי במות חג אשר בנו זרים. לכבוש צחוק ולנצח על חזות אשר לנשות־חמדה, השואגים בעוז, אפס בגלל אם גוססת קראו אחרי נשים חצופות חומהות: רב, הוא רב חה, חח, הוא רב! והנה נסתם גולל על הוד נורא, אשר הבהיק מעל קלף פני אם והכתים חיי בן וכבר עלו עשבים על קבר ויציצו ויגדלו אל תוך ספרי ויהיו שם למרים, נסתם גולל על צער גסיסה כבד־ימים. – והי, מה אֻשרתי!

והה, מה אשרתי!

בא זר וכסה בהינומה פני האחות, טבעת אחרתנה ורופפה בשלשלת, אשר בלתה ימי נוער למראשותי אם החולה, נצרה במסבתה על הוד מנומס, חור־דם, אשר הקרין עור פניה צבורה בסטמונים הרהורי חטא טמירים, יהירים, מבוישים וזדונים, פרי תמדה חורת־דם ויחסנית ותשתק בכזבון הדיה על אנחות האם את שועת החטא המיד ומטני דרשה במבטיה אלמים חשבון רכושי ונפשותי, אשר עשיתי לי וצדיתי בכחי עבורי מדי קראתי מעל פניה את הקנאה אשר התקנאו הודה המנומס וחמדתה הלאה

בנדודי ובעינויי העליזים ללא חפץ ותכלית על פני אסטרמות כרכים גדולים וגם עליהם שאלה חשבון ובשאלה אותי להשבון חיי ולתכליתם הדד גם מקולה קטרוג עלי בגלל נעוריה הנמקים כמו באשמתי ללא דוד וגואל – והנה בא הגואל והתיק את הבת ממראשותי אם, פרק מעל כליותי צער הוד מתמקמק בבתוליה אשר העיק על שכמי ועל כנפי דרורי במשא כבד של אבק דורות רבים. בא הזר, א״ש מבני השוק, הנסים העולים, אשר עשה חיל שם בבצתם ויבנה לו בית, כַּן ומעמד־תואר, פרש ידו על יופי יהיר ויכניעו ויארש לו לאשה את האחות, הטיל זוהמה בשלשלת־תפארת מורשה מרבנים מפונקים, ישישים לומדי תורה ויראי חטא מדור דור, כבש וזנג צעדי רגל גאוה עם פעמי בת נדיב, המטופפת בהדרת חן – והוא הכובש – הוי מה אֻשרתי!

תמו ונשלמו גם חיי אח בן אם, אשר רכו משני שנותיו, רכו כן גם צעדיו טצעדי רגלי, אפס קרא גם הוא למלחמה אחרי אשר שאנתי להלהם עם הויות בני אדם ומשטרי עולם זה, סגן הוא לי בקרב, על כן לא חשבוהו בני אדם, לא חשבתיו גם אני, אם כי את חייו כליל נדב בקרב וגם הטה, מאד המה לבי אליו, יען כי שני הוא לי ולא היה הֵפץ בקרבן זה, צרה, אולי, גם עיני בו לראות אותו שני, ולו אחי הוא, בן אמי, תּגרז פסיעותיו בפסיעותי וחותם שנית בצעדיו את השבילים אשר דרך עליהם הבכור הבודד, עקב אשר ממעט הוא בהדריו העמומים את שבוף חיי אח כי עז, פחד בי גם לב: פן מהבהב שם במסתריו זיק קטרוג על הבכור לאמר ברגעי מצוקותיו: ממנו, מן הבכור, לי שלומים ומידו ידרש דמי, יען קרא לי: עורה, עורה נשרים, קרע, קרע מיתרים וקפוץ אל בין הסערות למלחמה! ואני לא קראתיו, לא אביתי, והנה נפל אח ריק על שדה הריגה מות נמלה בין שורות המונים פחדנים מרצחים והוא לא קרבן ולא גבור, כי אם אחד מרבבי רבבות, אשר זובב את דמיו אל דמי הימים העכורים של עמים לוחמים על שוא כתינוקות ושופכים דמים על לא מחיר, אולם לא צבעו דמיו בארגמן את תכלת יאוּרי הצנוע, תם ונשלם אח, – הוי מה אֻשרתי!

והה! מה אשרתי!

לא האמין לבי בקרבי מימות תמידבידיד ורע וכאשר בגד בי הרע הדהימה בגידה תפלה גם אותי, כופר; נתצתי ראש וקדקוד אשר לאהובה לא ככהן מנתץ קדשיו, כי אם כמתכונת גבר גבה־הרוח, אלים זה, אשר אתו נופל ואתו עולה על כיליוני בני־מינו! חזיתי תולעים מתרוצצים־שורצים

על פני בצת־ירקון ואהי נצב מתמיד, משביע מזיו רקבון עיני ולא חדלת זנם לא בכיתי על שפלותי; קראתי בלי שמץ בוז, כי אם כקרוא איש מעל מגלה תפלה פרשת חיים זרים, את דברי מבקרי המטומטמים, אשר שפכו בפה מהיר לעג ויצליפו במגלביהם על יופי פקח וחן מרטט מרטט שבספרי, אשר הרום והגום עמי יחדיו דורות רבנים וישישים מיוחסים, קלף פני אם גוססת מאחורי שנים רבות, הוד יהיר של אחות מגואלה, עזות צנועה ומבוישה, כי תכסה בחביון אח, אשר מת על שדה־הריגה, רע בוגד וראש מנותץ של אהובה, יען אשר עוד לא הִשפלתי להגיש יפיי עד גבול עין זרה־זלה ואל תנוך אוזן מטומטמת ולבלי היות תפארת נכתרה, אחרי אשר ידעה נפשי, כי אין חפץ לתבל זו בתפארת ואל לזוחלים בין שמים ובין הארץ יופי. חלפו כליל מני עין וקשב לב דמות אם, דיוקן אחות, אהבת רע, גבורת אח ורננת ספרַי. חלפו לאבדון, ימח גם שמי וימח כחי במלחמה ולא יהל לעמי ולא לעמים. לא שם ולא זכר לי בדור ובדורים ולא במשכנם לי פסל. אזרה הלאה ואותר על חלקי בשני עולמות עדי עד; ואם יאתיו צדיקים בגן עדן לחזות בנועם הוד וליהנות מזיו שכינה, כאשר כזבו לנו דורות חסידים מחוצפים בשם ה' וספרי יראים, הכתובים בצפורן אוזים על ידי רבנים הוזי הבל – אל נא יחד שמי וכבודי בין צדיקים ולא אתאו קרבתם ואף את פני אסב מהדר זיו השכינה, וכאשר תרמז לי אצבע יד אשר לישיש נדיב ומצהיל פנים לאמר: בוא, בני, ושב עמנו! ואענה לעומתו בקול: לא מאשר נכלמתי עמדתי, ישישי, מרוחק מחברתכם, כי אם מאשר לא בן אני לכם ולא חלק לי עמכם. לא צדיק אני ואיני רשע; איני הוה, לא הייתי, כפרתי. בזיתי. בירכתי ימים שמוני. בין תניתים.

.II

אתע לי בדד בירכתי חיים בין בני אדם חודי־דמות וחדלי־מעש, תועה ומשקיף על עדרי ימים כהים מתנהלים לאטם אל המורד ומעפרים אבק חולין לעינים הדואבות, אם כי שרשי נזעי וחיי יונקים ממפעלים כבירים ומקולות חוגגים אשר על הגבעות ונשמתי תפתח פקעיה רק לקול גלגלים מנסרים בטבור ההוויות ומתוררים עסם גדולות עמים ומעמדות־ יען כי אמן אני.

אשוה לי דמות כהה אשר לתם יושב אהלים, אשפיל בענוה קומה

לארץ כפשטן בגר מסתפק במועט ומלקט בעיניו תותים על פני קרקע עולם, אעמם קול ואתרוז לנפשי דיטמום לאה ומרושל של סרח חיים, אם כי אח אני אל כל נאה־עריץ אשר יעלה בסערה, ישלח נרזן בארזים ורצון לוחם עם יד חזקה וכובשת בכל פרי ופרח מהודרים וגם בנוית אדם מלבלבת לעין – יען כי אמן אני.

אעטה על פני יריעת העצב, אתנהג בחסידות ואגלה כתלוש, תשוש־כח, עם ראש נע ונד לרוחות ונו רופף ומתגדגד בחלל כעלה־סתו, ואהי כאיש אשר שרעפיו מפוזרים באין קשר, רוחו מרקדת תמיד בין טוב ורע לבלי לבחור ותלונת עולם לנה על שפתיו, אם כי הכו יונקותי מימות ראשית שרשים עמוקים ומסבכים באדם וכתבל ותבלית שנאה אשנא כל רוח נכאה, רצון נכנע ופה מתלונן, עקב אשר חי בקרבי רוח בביר ורב פעלים, כאשר חי אלהים בשמים, וגם רגלי תדרכנה בעוז ומרי על אדמת־יה, היא אדמתי – יען כי אמן אני.

כתות עוז ונאון רב מפחתי בקרבי במסתרי אפס הנני בז היות נבזה מקבל לעיני זרים; כבוד אדם נאה, עיקר, תבעתי לנפשי ואתחפש כנקלה וכטפל. ואהי נכסף תמיד לחיי־תואר בבית־קן אשר בנוהו ידי מדי שלח אשלח את ימי כאדים אל מול קני זרים; אשאף אהבת לב טהור ומזלזל לעינים בנשיאות חן, אם כי ידעה נפשי, שכח נאה חוד נם על כבוד־צורה ונימוסי־חן – יען כי אמן אני.

אתאו ארמונות צוהלים, מפכים עשר־יין ואנוה אחרי אהלים שקטים, פנת גג ולחם צר; אחמד יופי חצוף, תוגג בחוצות עיר ואכלה נפשי אחרי דיוקן צנוע, מפיק תום עם ותורים עד בלי קץ; הנני שש על מרי וקרב ודורש שלום רב לאדם ולחי, לזר ולניא ולכל אני עין צופיה – יען כי אמן אני.

אשים יד לפה ואריק אמרים לבלי קץ; אנבב לעני שפה ואצחק בקול רם, אנאק כפצוע ואהמה כמגורש מני נו: המון תהפוכות ומסוות על יצרי לב וחזנות־רוח. אתעטף בטליתות ואשחק בשלל גונים למען טשטש לי דמות ואחוז לכם עין; אבנה עבורי דיקים עם סונים לרוב לבעבור אתחמק מכל עין מרגלת אשר תהיי לבא עד הכונתי – יען כי אמן אני.

מסולק מחברת הבריות, נעלה מאהבתן ומשנאתן, מתאות־נקם ומאטרת כבוד שוא, אתבולל בתוך הקהל, אתלונן על חנם ואריב ריב לא לי. אתקוטט, אמתא ואתרק שן למען הטעות בני האדם, שתף

למראה עין את נפשי אל חגם ואבלם, הזן את עיני במראות נונים ואת אזני – בצלילי קולות; אכרה לי את לבותיהם ואחצוב מפיותיהם דברים אשר אצרפם בבאים עלי גליון – יען כי אמן אני.

III.

הוי לך, אחותי, בת־חוה, הוי, הוי!

הוי לך כאשר תפרחי בהדרך לשמח ביפיך לבבות גברים חומדים ועינים מבקרות־מתאוות, וכאשר נבל תבלי להיותך מרמס לכל רגל זר מתחפש בבגדי כהונה של נבב ליופי.

הוי לך כאשר תתמי פניך כיונה, תשירי למעגביך בפיך שיר השירים ותקריבי את בשרך להיות מקור תענוגות מצפה תמיד לקראת כובש אשר יעלה עליו כעל מזומן לו; והוי לך כאשר תגיחי כלביאה. תלחשי להישת נחש מדי תתגרי קרב עם מאהביך־משטיניך.

הוי לך כאשר תזובבי את דם גאותך דרך פצעי עלבונותיך, תכרעי לרגלי אדונך־בעלך או תהי משרתת לאדונים זרים, תעריכי שולחן, תציעי מטות ותצפי הליכות בית־קן כאשת־חיק, או הליכות ורחובות נדחים בלילות שוממים כבוררה; והוי לך, כאשר תתלבשי בעדי עדיים תיפי פניך ותעטי על שפתך בת־צחוק על פי גזירה, למען היטב בקול שירך או במחולך ההפקרי עלי במות לבבות תפלים בנלל הטריפם אותך לחם חוקך;

הוי לך, אחותי, מעין אורבת, חומדת בשרך, מזרוע מחבקת. עמלה לכבות בך כבוד אשה וכל שביב שלהבת נשמת אדם; והוי לך מיד רודה בך בפרך, מדי יעריף לך הפה חלקות למען ישן בקרבך רוח ערה־גאה.

הוי לך ממשוררים קושרים כתרים לראשך, עקב אשר נבנעת לעשות נופך כלי שרת לזדון יצרים זרים ואת נשמתך – אוזן קשבת לאנחות או לתרועות נצחונות של גבורי חיל המתפארים באזניך בפידם, אחרי אשר נכו לאהלך להנפיש תחת קורתו מתוקף מעלליהם בצודם ציד נפשות אחיותיך; והוי לך מקנאים תשושי־כח, אשר יחרקו עליך שניהם הרופפות וישלחו בך דברי נקבה שנונים לבעבור חלל שמך והשפילך יען אשר נועזת לבקש גם לנפשך כבוד אדם גאה.

הוי לך, אחותי הרובצת תחת משא הצניעות, אשר העמיסו עליך כמצות־חייך יחד עם הכבלות, אשר נגזרה עליך כתפקידך; הוי לך כי גטל

עליך לטפח בדמעותיך את חִנך ולכרוע כל הימים תחת כובד יפיך, היופי המלשין עליך ומגלה עקבות שביליך לצידים אורבים לך על כל דרך; כי צוית לשבת תמיד דומם, מדי תשלחי את שנות עלומיך כאדים אל תוך תומתך ולצפות בלב הולם ומפחד עד יתננך ארונך, יפקרך ויקרע מעליך עדיי תפארתך אשר שומה עליך לשמרם למענו בטהרתם, כחולֶד ההרים את עורו הזך, לבעבור תפלטי בבאים את שארית יפיך לתוך דור נולד בצערך אשר יתעופף בתרועה וישתער כמנצח וידיחך באבך מבין שורות הלוחמים אל מחנות הנחשלים; והוי לך מכל קורטוב של תענוג אשר יחננך בו הגבר בחסרו וינחילך אותו עדי רגע. ששלם תשלמי במחירו בחדשי ענִי ובכבוד אדם חי.

הוי לך, אחותי, בת־חוה, כי גזלו ממך כלי זינו של האדם ולבשוך ערמה תחת חרב ולמדוך לחישת פתן תחת נאומים חוצבים להבי אש ושליחת ארס תחת גרזן; כי יפיך הוא כטל משכים וכשלהבת רועדה, אשר כבה תכבה אותו כל רוח פה, וכבודך הוא כענן בקר וכצפור פצועה לנוע עדי רגע מדי תקרין עליו עין מְעֻוֶל מפיח כזבים.

הוי לך, אחותי, בת־חוה, הוי, הוי!

IV.

כל חעמים תקעו כף והריעו לקראת קול הררור: דרור לרוח, לחיי חיים ולכחות עוז.

אתם כולכם, רבבות אלפי העמלים והמושכים בעול זה, אשר ולל העולם מלא אתכם ולכם אין דמות ותבנית אין — האזינו!

התעוררו, התעוררו. קומו ועלו בחרב ובגרזן, ברנת נקם ובדבר אלהים חי.

מי בהם לב דוי ועין דומעת תמיד, נאות השותת דם ויד פושטה לחכד נדיבים — צאו, פוצצו שער ובריח וצאו, ממדבואיכם צאו!

אל ישמע בקרבכם קול חתן, קול כלה, כי אם קול תרועה למלחמה; לא קול אהבה ולא קול שיר, כי אם הרס, הרס, הרס.

שרז עורו את העולם הישן שר יכוד בו. שררוהו, עוררוהו.

כי כל העולם כוזב, כוזב, כוזב.

תבו הנה הבו, את כל החלאה והדלות, כל קלון האדם והשובכין

אשר הזיבה הנחת המגוהצה אל המבואות הנדהים ולמורתפים האפלים הבו הנה, הבום, הציגום לראוה.

כי כה אמר האדם:

נלאיתי נשוא את הנוגש המנדב ואת העריץ הבונה בזיעת אלפי רבבות העמלים בתי משכיות לנפשו ובתי־חולים עם מצבות־נדבה לאלפים ולרבבות, למען קצץ בנדבתו החסודה את כנפי הדרור וסתום פיות המרד.

קצתי בעריצות המעטה על נפשה כסות החוק ובשקר המדבר בשם אל יה; בתקיף האומר: סדר! סדר! ובכהן איש סודו של הנוגש המטיף: הכנעה! הכנעה!

בושתי מאלמות המקימה לה בתי תורה ודין, למען אשר במשפט מעשי שוד ועמל וקלני מגופים שחוחים. פרצופים קדורנים. שכמים נטוים לעול ושפתים נובלות מתחנוני נדבה.

על כן היה דבר האדם כה:

התקוממו וקומו. אל תיראו. אל תפחדו. עלו על נוגשיכם ומלחציכם בסערת קרב; כי לא ברכם אלהים, לא אהבם, לא נדב עלידם מרוחו ולא להם כי אם לכם ילחם.

וי וי, ענוי אדם, כי הייתם זבל על שדותיהם המשתרעים למרחבי תבל ודומן על פני ערבות אשרם; כי הייתם כלבים שומרי צאן עשירים מפני חמת כבשתכם הדלה ואת מקניהם וטיבם – מפני מפכם הרעבים לפת לחם. – הבעבור כן תכנעו לעולמים, לעולמים, הה, בני אדם ענוי־רוח ונכאי־מעש?!

האזינו. האזינו. התקוממו וקומו. אל תירהו. אל תפחדו מפני דת ודין. יען כי מאת מנדיכם היתה הדת ונוגשיכם יצרו דין להבהילכם ולגזול מפיכם צעקת הכאב בעודו בין שניכם.

הה, מי בכם נענה, מעוות־חיים ובזוי־כבוד, צאו. פוצצו שער ובריח וצאו. ממחבואיכם צאו. שוב השיבו לכם בידיכם גזילת דורי־דורים: משמני ארץ, תכלת שמים ורוח אדם גאה. דגי נחלים וימים, פרחי ופירות הוד.

כי לכם תבל ומלואה ואתם הנגזלים.

עורו עורו את העולם הישן עד יסוד בו.

V.

איכה אתן מנוחה־שנת לעיני ותנחומים לשרעפי לב. אם בכה יבכה באזני כל היום עולל רך וישביעני מאנחותיו גבר זקן וקשה־יום ותיליל מר אשה רכת־שנים ויעלת־חן?

וי וי, בכה יבכה עולל רך. בצלם אדם מוכה־אלהים עולל רך, הרובץ על יד שד צמוק וחמרמר, אשר למרת־נפש ונשוית־אושר אב. וי וי, בכה יבכה עולל רך.

ישביעני מאנחותיו גבר זקן וקשה־יום. רבו מדוי לבו מרגעי חייו אשר רבו רב. תחת משא שנים כרע איש. תחת תלי משאות זקן־מב. תחת לילות נדודי־שנת וצפית־כאב. תחת עלבונות שותתים דם, תחת משא חובות, חובות לבלי קץ: לאלהי שמים בורא עולם, לחוקי אדם ולכל דַיָן כשר ונכבד־עב. וי וי. ישביעני מאנחותיו גבר זקן וקשה־יום.

תיליל מר אשה רכת־שנים ויעלת־חן, כאשר יהמה בליל־זועה בין עפאים רוח מר, כאשר יזרום בקול בכי ואנחת־תחנון נחל סוער עדי עד, כאשר יתיפח ויבכה על נפשו להרפה כי נִתן תום עם יופי אשר נמכר חלף לחם־חוק, ככה תיליל מר אשה חורת־דמות ורכת־שנים על יופי־נעורים אשר קפצה עליו שיבה מרם זמן. וי וי, תיליל מר אשה רכת שנים ויעלת־חן.

אני. אני עולל רך. בצלם אדם מוכה־אלהים עולל רך. כל בני הדלות, בני הדלות, עיפי משא ודאגת יום הם דמות הגבר שבע־הימים וקשה־הלב. ועמנו אשה רכה, חרדה, אשר עיפה נבטה לעלבונות ולקלון ומנהמות ממזרח ארץ ועד אפסי ים – יען כאבה הוא כבוד האדם אשר חללוהו בני אדם.

VI.

כל התריכים הם מוגפים ולא יחרק דלת ציר. וי וי, על אשרם שקטו בני אדם. כל התריסים הם מוגפים.

שרך ישרך דרכו גבר זקן ושבע ימים ועל שכמו משא רב. וי וי, שכם זה כפוף הוא. שרך ישרך דרכו גבר זקן ושבע־ימים.

נוהרים המונים קשי־עורף, נוהרים לאבם ובעצלתים. אלה הם בני דלת העם. כשדמות־שיכון רחובות־עיר, כעבדים ריקים, חרופות־ציד

יצוקותיני, כמסקשות ארוך לבלי די. וי וי, נוהרים הגונים קשי עורף. חוורים, חוזרים גלגלים וקרדומות יתנו קול. המוני עם מנצחים על הפזמון התפל של חיים קהים ושוממים לבלי די. וי וי, בעד מתן שכר קל. בעד מתן שכר קל. חוורים, חוזרים גלגלים.

שבב ישבב על הקרקע שמוח תינוק קט ויפרכס רגל־יד, רגל־יד. אחותי בת אמי ילדה תינוק זה, והוא בוכה ומיליל מר: וי, הבי, הוי, הבי, הבי עוד פת לחם צר! שבב ישבב על הקרקע שמוח תינוק קט.

ואני המשורר שר.

מה בצע בשיר אהבה ובשירי שירים עלי יופי ופאר אם כל יש טובע בבוץ? מה בצע בזמירות הרמוניות מקושטות בתפארת ריטמוס, אללי, אם עול קשה נשא ובא. וי וי, הנה הוא בא. עול עולם עדי עד. כמשנות דור ודור. הוי, עול קשה נשא ובא.

והוי מעצב כבד, סגריר של ימות־החול, של יום חול ארוך לבלי די. וי, הוא כבר בא. כדאגה כבדה, ממושכה וקשת־ערף הוא כבר בא. הוי מעצב סגריר של ימות החול.

אפס בני האדם פרים ורבים לכל מלוא תבל עד בלי די. מהומה גדולה נשאה לתבל ולכל היקום, יען זעום הוא הפרי ורזון שולח ביבול. ואולם בריות, בריות לרוב. בני אדם פרים ורבים למלוא תבל.

על כן תהה יתהה לב:

הלא כל יופי כבר חולל וכל חן הן נתן ללעג. שלמה היא מלחמה ועד מתי יארכו מרי וקרב של אויל מתאבק לריק. הוי, הוי, לריק. כל התריסים הם מונפים.

VII.

בי נשבעתי: לא כדאי, לא היה כדאי. הוי, הוי, לא היה כדאי לרדת לעולם תחתון זה.

שא רגליך ופסע. פסע. פסע. פסע. על קרקע עולם פסע. על אדמה שחורה, שחורה עדי עד. פסע, פסע, פסע.

ציל, ציל צליל. פעמון זר משוך. פעמון, פעמון זר. ציל. ציל. צליל. שמי נחושה נמתחים עלי ראש. ענני אבל פוסעים עלי ראש. וי וי. שמי נחושה נמתחים עלי ראש.

אין בשמים אל. לא קם לבני אדם אל. לא ברא אדם אל.

וּוהיים ברחובות אנשי צבא בסך. עגות שחורים מיבל ברמינן.
ביניות מזבל ברמינן.

ואני יחיר כה. מישך דרכי ומלוה מת. הייתי פטת.
אפפוני, אפפגוני זרים. רק זרים, זרים. וי וי. מסביב אין איש. אין נם אחר. אין.

ובעבור־מה אין הפעמון משמיע צליל? בעבור־מה לא נשמע צליל?
נרם פעמון־יה. לרסיסים נתץ פעמון־יה. ואני חי. עודי חי. וי. וי. חי. חרפה לי.

.VIII

בני־זקונים אנו. את אחרית־און עטנו. אשר התמהמו יובלות שנים ויאחרו להולד עד כלות לגיונות צדיקי־עולם עם חסידים קדושים פושטים צואר כי על סכין־שחיטה גאותם.

ונופע עם הגסיסה לתטיף לריק יופי ופאר עלי לבבות נהלאים של ישישים בהולדם.

ולא לעמנו פאר, אשר קצרה רוחו בתלאות־עד ותכבד אזנו מפני ילדת תמיד, כי לא משה מעל ספ אוזן דורות ימים ותצבר שב.

כרע רבץ עם תחת משא יופי עריץ, עתיק, כתמתם. כקיף גוילים. אשר אכל בנו כל נדנוד יצר נאה – ומה כח שירה מאוחרת אשר תברה לב ותשובב נפש?

אם ישראל מבבה שנת אלפים על הריסות בניב. ותמלא עולם יה נהי וזועה ומרי יבא בן־הצפור ויצפצף צליל־שירה רך אל תוך השממה, הכי לא יאבד צליל. לא יאבד כליל בתוך נהי האם?

עמם רב מעמנו. תלים קינות. מאליפות תפלות. עם אל ישיש. עתיק־יומין ומפורסם. אשר כבודו או קלונו מלאים עולם וכל הלאומים ידעוהו. אם גם ישמצוהו. ואנחנו – רמש אפרוח הדל־נוצה אשר בשרו עליו יכאב גם בגלל הבל פה.

תחב עם יופי בקינותיו והוביש כל לשד בזעקת „איכה" על חורבנו. ויסתם על ראשו גולל ספרים. דינים. מצוות. עיפה נפש אומה לתחנונים ולמשא עין בפרוזדרים אל מול מלכים, שרים, נדיבים. ואנחנו נקרא, נקרא: הה. מרד, מרד! האח. קוממיות. קוממיות! הידד, כנפי דרור! וגם נדרש לנו את כבוד הטרקלין עם הדר הכסא והשרביט.

כבדו עינים מנורות־נשמה של צדיקים־חסידים אשר הריקו שלהבתם

משנות דורות ויגועו אל אויר נשימה עד למחנק, כבית כנסת עתיק־יומין ביום כפורים, אשר חללו רוה אדי נרות דולקים בצהרי יום, והיה מדי יבוא הנכרי ויוסיף שלהבת נר על המון האחרות, הכי יהל אורה לעינים והכי יורע כי באה חדשה אל קרב אדים כבדים, כאשר לא תשורנה עין בגויעתה בין המון שלהבות גועות?

ואנחנו, אח, גועים, גועים בצהרי יום ונכלה לריק יפי־עלומנו אשר לא נדרש ולא לאומתנו חפץ בו. בשנם נחתור להעמים יופי דענן מאשר לגוים משא לעיפה על קדקוד עם שחוח תחת המון עולות, אשר משנות דורות נטו חליפות עלי צואר. ועוד נעוז לפתוח פה בשערים ולבשר יופי בקול קורא לאמור: הנהו! הנה הוא לפניכם, השמור מבראשית! וגם נדרוש משפט לו. על כן יהנה לב במסתרים, אח: לא נעלים אנו מן הלמנשי, אפס כי גם פי שבע נגרע. היה. הלמנשי שריד משפחת טרובדורים, אשר קדמוהו ויתהלכו לפניו בתבל ארצה קוממיות זמר ורנן שנות מספר טרם בואו, שיר ושבח לדולציניה, למלכת־לב ולכל כנף־מרי אשר תמריא לשחקים. ויהי גם הלמנשי סנסן אילן עב־הגזע ועשיר־הפארות, יוצא חלציהם ואחד מבני המונם. ואנחנו, אח, עוללות, עוללות יקרא לנו שם, זעיר פה ושם, לא כן וכת; תשושים, אם כי גאים וממריאים; בודדים, אם כי שקופים כשתילי־מים טהורים וכחוגות שרות בקור אביב מוקדם וגם אי־ודאי.

ואם עוד לנו אח, שני וגם שלישי, מפוזרים פה ושם–הן נפל נפול, כאשר נפל הוא הבכור, אורי ניסן גנסין, קרבן־זמרה על שדה תפארת לאום ולא שר עד תום את השירה בשל כאב־הלב.

הוי, אחרנו, אח, אחרנו. הגדולות כבר קמו ונהיו לפנינו, ואנחנו – סרח עודף אנו פה.

על כן ישפכו עלינו לעגם ישישים פקחים וצעירים ישישים מבטן אם, אשר רק מעט השנים ושפמם כי דל אותותיהם אשר מבני דורנו הם. לועגים לנו, צוארים שחוחים תחת משא עול ריחים–ואנחנו נלחם, נלחם עם ריחים כי יטחננו.

IX

צעירי עמנו איכם?

אשר לא תבוזו לגדולות ותכפרו לנו שאיפות־הוד, יען כי תנכם בני הגליל, וככל הגוים, ככל הגוים בית ישראל.

אשר תוקירו עֲבִי רחוק יען עתיק לבלי לחיות ממנו קבר לחיה ולבאות, יען תשאו נפשותיכם גם אל הוד מחר ולחן מרחקים.

אשר תשאפו לאלהים כבירים ותרבצו באפס רחמים אלילי שוא כי על כן שוש תשישו לקראת מרי וקרב.

אשר תאהבו ותרחמו עם ממנו הוצבתם ופי שבעה תרדפו וגם תרחמו את מאהביו, מכיו בשבטי מוכר, על אשר נטה עם מני חיים ומבה בצי שבם לסבול.

איכם, איכם. צעירים הוזים, לוחמים וממריאים?

אשר תורידו את משיח ישראל, את העני, מעל החמור, ותרכיבוהו עלי במתי ארץ לבשר לעולם דרור.

אשר תשנאו אמרים ריקים וטוחאי כף עם קול „הידד” אחרי כל נואם אויל, נס־רוח, מפזר דברים כתבן ומתיפה בניצות־שוא, גם תבישו לפטפט כמצות זקנים מלומדים ולהעלות גרה שמות מכבים ובן־הכוכב כי אם תלכו בעקבות הגבורים עם קול ענות.

אשר תאחזו עט ככנור ותשלחו לשון חרב חדה, יען נשבעתם לרפא שבר עם לא באבל קינות, כי אם בזמירות הוד.

אשר תאמינו, אתנו יחדיו תאמינו במעינות כחות־הדשית, כי לא נשבר עוד גאון יעקב ולא נכזב עוד כח ישראל להולל בעולם נפלאות ולבשר נצורות לעמים, ככל אשר בשרו מעל הרי יהודה נביאי עם והאיש מנצרת, יען עוד לא השפלתם אותנו היות רק מפרשים וכמבים מלקקים מעל ימי קדמונים ועוד לא הגלתם את המתים על החיים לאמר: נופלים אנו מאבותינו!

גם לא תקשיחו לבבכם, אונר בוז עם רחמים גם יחד, מכאב משורר ענו מפכה תחת מסוה בת־הצחוק, אשר בבוז לנער מפורכם בשערים יעשה לנפשו אבל יחיד ובגולה.

צעירי ישראל איכם ואם ישכם הכי הוגד לכם והכי לא שמעתם, כי בצפיתנו אנו מצפים אליכם. אנחנו המועטים, מסביב למדורה יתומה, פורשים זרועותינו ומצפים, כי תבאו ותכפתו גם אתם אל העדה המעטה אשר לבה בגליל.

צעירי עמנו – אל בין זרועותינו. אל תור מחננו!

X.

– הלך, מאין?
– מן דרך.
– ועוד שאלה, הלך: ולאן
– עתה כאשר ארד?
– ומי אב?
– מבן לא נעלה.
– והאם?
– אשר שלחה בן לעולם כי יבשר הטא נעוריה לתום!
– הה, הלך, היה אח?
– הוא אשר ישקיף זדונותי.
– על כן נחנת, חלכה, באחות? –
– למען תאלפני ארחות אשה עקלקלות.
– ומה שם רע, הלך מסכן? –
– בליל ירח כלב כי נובח.
– ואם תאריך אף, מחמלי, אחזיק עוד לב ואשאל: האהבת? –
– הוד ראשית מרד והדר הכטישה.
– כי אם שנאת? –
– רק את דנבראים בצלמי ובצלם בורא עולם.
– ולמי התפלה, רחיטאי?
– ידעת כי לשכן.
– ומה המעשה אשר תעשה?
– אכרה קברים, קברים.
– לדורות ולנופלים?
– לא, כי אם לאשר היו מאז אהובותי.
– ובהרת, הלך, הה, בטה בהרת?
– לא בחיים.

XI.

כי תראינה על ההרים רגלי המבשר תואילו נא, אנשים טובים, לדפוק גם באשנב חלון אהלי הדל ותגישו לי שי את הבשורה לאמר המשיח הנה בא! בא המשיח!

ואם בשעה זו שכב אשכב למעצבה על הספה אשר בקרן־זוית תחת חפת קורי עכביש, אסור בחבלי תנומה והזיה ובשרת נאמן לאליל הבטלה – אנא, בני אדם טובים, הסע תסיעו את נפשי בחזקת יד מבין כבלי תנומה והזיה ולחוש תלחשו לי על אזני מתוך דממה דקה קול המשיח הנה בא! בא המשיח!

ואם בשעה זו אהיה רובץ בתענוגות על גחלים לוהטות של תאוות או ספקות – אנא, בני אדם טובים, כבה תכבו את האש במימי נחלות ויגונים, סחבוני נא, הורידוני נא מעל התנור היוקד הוליכוני נא אל המשיח, אל פני המשיח.

ואם תמצאוני שבוי בין שדי היופי או קליפות הכעור והחלאה – אנא, בני אדם טובים, אל נא תחוס עינכם על כל מחיר. פדה תפדו את נפשי מידי השדים והקליפות, הזו נא עלי, הזו נא מטללי התחיה אשר למשיח, אשר למשיח.

וגם מדי אתגולל שכור באשפתות או אטבל בימי סחי וזוהמה, כולי מאכל לעורבי בוז ומשטמה, מדי אחרוק שן ואכפור באלהים ובאדם – אנא, בני אדם טובים, כרע תכרעו לרגלי ברחמים, נענעוני נא, נענעוני נא עד כי מנגינותיכם תשתקנה קול חריקות שני וגניחות לב, ואף תזרקו על פני מלוא הכף קרני שמש עולה על ראשי הרים, הוא שמש המשיח, שמש המשיח.

ולו גם שנה אשנה בכוס אהבים, אכרע, ארבץ לבשתי לרגלי דלילה, קוסמת רעה ואכזריה, אשר תקצץ במו ידיה תלתלים וכנפים – אנא, בני אדם טובים, אל נא תתנוני לשכל נפשי על יד סרח שמלתה; אחזוני נא בכנף השבורה ובנותר התלתלים אשר עוד בו לא שלטה יד, הוליכוני והציגוני לרגלי שפולי הר ההר, אשר למשיח, אשר למשיח.

ואם תמצאוני תפוש שרעפים כבדים, כפוף ראש על גליון ניר, כאשר עיני הצופיה מרגלת אחרי הליכות בני אדם ומתחקה על שרשי נשמות ואף היד משרטטת על הגליון צורות, דמויות ופרצופים – אנא, בני אדם

מיבים אל נא תחוסו על יפי האמנות ועל האמן, טלטלותי נא, הביאוני נא אל מול כסא המשיח, אל מול המשיח.

אך אם השב אשיב לכם אמרים, מטעם לבי הנואל: עלבוני בני אדם. כיתו בזדונם מלבי את אמונת המשיח ונרשוני מלהסתפח בחברתם עדי עד – אנא בני אדם טובים הושיטו נא לי את זרת ירכם הקטנה לאות ברית שלום ואתרצה ואתפים עדי רגע לרוץ כל כחי בי לקראת המשיח, לקראת פני המשיח.

כי רק אל המשיח כמהה נפשי כל היום, רק אליו תערוג היא ועם פעמיו יפעם לבי גם אני.

XII.

חזק, חזק, חזק!

על אף רקבון דורות, צללי בריות, תורבן עם, שדים מרקדים, אנקת שאיה ויללת תנים, בת־צחוק רמיה, צחוק זר מהלל כבוד, עקיצות אויב ומחמאות אוהב בוגד – חזק, חזק!

על אף לעג זדים, מבקרי שקר, נשים זקנות בבתוליהן מחבקות בפיהוקיהן אמרים תפלים אשר בפה נואמי ריק, רעים מתחפשים אשר לא יבינו את לשונך ושפת לבך למו זרה, זרה–חזק, חזק!

על אף רבנים, חלפנים, תגרנים מוכרים בשר שלמים על חוד הבית מתחסדים לשמים וגוררים ציציות עלי אדמת ארץ; על אף זקנים צרי־עין וסריסי־טעם, אשר כי יבזו את טפחתי ורביתי יקראו משוגע, הוזה ומתהלך בגדולות, יען כי גדולות עון פשע הם להם וכוסף־נפש חטא לא יכֻפר הוא, כי הן זה דרכם לכפור בפיהם ובלבם לאמר: לא היה לאדם רוח נאה ולא יהיה! חזק, חזק!

קום קרא בחוצות ואמור:

כאשר יתגאו מי נחלים ויעלו בזרמם עדי גבהי סלעים עוטי שלגים והובקי מרומי שחקים, כאשר יכבה אור שמש וירח יפול בנופלים, אז אז תגיע עָדי חריקת שניכם רצוצות, עָדי, אני האדם הנאה.

הן אני ראשון אשר חטט כחולד תחת שכבת דורות ויחתר לשלוח שרשים במעמקי יובלות עד לארקא ולגליל ולמצודת ציון ולגבורים מנוש הלב, בן־הכוכב, בן גיורא ואל־ראי; הן אני ראשון מיום הרס עם וחורבן מקדש אשר העיז לקטרג ולהתנשא עדי שחקים ולהוריד כנורות יה מעל ערבי נהל ולזמר נאה ולבוא בריב עם איתנים, הרים

שחקים ובני אדם. כאשר לא שר עוד פֶה איש עברי בשפת ישראל מימות ירושלם.

והאם עֶדֶן לא נתבש־תם. כי גם ימים רבים אחרי אשר יתם שמכם וזכרונכם מן החיים עוד יעשן רוחי, ינון שמי וגאותי תבשר לדור: חזק, חזק ונתחזק!

XIII.

יתגדל ויתקדש שם ישראל.

יתגדל ויתקדש שם.

תחת משנה בושה אשר הנחילוהו דורות.

תחת הכלימה מנת חלק איש העברי.

ולא עוד יכנה איש מישראל את שמו בלחש כבושת גנב, ולא עוד יאמר שם הגוי העברי בקול דממה דקה.

כי אם בקול ענות תרועה ושיר.

ולא עוד נעורר כל היום מתים מקברותיהם לאמר: אבותינו היו מכבים גבורי רוח, נביאים חוזי יה, נושאי משאות עלי גוים וממלכות, קדושי־אמת קלים מן נשרים ומאריות גבורי כח, כי אם תהיה לנו הגבורה לשבט עוז והגאון מטה משען ביום תקומת עם.

ולא עוד יאמר לנו: בנים אתם לאבותיכם הגדולים, כי אנחנו האבות.

לא תולעת יעקב, כי אם אש, אש, אש.

והלך לאורו יעקב וישראל לנגה זרחו.

ושבו לבית יעקב פרחים ואל בית ישראל הדר השירה והיצירה.

תחת המכות אשר הֵבינו משנה חיים ויופי נירש

והיה ישראל במזרח ובמערב גוי אחד לעולמים.

ואל ליוצר העברי לשיר שיר כאוב מארץ קולו.

כי אם כוולפהגן גיטה לאשכנזים, כבירון לעם האנגלי, כבודלר לבית צרפת וכהמורד פשבישבכקי מבני הפולנים.

ונאמר בפינו ובלבותינו: איל לנו, לנו איל, חוסן ועוז עד עולם.

והיה מחנך מפואר אמן סלה.

לְמִיכָה יוֹסֵף לֶבֶנְזוֹן.

בעלית הספרים הקטנה נמצא קולמוס ישן נושן, תחוב במדק חקורה, והוא נמסר מדור לדור. על העליה ועל הקורה, לשמירה ולזכרון. וטפת הדיו בפי הקולמוס עוד לא יבשה.

ובכל קרן זוית ארג העכביש את קוריו.

והעליה — משכן דממה. וקדושת הדורות רבצה לפתחה.

מי יבא, מי יבא?

לא, כי שמם הבית מבאים. רבים באו. רבים משכו בקולמוס. מי תורה וחכמה, מי צר צורת הכלל, ומי פרש דברי חכמים, וכמה מהם שרו שירי ציון. וכולם יצאו בשלום ושכבו עם אבותיהם.

והיהודים — יהודים צנועים וחסידים, וחיים כשרים. עם אלהים ואנשים היו הדורות וכלפי העם יצאה נשמתם, והשיבה לעולם האמת — ברב עם ובמספד בצבור.

המאושרים בחייהם ובמותם!

וחותמם של הדורות היתה מסורה, והקלף נכנע וקלט את הדברים. ורטט לא עבר בגידי קורי העכביש, והצללים מרובצים תחתיהם. אין מהריד, אין מטריד.

האימה פרשה כנזיה. הכלל בלע את היחיד.

המאז ומעולם?

קהלת לא היה כלל, ואיוב לא היה כלל, ושיר השירים לא היה שיר הכלל. המלך ושירהו, והמנוגע ושירתו, והרועה ושיותו.

ויהודה בן הלוי ושלמה בן גבירול — אף הם את נפשם שרו.

ומה אם הכלל נצמרף או יצטרף לתפלתם ולשירתם! שירת היחיד ולו בפי הכלל — שירת היחיד היא ולא אחרת. כל הנהלים אל הים וכל הלבבות — אל הלב האחד והמיוחד.

ומשחרב בית המקדש גנזה שירת היחיד. עם בתיקונו — היחיד מתעלה. עם בחורבנו — היחיד יורד מעל דוכנו.

ואתה מיכה יוסף, מרדת פי הדור. וזו לא היתה מרידה באבני בליסטראות, זו היתה טענת הנפש העלובה. זו היתה הקינה הדקה ותנהימה ההשאית של הנעמה השרויה בצל. זה היה כאב הפרט, יקיצת ההשגחה הפרטית.

ומהיכן באת?

מבית אביך.

ומה נתת?

את הנפשיות.

תקוים והשכלה מלאו את החלל. עוד מעט והלאומיות תתן קול, ועוד אחת מעט — ויתקע בשופר המשיח ויתחיל קבוץ גליות.

העם יִבָּנֶה — עת לעשות לכתניו. המתנה יבא — אך, העובד את עבודת הקודש? ובגאולת האומה הוכשרה גאולת היחיד.

ובהכנסך, מיכה יוסף, אל עלית הסופרים, חרדו הצללים לאט ורטט קל עבר בקולמוס. אצבעך נגעה בו ויחי. ופי הקולמוס היה פי נפשך.

והתקעהו אל תוך לבך ותטבלהו בדמך והכתב על הגליון דברים מעטים—ורבים.

כי על כן נדמית בדמי ימיך. שיבה טובה לא ידעת. וריהה ושקיעה — ביום אחד.

והיתה תפלתך גם על עמך וגם על ציון. כי גם אלה תפלתך הפרטית היו.

וזאת אדע נאמנה, כי על נהרות בבל ישבת גם אתה ובכית, כי גורשת מגן עֵדנך, ושכינתך יצאה בגולה. הם בכו ואתה בכית. הם בכו לעם, ואתה בכית לכהנו.

בנעורי משוררי היית עם ספרך הקטן התיחדתי בבית ובשדה. אחר שטפוני התיים — והצפנתיך כרבר קודש. עתה שב אני אל ביתי וספרך הקטן מתחת לבית שחיי.

יהודה קרני.

יעקב פיכמַן.

שירים.

מִדְבָּר.

בִּשְׁקִיעַת יוֹם אֲדָמָה נָחוּ חוֹלוֹת,
בִּשְׁקִיעַת זֹהַר נָהֲרָה עֲרָבָה;
וַיְהִי הָאוֹר כְּשׁוֹשָׁן זַךְ וְלוֹהֵט
בְּכָמְשׁוֹ מְעַט וּבְמוֹתוֹ כוֹסוֹ רָוָה.

וּלְאַט לְאַט הַשֶּׁמֶשׁ רַד הַחוֹגֵג,
וְלֹא הִכִּיר אִישׁ בִּגְאוֹן הַיּוֹם כִּי כָבָה,
וְלֹא בָכָה לֵב לְלֶכְתּוֹ. גְּלוּיָה שָׁקְטָה
עַד אַפְסֵי רֹם הִשְׂתָּרְעָה אֶרֶץ רְחָבָה.

רַק פִּירַמִידָה אַחַת כְּמַצֵּבָה
עַל יְאֹר הָאוֹר הָאָדֹם הוֹם הֵצֵלָּה, —
תַּרְעוּמָה חֲרִישִׁית כְּלַפֵּי צִיָּה שְׁלֵוָה

וּבְחֵיק הַצֵּל דָּאֲרַךְ אֲשֶׁר בָּלַע
לְאַט בִּכְנָפוֹ כִּבְרַת־חוֹל נִגְאָלָה
הִסְתַּתְּרָה תֵּבֵל שְׁכוּחָה וַאֲבֵלָה.

צָהֳרָיִם.

I.

בִּגְבוּרוֹת יוֹם יֵשׁ שָׁעָה אַחַת פֶּלְאִית,
הֲלוּמַת גִּיל כִּי תַעֲמֹד תֵּבֵל כֻּלָּהּ.
הֶהָרִים כְּמוֹ מִסְתַּלְּקִים. מְגַּה לָבֶן
כָּל עַמּוּד, אִילָן, סְבָךְ מִתְבַּטֵּל. נִפְסָק שִׁיר
כָּל עוֹף מֵאֵלָיו בְּאֶמְצַע. רַק בָּאָחוּ
עוֹד זִמְזוּם־מָה — כְּרַחַשׁ סוֹדוֹת טוֹשֵׁךְ
וְהוֹלֵךְ שָׁם, וּמָתֹק קוֹל־הַדְּמָמָה
הַזֶּה מִסּוֹף עֲרָבָה וְעַד סוֹפָהּ;
שִׁיר־תָּמִיד הוּא, הָעוֹלֶה מִמַּעֲמַקִּים,
וְרֵיחַ מַיִם לוֹ וּדְשָׁאִים חַמִּים,
וּכְהֵד חַג נֵצַח בּוֹ, כִּזְמִיר שַׁבָּתוֹן
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם. — אַשְׁרֵי אִישׁ,
אֲשֶׁר הִקְשִׁיבוֹ דוֹם בְּקֵיְצֵי יַלְדוּת
וּבְרַעַשׁ חַיָּיו שָׁמַר יְקָרַת קוֹלוֹ.

ח

יַעַר נָמֹג, וּמִכְּתָל
צְלָלָיו שִׁיר לֹא בָא וָקוֹל.
רַק בַּעֲבִי הָעֵשֶׂב עוֹד
זִמְזוּם חוֹם וְרַחַשׁ סוֹד.
שֶׁמֶשׁ — פַּנָּס לָבָן, רָם.
רָבַץ גַּל עַל חוֹל וָנָם.
יְאֹר שָׁטוּחַ וְאֵינוֹ זָע.
כָּבֵד בְּהוֹדוֹ עוֹלָם בָּא
אֱלֵי שְׁפוּנֵי תְהוֹמוֹת יְאֹר —
וּמַעֲטֵהוּ סַהַר־אוֹר.
אַיּוֹ? עַל פְּנֵי כֻלּוֹ רַק
וִילוֹן זֹהַר פָּרוּשׂ דַּק;
וּבְשָׁעַת הַפְסָקָה זוֹ
הוּא גַם פֹּה וְאֵינֶנּוּ פֹּה...

שִׁיר נַעֲרָה.

לְבַדִּי נִשְׁאַרְתִּי.
מִטַּל רָטֹב גַּיְא.
כּוֹכָבִים רְחוֹקִים
מַבִּיטִים אֵלַי.

לְבַדִּי נִשְׁאַרְתִּי
עִם לֵילִי, וּלְמִי
אֲתַנֶּה אֶת אָשְׁרִי
מִכּוֹכְבֵי־הַדְּמִי?

הוֹי, לַיְלָה וּצְלָלָיו
וְרַעֲלוֹ הֶחָם!
מִי פָּרַשׂ פַּח־זָהָב
בַּאֲוִיר הַנָּם?

הוֹי לַיְלָה וּצְלָלָיו
וְ־יחוֹ הַזָּר!

כֹּה צָהֵל וּמָתֹק
הַסּוֹד לִי — וָמָר!

עוֹד חָתוּם בִּבְשָׂרִי
וּבֹעֵר כִּיקוֹד —
וּלְמִי מִכֹּכָבַי
אֲתַנֶּה הַסּוֹד?

לְבַדִּי נִשְׁאַרְתִּי
עִם רוּחוֹת לֵיל זָר,
וְנִשְׁכַּח שְׁבִיל אִמִּי
הַבּוֹדֵד בָּהָר.

וְנִשְׁכַּח שִׁיר יוֹמִי
הַלָּבָן מִלֵּב —
וּלְמִי מִכֹּכָבַי
אֲתַנֶּה הַכְּאֵב?

הַמְנוֹן לַנִּילוֹס.

(מִן הַסֵּפֶר „מִצְרַיִם”).

כִּי אֶתַע בָּרְחוֹבוֹת עִיר הוֹמִים, עָיֵף מִן הַנֹּגַהּ הַלָּבָן הַמִּשְׁתַּפֵּךְ עָלַי בְּלִי הֲפוּגוֹת וְיָגֵעַ מִן הַהֲמוּלָּה הָרַבָּה, שְׁאוֹן גּוֹיִים וְעַמִּים עֲיֵפֵי אֲרָצוֹת וְשׁוֹאֲפֵי צִיָּה — עָיֵף מִבְּשָׂמֵי חוֹם חֲרִיפִים וּבְרַק אֲבָנִים וְחוֹלוֹת — עֵינַי תִּתְעֶינָה לְכָל עֵבֶר וּפִנָּה וְיִשְׁאֲלוּ כָל עוֹבֵר וָשָׁב, כָּל רוּחַ נֵעוֹרָה וְרוֹגֶשֶׁת בַּעֲנָפִים, רַק לְךָ, נְהַר הַקְּדוּמִים, נְשִׂיא הַנְּהָרוֹת, הַנִּילוֹס הַקָּדוֹשׁ!

אֶת רֵיחֲךָ הַצּוֹנֵן אָחוּשׁ בִּמְבוֹאוֹת עִיר נִשְׁכָּחִים, בִּרְחוֹבוֹת צָרִים וַעֲזוּבִים, וַהֲמוּלָּתְךָ הַנּוּגֶה — בְּתוֹךְ תְּשׁוּאוֹת אָדָם וּבְהֵמָה רַבָּה. כִּי אֶקְרַב מֵרָחוֹק אֵלֶיךָ. וְנָדַם לְפֶתַע הַשָּׁאוֹן אֲשֶׁר מִסָּבִיב, שְׁאוֹן הַיּוֹם הַדַּל אֲשֶׁר יַחֲרִישׁ אֶת שִׁירַת הַיָּמִים הַגְּדוֹלִים, הַנִּשְׁכָּחִים, וְעַל גַּלֶּיךָ הַחֲרִישִׁים נִשָּׂא אֵלַי הוֹד יְמֵי יַלְדוּתִי, הוֹד יַלְדוּת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה.

יְקָרוּ עָלַי עִשְּׂבוֹת־הַפֶּרֶא הַגְּבוֹהִים וִירַק הַנַּחֲלִים הַזָּרִים אֲשֶׁר עַל גְּדוֹת מֵימֶיךָ יִצְמָחוּ. אָהַבְתִּי אֶת הַסִּירוֹת הַמַּשְׁחִירוֹת עַתִּיקוֹת־הַיָּמִים, קְרוּעוֹת־הַמִּפְרָשִׂים, כָּל כְּלֵי־שַׁיִט עָזוּב אֲכוּל־חֹרֶב וּרְקוּב־מַיִם, אֶת עֲבוֹתוֹת הָעֹגֶן

הַמֻּשְׁלָכִים עַל פְּנֵי הַחֹפִים הַלּוֹהֲטִים, אֶת הַמְּלָחִים רְעֵבֵי־הָעֵינַיִם, — כָּל אֲשֶׁר יִנָּשֵׂא עָלֶיךָ אֶל מַעֲמַקֵּי אֲרָצוֹת רְחוֹקוֹת בִּמְקוֹם סַלְעֵי הַגְּרָנִיט יַאֲדִימוּ עַל שְׂפַת חֻפֶּיךָ וְיַעֲרוֹת־הָעַד יַאֲפִילוּ עַל חַיֵּי־חִידוֹת עֲשִׁירִים;

בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, בַּעֲלוֹת הַשֶּׁמֶשׁ מֵעֵבֶר לַמִּדְבָּר, אָהַבְתִּי לִרְאוֹת אֶת פָּנֶיךָ הַמַּזְהִירִים כְּתַחַת אֶדֶר־לֵיל הַלָּבָן. אָהַבְתִּי לְהַקְשִׁיב זִרְמָתְךָ הַשּׁוֹקְטָה, הָרְחָבָה, הַבְּטוּחָה; לִהְיוֹת עֵד לְשֶׁקֶט חַיֵּי־חָכְנְךָ וּלְחִדוֹת־עָשְׁרְךָ, הַשְּׁפוּנָה מֵעֵינָיִם.

הוֹי, כִּי שְׁבָחֶיךָ כֹּהֲנֶיךָ הַגֵּאִים, אֲשֶׁר שָׁרוּ לְךָ הִימְנוֹנֵי־גִּיל לְאוֹר הַכּוֹכָבִים בַּלַּיְלָה, וַיִּשְׁמְעוּ הֵיכְלֵי הַשַּׁיִשׁ אֲשֶׁר הֱקִימוּ עַל חֻפֶּיךָ, שָׁבְתוּ חַגֵּי־הַתִּפְאֶרֶת אֲשֶׁר עָרְכוּ לִכְבוֹדְךָ רִבְבוֹת אִישׁ וַיְבָרְכוּךָ, נְהַר הַקֹּדֶשׁ, מְקוֹר הַשֶּׁפַע וְהַבְּרָכָה!

בִּרְחוֹבוֹת עִיר סוֹאֲנִים וּשְׂדוֹת יְבוּל־נִשְׁכָּחִים אַתָּה שׁוֹלֵחַ עוֹד אֶת זְרוֹעוֹתֶיךָ הָרְחָבוֹת, עוֹד כְּמִקֶּדֶם מִפְרְצֵי מֵימֶיךָ רוֹבְצִים וְנוֹהֲרִים בְּכָל פִּנָּה — דוֹמְמִים וְנִשְׁכָּחִים בְּתוֹךְ חַיֵּיהֶם הַשְּׁטוּחִים — עֵדִים אִלְּמִים. עֵדֵי רִבְבוֹת שָׁנִים, אֲשֶׁר חָתְמוּ מִתּוֹךְ עַתִּיקָה בִּתְהוֹמָם כָּל מַרְאוֹת חַיֵּיהֶם הָאֲרֻכִּים וַיַּסְתִּירוּהוּ לְעוֹלָם בְּמַעֲמַקֵּיהֶם...

אֲבִיגְדוֹר פֵּיאֶרְשְׁטֵיין.

שִׁירִים.

הָאַחֶרֶת.

כָּכָה בָּאָה אֵלַי: בְּתֹם וּבְלַחַשׁ־פְּרָחִים,
וְאָנֹכִי קִבַּלְתִּי הַכְּנָעָתָהּ בְּהַכְנָעָה;
אָמַרְתִּי: הַטָּהֳרָה הִיא רְפִאוּת אִישׁ־הַתְּכָכִים,
אָמַרְתִּי: אוּלַי־אוּלַי אַצִּיל לִי מִלְּבָנָהּ
אוּד מְלֻבָּן אֶחָד
בִּשְׁבִיל בֵּית זְקוּנַי, לְשָׁעָה הַבָּאָה.

וָאֶשַּׁק לָהּ חֶרֶשׁ: הֱיִי לִי שִׁיר שֶׁל תְּנוּבָה,
אַתְּ טְהוֹרָה מְתוּקָה, כּוּר נַפְשִׁי הַחוֹלָה;
בְּיָדַיִךְ־הַחֲבַצָּלוֹת פִּתְחִי לִי שַׁעֲרֵי־תְשׁוּבָה,
נַטְּלִי שְׁלוּבֵי־נֶפֶשׁ בַּפַּרְדֵּס הַלָּבָן,
שִׁבְבֵי מַרְגְּלוֹתַי,
וְטַהֲרִי חֲלוֹמוֹתַי, הָאֲדֻמִּים כַּתּוֹלָע.

וּלְמָחֳרָת. (אֲבוֹי לִי, אֲבוֹי לְזַעַם־הַנְּשִׁיקָה)
וּלְמָחֳרָת — בָּאָה אֵלַי כִּכְלִיל־הַתִּפְאֶרֶת,
וּבְרֶגַע־קָט אֶחָד כָּל־עָצְמָהּ לִי הֵרִיקָה,
עַל מִזְבְּחִי הַמְגֹאָל, בִּצְחוֹק עַל שְׂפָתָהּ,
וַתִּשְׁכַּב בֵּין פְּגָרַי —
הִיא, כָּל תִּקְוָתִי, הִיא, הָאַחֶרֶת!

סוֹדֵךְ.

מַה נִּפְלָא לִי טוּב־טִיבֵךְ,
מַה נִּפְלָא לִי טוּב־טִיבֵךְ,
חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים תִּתְחוֹלְלִי בְקִרְבִּי
חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים תִּתְחוֹלְלִי בְקִרְבִּי.

בְּרוּכָה נְשִׁיקָתֵךְ,
בְּרוּכָה נְשִׁיקָתֵךְ,
וְנַפְשֵׁךְ הַבְּתוּלִית אֲרוּרָה שִׁבְעָתַיִם,
וְנַפְשֵׁךְ הַבְּתוּלִית אֲרוּרָה שִׁבְעָתַיִם.

אַל נָא תְדַבֵּרִי,
אַל נָא תְדַבֵּרִי,
צַחֲקִי־נָא וָדוֹמִי, וְאָנֹכִי אָשִׁירָה,
צַחֲקִי־נָא וָדוֹמִי, וְאָנֹכִי אָשִׁירָה.

כָּכָה אֶגְוַע דּוֹמָם,
כָּכָה אֶגְוַע דּוֹמָם,
וְעִמִּי יִגְוַע סוֹדֵךְ לְעוֹלְמֵי־עוֹלָמִים,
וְעִמִּי יִגְוַע סוֹדֵךְ לְעוֹלְמֵי־עוֹלָמִים.

מְאֵרַת מִפְתָּנִי.

עַל מִפְתַּן אָהֳלִי מְאֵרָה רוֹבֶצֶת:
מְאֵרַת לֵב עַלְמָה שֶׁעָלְתָה לְקָרְבָּן
עַל מִזְבַּח אַהֲבָתִי וַתְּהִי לְנִפְלֶצֶת

מְפַלֶּצֶת כָּל־חַיַּי; עַל סִפִּי שׁוֹכֶבֶת,
תּוֹבַעַת אֶת חֲלוֹמָהּ שֶׁעָלָה כֶּעָשָׁן
וּגְאוֹרְתַי הַטְּהוֹרִים וּלְדָמָם אוֹרֶבֶת.

מְלֵא מְהֵרָה וַהֲלוֹמוֹת הוּא אָהֳלִי הַנָּחוּר,
וְאוֹי לָהּ לְבַת־אָדָם הַהוֹרֶכֶת עַל סִפִּי,
בְּעֵינַיִם אֲפֵלוֹת הִיא תַבִּיט לְאָחוֹר.

מָהוֹר אָנֹכִי, נְזִיר אֱל־הָאַהֲבָה —
וְלִבְנַת בְּשַׂר־אִשָּׁה עַל סִפִּי כִּי תַזְהִיר,
כָּל קָדְשֵׁי שִׁירָתִי לִי הָיוּ לְזַעֲוָה.

כָּל עַלְמָה לִי: אֶסְתֵּר וְרוּת וְשׁוּלַמִּית —
וְהִיא, זוּ הַמְּאֵרָה בְּאָהֳלִי מוֹשֶׁלֶת
וּמְסַמְּאָה אֶת עֵינַי בְּטֻמְאָה עוֹלָמִית.

מֵעוֹלָם לֹא נָגַע עוֹד פִּגּוּל בְּמֹחִי,
כְּרוּבֵי־תֹם נוּגִים מִסְּבִיבוֹ מַשְׁלִיגִים
וְצַעַר כָּל־אוֹהֵב יִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹכִי.

כָּל הֶגַע עַלְמָתִית לְדָם כִּי תִתְאַדֵּם,
וְהֵד נֶפֶשׁ אוֹהֶבֶת הַמְּבַכָּה אֶת בּוֹגֶדֶת
בְּקִינַת חֶרְבָּנוֹ שֶׁל לִבִּי אֲקַדֵּם.

אַךְ אוֹי לִי: עַל סִפִּי שָׁם מְאֵרָה לוֹהֶטֶת,
מְאֵרַת לֵב יְתוֹמָה, הַמּוּבָסָה בְּדָמִי,
מְאֵרָה מַרְעֶלֶת, נוֹקֶמֶת, מַבֶּטֶת.

מַבֶּטֶת וְשׁוֹלַחַת בִּי נַפְשָׁהּ הַחוֹלָה,
וְאוֹי לָהּ לְבַת־אָדָם הַצְּמֵאָה לְסוֹדִי,
לְקָרְבָּן הִיא עוֹלָה, לְקָרְבָּן הִיא עוֹלָה.

רַק לְרֶגַע.

רַק לְרֶגַע, לְרֶגַע אֶתְרוֹנֵן־נָא מִקְסָמַךְ,
רַק לְרֶגַע־קָט אֶחָד אֶשְׁתַּחְרֵר־נָא מִבְּשָׂמַךְ,
רַק לְרֶגַע־קָט אֶחָד.

רַק לְרֶגַע, לְרֶגַע אֶשְׁכַּח־נָא אֶת קוֹלֵךְ,
רַק לְרֶגַע־קָט אֶחָד אֶפָּדֶה־נָא מִשְּׁאוֹלֵךְ,
רַק לְרֶגַע־קָט אֶחָד.

רַק לְרֶגַע, לְרֶגַע הֵעָלְמִי־נָא מִמֹּחִי,
רַק לְרֶגַע־קָט אֶחָד יִוָּדַע לִי מַה כֹּחִי! —
רַק לְרֶגַע.

בְּלִי הֶסְפֵּד וְתַכְרִיכִין.

רִבְבוֹת מִשְׁתַּגְּעִים מִסְּבִיבִי,
וְנַפְשִׁי הִיא חַיָּה עוֹדֶנָּה —
עוֹד רֶגַע וְעִתִּי הִגִּיעָה
וְאִישׁ לֹא יְשׁוּרֶנָּה.

זָע־זָע־זָע — מַה יִּיף שִׁיר הַמָּוֶת, —
לְבָבִי שָׁם מַחֲנָק לִגְרוֹנִי,
זָע־זָע־זָע — אִמִּי, הוֹי, סָבִי! —
הוֹי, אֵלִי, אֲדוֹנִי! — —

קְדָקְדֵי סַם־מָוֶת מַזִּיעַ —
זֶע־זָע־זָע – עָצוּם חִישׁ עֵינֶיךָ
עוֹד רֶגַע – וְעוֹרְבִים מִמֵּאִים
יִתְהוֹלְלוּ עָלֶיךָ.

וּלְבָבְךָ הָרַעֲנָן יְבֻתַּר
וְתִרְקַב שָׁם תַּחַת הַשִּׂיחִים.— — —
זֶע־זָע־זָע – הִפָּטֵר־נָא, מַהֵר,
בְּלִי הֶסְפֵּד וְתַכְרִיכִין.

מ ז ו ז ה.

שְׁמָמוֹת עַד —
בְּרַחֲבֵי הַכִּכָּר שְׁמָמוֹת־עַד.
שִׁירַת הַמָּוֶת נִבְלַעַת בִּשְׁתִיקָה —
הַפַּעַר כִּכָּר הַרְחֵק, שָׁם הַרְחֵק מִלֵּל,
וְאַחֲרָיו מִנְעֶמֶת בְּשִׁירָה עַתִּיקָה
הַשְּׁמָמָה, בַּלָּט.

פֹּה הָיְתָה הָעִיר —
עֲמוֹד מְטַטְקָט: פֹּה הָיְתָה הָעִיר
פֹּה הֲמוֹ הַנְּשִׁיקוֹת, פֹּה חָנַג הָאָדָם—
בִּמְקוֹמָהּ: תֵּל־עוֹלָם, וּבְאֶמְצַע הַחֻרְבָּה
שָׁם עוֹמֵד הַפֶּתַח גַּם מַשְׁקוֹף מֵאָדָם.
וְרֶבַע הַקִּיר.

הַפֶּתַח בִּלְבַד –
מְזוּזָה שְׂדוּפָה וּפֶתַח בִּלְבָד;
וְעַל סִפּוֹ הֶחָתוּל הַיָּתוֹם גּוֹוֵעַ –
וְהִנֵּה אָט יָבֹא שָׁם בַּעַל־הַבַּיִת:
אֶל בֵּיתוֹ הוּא שָׁב, כְּצֵל מִתְנוֹעֵעַ,
לְהִנָּפֵשׁ מְעָט.

הוּא קָרֵב וָנָע – –
אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל בֵּיתוֹ הוּא קָרֵב וָנָע. –
הַפֶּתַח פָּתוּחַ וְאַחֲרָיו – הַבְּלִימָה,
וּמַלְאַךְ־הָאַיִן מְקַבֵּל אֶת פָּנָיו:
בְּבַקָּשָׁה אֲדוֹנִי – הוּא אוֹמֵר בִּבְסִימָה –
בָּרוּךְ הַבָּא! – – –

ש. צמח.

חַמַּרְאָה.

אני הייתי אז כולי אהבה, והיא ידעה רק תענוגות. לֹו אמר אלהים לדבק טוב... אך באה המראָה ותנפץ את אֹשר שנינו.

I.

זה היה לפני שש שנים. תלמיד הייתי אז באחד הכרכים, הגדולים אשר בצרפת המזרחית; צעיר מסור לעבודתו ולתורתו. מכל הוללות לא ידעתי. שאנן חייתי עם ספרי ושרעפי, כי לפני עמדה מטרה ואליה התרתי, בלי פנות ימינה ושמאלה. ויהי באחד הערבים, עם בוא השמש, בשובי מבית־עקד־הספרים למעוני, נתעכבתי קרוב להלון־מַרְאֶה בלי כל מחשבת מראש; לפני הֶראה בית־מסחר את כליו וצנצנותיו המצוירים.

פתאם שטפה על פני המראָה, הנודרת את דפני החלון, – דמות. אלה היו פני אשה; פנים יפים עד מאד. כחולות־כהות היו עיניה, ותחת מצח לבן, צח וצעיר, כשטח ים הפר־גלים, נשקעו. קשתות גבינים מתוחות ושהרחרות עָמרו את קִפּולי המצח, והפה הקָט והחרד כה הרבה להביע רעננות, עוז ומרי, עד אשר עיני לא שבעו מראות. פערתי פי ואבחין בנַיאַרדה זאת. הִצפה לי בברק הזכוכית, ולא ידעתי נפשי. והאשה, אשר עמדה מאחורי ותבט ישר לנוכח המראָה, צדה מבוכתי ותצחק. לרגע הצטמצם פיה בענַית־חן ואחר שב כבראשונה, מביע מרי, מרי. מבלי משים עניתי גם אני לצחוקה. שפתי רעדו, התעקמו ואחר הפניתי ראשי. קרוב לי עמדה נערה כבת שמונה־עשרה, לבושה פאר, מלאה חיים ושפתי פיה לחות. לחות.

ותזרק לי בפני:

– אינך בן עירנו!

עניתי:

– מי הגיד לך, כי תדעי?

בתנועת מרי התנגדה:

– כן, אני יודעת. אתה גר ברחוב ג. מספר ארבעה.

– וכל זה ידוע לך?

– כראותך, כן הוא.

– אולם ידיעותיך אלה אין לאל ידן לעצור בעדי, כי תמצאי חן בעיני וכי אבקש קרבתך.

יד קטנה, חמה ורכה שומה על פי:

– הס, אל תדבר כזאת... אין מזל לשנינו... התודענו במראָה.

פרצתי בשחוק נזול. מחי עוד רחש שמות־מדע רומאיים, ואדע את הכל אל נכון, כנבון היום, ואשיב:

– הבלים, רעות־רוח, ואת תתני אמון באותיות־בערות אלה? הביטי לפניך, הצפות והשטות שם בבתלי הזכוכית הנוהרים, מה יפו ומה טובו, כמוהם לא ראיתי עוד, ולזכר פגישתנו הראשונה, נבוא אל בית־מסחר זה ובחרי בכוס־פרחים כאות־נפשך, לזכר פגישתנו ולזכר עיניך, אשר רמזו לי במראה הזאת.

היא הרדה–אך נאותה. באנו אל החנות פנימה. כוס־פרחים בחרה לה ואני שלמתי מחירה. יצאנו. שאלתיה: האוכל להארח אתך לחברה? היא מחאה כף, קשתות גביניה נעו, פיה פרץ גלי צחוק, בלעג קראה:

– דרך אחת לשנינו. רחובך – רחובי.

ותספר לי את הדבר. זה חדשים מספר היא וחברותיה, העובדות אתה במשרד, שומרות את צעדי. זה שנה תמימה, יום־יום הן נפגשות בי, בלכתי הביתה. אולם תמיד עברתי על פניהן ולבי ועיני לא להן. רגזן רב. לא פעם הגישו תלונותיהן, אחת לפני רעותה, על נכרי זה נבה־הקומה, המשרך דרכו פה ברחובות קריתן, כלא דבר. כזאת לא נשמע, והימים ימי אביב. ותנזורנה אמר לשום קין לתלאות אלה. אחת מהן תצא בעקבותי ותעירני מתרדמתי. הגורל נפל עליה, ומי יודע, אולי ידה היתה בזאת. לאט לאט, אך בלי הפוגה, חקרה, רגלה אחרי מוצאי ומובאי. כל שעות יומי ידעה. בבקר אני הולך הנה ובערב אני בא שמה. חברה אחת ראתני אמש ברחוב־הכוכבים ואחרת נתקלה בי בשדרות־האנחות. באחת, הכל ידעו. גם עם עלמות טילתי; עלמות בלות, חברות־טעם, רעות־מראֶה, ורחמיהן נכמרו עלי. והנה בערב הזה, בצאתן מן המשרד, חכו לי עד שעת עָברי את הרחוב, כדרכי תמיד. הן התחבאו באחד השערים, לבלתי עורר שימת־לבי. אך בהיותי מהן והלאה, יצאה היא לדבוק אחרי. בגשתי אל החלון התקרבה גם היא להפיק זממה. רגעים מספר עמדה, מחכה

עד הסבי פני, כי אמרה, אין לדעת איש, אם אין רואים אותו פנים אל פנים.

גלוי־לבה, עיניה־תכלת, כל השערוריה הקטנה הזאת, אשר היא וחברותיה ערכו לי, מצאו חן בעיני. לקחוני שבי ואמר: אם התנקשות כזאת חמסתן עלי, ואם את הנך השליחה – ברוכות תהיינה הידים.

לרגע הפסיקה בלכתה. ריסיה הארכים הורידה וגם שפתה הלחוה ובקול נבוך הגידה לי: כן, נקל להגיד. חברותי צוחקות לי...

– למה?

אומרות הן, השתעשעתי בשלהבת והנה נחרכו כנפי.

לקחתי את ידה, יד קטנה וחמה, ואגישה אל פי. פי בער, עיני להטו, לבי דפק. כל אלה ראתה ותפן הצדה. המשכנו דרכנו ונדבר דברים קלי־ערך, עד הגיענו אל שער ביתה. בחפזון נפרדה ממני, פתחה דלתה ותעלם. נשארתי עומד ומצפה. למה חכיתי? לא ידעתי... כעבור רגעים אחדים נראה אור באחד החלונות, אשר בקומה השניה. הוא נפתח ובעדו הופיע ראש קטן ומגלגל. בראותה אותי, עומד קרוב לחומת הבית, רמזה לי בידה, זרקה מלוא הפנה דובדבניות, אשר התפזרו לכל עבר לרגלי ותקרא בקול: הביתה, הביתה!

ותסגר את כנפי החלון. את־אחת צברתי את הדובדבניות, מתנות ידה. זמן רב התהלכתי מול ביתה. צלה נתר על הכתלים ועל התקרה; פעמים ארוך ודק, פעמים עבה ואפל. אחר הורידה זרע ערומה את הוילון, והיטים שרקו. דלתות הוגפו. והאור דעך לפתע. נשקפו לי רק שמשות־תכלת, מבריקות באור פנס כתום ושומרות על סוד־עלומים מתלונן בסתר צללי החדר.

שבתי הביתה ולבי סער. עיני תכלת ושפתי שושן לחות השתעשעו לפני. ראשי היה סחרחר כהלום יין.

הביה סערי סער־אשרי?

II.

למחרת הייתי אני הראשון, המחכה לבואה. בשעה שמונה לפנות ערב נפתחו שערי המשרד לרוחה ויפלטו המון סוכנים ומושכים בעט לבלרים, גברים שחוחי קומה ודקי בשר ונשים לבושות שחורים ומהירות תנועה. חבורה קטנה התנוססה מתוכם, מעין־חיים בארץ ציה, עלמות

צעירות לימים יצאו שלובות זרוע בשחוק ובהמולה. רעותי היתה אתן, עיניה שלחה מסביב, כדורשת אחרי אבדתה. אולם כרגע נתפשה בידי אחת מחברותיה – ותחדל. אז הופעתי במלוא קומתי לקראתה. אחזתי באגודת־פרחים ופני צהלו. השתחויתי. הוצגתי לפני העלמות

– הנה הנכרי, את שמו לא ארע.

אחת העלמות, טובת־מראה ולב, העירה:

– גם פרחים הביא אתו. למי הם מיועדים?

נגשתי בצעד רחב אל חברתי ואושיט לה את ידי האוחזת בצרור־הפרחים. לה יהיו, אמרתי, כי היתה אבירה מכולכן. דברי היו כשמן לרעותי וכמדקרות הרב לחברותיה. מאדילין שמחה לשמחתה וגם לקנאת חברותיה. בשביעת־רצון קבלה את המוגש לה ותרכן לי ראשה. המשכנו דרכנו. עד פנת הרחוב הלכנו יחדיו. אחר נפוצו העלמות לכל עבר ואשאר לבדי בחברת מאדילין. חרדה ונבוכה היתה ברגע זה, כשיה רכה, אשר זה עתה הובאה מן הגזה. פיה המצומצם התרחב וירעד לרגעים כקרן־תולע אחרונה עם שמש באה. פאה נשמטה מתחת למגבעתה ותדלדל פעם בבה ופעם בבה על לחיה האחת, כגבעול־פרח בסדרון הר בהפית בו רוח־ערבים. וחזה החשוף, המזהיב, המעוגל, התוסס, היה כה צעיר, כה הרבה להביע כער דמי־עלומים, חמדת־חיים, כה נמשך אליו ראשי, עד שנשכתי עור שפתי. העוברים־ושבים הביטו בה. עין הגברים הפיצה אש זרה, ואישוני הנשים הבהבו קנאת־סתרים ועל שפתן רחפה בת־צחוק מרה. ולבי אני רחב, כנהר המשחרר מימותיו מתחת מכבש קרחם ועובר גדותיו.

בבואנו עד ביתה, הושיטה לי ידה ותמנע מהפגש במבטי. היא אמרה להמלט, אבל אני הצעתי לפניה: פרחים אלה. אשימם בכוס בעצם ידי. מאדלין סרבה. בבית דודה זקנה תשב והיא ערומה ורעת־לב. אך הפצרתי בה. הבטחתי לצעוד בצעדי החתול, לא לפצות פה ולשמע לכל אשר תצוה עלי. אף דבר לא ענתה. את הדלת פתחה ותכנס פנימה ואני באתי אחריה. היא לפני ברגלה המטופפת והפזיזה ואני אחריה בפסיעותי הרחבות. היא מעכבת בעקבותיה, עבור הרם רעש והעתק חשד זקנתה ואני זהיר וירא, כאדם הצועד אל קרח נחל המתפקע ושוטף מים מתחת לכפות־הרגל. וכן בלי הרף עד בואנו מול מעונה. לאשרנו, עלתה דודת מאדיליי מכבר על משכבה, ונתישב בחדר במנוחה. קטן היה החדר ומרבע, בעל חלון אחד. שתי תמונות פארו את הקירות. תמונה אחת

תארה את לואי הארבעה־עשר, בעמדו עם פמליתו על אחת הגבעות ובהשקיפו על ארץ לוטרינגיה המשתרעת לרגליו והמבורכת בשפעת כרמיה ופרדסיה ואומר: אכן, רק גן־עדן היא ארץ זאת. והשטיח היתה תמונת ראש־הריפובליקה פצוע, מוטל על ערש דוי. תור, שותת־דם ואנשים עומדים עליו ומרכבים ליציאת־נשמתו.

מאדילין פשטה בגדיה, שמה את אגודת־הפרחים בכוס מתנת־ידי ואני צנחתי על אחד הכסאות. נעמה לי ישיבתי במקום זה. באויר רפרפת חמימות רכה, כמו יד אשה אהובה פורשת מסביב. אהבתי את התמונות, את הכסאות, את כל החפצים. בזכרי את היד החמודה הנוגעת בהם, הממיזה מעליהם את האבק יום־יום ובהמצאם תמיד בחברת נערה נאוונה זאת, עדים לחלומות נעוריה ולתמודת לבבה... רשרוש. צל אשה פרח לפני עיני. לא יכולתי עוד להבליג ברוחי ואשלח את ידי הארכות, כאדם המתעתד לצוד צפורת־כרמים עם מעופה, ומשכתיה אלי, אל ברכי. אך עד מהרה נשמטה מבין זרועותי, שלחה לי מבט־כעס מזהיר ותלחש ש... ט... שם הזקנה אורבת לנו. עוד לא הספיקה לגמור דבריה וקול הזקנה נכר צרוה, עמום ומלא רשע: מאדילין, מי אתך?

– אין איש. מארגיריט לעגני.

המטה שרקה. השלך הס. מאדילין נגשה אל השולחן ותשב למולי. במנוחה אמרה:

– עתה נרדמה.

פתאום קפצה מעל מקומה. במעגל הסתובבה פעמים אחדות בחלל החדר. כפיה פרשה. שמלתה רשרשה סביב מתניה. בריצה התקרבה אלי תפשה ראשי בין זרועותיה, הסתכלה בפרצופי ותאמר בעקמה שפתיה: למה תשב מקמט מצחך, כחסר־לשון, הגד, ספר דבר־מה, אמור, לרקד אתה יודע?

– מעט, עניתי.

היא פרצה בצחוק פרוע:

– אתה תצא אתי במחול, כן, תצא אתי במחול, הלא ראשי מגיע עד כתפיך.

קמתי. היא התקרבה אלי למד את קומת שנינו. חשתי רוך גופה, עמדתי בלום־פה, עיני תעו. מאדילין לא ידעה מה אתי. בקושי המלטתי מתוך פי: מאדילין אהבך, אהבך.

ובהוציאי מלים אלה מתוך פי הרגשתי פתאם כאב עז: נדמה, באו

והכו במקל־חובלים על ראשי. נבהלתי והתביישתי מפני מוצא שפתי. רק עשרים וארבע שעות ידעתי יצור־פלא זה, העומד לפני ואיך העזתי לאמר ככה, ובכל זאת רק אמת דברתי. אמת מרה. הלא אהבתיה, בלי חקר רב. הלא אהבתיה עם משובתה, צהלת־רוחה וגם עם עברה הנסתר לפני... אף מארילין נדהמה, כי דברי הוצאתי בצעקה קלה. אך עד מהרה שבה אליה רוחה, את מבטה הסבה למולי. נהרו עיני תכלת ספירות בוז לאהוב... לאהוב... הבלים רעיון־רוח, הנה נוטת לחיי, סלאנה נשיקות־פיך כאות נפשך וצא.

נכנעתי. שמעתי לקולה. שתי שפתי הרועדות הצמדתי אל אודם לחייה ואצא. עד המדרגות לִוַתני ואחר סגרה את הדלת בלי לאמור דבר. בהמצאי ברחוב הרימותי עיני. מאדילין עמדה נשענת על אדן החלון ומחצית גוה נתונה בפתחו. קול רפה, זהיר, בלא רוך וחרדה, כציוץ ראשון בהתעורר אילנות יער עם עלות השחר, נפל על ראשי: שלום, עד מחר! ויד לבנה מעוגלת התנועעה בתוך החשכה לאות פרידה. הסירותי כובעי, פ[illegible]תי שערותי לרוח ואברח לאשר ישאני ושפתי מדובבות: מאדילין אהבך, אהבך באמונה.

III.

שלום, עד מחר! שלום, עד מחר!

קריאות אלו צִלְלו באויר הרחב, נדחקו אל כתלי הבתים, השמיעו הדן מעל לארבות מדי ערב בערבו, ירח אחר ירח. צל גבר עטוף־עלטה עומד ברחוב ועיניו נטויות אל מול הקומה השניה ותמתנת אשה ומחצית גוה נתונות בפתח החלון, אלה השתקפו במאורות הפנס מדי ערב בערבו, ירח אחר ירח. הגבר מלמטה הייתי אני. האשה מלמעלה היתה מארילין. וממרחק, בהפנותי ראשי, התנועעה לקראתי תמיד יד לבנה ומעוגלת בתנועת־חן, לאות־פרידה, כברכת מלאך הפורש כנפיו עלי, לעתים הכפיפה הזרוע לאור קרני כהר הֹר וענוּם ולעתים רחפה בחשכה כקו משי רך, כדמות מלא־סוד, כשושנה לבנה בין שחור גלי נהר חבוי ערבות עבֻתות.

שעות, שעות אשר כה מהרו לעבור, כקנין עב־נדח כנשיבת רוח קדים צורבת – שעות שעות שכבתי לרגליה, שכבתי הפקר לה, להוללותה, ללעגה, למאניה ומתוך צמאון, אשר לא ידע רְויה שתיתי את אור פניה ואת עסים רעננותה, נכריה היתה לי. זרה ומאֻבּלת היתה תאותה

ותמדרתה. היא היתה לי כעין־קטורת בית ממגדה וכשביבי זהב צלביו! מה הייתי אני? עברי אכול סגופים וצמא דם נעורים, ואשכב דומם ויחיל ותקותי לפני, הנה אתה בה, בהבל פיה הקם אחיה נשמתי.

בימים שרכתי דרכי על גדות נחלים ובין בצות אחו לקטוף פרחים לרוב ובערב שבתי למועד הנכון, טִעון לקט־יומי לקשט בו את חדרה הקטן. מעתה טבע כל הימים בזוהר תכלת עדין כאור עיניה העמוקות, אשר כה הרפה הבטחות ונוחם. את למורי זנחתי, את עניני השלכתי אחרי גוי. ידעתי רק אותה עם כומק קצות אצבעותיה ולהן נשקתי בלי הפוגה. גם היא אהבה אותי. כן אמרה לי פעם. כן נשבעה לי פעם. אך מי בא עד חקר לב אשה.

* *
*

צהרים. ישבתי בביתי. שבוע תמים לא ראיתי פני מאדילין. אל דודתה הזקנה באו אורחים ואפסיק בקורי. רק ראיונות־מקרה, בפנות הרחוב, בני רגעים ספורים נפלו בחלקי. והיה צר ללב, המתנדנד בין מחשבות־השדים והוכר־אמן, אמנם מאדילין לא שנתה טעמה. אבל בהמצאי רחוק ממנה ומבטה המעיר לא הוסיף עוד לחדור אל מבטי השאנן, קמו לעיני צללי בלהות מבעיתים. נדמה לי, הנה אנה לה המקרה למאדילין להשתחרר מתחת מועקת אהבתו, המזורה לרוחה והרחוקה מנפשה.

עודני יושב עמוק־מחשבות, ורץ בא ומוסר לי דבריה. בכתב ידה המסמ"ס היתה כתובה האגרת השלוחה, לאמור: האורחים נסעו. הזקנה הלכה אתם. מאדילין לבדה בביתה והיא קוראת לי, לבלות בחברתה כל היום באין מפריע. כמה זה מרנין את הלב. עשיתי את תלבשתי ואצא החוצה. היה יום ראשון וחודש סיון מלא זיו שפך אורו על ראשי הטיילים. הם השתרבבו ברחובות לבושי־פאר, פניהם לוהטים ובידם סלי צידה והם נמשכים אל בין שדות בר וגנות ירק לרוח היום. החנוניות ישבו על כף חנויותיהן, חגורות סנורות לבנים, מגוהצים ובעליהן עמדו קרוב להן פשוטי־מעיל, המקטורת בפה, הפרצוף מגולח והבלורית המסורקה עודנה מבריקה מרוב המור, אשר הגלב השקיע בין השערות. הלכתי לאטי בין המון חוגג זה, מחבך זרועות גברים ונשים. עונה בהרכנת ראש לברכות־שלום המכרים, הנפגשים בי בדרכי ונושא בקרבי תחת מסוה

נועות שאננות את כוד אשדי ואת דמי הרותחים. ורב היה רצוני, כי
רכי זאת תמשך עד אין סוף; תמיד אתהלך ככה עם תמונת מאדילין
אישון עיני ועם הרעד התמיר. רעד צפיה חרדה, המדלג אנה וחוזר על
ור גופי...

בגשתי אל ביתה, ברחוב נ. היו כל החלונות פתוחים לרוחה ומלאים
אשי נשים וטף. רק חלון אחד, שם בקומה השניה הבהיק באור שמשותיו
מזהיבות. שם חכתה מאדילין לבואי. הופעתי ברחוב בשעה זאת עוררה
זימת־לב הכל. השכנים הלוא ידעו אותי, כולם כאיש אחד. ובראותם
י צלי נעדר במקום זה שבוע תמים הלוא תמהו; אולי, חשבו, נפל דבר
יני ובין ידידת נפשי ובבתר לבבם כאבו על זה. אך בצעדי לפנידם
תה, פונה ישר אל בית מאדילין, נמוי גרון וכולי אומר ששון־חיים
הבינו לי אנשים טובים אלה את ראשם, פיהם צחק לקראתי ויראו
ותות שמחתם, כי אהבתי שבה לחיות פורחת כבימים מאז. פתחתי את
לת המבוא במפתח המיועד רק לי. עליתי למעלה ואבוא אל חדר
מאדילין בחשאי. על ראשי הבהונות עשיתי את דרכי, התגנבתי עד
אחורי שבם מאדילין והיא לא הרגישה במאומה. שהוחה על כסאה
שבה, מול המראה וראשה נשען על שתי ידיה. מעיל בוקר תכור בצבעים
קל ומשקף ענוג את גוה בכנפיו הרחבות ואזור ירקרק שנס את מתניה
הרבים. שערותיה התפזרו על שתי כתפיה והחשיפו את ערפה המזהיב
בשערותיו הדקות. מאדילין היתה תפושה רוב מחשבות. הקבת והניר היו
מונחים על השולחן מימינה. הנה עשתה את תלבשתה ותתכונן יצאת
לבקר בבית אחת הרעות ופתאום נזכרה בי ותשלח לי את מכתבה ואחר
נשארה קופאת במושבה, מהרהרת. החשבה עלי? החכתה לי?... היא
הרימה את ראשה. מתוך המראה נשקף לה פרצופי. אך הרמית־עינים
אמרה. היא הצטחקה בקול ותאמר אל נפשה: כצל ירדפני. אולם בראותה
כי דמותי איננה סרה מעליה ובהכבן נשימתי החמה והיטבה לנרות את
עור ערפה הגלוי, התחלחלה, קפצה מעל מקומה ותפן אלי בזעקת פחד:

— שמעון, מי הביאך הנה.

עמדתי לפניה בברכים כושלות. ראשי צנח על כתפה המעוגלת
ושתי זרועות מאדילין הלבנות הבריקו לעיני כלהט חרבות וילפפו את
צוארי. עד מהרה השתחררה, דחתה אותי ממנה ותתרגז: „אמרתי לך פעם,
אל תרבה להשתעשע במראה, אסון יבוא“. לא, האסון לא בא עוד.
מאדילין גרשה אותי מחדרה ותתעתד לגמור את תלבשתה. אחר יצאנו

לשות. היום היה בהיר וחם. בפרדסים סער ההמון, חגג ובלי־הזמר הרעישו את עצי־הגן בקטעי נגינותיהם. בדרך פגש בנו אחד הממונים אשר בבית כפרי. הוא סקר לצדי והערים פניו, כאומר אל לבו: עתה אדע, למה כה ירבה בחור זה לדלג על שעוריו. חברים הסירו כוביע הרימו אותו בגאוה, והטילו מבט מהיר במאדילין ואחר הגיעו אל אזני קולות וצחוק. שר־צב׳א, אשר עבר לפנינו, עמד על מקומו הסתכל בפני מאדילין ואחר אמר בקול, ברצותו שהדברים ישמעו גם לנו. אכן, טעם גבה־קומה זה מוצא חן בעיני. אין להגיד". ואני צעדתי קרוב לה, זרועה נתונה בזרועי ולבי תופס נצחון, פני רחבים ובוערים. ואבקע לי דרך בכח בין גופי האספסוף המבוהלים, הנדחקים ופי פעור, כקורא: פנו דרך, פנו דרך, הנה מאדילין הולכת ובאה.

בגן לא נשארנו עת רבה. מאדילין רפתה בלכתה, נמוגה מרוב אור כנבעול פרח ביום חום ותבקש לה צל להמלט שמה. כרנו אל אחד מבתי המלון המפוארים לרוות צמאוננו ולסעד לבנו. אך גם פה לא שבה אליה רוחה. נבוכה, המוכה ישבה, כי לא הורגלה בסדרי־חיים אלה. תנועות המלצר, קידותיו, הצעותיו האמורות במהירות, רחש־המלים העליז המכה גלים מסביב, מבטי האורחים, הסואנים הנופלים עליה מכל עבר ופנה — כל אלה החרידו מנוחתה. היא האיצה בי ונעזוב את בית־המלון לשוב אל חדרה, לאמנו הלכנו. בדרך נשענה על זרועי בכל כבדה. עיניה־תכלת הועבו, נלאו. והיה בהלוכה המרושל כובד נוח, אשר נפל עלי למשא נעים. ללמודי שאלה, לעברי, רעמי, לבני ביתי בענין רב. בקשה ממני להביא אתי את תמונת הורי והבטיחה לי לסור לביתי ולפקח על חיי פה. והפעם היה קולה קרוב מאד אל נפשי כקול אם ספוג דאגה ועצב רך.

בגשתנו אל מבוא ביתה עמדה לרגע, זרקה בי את מבטה ואמרה: „פניך טובים הערב, שתית יין רב". רציתי להתנגד לה, אך היא לא נתנה. את ראשה הורידה ותך במחסה אשר בידה על אבני הרצפה: „יודעת אני, אולם תמצא חן בעיני הערב". ותפתח את הדלת ותברח למעלה. באתי בפסיעותי הגסות אחריה. שנינו, איש בכתף רעהו נכנסנו אל החדר פנימה. מאדילין פנתה אלי: „שמעון, בחפצי להחליף שמלותי". התבוננתי להשאירה לבדה. אך היא הוסיפה:

— אל תלך מפה, הסב פניך והבט החוצה.

גגשתי אל החלון לעשות כדבריה. שמעתי רשרוש שמלות, קול־

עדים והתאנצתי בכל כחותי, כי לא אמה עיני הצדה. ומאדילין לא
דילה מַהזהר בי: „עוד לא, עוד לא“.

פתאום אמרה:

– עתה כליתי.

קרוב אל החלון עמד כסא ואצנח עליו. מאדילין עמדה לפני מראה ותסדר שמלותיה. למטה ברחוב שרקו נערים בגדודי־צבא. בכח כתערו על יְצוּל אחד הקרונות העומד בפנה ונה מנוחת יום ראשון, ותוך הארבות עלו עמודי עשן, מתמרים ועולים ואובדים באויר. היה שקט, היה טוב. מאדילין באה אלי ותלחש על אזני:

– כה עיפתי.

פרשתי לקראתה זרועות בתחנונים. היא ישבה על ברכי ואת ירה שמה על צוארי. כבדה היתה היד, רפה רכה וקרירה. מטל לגנות אבד הפך חִוֵר אודם שקיעה. בעיני מאדילין התלקחו לשונות זהב. אפקי תכלת יתולע. מעט מעט גברה התכלת. מעל לראשינו התחילה לדַדות ולפרכס. אחר פרצה פנימה, דרך החלון הפתוח, כחשרת מים ותמלא את כל חלל חדרנו.

IV.

היש גם לרגש אנוש מרום־פסגה ואם אליו יגיע ולא יוסיף? או הידע לבב אשה למה התלקח בקרבה שביב אהבה ולמה דעך לפתע ואיננו? רעים ומרים היו הימים הבאים. את לבה לא מסרה לי מאדילין לעולם, לעולם. תחת לחין אהבתי הָדברה, תחת לחין אהבת־הנכרי העזה, אשר באה עם הלמות לב חדשה ועם נשיקות אחרות, זרות לה ועם שפת־הרגשות אחרות אשר לא הבינה אותה אל נכון. וביום בהיר אחד אמרה די. את ראשה הבלגלג נערה בתנועות מרי ותטיל מעליה את העול המעיק ותזמר די. שנית היתה חפשית, עזובה לנפשה, כביום הפגשי בה בפעם הראשונה. מן הערב ההוא והלאה מוזר מאד היה יחס מאדילין אלי. אמנם כל אות דְחוי לא הראתה לי, אך בסתר לבי הרגשתי, הרגשתי זאת, כהרגש אדם עצב בין־הערבים מבלי לדעת למה ועל מה, כי נעשיתי עליה למשא. כמה שקרים בדתה מלבה וכמה חוטי־תרמית שזרה לי, עבור הסֵח דעתי מן הַגֵד הקופא, המצטבר ובא להתיצב בין שנינו. פתאם ועסקיה רבו. פתאם ותֵהפך לזהירה, אמרה כי מעשי המטורפים ואהבתי המשונה משכו

אליהם את עיני השכנים וקרוביה. ותמיד מצאה די תואנות לבלתי השאר לבדה אתי בחדר. בראשונה נסיתי לקַדם את פני הרעה. באתי לפניה בטענותי, עוררתי את הבטחותיה, את יעודיה ואעתיר להביא מְנחותי. אך בהִוָכחי, כי כל אלה ללא הועיל, אפסו ידי ואמרתי: למה אמרר בבכי. יהיה מה שיהיה, הקץ לא יאַחר לבוא.

הוא לא אחר לבוא. פעם לפנות ערב, אחרי אשר לא בקרתיה ימים רבים, הלכתי לסור אל בית מאדילין. בדרך פגש בי אחד מידידי הטובים, אח ללמודים, ז׳אק, צרפתי מלידה, צעיר נחמד, קל כאילה ובֹכֶה כמי־אשר בהירים. הוא דפק על שכמי ויצעק לי:

– ארוך־רגלים מאין ואנה? ולמה כה תפוש־יגון?

גליתי לו את כל נפשי. ידעתי כי מאדילין אינה לבדה בחדרה. ודאי שהתה שם אחת הרֵעות; הלוא כה הרבו לבקרה בעת האחרונה. בקשתי אפוא מז׳אק להִארח אתי לחברה והוא נאות. „נראה את צפרני הנץ אשר נתחבו בבשרך", אמר, אמר וימצמץ בעיניו. נכנסנו לרחוב ג. הגענו עד בית מאדילין. אספתי מלא חפני אבק־חוצות וזרקתיו אל חלונה; חלפו הימים הטובים ויכולתי לצאת ולבא אל חדרה בלי התראה ורשיון מראש. חכינו רגעים מספר – אין קול. ובכל זאת הלוא חלון הדרה הואר וצללי אנשים זחלו על הכתלים... הוספנו לחכות. עד מהרה נפתחה כנף חלון וראש מאדילין הופיע:

– מי שם?

לבי הלם. אל אלהים, למה באה שאלה זאת?

– אני. שמעון, בלוית חברי, הנוכל לבוא?

מאדילין פקפקה:

– טוב, אכן, אך אשאל את פי רעותי.

לרגע נעלמה ואחר הופיעה שנית:

– מארגאריט אומרת, אם ידידך אינו דוב מכורבל כמוך...

ותפרוץ בצחוק רע, צבוע, בדוי ומבשר רעה כצרירת עורב.

רק לצון חמדה לה. ידעתי. אך פה עמד הפנס, אורו רעד. עד היה לצחוק אחר ולאמרים אחריב. פה עמדתי גם אני ועלבון מכאיב הוצת בחזי. ז׳אק חברי לא ראה זאת. אותי לא ראה וגם את הפנס לא ראה. עלינו. הצגתיו לפני מאדילין ולפני חברתה מארגאריט, אשר נגשה אלי ותפתח:

– אדוני שמעון, מארילין הפיחה כזביה, דוב־מכורבל, בשם זה היא קוראת לך שלא בפניך.

צחקתי מרה:

– אכן זה מוצא חן בעיני... אין זה רחוק מהאמת.

ישבנו מול השולחן. מארילין ישבה בצדי ז'אק, ואני התקרבתי אל מארגאריט. מארילין אמרה לה: אני אדבר עם אורחנו החדש ואת בדחי דעת שמעון, פניו הלוא זועמים והשפעתי אפסה. אני מטילה עליך שמעון. היא הצטחקה. ז'אק שלח אלי את מבטו האפור והערום, גחן ויל͏חש על אזני: „הנני כדג במימי יאורו. טוב המקום אשר הבאתני אליו". אז לא הבנתי לרעו. שמעתי דברי מארגאריט הנחפזים מפיה. נעליה החדשות הראתה לי ותדרוש ממני, כי אנחש מחירן. שאלתני למה לבי כה מר עלי. ואני ישבתי וראשי המה המון מחשבות עמומות וחרישות. עניתי כן ולא בקול שקט. אולם מעינות רוחי וכל הגיגי נצטמצמו לעבר מארילין. שם ישבה היא שטופת־שיחה. קולה קשקש כמצלת כסף, לחייה פרחו וזיקי אש מרתתים בזוהר המדה וחום נעורים התלקחו במבטה ושטפו את כל בבות עינה. לפעמים הפסיקה בשיחתה, הפנתה ראשה, קראה בשמי ובשם חברתה ותאים עלינו באצבעה הדקה: „היו זהירים בל תרחיקו ללכת".

למה עשתה כל אלה? לא ידעתי.

כעבור שעתים קם ז'אק ויתעתד לצאת. קמתי גם אני ועניתי ברוח שלוה:

– יחד באנו ונצא גם יחדו.

נפרדנו. מארילין בקשה מאת ז'אק להוסיף ולבקרה ותטיל בו שתי עינים־תכלת מגודלות ותמהות ונוהות. אחר זכרה גם אותי:

– ממך שמעון אין לבקש.

ירדנו. עברנו רחוב אחד, שני ולא הוצאנו אף הגה מפינו. פתאום עמד ז'אק על מקומו ויאמר:

– הנה, שמעון, הבאת הערב על משוגתך?

– לא אבינך.

– אמור לי, התאהב בתום־לב נערה זאת?

לא עניתי. אך הוא ידע את תשובתי. הוא ראה את פני המעווים. המשכנו דרכנו. פתאם התעכב שנית:

– כמה שנים תשב בארצנו?

– זאת השנה החמישית.

הוא נגש אלי, קרוב לי, שם שתי ידיו על שכמי ואמר בקול רך:

– אתם – יושבי ארץ־צפון תתרגשו, תתרגשו ורבה תמימותכם.

כעבור רגע הוסיף:

– ואת בנות צרפת, בנות אלה המרפרפות ביום ראשון בשוקים אלה למאות, לא תדעו לעולם.

הוא אחז בידי לחצה ויפרד:

– מחר נראה איש פני רעהו ואם לעצתי תשמע, זרוק בפה מלא ולך לישון.

שמעתי לקולו. הלכתי הביתה. עליתי על יצועי. אך השינה נדדה מעיני. מחי רחש מחשבה אחת ולא הרפה: למה נהרו הערב פני מאדילין ולמה היו עיניה כה עמוקות ותכלתן מלאת סוד.

אור זה הלוא אורי הוא ועינים אלה הלוא עיני הן.

V.

למחרתים נפגשנו עוד פעם, אני ורעי ז'אק, בבית מאדילין. בשמחה גלויה קבלה את פנינו ועם ז'אק התהלכה בקרבת־נפש ותשמיע מחמאות באזניו. לבושה היתה שמלת פאר. שפתיה היו לחות, לחות ורועדות. לא יכולתי לראות כל אלה ומאדילין הכירה ברגזי ותנסה להרעימני ולהנקם בי:

– למה הנך כה סר וזעף, שמעון?

לא עניתי. אחת מכתפיה רעדה. עד מהרה העלימה על מבוכתה פנתה אל ז'אק באמרים שפופים: קרה לי אסון, מקרה מעציב עד מאד, הנה אני יושבת ומתקנת שערותי והנה נשמטת המראה מבין אצבעותי נופלת ארצה ונשברת לרסיסים. מקרה זה לא יבשר טובה, אסון יבוא.

– לשוא פחדך, עניתי. מהרתי לענות, כי לא אלי פנתה בדבריה.

בבעס הפסיקתני:

– יודעת, עשרים פעם שמעתי. עשרים פעם... רק הבלים... הבלים רעות־רוח.

אני המשכתי:

– הפעם לא מצאת מאדילין, פחדך שוא הוא כי...

– מפני מה?

כי האסון כבר בא.

הדלת נפתחה. נכנסה מארגאריט. מאדילין שמה במהירות את מגבעתה על ראשה ותציע ללכת אל הקאַסינו העירוני. הסכמנו ונצא כולנו. ז׳אק אתה בראש ואני עם מארגאריט אחריהם. אבד הכל. בחפזון באו המקרים ואין מעצור. כפלח חלמיש הנעקר מסלעו והוא מתגלגל ובא אל התהום העמוקה, כן רדפו המקרים איש את רעהו. שמעתי את ז׳אק המוציא שמי בכל פעם מתוך פיו כמגן עלי. אך מאדילין דתוכחה, עמדה על דעתה וקולה תסס איבה, איבה גם תעוב. בקאסינו עמדה על הבמה אשה אומללה ותשמיע רומַנס על אהבה אשר גועה בעודה באִבה, בקול גס וצרוד שרה, פערה פה רחב, שחור ובידיה הארֻכות והרזות הביאה לידי תנועה את גופה הדל והעיף. המנורות כבו. על האולם פרשה אפלה קלה את ממשלתה. מאדילין הרימה בזהירות את זרועה. היא תעתה רגעים מספר ברוגז, אחת הנה ואחת הנה, ואחר נשענה בכתף ז׳אק. חברי הרגיש בעיני הנחה עליו ואורבת לו, זע, השתמט ויחפץ להשתחרר מתחת מועקתה. אולם היא לא עזבתהו. הוא נכנע ויקבל עליו את מרותה. עצמתי עיני. לא רציתי לראות נכוחה. לשון־אש גאוה מזוגת מרירות לִקקה את זרמות דמי. לא האשמתי את ז׳אק חברי. הוא נאבק, פרפר, נלחץ ברגשותי וימנע מהפגש בכבטי ולהצר לי. וגם ידעתי את תעלולי מאדילין, ידעתי את הקסם הכביר אשר רשתה פורשת לכל לב ולב. כל אלה הלוא מבשרי הזיתי והוא מה כי אלין עליו. ישבתי דומם, מצפה בכליון־עינים לשעת ההפסקה. רעש גדול נפר באויר. פקחתי עיני. על הספסל אשר לפני ישב הַצָב צעיר, מלא־איל וריבה פשוטה, עליזה ובריאת בשר חבקה ימינו. פתאם הרים כפיו המפוחמות והמיֻבלות והכה בכה רב ופרצופו השזוף התרחב מרוב גיל. גם מארגאריט שכנתי ומאדילין היו בין המוחאות כף. ועל הבמה עמדה האשה האומללה, ידיה החרבות התנועעו ובהן פִזרה נשיקות באויר לכל עבָריה ובעיניה המגודלות והקרועות בפוך נצנצה אש זכוכית קופאת, עִוֶרת ונוראה.

הכריזו הפסקה. קמתי. התאוננתי, כי ראשי כואב עלי ואפרד מית העלמות. איש לא הפציר בי, למען אוסיף לשבת. רק ז׳אק יצא אחרי ללוותני.

בפתח האולם פנה אלי במשכי כתפיו.

– שמעון, הה! יוצא אתה מדעתך.

לא עניתי מאומה. כקרתי בעון קרושה מעל שכמו והלאה אל תוך האולם ההומה אנשים.

ז׳אק הוסיף בנפש פזורה:

– האם לא תראה מה זו״א מאדילין, הלא היא לא תבין מה אתה דורש ממנה.

– כן, אולם למה הבינה לגזול את כל נפשי...

הרגשתי עוד מעט וגל דמעות ישטוף את שתי עיני ואצא בצעד רחב. אבד הכל. אבד הכל. מהערב ההוא והלאה ידעתי רק אחת: לחקד ולדרוש אחרי מעשה מארילין והתלוכותיה. חיפושים ורגולי־חרש אלה גזלו את כל שעותי, את כל שימת לבי. אהבתי לארוב, לרגל. במעשי אלה הרגשתי עונג; הרגשתי מה שמרגיש אדם אובד בהריקו כוס כוהל חריף והשיכול תוקפהו והוא המשכיחהו עולם ורגזו. היה מענין וצר את הלב לבוא לפתע פתאום אל ביתה ולמצוא בכוס, מתנת ידי וראשית בכורי אהבתי, צרור פרחים רטבים ורעננים ולשאל בתום לב:

– מארילין מי הושיט לך פרחים אלה?

ולשמעון תשובתה:

– קניתים, בעברי ברחוב לבואו.

והנה רק זה עתה ראיתי את ז׳אק ובמעילו שושים נצ־־שושן מאלה הנתונים בכוס.

היה צר את הלב לארוב בהחבא, בשבת זיאק ומאדילין יחדו על אחד חספסלים אשר בגן ולהקשיב לשיחתם הארכה. הפנסים נכבו אז צללי האלנות בשדרה התקרבו. אני הקשבתי לשתיקתם. זרוע מאדילין הבהיקה, זאק אומלל, לשוא הרחיק מעליו את החכות החדות אשר מאדילין נעצה בו. הוא העלה, הוא הָעֲלֶה כמוני ובאחרים אשר יבואו אחריו. והצללים עבו והטל העביר רעד על פני גופי. וזרוע מאדילין הבהיקה טהורה וקדושה. ומפלט אין, אין.

ופעם ביום ראשון, בנסוע דודתה הזקנה לאחת מקרובותיה, נדברתי עם זיאק להפגש בו אחר הצהרים בבית מאדילין. אך כחצי שעה לפני המועד הנכון שלחתי מכתב־מהיר ואודיע בו, כי לא אעמוד בדבורי ולא אבוא. נשארתי בחדרי, שעוני לפני, מחכה עד עת מצוא. בשעה שלוש הלכתי אל רחוב נ. בדרכי נפגשו בי עוד פעם אנשים לבושי פאר ונשים מקושטות, הכל צוהלים ורעננים. לא שמחתי לקראתם, לבי לא היה נתון להם. מחשבות אחרות צרבו מחי. צעדתי, מבלי הטות מבטי ימין ושמאל, כאהם ההולך אחרי המטה לקבור את מתו, את מתו ארוב נפשו.

במפתח המיוחד לי פתחתי את דלת המבוא ואגש בלאט עד דלת

דר מאדילין, היה שקט. נשמע רחש נכתה, כנשימות ילד נרדם בעריסתו. קפני הפין עז להתרפק ולבוא אל החדר פנימה. זכרונות עד אין מספר בהלו, המו ועלו מתהום הנשיה ויחממו פנה נעלמה בלב. אך לא. לא. בלגתי בשיחי. כופפתי ראשי ושמתי עיני על חור המנעל. ראיתי קו לכסון, עקום, משורבב, מלא אויר. חלקי רהיטים מלאו חללו. פתאום צנצה אל תוך אישוני קרן אור חדה. הקרן נשברה ותכאיב ברסיסיה על יני. בכל זאת התאמצתי לראות מה שלפני. זה היה קטע מראה. כמו ן האפלה עלה והופיע לפני ראש. זה היה ראש מאדילין הבגלגל והנחמד שערות הזהב היו פזורות, קרוב אליה, כצמוד לו ראיתי ראש שני. זה היה זאק עם שערותיו הפרועות. הנה, הנה הכל, הכל אבד. חפצתי נהום כשור בבקעה. התאפקתי. במהירות ירדתי את המעלות ונמלטתי ל נפשי. עברו לפני בתים, אנשים, זכרונות, קטעי ענניב. אך כל אלה חלפו, גזו, לא התעכבו. רקד רק במחול־התולים קו עקום, רועד ובו תנדנד קטע־מראה חלק, מבריק, מכאיב ועל פניו צף ראש מאדילין הסגלגל הנתון בזרועות אחד.

הפעם לא היתה זאת רעות־רוח. אכן המראה נבקה נקב־אכזרי ותנפץ אושר שנינו.

השה, תרע"ט.

לְמִיכָה יוֹסֵף בֶּרְדִיצֶ'בְסְקִי.

בְּשַׁחֲרֵי שִׁכְּרוֹנִי הַנּוֹגֶה וְהַמְבֹרָךְ, אֵלֶּה הֵם רִגְעֵי נֶצַח יִשְׂרָאֵל; בִּשְׁעַת־דּוּ־פַּרְצוּפֵי גְּלוּיַת הָעֵינַיִם, עֵת חוּשַׁי בִּי יִפָּגְעוּ לִשְׁתֵּי רְשׁוּיוֹתַי: לְעָבְרֵנוּ אֵין־הַחֵקֶר וּלְעֲתִידֵנוּ אֵין הַסּוֹף — דְּיוֹקַן רוּחֲךָ־אַתָּה מְזַהֵר בְּעֵינַי:

— אַתָּה הַמְבַקֵּשׁ, אַתָּה הֶחָי.

שְׁלֹשֶׁת מַלְאָכֶיךָ יְלַוּוּנִי בַחַיִּים: עֵינְךָ הָעַתִּיקָה, עֵין בֶּן־הַסִּינַי, הַפּוֹתַחַת אֶת שָׁמֵינוּ לְהַבִּיט בְּזִיו־שַׁדַּי וּלְהִתְחַמֵּא לְפָנָיו עַל גְּאֻלַּת־הַגְּאֻלּוֹת, הַכּוֹשֶׁשֶׁת לָבֹא—; יֵאוּשְׁךָ הַקָּדוֹשׁ, הַמֵּנִיב וְהַמְגָרֶה, הַמְנַסֵּר בְּלִבֵּנוּ וְקוֹרֵא לַקְּרָב—; וְשִׁירַת לְבָבְךָ, נִיבְךָ זֶה הַפֶּלְאִי, סוּמְפּוֹנְיַת הַהֲוָיָה הָעִבְרִית הַלָּזוּ, סְפוּגַת כָּל תֹּם וִיפִי כָל יֹפִי: צַעַר בֶּן־אֲדָמוֹת רְווּי חֲלֵב־אֵם וַעֲסִיס דַּם־קָרְבָּנוֹת, הַמְשַׁכֵּר לִבְרָכָה —

— אַתָּה הַתּוֹבֵעַ, אַתָּה הֶחָי.

יַלְדוּתֵנוּ הַשּׁוֹבֵבָה מִלְּשַׁד מֹחֲךָ יָנָקָה — וַתָּחֶל חֲשׁוֹב; עַל מִסְטוֹרִין צַעֲרֵנוּ פָּרַשְׂתָּ צְעִיף מַזְהִיר — וַנִּפְקַח עֵינָיִם; וּבְלִבֵּנוּ, הַמִּתְהוֹלֵל בְּחַטֹּאות נְעוּרָיו וּבְמַשּׂוּאוֹת אֵשׁ־זָרָה, שָׁלַחְתָּ יַתּוּשׁ סָפֵק — וְלִמְבַקְשֵׁי אֱמֶת־עִבְרִית הָיִינוּ בִן־לַיְלָה, לִמְבַקְשֵׁי הַתֹּכֶן, הַגּוֹזֵל מְנוּחָתְךָ:

— אַתָּה הָעִבְרִי, אַתָּה הֶחָי.

צַעֲרֵנוּ כְּבָר נָכוֹן, כְּבָר שָׁרִיר וְצוֹעֶה מוּל חֲפֵי־חֲלוֹמְךָ הַמְגַלִּים־עֵינָיִם:

— אַתָּה הַמֵּאִיר, אַמִּיץ־הָאַמִּיצִים, אַתָּה הֶחָי.

שָׁם דְּיוֹקַן נִשְׁמָתְךָ — — —

אֲבִיגְדוֹר פוֹיֶערְשְׁטַיִן.

גֹ'ורג' רוֹדֶנְבַּךְ.

עִבְרִית מֵאֵת

מ. חָרִיזְמַן.

הָעֵץ.

I.

הָרְאָיוֹן.

יוס חכה לנֶלה עת רבה מאד תחת האלון אשר על יד שלשת הדרכים. היא אחרה הפעם לבוא אשר כן לא הסכינה. מה הדבר אשר קרה?

יוס התחיל דואג, ותוגת נענועים תקפה את רוחו מפני דמדומי הערב אשר ירדו כצעיף ערפל שחור. הלך והתפשט בחפזה. יוס הרגיש והנה הערב חודר ובא לתוך נפשו.

הָלֹךְ וגבר התנשאה תלונת הים, אשר אין לה קץ, על פני החולות אשר מסביב לאי. תונת לב אדם הצופה בקרוב הערב ונפשו לא תחוש באהבה! ואולם יוס אהב את נלה, את כלתו היפה. הם היו מאורשים. אמו, בַּרְבָּרָה לַם, נאותה לו, לפיטר דֵּי־רג, אביה של נלה.

אם יעד יעדו את ראיוניהם פה, הרחק ממעונם, בשדה, בערב, הנה היתה זאת מחפצם עוד להוסיף עוז לאהבתם, ביצרם להם חזון מדומה של נאהבים, אשר יפריעו להם לענג את נפשם בפגישות נעלמות, במאורעות בלתי־צפויים, ועוד זאת, כי ישנם דברים אשר ירגישו הנאהבים ואשר יתלחשו עליהם איש באזני רעהו רק לעיני הטבע והליל.

נוסף על אלה, הנה מראש מקדמי ימים היה מנהג שורר על האי כי יבאו הנאהבים אל האלון הנדול אשר על יד שלשת הדרכים, ואף זוג אחד לא העיז לעבור על המנהג המקֻבל הזה.

מראה העץ היה נפלא עד מאד! דורות רבים חלפו, עברו על ראשו. המון חליפות תקופות השנה הסמיקו את פניו ואלפי רעמי־זועות שמוהו כעין הברונזה, לכן היתה קלפתו מחוּסְפֶּסֶת, עבה, כמו נעשתה ממין מֶחצב. נקל היה לאמר, כי הגזע הזה חוצב מצור. ענפים סבוכים וארוכים במאד הסתעפו מן הגזע ההוא ונערמו איש על רעהו, נשתרגו ורבו עד לאין קץ.

מבנה העץ היה נהדר להפליא, ומראהו כמראה היכל־ענק: גזעו התרומם כעמוד גבוה; מרפיו התפשטו כדמות כִּפה; ענפיו נתלו וירדו כתבנית הכִּפות הנְּתִיות. בינות לענפים הזהיר הרקיע כְּצֹהַר בית־תפלה נוצרי בתוך כתלי האבן, בעוד אשר לחש העלים נדמה לתפלות המתמלטות משפתי המון הנאספים.

כעד נאמן היה האלון העתיק נצב ומתבונן אל כל אשר יתרחש בין הנאהבים על האי.

מקְצת כבר נשכח מלבו במשך של דורות רצופים, ואולם הרבה עוד שמר בזכרונו. כמה מהנאהבים השתוקקו לסמן את בואם לארכו של הגזע האדיר, על הקלפה ההיא, הנפלאה כמו כח הזכרון. ציוני אהבה, לבבות חרותים, ex voto סימבוליים, אותיות משוזרות, ראשי תבות. חלק האחד היה עודנו קים ועומד, השני נִטַּשטש, השלישי כבר נעלם – ואיננו. זה היה מעין בית־עולם של שמות...

יוס התבונן וברר. הוא בקש את שם נלה היפה אשר חרת פה בלהב סכינו בראשית אהבתם. כיום היה עתיד השם הזה כי יגדל בקלפת העץ, כמו בקרב לבבו. ואמנם הוא מצא אשר גדלה מדתו, אפס כי התמעט נתמעטה בהירותו. האותיות נעשו כהות ביותר, לבשו צל־צבעה הירקרק של הקלפה, תחת מחשוף הלבן אשר בתוך העץ המנוזר בתחילה... בקצה אולרו חדש יוס את שם נלה על העץ, ועד מהרה הוא נצנץ, חדש ורענן, כציץ מושקה על פני בית־העולם הזה.

ברגע ההוא והנה נגשה נלה:

– מה השם הזר אשר תחרות, בן־מַבִּיש?

– הנני משתעשע בשמך; הן שמך כה נאה לפניך.

וישק לה. הם חבקו איש את רעותו בטהרת־תום. וישבו על הספסל המקיף את העץ הנערץ.

עתה הנה החשיך הערב כָּלִיל. אד עֲרפל בגליו את שדמות המישור. עדרי צאן שבו מן המרעה, אף הם, נראים ולא נראים, כדמות ערפל ההולך ורב תחתיו, ואשר עוד מעט ויפוזר. העב הבהיר האחרון הסיר מעליו את צבע זהבו. בתי־הריחים הרפו את תנועתם, הלכו ונדמו. עד מהרה הם נשאו את צלביהם הגדולים, השחורים על פני קבר היום. מתוך העיר הקרובה התנשא קול צלצול הפעמון... הים שב להשמיע את תלונתו, תלונת הליל ליד חפי האי... מה תקיף ועז הוא רוח השכרון אשר נוכך על האהבה, הערב ההולך ובא! ינעם ללב להוש את עצמו יחדו, עת הכל מסביב

מטשטש, דועך ונעלם ומתמזג עם האופל. המופיע כסמל ־הדמות של אי־ההויה ומתמכר לתנומה א־ר דמתה למות. הנאהבים עגומי־הרוח מבינים זאת, ואיש לרעות: יערגו עם דמדומי הערבים. נלה התמכרה אל שלכון הרגע המתוק, יוֹם התמכר אל קסמי נלה, ושניהם נתנו את לבם לשיר־השירים החי לעד.

– תהי נא שמאלך תחת לראשי,–דובבו שפתי נלה,–וימינך תלטף נא את פני.

יוֹם ענה לה:

– הנך יפה רעיתי, הנך יפה! שניך כדגים קטנים מצֻפים קשקשת כסף, אשר יציצו ויעלמו בברכה. שפתותיך אדומות כרעָפים אשר על גגות בתינו. שערותיך בהירות כקש אשר יכסה על ראשי פֶּרמוֹתינו, זרועותיך ככנפי הריחים אשר ישתעשעו עם הרוח.

נלה הקשיבה, נוהרת מגיל ונרגשת מאד. התעורְרות־אלוה תקפַתה, אשר נדמה כי עצרה את רוחה והניסה את חכליל לחייה.

– מה לך, נלה, כי חורו פניך? – שאל אותה יוֹם במבוכה קלה.

– אל תראני שאני חוַרְוֶרת, ששזפתני עין הסהר.

– וגם עיני הציצה בך. מה יפה את רעיתי, מה נאה לפניך פאר סלסלותיך, מה נעים זיו מטפחתך הקטנה, רקומת המשי, מה הדורה ועגולה שמלתך אשר דמתה לפעמון! וסגלותיך היפות, אלה הנטפות אשר לאזניך, כוכב־הפז אשר על מצחך, אלה הטבעות הרחבות המלפפות את אצבעך הקטנה כתבנית נרתיק מצֻפה זהב! פה, במקום שהשמש כה יוקיר את אורו, הנה אַת, כמו כובשת את קרניו, אַת מרבה את זהרן על סביבך. האם יד סגולותיך היקרות הויה בזה או אולי פניך היפים? יהי את אשר יהיה! אין איש עוטה, כמוך, את התלבושת העתיקה אשר לשוכני האי שלנו, אין איש יפה כיפי פניך היפים.

ונלה ענתהו:

– גם אתה יפית אף נעמת דודי, אהובי.

כאלון הגדול על יד שלשת הדרכים בין עצי האי, כן דודי בין הבנים, בצלו חמדתי וישבתי ופרי נאומו מתוק לחכי.

ויוֹם ונלה שבו ויחבקו איש את רעותו ויאלמו... רוח הקסם אשר לאלון הגדול נלה את כח שלטונו. הם אהבו איש את רעותו, יען כי היו באים הנה. האהבה תופיע כזרם והזרם יחלף ויעבר מאחד לשני. יתכן להעניק את העץ בכח מנגיתי. יש עצים מלאים אטונה. אשר יחוללו

מפלאות בכח האם הקדושה ואשר גם יעוררו את אחרים להאמין. כמו כן היה העץ העתיק של האי מחונן ברוח אהבה, בכל האהבה אשר נשתפכה מלבות אלפי נאהבים במשך המון דורות. – אהבה אשר אָגר וספג, ומזג בעסיסו, בשרשיו, בגזעו, בטרפיו. הוא חי באהבה כחיות בתוך אתמוספירה מיוחדת, בחֲמָמָה בת חלונות נעלמים. לחום – היו לו נשיקות, לגשם – דמעות. הוא דבק לנצח באהבה. תמיד הוא הפליט מתוכו את אשר קלט... כל מקום לראיון אשר יפקדו לרוב: מִנהרה, חֻפ־תעלה, ספסל בודד יוכלו לשמש צנור להעברת החשמל הזה.

ואולם הדבר הזה יסוב רק על אלה העצים אשר חֻננו בסוד הטבע, בזכרון־הירושה על דבר גן־העדן, בו התחוללה הדרמה האנושית אשר לא היתה כמוה ואשר לנצח לא תחדל. – לרגלי העץ־המקור אשר בידו היה שפון כל הטוב וכל הרע, התענוגות והיסורים...

תחת האלון הגדול על יד שלשת הדרכים חִדשו יוס ונלה את גן העדן.

שכרון האהבה הטהורה! אצבעותיהם נתלכדו, אבל בלי סער רזה קודחת, אף לא בהתרגשות גדולה מאשר תתחברנה השערות הנפרדות בידי נערה, מדי תקלען לעשותן מחלפה.

עת רבה החרישו, במצאם ברממה את הקסם ההוא אשר ימצא: בדבור. אחרי כן שבו והתחילו בשיחה חרישית שלא להבעית את ההרהורים הרכים והעליזים אשר הלכו והתרקמו בתוך לבם. העת חלפה, עברה... גלה חפצה ללכת. יוס התחנן לפניה:

– השארי, חבי כמעט, אל נא תלכי מזה, עד אם כליל ישחירו פני השדות, עד כי גם עיניך יהפכו שחור כולן.

הוא חבקה והפשיל את ראשה. – בעיניך עוד שורר האור. הנני רואה בתוכן את העין הנשקף כולו, בצמרתו למטה, כבמימי הנחל. אני רואה שם פֶּיסַזִים, פֶּירמוֹת רחוקות, הטחנה אשר תביטי עליה. הנני רואה גם דמותי בתוך עיניך. אני צוחק עלי... אל נא תֵּלְכִי... הלך תלכי מזה ברגע אשר יבצר ממני לראותך עוד.

גלה נאותה. – כן, מחמדי, תהי נא שמאלך תחת לראשי וימינך תהי מלטפת את פני.

רגע קדש! דבֵיקות טהורה, פנים אל פנים, בעוד אשר האהבה נשקפת מתוך עיניהם!

פתאם, ומתוך הבדידות האלמה פרצו קולות, קריאות אי־ברורות וקול שירה נסה, הדממה כמו נתבוצה מצער...

זה ל״ז היה קול־הדבור הידוע, אשר לשוכני האי. יום ונלה הטו את אזנם ויקשיבו. השאון הלך וקרב. נסתמנו צללים אי־ברורים בעלטה. ואולם יום הכירם...

– אלה הם בני־הנכר! – אמר; – הם באו לסול פה מסלת־ברזל...

אמנם אלה היו הם. כעבור רגע הם עברו בהמון על יד הספסל, אשר עליו הוסיפו יום עם נלה לשבת יחד, חבוקים. כולם היו מבוסמים ויעניקו את הנאהבים התמימים בדברי־פגול בצחוק־הוללות, בבדיחות נסות, בלהג־שכורים, בתנועות מנוולות ובשאון והמולה רבה, עד כי יום החל לדאוג לשלום נלה. הוא עצמו חש את נפשו כמו נטמאה ויסירו מעליו את זר האפר והתכלת אשר הערב הבלתי־נשכח ענד לראש שניהם.

הוא רטן בשאט נפש:

– אלה בני הנכר הארורים!״

נלה קמה למען הפרד. שניהם הרגישו ברגע הזה, והנה אהבתם דמתה למֵימֵי התעלה אשר פִלגה את האי, בעת אשר ירו בה אבנים וישחיתו בה את כל הנגוהות היפים.

ככת ירו בני־הנכר אבנים באהבתם.

II.

בְּנֵי הַנֵּכָר.

בערב, בערב, כבחמש שעות היו רעי מספר מתאכפים אל הכהן הזקן טיוטֵיקא, אשר ביתו נודע לשם בקצה המגרש. הוא היה היפה בכל הבתים, עם גגו הזקוף והחד בקצהו, עם שפעת חלונות מקושטים לוחות מצוירים – זכרון קדומים, ומראהם כמראה אד התכלת.

לכהן טיוטיקא היתה נחלת־אחוזה. הוא היה האיש המכֻבד על פני כל תושבי האי. אביו כבר היה כהן ואביו זקנו–אף הוא. הוא היה הסמל של מסורת האבות, של המנהגים העתיקים ושל זכרונות דברי הימים. לא היה כמוהו איש נאמן לרוח הלאומי ומתאמין להגן על תום האי, אשר למרות פלוס הקרקע שנעשה בימים האלה, נשתמרו בו, באורח פלא, תום הנוף, הנמוסים והתלבשות. הכהן טיוטיקא נראה אף בעיניו הוא לשומר הנאמן על משטרת העבר מאין כמוהו.

ביתו היה בית־עשירים, ואולם בלי כל רהיטים בטעם הימים האלה: ארגזים, מִזְנונים ברוח הזילנדי, עם פסיפה עתיקה בתבנית עלי־ירק וסנבּוֹלים אדומים; אצטבאות קטנות עשויות עין־אלון זקן ובהן קערות מכל המינים, צנצנות מֻדְלָפט, כוסות לשֵׁכר וצלחות בדיל בגוּת צבע אטום; הוא אהב את הבדיל, – כאהוב איש את נוגה הכסף אשר לירח! תחת חֻפת קַמִינים גבוהים התנוססה פסיפה לבנה וכחולה. כִּירָה קטנה בערה תמיד ועליה רתח טה אשר ידידיו שתו יחד עמו בערב.

ומדי שבתם יחד ויהיו חבריו מקטרים סיגרות עבות והכהן, הנאמן תמיד למנהגים העתיקים, יקטר מקטרת ארוכה ועליה מפותחה תבנית אניה. עשן הטבק התאבך בחדר־האורחים העתיק, צִיר באויר אֲרַבֶּסקות נעלמות כסרגולים שעל כף היד, כגורל החיים. השיחה אף היא רחבה ונתפשטה.

יש אשר התנשאה גם זמרה. האורגניסתן מבית־התפלה, אשר היה בין הבאים יום־יום אל בית הכהן, נגן על פסנתר ישן, אשר צליליו נדמו

לקול צלצול הפעמון מרחוק והכהן אשר אהב מאד את הזמרה לוה אותו על כנור, מתלהב באחד משירי־המולדת הישנים, שירי העם אשר יזמרו הילדים בחורף, בהחליקם על פני הקרח:

„חם לדגים תחת רצפת־הקרח הלבנה

ואנחנו מתחמם מדי נרוץ על פניהם."

בערב הזה אף לב אחד מהם לא נהה אחרי הזמרה. זקן־הכפר, אחד מבאי־הבית יום־יום, הביא הפעם בשורת רעה: זה עתה פרצה מריבה גדולה בבית־המלון „Demi lune".

– האמנם! בית־המלון אשר לפיטר דיי־רג? הן זהו אחד מבתי־המלון הנכבדים אשר במולדתנו. והלא בעת הזאת היה נדרש, כי רק ששון ושמחה ישוררו בבית ההוא, אחרי כי גלה היפה היתה לכלה לפרמר יום.

– הוא הדבר, – הפסיק את שיחתו זקן־הכפר. – הצעירים חגגו שם את חג הארושים. על התקרה נתלה, כמשפט, זר־כמל, עשוי ניר: צלב קלוע־פרחים המתאר את העונג ואת הצער אשר בחיי הנשואים. באו בני הנכר, חפצו לקחת חלק בחג, החלו להצק לנערות... הונף שכין, רבים נפצעו – נורא הדבר!

הכהן טיוטיקא התמרמר:

– שוב אלה בני־הנכר! ירא אני, כי רק אסון יביאו עלינו. מדוע נתנו להם לבוא אלינו? מרוע נאותו לפלם מסלת־ברזל זאת? הן שוכני האי היו עד עתה כה מאושרים!

הנס האורגניסתן אשר מעודו לא עזב את המקרה – מחנפה או מרגש הערצה – לפרש את אשר דבר הכהן, ענה אף הוא את חלקו:

– מובן הדבר, כי בהבנות מסלת־הברזל, צפויים אנחנו לאבד את הכל. האי יהפך והיה כאחד ממקומות הישוב החדשים. אחרי כן יופיעו תירים ונהפכנו והיינו גם אנחנו כאחד מהם. אכן רק פלא הוא אשר נצלנו מן הדבר הזה עד עתה.

טיוטיקא העיר:

– כל זה נקרה הודות לים. רק איי מספר נשארו בתומם כאשר היו, כי הים מגין עליהם, מבדילם. ידוע הדבר כי המלח בכלל שומר מפני הקלקול. מלח הים אשר חדר אל החולות ואל חפי האיים שמר גם עלינו מלהתקלקל. לא כן עתה, עם מסלת־הברזל הזאת אשר סוללים ועם הסכר המחבר אותנו עם היבשה, לא נהיה עוד נבדלים כאשר היינו, ועל כן לא נוכל עוד לשמור על רוחנו המיוחדת לנו, ונהפכנו והיינו כאחד האדם.

– כן,–חזק הנס את דברי הכהן–את בני־הנכר האלה צריכים היינו להשליך אל הים עוד ביום בואם הנה. ואולם עתה אחרנו. הרעה בקרבנו.

זקן־הכפר היה נבוך:

– יתכן כי הנכם מפריזים. אכן אמת הדבר, אשר קטטות קלות בין אחינו התושבים אינן מביאות לידי מלחמת סכינים. זאת הפעם הראשונה אשר נשפך דם. על פני האי לא התחולל עוד מעולם כל רצח, מעולם עוד לא שלח אדם יד בנפשו! שערוריה כזאת, כי ישלח איש יד בנפשו הוא, אין מאתנו יודע.

– דם יעורר דם. – קרא הכהן – מריבות אחרות תפרצנה ואנשים אחרים יקומו לשלוח איש יד בנפש רעהו ואיש בנפשו הוא. אכן זה הוא משפט הציביליזציה! ולזאת יקראו בשם קדמה והתפתחות! עד עתה היו קדומים חיינו, אולם כעת ויודע לנו את כל אשר ישחיתו האנשים על פני האדמה...

זקן־הכפר חוה אף הוא את דעתו כמוהם. – אמת, נכון הדבר כי אלה הפועלים בני־הנכר, מפקדיהם ואף גם האינז׳ינרים, מעשיהם משחתים מאד. יום, יום וביחוד ביום הראשון יש לפגוש אותם על פני הדרכים שכורי יין... ומהם ראו גם אחינו ויחלו לשתות ולשכור כמוהם!...

טיוטיקא חזק את דבריו:

– נטית החקוי מונחת בטבע האדם. בכל דבר יהיו מחקים את מעשיהם. עוד מעט ותעלם גם תלבשתנו, – כולם יחלו להתלבש כמוהם. מלבושינו אשר היו לתהלה ולתפארת האי, יעלמו ממנו לנצח.

זכר הדברים האלה עורר בלב כולם הרהורי עצב... אכן תלבשתם היתה להם ברית־קודש, מורשת־אבות אשר לא יחליפוה ולא ימירוה לעד! כי איפה תמצא שמלת־נשים נעלה ויפה מן השמלה אשר תלבשנה נשיהם: פקרס מלא תעלומה כגביע הקודש, עם מטפחת כלכלית רבת גונים חבושה בשתי וערב ועם מחרוזות ארגמים. שמלה רחבה אשר לבשו על מספר שמלות אחרות ותשם עליהן יפי־חן האינפנתות אשר לציר וילסקז; אחר יבוא קישוט הראש העטוף כלכלות וקישורים אשר יזועו ורחפו מקול צלצול האבנים היקרות.

מלבושי הגבר אף הם עתיקים. אותם לבשו גם המסבים: מעיל קצר עשוי צמר שחור, מכנסים שחורים, מחברים אל אזור ועליו שנץ מעשה פתוח; עניבה עשויה משי, נוצץ בשלל צבעים ובה נעוצה פריפה, שורה חוטי זהב וכסף ונחושת מעשה ידי אמן. כל אחד מהם היה מנולח

זקן למשעי. שערות ארוכות השתלשלו ונפלו על לחייו, גזוזות ישר, כשערות ההירולדים וכמראה התמונות אשר לציירים העתיקים. האמנם ינזרו מן הדברים אשר הוסיפו לפניהם חן מיוחד להם.

זקן־הכפר הפסיק את הדממה הקשה אשר העיקה על כולם. הוא הראה על עובדות מחרידות יותר:

– לא רק את השכרות בלבד הביאו אלינו בני־הנכר הארורים האלה, הם אומרים עוד להשכין בתוכנו גם את מנהגיהם המשחתים.

– אכן נבלה היא מאין כמוה! – קרא חנם – האמנם קצרה ידנו מקדם בפני הרעה?

זקן־הכפר נשא את מדברו שנית: – הנה לפניכם העובדות. עד עתה, כאשר ידוע לכם, לא רחשו להם תושבנו אמון, ביחוד נָשינו. ואולם הם קוו ליחס אחר מצדן. אלה הם בני־חיל, עליזים. מתיפים וחמי־המזג, המשתוקקים לרכוש להם אהובות. והנה יען נבצר מהם להקסים אותן ולצורר את נפשן, ויבחרו להפיק את מזמתם במחיר כסף. מהם, כבר הציעו כדבר הזה, ידעתי. ואולם הן דחו אותם מעל פניהן בחרי אף, ועוד יותר בתמהון, מבלתי הבן היטב, מה פשר כל הדבר הזה; כי איככה תוכל אשה לתת את לבה לנבר בעוד לא תאהב אותו, ואיככה יתכן, כי יִמָצאו גברים אשר ישתוקקו לכבוש את גֵוָן בעד בצע כסף...

– הוא אשר אמרתי, כי האסון בא אלינו עמם יחד! – קרא לאחרונה הכהן.

– האי שלנו, אשר היה תמיד למופת! – הוסיף זקן־הכפר. – אשר מעולם לא קרה עוד, כי יבא טמזר ברשימות האזרחים אשר לנו; ואולם מעתה לא יהיה עוד מחסור באלה.

– עד בוא הדבר הזה, הנה כבר יש אתנו שכרות וזמה, היא ראשית פרי הציביליזציה, מלבד המשטמה אשר פשטה זה עתה על פני כל ארץ מולדתנו. מתחילה ותהי לכל איש מאתנו נחלה, כמעט שוה בגדלה לנחלת אחיו ויחיו חיי שלוה ונחת, יען חלקו נחלתם חלק כחלק. והנה בני הנכר האלה, אשר העמיסו עלינו את מסלת־הברזל, נגשו להנהיג בתוכנו את הדבר אשר יקראו לו בשם נ כ ו ר־ה ר כ ו ש ויקנו חלקת אדמה אחת, ויפוררו את השניה; האחד קבל בעד חלקת אדמתו מחיר גדול ויגדל וירב גם עשרו. השני, אף הוא ראה, והנה נחלת אדמתו גדלה במחירה, יען קרובה היא אל בית הנתיבות ואל הבנינים החדשים. אחרים אשר לא מכרו מאומה, נעשו עניים מאחיהם. הכל נתבלבל ונשתנה עד אין תכלית. אחים, אשר

מתחלה חֶלקה נהלתם חלק כחלק, הדלו עוד מלהיות שָׂוים ברכושם; בכל מהבהבת השנאה, בכל הכפרים, בכל הבתים. פעם אמרתי להתערב ולהשלים בין אחים ורעים מֵאז, אשר פתאם פרצה ביניהם מריבה, אך לשוא. חכסף הוא האשם בכל, הוא אשר עורר את התאוות השפלות!

פניו של זקן־הכפר נראו כזועפים מפני כל האותות והמופתים האלה. הוא נסה להשלות את נפשו וישאל את הכהן:

– אולי יתכן, כי יד הזמן תרפא את הכל?

– חלילה, ההרס הולך וחודר עד היסוד, – ענה טיוטיקא.-הלוא די לראות את הארץ עצמה, בלכתה הלך והשחת. זה הוא סמל דמות המעשים אשר יעשו כעת בקרבנו. בני הנכר ישחיתו את הנפשות כאשר השחיתו את הנוף. למען כלול את מסלת הברזל שלהם, הם פלסו את אדמות המישור שלנו, כרתו את החורשות הנטועות מקדמי שנים, סתמו מקצת התעלה ההוצה את האי, הרסו את בתי־הריחים, ויעשו בנו כמעשים אשר יֵעָשו למנוצחי מלחמה. מעתה לא לנו עוד האי. האי כבר נתון כיום בידיהם!

שררה דומיה קלה.

כל אחד התחקה על הרהוריו הקשים והנוגים, ומה גם כי דמדומי הערב ירדו אל החלונות, ויחוירו את כלי הנחושת, ויעטו צעיף שחור על המראות, ויטילו צללי־הורון על כלי הפַרְפוֹר אשר במזנון ועל הפסיפה הלבנה והכחולה, הלוחות המצוירים על החלונות, אשר מראהם כאד התכלת, נהפכו ויהיו ללוחות־אבל. הכהן לא שם את לבו להעלות את המנורות. חשרת־צל חדרה אל נפשם.

אופל הערב ויאוש לבבם יחדו נִפגָשו!

– צריכים היינו להתקומם נגדם, להלחם,–הפסיק הַנס את הדממה. הכהן קם. נדמה, כי פתאם חרץ דבר אשר כרגע יעשנו. חשקה נפשו, ויהי מה, להסיע את דעתו אל עבר אחר, להחליף את הרהורי לבו, לשכוח את המציאות העגומה.

הוא נגש ויוציא מתוך הארגז את כנורו. אהה! מה עגום הוא נראה בעיניו, מושם בנרתיק, כמו בתוך קבר קטן. כנור זה, אשר כה הרבה לנגן עליו את מזמורי־האי הישנים, פְּזִימה מֶלודית אשר חברו אבותיו למחולות עתיקים ולטיול על מחלקי־קרח.

הכנור כמו נזכר בהם. הוא שמר בלבו את האַריות העתיקות בכל תומן. טיוטיקא הושיט את תוי־הנגינה לאורגניסתן אשר ישב כבר לפני הפסנתר, ובתוך דמדומי הערב אשר הלכו הלוך וקרוב, נגנו שניהם את מנגינת העבר, כמו למען הרס את ההוה – ולהציל את תום האי מכליון.

III.

חַג־הָעֲצֶרֶת.

הגיעה עת השמחה של חג־העצרת אחרי הקציר.

המון אנשים נהרו מכל מושבות האי, – מאלה אשר קרובים היו אל העיר, כמושב זה אשר בו גרו יום ונלה ואשר שמה עוד הגיע ברור מן המגדל קול צלצול הפעמון, ומאלה אשר גרו קרוב מאד אל חוף הים לרגלי החולות.

על פני כל הדרכים נהרו קרונות מן המקומות ההם, אשר נפלאו מאד במראהם ואשר נדמו גם לאפריון וגם לעֲרָבות־הים הַעַתיקות. החג נערך על פני מגרש רחב ידים. אהלים, תיאטראות, משחקים, הגרלות וקרוסֶלים אשר הסתובבו והבהיקו עד לסחרחר ראש בהמון אספקלריות ומיני ארג מנומרים. נגינה צרודה מפי תיבת־זמרה, קול צפצוף ושריקה באהלים ונוסף על אלה קול תרועת ההמון החוגג, אשר הלך הלוך וגדול אשר רוה תענוגות החיים על האי הזה המבורך והמאושר בתומו.

גם יום בא שמה, הוא ואמו הזקנה, ברברה לָם, אשר נבהלה מעט בתוך ההמון הרב ורגליה רעדו בלכתה. הם יעדו לנלה ראיון באחד מראשי בתי־המלון על פני המגרש. הם באו שמה וימצאוה מחכה להם בין המון נערות צעירות, אשר עָמדו בפנה צמודות אשה אל אחותה, כמנהג המקום ההוא, ומראהן יחד כרמות שלשלת צרה, מאוחדת. נלה נגשה אליהם ואודם קל כסה את לחייה. היא היתה לבושה בהדר רב. באבניה היקרות ראה יום את צלמו. הביט אל עיניה אשר נוצצו כזהב יצאו במחולות. זוגות הסתובבו וחנו לקול זמרת התיבה, אשר רעשה כים ובריטמוס אשר לאט, לאט הלך והתרחב. זה היה טעין ולב, ורגלי המחוללים נלשו והחליקו על פני הקרקע ובסוף נחתם המחול בנשיקת שפתים.

מעל התקרה נשתלשלה וירדה עטרת־הנועה, נברשת גדולה ובה שזורים ענפי־ירק ופרחים אדומים, בתורים, חפשים ומלאים רחשי אהבה רקדו

בחבקם איש את רעהו ביום זה, יום אהבה ואחוה ומקור כל הפגישות והאירושים. אצבעות באצבעות מתלכדות, ושפה לשפה עורגת! וכל זה, כה תמים, כה טהור וכה נאה לחיי שלוה ונצח! משחק־הילדים באהבה אשר תנתן לאשה כוס מלאה יין־קנדיטון, בעוד שאת הכוס יאחזו בכן בשניהם והאשה תשת ממנה בהקריבה את פיה. האחדות העגוגה של כל הנמצא במקום הזה כה קרוב אל הטבע! הקנדיטון אשר ישתו שם הנהו לרוב השידם השמנוני, מין נוזל מכסף כמראה השמש בערפל, כי גם הוא, הנוזל, עשוי כסף ואף הוא יחם ללב בשלות דומיה... נוסף על אלה, הנה ממשלת הסנבולים, אשר יכסו את רחבי המישור ואשר מראיהם כמראה מרבדים רכים בני צבעים שונים; והכוסות אשר ישתו מהן, תבניתן אף היא כתבנית סנבולים. ההתאמה הרכה והאחדות השלמה הממזגת את הכל בריטמוס אחד השורר רק על איי־מספר תמימים וטהורים.

יוס ישב עם גלה בפנה רחוקה. פניהם הפיקו כעין עצב, לא כאלה הזוגות השמחים אשר שתו ורקדו וגם לא כאלה, אשר שבעתים מהם הרבו והרחיקו באהבתם. הם דברו מעט, נבוכים מפני השאון, תמרות האבק והמחולות. יוס אחז את ידי גלה בידיו, אפס כי הרגיש והן נעשו שקטות מבראשונה, כמעט קרות; אפשר היה לחשוב כי נרדמו. אן חלפו הימים ההם, ימי ראשית אהבתם, בעת אשר ידיהם נפגשו בסערת נפש כה עצומה? בימים ההם ויהי מגע יד־איש ברעותה כשתי להבות־אש אשר יתלקחו בהדבקם יחדו.

יוס נבהל מרוח גלה הקר. היא נשתנתה בשבועות האחרונים. היא חשבה על דבר מה, בשלחה את מבט עיניה למרחוק, מדי ידבר אליה יוס ובלבו הוא הרגיש אשר כפעם בפעם היה עליו להסב את עיניה אל שיחתם. הדבר הזה עוד הוסיף חן על יפיה, על עיניה, אשר מתוכו נשקף האופק, עיניה, כעין המים אשר יש לראות אותם על האיים ובערי הפרזות במקום שם תעלות־המים... נוסף על כל זה הנה עוד לבשה ביום ההוא את עדיה, עדי החג.

— הנך יפה כחג־העצרת, — לחש לה יוס. — סגולותיך היקרות תצלצלנה.

הוא לחש לה המון דברי אהבה, התאמץ למצוא חן בעיניה, וגלה, בשחוק קל על שפתיה, אמצה ביתר עוז את ידי יוס אשר רחפו ואשר חכו, לדבר מה. פתאם והנה קרה מקרה על פני המגרש הגדול. מבעד לחלונות הגבוהים המקושטים וילונות־טול, כמראה ציצי־הכפור, נראו פני אנשים נאספים, התנשאה תלונת המון, קול צעקה ורעש ושאון גדול. המחולות נפסקו, רבים מהרו החוצה לראות ולדעת מן הנעשה. הזקנה ברברה לם נגשה אל

יום מעט נבהלה. מה קרה? מרחוק נראו זכן־הכפר והכהן טיוטיקא ופניהם נבוכו מאד. הם עמדו וחכו בקרן Grand-Rue. בעת שהשוטרים פזרו את ההמון ויתאמצו לפנות דרך אל בית־מועצת־העיר. פתאם השתררה דומיה ממושכה. העיר כמו בלעה אל קרבה בבת אחת את כל התלונת. עברה תהלוכה. אנשים מספר נשאו נופת־איש — יתכן כי איש מת. מה זה קרה על האי? הזקנה ברברה לם העבירה אות צלב על חזה. אשר כן תעשה מדי פעם בראותה מת... עיני נלה, כעין המים, — עמו ערפל פתאם. יום הלך לראות את הנעשה. עד מהרה שב אל אמו ואל נלה. מקרה איום ונורא מאד!

הוא באר להן בקצרה ובקול נפסק לרגעים: — על האלון הגדול, על יד שלשת הדרכים... נתלה איש... מצאוהו תלוי על ענפיו הגבוהים. הוא מת!... אל נכון עוד לפני כמה שעות!

ההמון אשר סבבוהו הקשיבו לדבריו, עמדו אחוזי רעד, מחרישים והוגים הרהורי־עצב: תלוי! איש אשר המית את עצמו! ובכן, איש שלח יד בעצם נפשו — וימת... על המקרה הזה האיום, על העון הפלילי הזה אשר מתחילה לא ידע אותו איש, היו הכהנים מדברים בלחש וברמזים, כדבר על מחלה מדבקת, אשר לא נדרש כלל להגן עליהם מפניה. יען כי זה היה נגע, אשר הולידה אותו הציביליזציה הזרה לרוחם. והנה פתאם קם לפניהם המחזה האיום הזה לעיני השמש. למען אשר כלם יראו וידעו, הראה האיש אשר המית את עצמו, את פניו העורים, את שפתיו הירקות ואת לעגו־לפני המות לכל שוכני האי אשר נאספו ובאו אל החג. גוף הנתלה הושיט את לשונו. מי הוא זה! איזה הוא! קראו מסביב ליום, המרקדים, אשר נשארו בבית המלון. יום עוד טרם ידע. כולם עמדו ויחכו. תיבת־הזמרה לא העיזה להחל מחדש את נגינתה הצרודה — ותחרש. הקולות כמו פחדו, ענו זה לזה בלחש, תמהים ושואלים — ואין מהם יודע עד מה. שערוריה כזאת, אשר יתכן כי נעשתה לפנים בערים הגדולות, הנדחות, איככה היא באה ונהיתה פה על האי? מי הוא מר־הנפש, אשר העיז בעצם ידו לקפד את חייו שהם חיי היקום, חיי האל, אכן, נורא ואיום החטא הזה מאין כמוהו, אשר חלל ויטמא כיום את האי.

פתאם ואנשים תאבי־דעת, אשר תלו מבטם בחלונות הבית קראו:

— הכהן טיוטיקא הולך, הנה יודע לנו הכל!

השתררה דומיה. ואמנם כעבור רגע והנה בא הכהן הזקן, גאון האי וראש חכמי תושביו, עמוד־האור, אשר נותר לפליטה מקדמי שנים. פניו

היו חורים מאד, זקנו הלבן כהה, ומראהו כמראה השלג בחלוף עליו עננה. כל הנצבים נלו כאחד את ראשיהם. כעין רוח אלוה רחפה באויר. עיני העם תבעו, שאלו. טיוטיקא היה נרעש מאד. – אסון גדול הוא, – אמר, – סר צל אלהים מעלינו! – קולו רעד וילך הליך וחזק. נדמה כי נושא הוא נאום־אבל בבית־הקברות על קבר איש מת.

והכהן הוסיף וידבר:

– לאשרנו, אין האיש הזה מאזרחי האי האהוב לנו. מקרה קרה לאחד מבני־הנכר. מאלה בני־הנכר הארורים, אשר יטמאו אותנו בכל מעשיהם המשחתים. הבה, אחי, נתפלל לאלהים כי ימהר והציל אותנו מידם.

זעם נורא הורגש בקולו ויצת את לב כל העם. פרצו קריאות נקם. התנשא צלצול סכינים אשר הוצאו בעוז מנדנם. בלי משים תפש יום בחרבו היפה, אשר נצב לה עשוי כסף מותך והיא תלויה, כמשפט, על ירכו. אף הוא נטר איבה לאורחים הבלתי־קרואים ההם, המדברים ברעש וההושבים את עצמם למנצחי האי. ברגע הזה הוא הביט על נלה במבט מלא אהבה; פניה היו כפני ציין יפה וטהור, ציין עמה, ראי, אשר מתוכו נשקפו רק שמי ארץ מולדתה. הוא נדהם. פני נלה חורו פתאם ויפיקו מבוכה גדולה מאד.

– מה לך? החולה את?

– לא! מעט... המקרה הזה... המת אשר ראיתיו... מה שמו?

ברגע הזה ועדה אחרת כבבה את טיוטיקא ושנית החלה לשאול את פיו ולדרוש לפרטי דברים ולשם בן־הנכר...

– עוד טרם ידעתי – ענה הכהן. – נראה הדבר כי זהו האיש אשר כולם קראו לו בשם הצהוב מפני צבע שערו.

נדמה והנה נלה התאוששה כרגע. הדם פרץ אל לחייה חסרי הצבע. כל אשר היה אצור בעיניה נגלה בהן שנית: הנגוהות השלוים שבו והזהירו בהן כבראשונה. „הוטב לי". היא חפצה ללכת. יום לא הבין מאומה וישב על דבריה בלי מחשבה ברורה. בקרב לבו הוא חשב ויחקור ויבקש את הסבה הנכונה אשר למבוכת נלה הרבה; המציא לו השערות למאות ושב ובטל אותן כרגע. אכן נבצר ממנו להכתיר את מבוכתה ואת סערת רוחה, אשר עוררו אותה כי יחורו פניה ורגליה תרעדנה, ואשר כזאת יתכן להרגיש רק מדי יקרה אסון את האדם הקרוב לנו. אכן אשר יחריד את לבנו. המוזר מכל היה, כי כאשר אך קרא

הכהן בשם האיש הצהוב, והנה פתאם שבה אליה רוחה. האמנם היא ידעה את אחד מבני־הנכר, אשר שוטטו כל הימים בין נערות האי היפות? אולי יש כי חרד חרדה לשלום אחד מהם שפגשה אותו. אשר אל נכון לא אהבתהו. אך הוא אהב אותה ואת דבר אהבתו הוא גלה באזניה. כי אם לא כן, במה אפשר לבאר את המבוכה ואת סערת הרוח הזאת שחדלו רק אז כאשר נודע מי הוא האיש? רוח הקנאה העיק מאד על לבו של יוס.

כח ההגיון עזר לו לפקוח את עיניו ולראות נכוחה. כל אות וכל מופת קטן הוא השוה והעריך אחד מול שני... האמת הלכה הלך והתברר... היא אמרה כי חולה היא, ואולם זאת היתה רק תֹּאֲנַת שוא.

מתחילה היא חרדה מעט, ואחרי כן שקטה פתאם. אין זאת, אפוא, כי אם חרדה לשלום אחד מבני־הנכר ההם ואם כן, ידע ידעה אותו והוא לא מת כי אם חי, חי הנהו... ברור היה הדבר, והדבר נורא. רגש כבד העיק על לב יוס, הרגשת־גנו קשה, מעין שבר אניה ונפילה אל עצם תהום לבבו. נדמה לו אשר לבו עשוי מים ואל נבכי מימיו ירדה צללה אניתו; נדמה לו אשר לבו עשוי עפר ואל קברו הורידו את ארונו. גלה הפצירה בו: „נלכה נא מפה!" גם תפשה ביד הזקנה לם ותוליך אותה עד הפתח בעת אשר גל המון חדש התפרץ פנימה והדף, הניס את המרקדים אל פנות הבית ויסתובב במבוכה ובקול שאון נורא אשר עוד החל בחוץ ולא חדל... מבוכת האדם, תנועת רגלים וכתפים, וממעל לכל אלה, רבבות ידים כמראה הקצף הלבן אשר לים הגורש! שם היו גברים ונשים אשר נתערבבו יחד ויאבקו בעונג, רב יותר מאשר ברגזה. הם נדמו למַעַרְבֹל הבוצרים אשר יתאמצו להוציא איש מיד רעהו את אשכלות הענבים. הזקנה המופלגה ברברה לם, אשר יש כי תחוש לפנים בלבה מעין פחד־ילד נרגז, נתחלחלה: „מה הם עושים?" פתאם התפרץ קול צעקה: „החבל!" אכן זה היה חבל האיש הנתלה, אשר בראשונה פחדו כלם מנגעת בו; ואולם בעת אשר העבירו את המת על פני המגרש הרחב והנה עדת אנשים מקרב ההמון, חזקה רוחם בם ויזכרו את אמונת־ההבל, אשר מקדמי ימים ויכרתו את החבל.

אז התלקחה ביניהם מריבה. כל אחד השתוקק לנחול ממנו גזר. החבל לא נכנע לרצונם. הוא הקים אגדות אנשים מתהוללים, מתגעשים ומהם הלכו ונוצרו אגדות חדשות לאין קץ; הוא הביאם עד לשגעון, טלטל וסחב והטה אותם לכל העברים, ובכל זאת לא נכנע לרצונם... הוא

משך אותם ויביאם אל אולם־המחולות. במקום כל הנאספים נספחו אף הם עליהם ויחלו להשתער. מה לעשות למען הכניעז ולגורל נתח מנוף הנחש הארסי אשר כבר חלק מבלי הכנע לאיש. בינות לאלפי אצבעות ובכל זאת עורנו עומד במרדו! האת. לקבל טליסמת כזאת. לזאת אשר ביתרון, האחד והמיוחד על פני כל האי הקשור בחבל. אשר חכות יעניקהו בכה נפלא! תשוקתם העזה כמעט אשר הביאה אותם למלחמת דמים... מהם כבר חתכו את ה־בל העקש בשביניהם החדים ומהם סדהבו בסערת שנעון. אז הופיע ביניהם הכהן טיוטיקא. ויהם את כל העם ויאמר:

– אין דבר אשר ינחיל אושר. יתכן רק לעצר בעד האסון. והנה אתם מאמינים אשר דברים כמו חבל הנתלה יעצרו בעד האסון. העלובים!... יכולים אתם להגן ולשמור על נפשכם ככל אשר תוכלו!... ואולם האסון כבר בנה על האי!...

יום עמד מן הצד ויהרהר; כלו היה נתון עתה למחשבותיו אשר חשב על נלה ובלבו הרגיש יגון עמוק מאד עד כי לא שמע גם את השאון; נדמה לו והנה הוא נצב שם יחידי...

נלה נגשה אליו. שאלה אותו: – ואתה אינך לוקח? אינך הפץ להביא לנו אושר? – יום נזדעזע. רוח הקנאה תקפתהו עוד ביתר עוז ושבעתים עוד גדלה מצוקת נפשו. כפרי הזה אשר מתחילה רק נגע בו נגעה השן ועתה הנה ננעצו בו כל השנים הטורפות..

נלה התבוננה אליו. פניה יפו עד מאד! לא לחנם אהבוה אחרים. כי מוכרחים היו לאהוב אותה. זה היה אוצר כל חמדה אשר אין דומה לו ביפיו! ואולם הרעיון האחד. אשר לא לו לבד יהיה האוצר הזה. העיק עליו עד בלתי נשוא ויגרם לו צער אשר קשה ממות. אכן, המות רק הוא הנהו התרופה היחידה אשר בכחה להחיש את הגאולה. שוכני האי לא ידעו אותה ואת זאת הורה אותם בן־הנכר... יום לא ענה לנלה. בפעם הזאת היא משכה בכל תקף את הזקנה לם אל הפתח. יום צעד באפס רצון אחריהן וידובב לנפשו:

„שנת המת אל נכון כה שלוה"!

IV.

הַמֵּת.

ראיוני יום ונלח תחת האלון הגדול על יד שלשת הדרכים הלכו הלוך והתמעט. פעמים אחדות נלה לא באה. יום התאונן, הוכיח אותה בדברי רגז או עצב.

– פוחדת אני, מאז תלה בן־הנכר את עצמו על העץ, – דברה נלה. הדברים האלה תרגיזו את יום עוד יותר ונפשו מרה עליו מאד. המת הרגיז את כל חייו והפיח בו את רוח־האהבה הרעה אל החדלון; ותהי ראשית מעשהו לכסות במחשבי עולם את עץ האהבה והראיון, במקום אשר מעתה היתה שומה, כי יעמד תמיד המת בן הנאהבים המאֻשרים. מאז הרגישה נלה את הפחד הזה, ותחל להוקיר את רגליה מן המקום ההוא. היו ימים אשר יום חכה לה שעות תמימות עם דמדומי הערב בעת שהשדות לבשו צבע הַנָּתָר ופרחי הסְּגל. בתי־הריחים עמדו מנוע. ענני־הלוף הטילו צל על התעלות. יום התהלך, הלוך ושוב, בצל האלון הגדול כאיש ההולך על פני השדה. הוא היה שבוי בידי הצל. הוא חכה לנלה אשר התמהמה מאד לבוא ואשר בפעם הזאת אל נכון לא תבוא. וכמו כל אלה אשר מעודם הכינו לחיות לבדד, הוא דבר לנפשו בקול דברים מוזרים:

„היא לא תבוא עוד. הפחד ההוא מפני הנתלה רק תואנה היא! היא הולכת ומשתנה מיום אל יום. איננה אוהבת עוד אותי כבתחילה. יתכן כי גם אהוב לא תאהב אותי כלל."

הוא התאמץ לעורר בלבו את זכרונותיו, ויהי כשוקל ומשוה אותם אחד מול שני. אהה, החשד הראשון ההוא בבית־המלון, במקום אשר יצאו במחולות ביום הג־העצרת! מבוכת נלה הרבה. חורון פניה ורוחה אשר נטה להתעלף בעת נודע לה, כי אחד מבני הנכר אבד את עצמו לדעת. מן הרגע ההוא נודע לו כי ידעה וכי הכירה את אלה בני הנכר הארורים,

זים אחד הוא החל לפקוד כפעם בפעם, את בית המלון Demi-lune, אשר שם גרה היא עם אביה הזקן, פיטר די־רו. ההיה שם איש, אשר אותו היא בכרה על פני אחרים ואשר בו בחרה? יתכן כי אז התקשר ביניהם והט־האהבה. לשוא התאמץ יוס לאסוף אותות ומופתים, נוטים אל האמת במובן זה או אחר. לפקפק! זה נורא מכל. לאצור בלב הרהורי־חשד, שולטים בעוז, כפקעת נחשים אשר נבצר ממנו להמיתם גם אחרי כי חדל לכלכל אותם!

אם כה ואם כה, ורוח נלה הלך הלוך וקר. יוס דבר אל נפשו. „לא יתכן הדבר, כי לא תאהב כל איש אם ככה תתרחק ממנו." יש אשר לפעמים עוד תבוא להראות פנים, ואולם איזה רעיון מסותר היה משתק בה את שרטוטי פניה; בכל תנועות גוה היתה כעין עקה; עם סוף המלים אשר תפליט מפיה, היה כמו דלת נסגרת ומאחוריה שררה דממת סוד.

יוס נבהל ברוחו:

– מה לך?

– אין דבר.

– אינך אוהבת אותי עוד?

– מדוע תחשב, כי חדלתי מלאהוב אותך?

שוב היא לקחה את ידיו, אמצה אותן לאט, ואולם בעשותה את זאת, ותהי אך כמרחמת עליו, כמו לו הושיטה לו נדבת־יד... יוס נתן את לבו להיות נתעה בשוא, להרגע, כן דרך האדם, להיות נפתה להאמין לדבר אשר בו ישים תקותו. ואולם כאשר נלה לא באה ותוסף עוד פעם יתרה לבלי בוא להראות כאשר הבטיחה, והוא נצב לבדד עם דמדומי הערב אשר הלכו וגדלו, עם הנגוהות הגוועים בתעלות ועם צלבי בתי־הריתים, – אז, כל הרהורי־הספק, סערת רוחו, רוח הקנאה, יגונו – כלם שבו וחיו בקרב לבו. אהבתו גדלה, עמקה כמו העץ, זה האלון הגדול על יד שלשת הדרכים!... עץ האחוה! גם הוא נשא עליו את שם נלה, אשר בהולדו בו, בהיר ועלז, וישורה, ויחדר עד לב העץ ויגדל בקרב קלפתו... העת פעלה את פעולהה, ככל אשר הלך וגדל השם, כן הלך ונעלם בגזע! האותיות, אשר גדלו יותר מדי, פשטו את צורתן ונהפכו לאותיות אי־בהירות כדמות קמטי היגון. שם נלה כבר הלך ונעלם מעל עין אהבתם, שצלל ונשקע בעלטה אשר הלכה הלוך וגבור עם גוף הנתלה קשה־הרוח בתוכה, הוי, זה המת! הוא האשם בכל. מן הרגע אשר הופיע גגוז אשרו של יוס, ואל לבו התגנב רגש הקנאה, וירא, והנה רוח אמונתו

תולפת ונמוגה מפני מבוכת נפש נלה, אשר כזאת לא ידע עד עתה. מן העת הזאת ויחש תמיד והנה כדמות צל מפחיד תלוי על אהבתו כמו ממעל לאלון הגדול... הוא דבר לנפשו בלי הרף, כמחשבה אשר תדבק באדם ולא תחדל: „שנת המת אל נכון כה שלוה!" על האי ספרו כי בן־הנכר אבד את עצמו לדעת בגלל אהבה אשר נכזבה. אשה אחת בגדה בו, עזבתו אחרי בואה אתו אל המקום הזה. הוי, לב נפתל, לב אשה! יום הנה בגלה. עתה לא היו עוד פני המת מעוררים בו משטמה כמו בתחילה. אמנם הוא היה בן־נכר ואולם הוא היה לו גם אח לצרה ולגורלו בחיים. הוא התענין בו, בחייו, באותן הסבות וחליפות המזל אשר הביאוהו עד האלון, ליד שלשת הדרכים למען ימות שמה. הוא חפץ גם לברר את פרטי מיתתו. הוא התחקה עליו ברמיונו עד הרגע האחרון. הוא השתוקק לדעת, אל איזה ענף הוא קשר את חבל־המות, איך הוא התחיל בעבודה התרומם, שם על צוארו את העניבה, התנפל אל חלל האויר ונגאל.

יום תאר לנפשו זה אחר זה את כל הפרטים, הוא ידע אותם, הוא הבין עתה את מרת נפשו; הוא שוה לנגד עיניו את דמותו אשר אל נכון דמתה לדמות פניו הוא.

ובהיות מחשבת לבו כל היום רק עליו, ותחל דמותו לאט, לאט להגלות לעיניו כמו מתוך הערפל ואחרי כן חלכה, הלוך והתבהר. מתחילה נדמה לו, והנה הוא רואה כדמות גו אשר צלמו לא־ברור, והוא נע ומתנדנד תחתיו בין עלי העץ הרחבים, אשר יתכן, כי שמה היה קשור החבל. אחרי כן הוא החל להבירו יותר, כמו עלה מקברו ויתע הלוך ותעה מסביב לעץ ושערותיו הצהובות עודן שמורות על ראשו. ככה נדמה ליום, כי ראה אותו פעם בערב, בעת אשר נלה לא באה והוא ישב עת רבה על הספסל. מתחילה הוא דבר לנפשו בקול: „שנת המת אל נכון כה שלוה!" עתה הנה קול זר דומה לקול הד או צל־מת, לחש על אזנו: „אל נכון כה שלוה!" הרוח הממית נבר, הנתלה פעל כיצור חי, כמו לבעבור הוכיח לו בעליל כי המות הבל הוא, וכי בא הוא רק להשכיח את הצער ולרפא על נקלה.

„אל נכון כה שלוה!" חלק המשפט, הראשון, הוסר כממסוה, ובתוך ארבע המלים הללו אשר נעשו קלות ופשוטות, נגלה הרוח הממית של עצם המת.

ברגע הראשון נבהל יום, המתים רק יחרשו רעה, מדי עלותם אלינו מקברם. הוא נס וימלט, מבלי העז גם הבט מאחריו, אל מול פרשת

שלשת הדרכים במקום, אשר האלון הגדול, לנונה השמש השוקעת, כמו נדל ורב שבעתים.

ימים רבים ענו את יום המחשבות האלה. הזקנה המופלגה ברברה לם, אשר לבה דאב בה בגלל צער בנה הגלוי לעין כל, חרדה ונבהלה בראותה אותו כה נבוך ונרגז וכולו שקוע במחשבות, היא שאלה אותו: יכול היות, כי יד נלה היא בכל אשר תתענה? הנך יפה, בני, יש הרבה נערות יפות זולתה אשר תהיינה לך."

יום ענה לה בחננו את קולו:

– הניחי לי, אמי, אל נא תדברי אלי בדבר הזה.

ואולם הוא נשאר עמה, כי ירא לשבת לבדו ולא הוסיף לצאת את הבית.

הוא פחד עתה מפני הנתלה על יד שלשת הדרכים, אשר מדי רק נשאר יום לבדו בבית, והנה הופיע לפניו, שמר עקבותיו. דבר מאחורי גבו, צרב את פניו בזקנו הצהוב כצרוב באש ויריח אטרים אשר נדף מהם ריח כהל וקבר. הוא לא העיז להגיד את זאת לאמו, יען פחדה היה מגדיל את חרדת נפשו עוד יותר. כל המאורעות האיומים אשר בחיי ילדותו קמו וחיו בזכרונו, ובכן, גם בחייו עתה לווה אותו צל בלהות. מה יעשה וימלט את נפשו ממנו? מה החטא אשר עליו יתודה, מה דבר נטל עליו אשר יעשנו ויכופר עוונו. יש אשר צללי־המתים ידרשו דבר, פעל יפעלו רק לנפשם הם. יש להם שאיפות אשר דרוש, כי ידעו מה טיבן, מפחד להשאר לנצח בקרב קהלם. על האי היו ידועים מקרים רבים של צללי־מתים, אשר הטרידו ויענו בלי הרף את תושבי הכפרים. ביניהם היה צל אחד והוא לילה לילה הופיע על גבול שתי נחלות ארמה, טעון על גבו אבן כבדה וקורא בלי הרף תחנונים: „אן שומה עלי להורידה?" „אן שומה עלי להורידה?" הדבר הזה נשנה ונחזר שנים רבות, שכור אחד, אשר עבר על ידו, ענה, מבלי אשר ידע אם יצליח או לא: „הניחנה על המקום אשר שמה לקחת אותה." הצל פרק מעל גבו את האבן ותפול על המקום ההוא, אשר שם היתה מונחת לפנים כאבן־גבול, אשר הבדילה בין אדמתו ובין אדמת שכנו ואשר הסע הסיע אותה ממקומה, למען הרחב את גבול נחלתו, בעשותו את הדבר בעוטה. הנה כי כן נצלה נפש המת.

תושבי הכפרים הרבו לספר בערב בערב גם על צללי־מתים אחרים וביותר, על האיש ההוא, אשר הרג נערה אחת צעירה לימים, תחת אשר מנעה מאתו את אהבתה ואחרי כן שלח יד גם בנפשו הוא וימת. ויהי אחרי

מותו, ויודע לו, כי הנערה אשר המית שוכנת אתו בגיהנם. אז יבוא המת יום יום לבקש מאת התושבים, כי יתפללו על נפשה, למען אשר תובא אל גן העדן...

מה חפץ הצל אשר על האלון הגדול על יד שלושת הדרכים? יום אף לא נסה לחקור לדעת זאת. נדמה, נדמה לו, כי דבר לא בקש לנפשו. הוא היה שלו ברוחו ובמראה פניו, ודבר לא היה לו עוד אל האדמה. לבו היה טוב עליו, בהמצאו מעבר לחיים; ויען כי טוב לו מאד, על כן הוא יעץ, כי ילכו אחריו, בפזרו אמרים כלאחר יד, כאשר יעשה כל יועץ חכם־לב מדי יאות בחסדו, כי גם עוד אנשים־מספר יהנו מפרי נסיונו. אפס כי לא גלה את סודו, ויסתפק רק ברמזים נעלמים על אודות אשר טוב ואשר נעים מאד להיות מת.

פעם אחת בערב, והנה פתאום הוברר הכל... הדבר היה בשעת הדמדומים, בחדש חשון, עת עטפו השדות, יותר מכל הימים, צבע היַנתר ופרחי הסגל. נויעת הקיץ רחשה באויר. העננים נדמו לאבני־הריחים אשר שחקו ויפוררו את קרני הזהב; ריח הפרי, אשר בשל יותר מדי, נסך על הלב רוח רפיון. באויר רחפה כעין תוגת נעגועים עם מות הקיץ...

יום דבר עם גלה דברים נמרצים. היא באה בפעם הזאת אל תחת העץ הידוע, במקום אשר שְמה כבר נעלם ויפנה מקום לשמות אחרים. יום שאל אותה, הפציר בה, הוא השתוקק לדעת את הכל, אהת היא, אם גם יעלה לו הדבר במחיר יקר מאד! בלבד כי יושם קץ לספק אשר ענה את נפשו עד מות! מה קרה אפוא? איככה זה ירדה עליהם, אחרי שחר אהבתם הבהיר, חשרת ערפל זו אשר חדלו כבר מלבקש בה איש את רעהו. ויום התחיל ברגע הזה לריב את גלה.

– מה היה לך? אף פעם אינך באה להראות אתי, האוהבת את איש אחר?

גלה לא השיבה, לא מחתה, פניה היו נוגים מאד, הכל נתבלבל בתוך עיניה, היא התחננה:

– אהה, יום! חוסה נא עלי... זכור נא את נשפי אהבתנו מקדם, אז לחשתי לך: תהי נא שמאלך תחת לראשי וימינך תלטף נא את פני!

– אל נא תזכירי לי דבר אשרי! – קרא יום בקול.

הוא סער ברוחו, התאכזר וקולו רעד מאד...

– עני לי, האוהבת את איש אחר?

– אני מעודי לא אהבתי איש, זולתך...

– ובן־דענכת?

– איזה בן־נכר?

– אשר בגללו חורו פניך, אשר לשלומו חרדת את החרדה ביום חג העצרת. אני היטבתי לראות. נלה, הבנתי. לא עור אנכי וגם אויל אינני. ואחרי כן, נודע לי דבר.

– ובכן, ידעת את הכל? ומה טוב. כבר קצתי בנפשי להסתיר ולכחש.

נלה חשבה, כי ליום נודע הסוד הנורא, אשר מלא את לבבה חרפה וצער. היא קותה לעורר את רחמיו עליה, בהתוודותה לפניו על עונה, ובתקותה הרבה אמרה:

– בחיי נשבעתי, כי אהוב אהבתי רק אותך. איש אחר כבש אותי... לא ידעתי איכה... בכח, אשר לא ידעתי מה הוא, כבשני. לא ידעתי איך היה הדבר. יד המזל היתה בזה, הוא כבש אותי בחזקה כאשר כבש את האי.

יוס קם ממקומו, ופניו זועפים מאד, ויקרא:

– הוי, אלה בני־הנכר הארורים! הרג אהרגנו!

הוא היה כאיש אשר הֻכה בשגעון, התהלך אנה ואנה, סוער ברוחו יצועק, נדמה, וידיו נכונות להכות מכת מות. הוא מלט משפתיו קללות נמרצות ויזר לרוח יגונו, כמקיא מקרבו דם! אחרי כן בא המשבר... דמעות פרצו כנחל... הוא נקרב אל נלה אשר ישבה על הספסל ותבך: הוא תפש את ידיה ולחצן בזעף:

– עלובה! עלובה! מה זאת עשית? – הוא לא ידע רחם ענה אותה וידרש ממנה כי נלה תגלה לו את הכל: „אי, מתי ואיך? האמת הדבר כי דחתה אותו? מאנה? בכל זאת לא אנס אותה בן־הנכר כזאת לא העיזה להגיד. אם כן, היא, היא האשמה, היא נאותה לו. הוי!... ושם האיש ההוא?"

נלה פקפקה.

התראי, את אוהבת אותו, עוד חרד תחרדי עליו!

– לא, הוא נסע מפה...

– אכן, הוא נסע, יפה ונהדר הדבר! הוא לקח אותך כלאחר יד כתלוש פרח נחמד, היפה והנחמד בכל פרחי האי.

יוס פרץ בבכי, נלה אף היא בכתה. הנוחם בדמעות, אשר תתערבנה ונדמה, כי תמעט על ידי זה מרירותן, כמו מלח הנמס ונעלם בזרם, אשר

עתה הלך, הלך ונבור... יום זכר את השעות מלפנים, תחת העץ הזה, אשר ידעו אותו מכבר הימים. אז, ותהיינה שערות ראשיהם וידיהם מתלכדות יחד בתום ובטוהר. חלפו הערבים ההם, הנחמדים! אז ראה יום את צלם דמותו בתוך עיני נלה הבהירות. הוא ראה בהן את בתי־הריהים הנעים, את שמי הזהב, את האלון הגדול הנשקף בצמרתו למטה; ואולם עתה ראות ראה בתוך עיניה רק גשם, וכל אשר נשקף מתוכן הלך ונהרס...

והוא חזר בלי הרף, כחוזר על פזמון אשר ילוה אל שיר: „עלובה! עלובה!" היא עמדה על שבועתה: „נשבעתי לך, כי איש לא אהבתי עלתך!"

פתאם ויום נגש אליה. רגש של חמלה הרך בו את עצבונו ואת רגזו. אפשר היה לדמות, כי הדמעות, אחרי הבקע מקורן לא תשפכנה כולן החוצה. לרוב הן שבות ומסתננות רסיסים, רסיסים אל הלב, אשר ירך וישוב להתרשם מחדש, כחומר בהצוק עליו מים.

יום התפים, רחמיו נכמרו לנלה ויחל להקשיב אל דבריה ברצון ויאות לסלוח לה את חטאתה, ומפני שהאיש ההוא נסע מפה, ונשכח אפוא גם עוונו. ישאר רק זכר עמום, כעין הד חלום רע, דבר־מה אשר ידעו רק לשמע אוזן, כמו לא בא ולא היה הדבר מעולם. יום אחז את ידי נלה בידיו. הרגע הזה היה נוגה וערב כאחד... הוא בקש מלים ולא מצא. טוב כי לא ידבר כלל. הוא חש בנפשו מבוכה ולא יכול לחרוץ, אם קשה היא ואם נעימה. הרגש המוזר אשר יחוש החולה ההולך ושב לאיתנו. הוא זכר את הימים בעודנו ילד, את המחלות אשר הלה בילדותו, עת השמש הפיצה את אורה החם, ובכל זאת הבעירו אש בחדר אשר שכב שם והוא רעד.

הרגשת חום וקור. ידי נלה נדמו כמעט לשתי כנפי־שלג בתוך ידי יום אשר בערו כאש. כה קטנות וכה רכות הן ידיה של נלה! נדמה כי הן הולכות ונמסות. יום לחצו עוד ביתר עוז... הוא נסה לדבר.

– ובכן אמת, נכון הדבר? אף פעם לא חדלת מלאהוב אותי?

– אני נשבעתי! אני אמת אדבר. – ענתה נלה.

אז נדמה ליום, כי יצא כמנצח ממלחמה כבדה. פניו נתקרבו אל פני נלה. הוא בקש את דמותו בתוך עיניה. אחרי כן הוא קרא בקול:

– כלה ונחרצה! הנני סולח לך. נוסף על זה הנה לא אוכל לחיות בלעדיך. אנחנו נמהר עתה לבוא בברית הנשואים.

פתאם. ונלה קמה ותהי כאיש, אשר ימים רבים היה צפוי לאסון ועתה הנה הוא הומט על ראשו!... תחת לשמוח, הביעו פניה מבוכה גדולה מאד. שוב החלו עיניה תועות, כאשר יקרה אותה בכל רגע קשה, ותלחש: חלילה! רק לא זאת!...

ובטרם אשר יכול יוס הנדהם לשאול אותה, לעצרה, ותמהר ותנס מתוך העלטה, אשר הלכה הלוך וירוד על האלון העתיק, וכמו נרדפת צל בלהות, פרצה בצעדים רחבים קדימה, בעוד ששמלתה הכהה כמו טאטאה אחריה מעל הדרך את קרני השמש האחרונות.

יוס אחרי הותרו לבדו, צנח על הספסל אשר הקיף את גזע העץ. ברגע הזה, והוא שמע ברדת הנתלה עם אושת העלים מעל העץ, וישב על ידו. זאת היתה השעה הרצויה, שעת המשבר, אשר לה חכה זה כבר, למען אשר יוכל סוף, סוף לבאר לו היטב ולנצחו! יוס הכיר את קולו ממעל לגבו.

– הנך נענה?

– הה, נעניתי מאד, כמו אחוש כאב שנים נורא, לא ידעתי מה ידבר פי, איה אני ומה מעשי! – צעק יוס, בחפצו לדבר עם נפשו מבלי השב לנתלה... האחרון הפציר בו: – יכול יכולת, לו רק הפצת, מבלי להענות עוד. – יוס ענה לו שנית, כמדבר לנפשו: – שנת המת אל נכון כה שלוה! הוא כבר הוציא מפיו את המשפט הזה, אז, בהשמע הדבר בפעם הראשונה על האיש אשר המית את עצמו, בבית־המלון, במקום אשר רקדו, ביום הראשון, יום חג העצרת. זה היה ראשית הבשורה, האות אשר בשר על דבר גורל עתידו.

המאורעות חזקו את מחשבתו. עתה הנה הופיע המשפט הזה שנית, יותר נמרץ וחם מהבל פי המסית אשר השמיע אותו, ומזקנו הצהוב אשר היה קרוב אל פניו... עתה ידע יוס את האיש הצהוב. הוא ראה אותו קרוב אליו. הוא לא חרד עוד מפניו. הוא דבר עמו, התווכח, נאות לו, הרשה כי יוכיח לו את דבריו למען אשר יאמין בם: – אמנם היטבת לעשות; הנך חפשי לנפשך, מאושר. רגע אחד, והנה חדלת מהענות. גם אנכי, מה מאד חפצתי לחדול מהענות. אה, לו מראשית כזאת ידעתי, כי אז הבאתי גם אנכי את הדרוש.

יוס חשב בלבו: אי אוכל למצוא חבל?" הוא בקש מסביב, הבית והתבונן אל השדות אשר כחו. אולי יש אשר קשורה בחבל איזו כבשה? כל המרחב היה שומם וריק... יוס שאף אל העלטה. האיש הצהוב צעד

אחריו, אם גם מרחוק, יוסף נרגע מעט. הרוח אשר התפרץ כפעם בפעם אל בין העלים, השמיע קול המולה, דומה לרעש המון. האלון הגדול, נדמה, אף הוא התמרמר, צעק אחרי האיש הצהוב ויאמר להפוך את עץ האהבה, אשר כזה היה עד עתה, לעץ המות.

יוסף חרד בנפשו, כמו נתן יד לצל למרוד יחד בחיים. ועם הערב היה נכון לתקוף גם אותו. הוא חפץ בחיים! לחיות! החיים היו יפים, נהדרים! השמש היתה יפה, נהדרה! הוא יכול להמלט לכפר אחר, מבלי לראות עוד את נלה ולשכוח אותה. ואחוז בהלת־אימה, פחד־המות, הוא נשא את רגליו וינס בדרך העולה אל הפירמות ויבוא עד ביתו.

בימים אשר באו אחרי כן עוד גדלה מבוכת נפשו. ברברה לם הצטערה מאד בראותה כי חורו פניו והוא נבוך ופזור־נפש, הולך בטל, וגם טעום לא יטעם כל אוכל.

היא הבינה היטב, כי למחלת אהבתו אפסה כל תרופה. הוא לא יכול למצוא נוחם לנפשו בנערות אחרות.

– אם דרושה לך נלה, בני, אז אלכה ואדבר אתה.

יוסף בשמעו את דבריה התעצב אל לבו עוד יותר. צר היה לו על הזקנה המובה. אהה, אמו, אשר עוד מעט והיה עליו לעזור לה בלכתה, להזיז את צעדי רגליה הכבדים, כאשר עזרה לו אף היא בהיותו ילד– איככה יעזבה לנפשה בדרכי־החיים, המלאים התחתים? לולא היא, כי עתה שם קץ לחייו כרגע.

המחשבות המטרידות לא הרפו ממנו. הדבר הזה, אשר ידע והרגיש, כי הנתלה היה שקט מאד, לא מש ממנו. הוא נסה, למען השתחרר מהרהוריו, להשוב על אמו ועל חובתו–חובת בן. הוא החל לשתות, למען מנוע את נפשו מהשפעת הנתלה; ואולם זה האחרון הופיע אליו שנית בעצם רגע־שכרונו הסוער, נאבק עמו ויהפוך למשכו אחריו: „לכה אתי! אתה תהיה כה שקט! אנכי אראה לך את הענף אשר אותו תבחר על האלון הגדול על יד שלשת הדרכים."

מחשבת האדם לאבד את עצמו מתפתחת כמו האהבה. איש פוגש באשה... היא רק חלפה על פניו–וכבר הרעידה את הלב. זאת היא הפגישה הראשונה. אחרי־כן הוא רואה אותה שנית, והוא מבין כי אוהב אותה, כי הוא שוגה באהבתה רב יותר מאשר פלל. מה אפוא קרה? האהבה הוסיפה לגדול ולהתפתח מעבר לגבול ההכרה. האהבה גדלה, מבלי שידענו, בין הפגישה הראשונה והשניה עד שהדבר נעשה גלוי

לעין, כי זאת היא אהבה לכל ימי החיים. מתחילה היתה ההרגשה המטרידה הזאת כהה, כמו לוטה בערפל. עתה היא עמקה ותחל להגלות בכל יום ויום, בכל שעה ושעה. ככה תהיה גם מחשבת האדם לאבד את עצמו אשר פעולה אחת לה ולאהבה, ולא תדע רחם.

יום חפץ לגרש מלבו את המחשבה הזאת, לשכוח את נפשה, ואולם בתחבולות אחרות. בכל פעם אשר החל לשתות, והנה הופיע לפניו הנתלה – עתה הוא ידע אותו היטב, בזקנו כעין האש, בפניו החורים כשלג – וישב על ידו ויחל לענותו: „למען אשר כליל תשתכר הנה יארך הדבר מאד. התחבולה שלי לשכוח את נפשך טובה שבעתים". והנתלה הושיט את לשונו, הניע וטלטל את הספסל שבבית המלון, והוא נפל ממנו וראשו חבט בקרקע. פעמים רבות הוא איים עליו: „אם לא תשמע לכל אשר יעצתיך, ובאתי אליך יומם גם לילה. אני אבך בשגעון; אסחבך מעל המטה; אמתח כרעיך ואקלע מהם חבל לבן כלבנת הסהר, כחבל הלבן אשר לספינה בלי תורן, אשר כן יהיה מראה הסהר, ותליתי אותך בעצם ידי על תקרתך השחורה.

ויום הנדהם הוסיף לשתות עוד יותר. ימים וצופים התהלך, הלוך ותעה, כחיה על פני השדה. אמנם אור היום הרגיע מעט את רוחו. כעין רגש של מנוחה ושלוה שלט בנפשו. לא שרוח תקוה שב לפעמו ויחל שנית לשאוף להיים, כי אם נדמה, אשר כרת ברית עם המות ויחש כי מעתה הורך וגם הוקל לו יותר מבראשונה. והנתלה, אף היא הראה את עצמו כזהיר במעשיו, בקש סליחה ממנו על משכו אותו אחריו (הן לא בו האשם, אם תשוקת האדם לאבד את עצמו הנהו דבר המודבק בשני). ויפאר את מות האיש ברצונו הטוב, כמקרה הזה אשר קרה אותו, בראיות ובמופתים יפים, דקים ומושכים את הלב: „גם אותך יקרה כדבר אשר קרה אותי (האיש הצהוב דבר עמו הפעם בגוף נוכח). הטובה מכל התחבולות לעורר את האשה לאהוב אותך היא–להמית את עצמך בנלה. אכן, רק את המתים אפשר לאהוב אהבה נצחת. גלה דוחה אותך מעל פניה. ואולם אם כעצתי תעשה ושפכו עיניה דמעות ולבבה יהמה לך כל הימים!"

יום בקש לו מפלט. חרדה תקפה אותו. הוא פחד פן יכאב לו, ועוד יותר–פן לא יצליח... ואולם גם בזה הרגיע את רוחו הנתלה: „זאת היא עבודת רגע אחד. כל כאב אין. מעין קפיצה לחלל האויר. אפשר לעבור אל המות מבלי הרגיש כלל בזה". והוא הוסיף בשחוק קל על שפתיו: „הן ידעתי את הדבר מנפשי, האין זאת?" יום פקפק עוד. הוא בחר בחבל,

אפס כי לא חזק ביותר. הוא הרהר בנפשו: „יתכן כי יקרע, אז עוד ירע הדבר. כי את אשר נגזר אין להשיב ואין לשנות את המזל". יש אשר השתוקק למות ויש כי תשוקתו זאת חלפה מעליו. פעם בערב, נדמה והנה כלה ונחרצה מאתו. הוא שם פעמיו אל האלון על יד שלשת הדרכים ויקח את החבל אשר נמצא עמו תמיד.

העץ, נהדר המראה, כמו רמז לו מתוך דמדומי הערב אשר הלכו הלוך וקרוב. הבניה המורכבה, כפת־ההיכל הרעננה, ההיכל אשר הלך ונשתכלל בדמיון כל אחד ואחד... הוא היה היכל האהבה לכל האי. עליו השמיעו לחש שפתים, אשר נדמו לשפתי רבבות האוהבים, שהיו באים תמיד אל המקום הזה. השפתים דובבו, רחפו כמו מרטט נשיקה; נדמה, כי אלה השפתים הירוקות נהיו לשוב ולנשק את השם שנשתמר עוד בתומו על הגזע הישן ואשר היה לנושא אהבתן בשנים עברו. האהבה והמות, דמיון מוזר ביניהם. ושאיפתם – חידה סתומה; עוברים הם אל הלב דרך צנורות נעלמים אשר מפתחם טמון רק בחיק הנצח.

אלון האהבה היה לאלון המות. מדוע בן־נכר זה הפלאי בחר בו להתלות עליו? עתה הנה חפץ יוס להתלות עליו אף הוא. אמנם, האיש הצהוב, אשר משך אותו הנה, חפץ להכריחו לעשות את הכל כמעשהו הוא. בכל זאת הרגיש יוס ברגש לא־ברור, כי כל עץ אחר לא היה מקבל אותו ולא היה נעשה איפוא שותף בגורל חייו. העץ הזה, אשר היה עד עתה היכל האהבה, נהפך ויהי להיכל המות. ושמות הנאהבים מקודם, החרותים על קליפתו, נראו בעיניו אבלים, חצים מטושטשים, כשמות המתים אשר על מצבות הקברים.

יום חפש בין הענפים הגבוהים את הענף החזק, אשר עליו נתלה האיש הצהוב. הוא עצמו הראה לו פעם על הענף ההוא. העלים מסביב היו כמפורדים. נדמה, כי הנתלה חצב לו קבר בתוך העלים, שנשתמרה בם מדת גוו. במקום אשר שמה התנפל. במקום הזה נשקעו העלים של העץ הגדול ותצא כתבנית קבר. זה היה רק חור אחד פעור בתוך הירק. הוא היה הקבר החצוב. עד מהרה היו קברים אחרים עתידים להפתח. המות התלונן בקרב העץ ויישן יחד עם האהבה. עץ הנצח! עץ ראשית ימי האדם על הארץ! עץ אחרוני הערבים על פני הכוכב הנקפא! עץ הטוב והרע, היחיד והמיוחד. אשר שם יכול האדם לבחור רק בין האשה והנחש, באהבה או במות: תמיד אותו היצר הממית, חזון בראשית, הנשנה ונחזר

בלי הי"ף, ואחריו יבא הגרוש מגן־העדן והנדידה לתור אחרי ארץ אשר תיטב מן הראשונה, ואשר יוכלו לישון שם שנת הנצח.

יוס הרגיש בלבו את שכרון העצב אשר ירגיש האדם, מדי יראה את המות לא כראות משא־נפש מפשט ורחוק, כי אם כדבר אשר לא יהיה עוד מפלט ממנו. האיש הצהוב נמצא על ידו. הוא האיץ בו: „מהר! היום רד עד תומו. עינך לא תראה עוד כל דבר ברור"! הוא הראה לו את הענף אשר אליו חזק בעצם ידו את החבל. יוס דחה את הדבר. הוא חפץ לראות עוד פעם על הגזע הנערץ את שם גלה: השם היקר, אשר חרת לפנים בקצה סכינו ואשר חציו מטושטש, מכוסה שמות אחרים, כשם אשר כבר מת ואחריו הנה נטל גם עליו כי ימות. רוח קר התנשא מן התעלה. העלים רחפו, נהרו בהמון. יוס לא ראה עוד את החור העמוק, הקבר אשר בין הענפים, נדמה והנה הקבר הזה– קברו כבר נכתם בעפר. שוב הרגיש כקול מבשר. חש את פחד המות. הוא מהר ונמלט משם, מהר מאד, עד כי נבצר מן האיש הצהוב לרוץ אחריו, כונן את צעדיו שוב אל מעונות האנשים, הוגה באמו הזקנה, ושוב אחוז אהבת החיים. עת רבה הלך, מבלי העז להסב את פניו אל עבר העין הגדול על יד שלשת הדרכים, אשר מרחוק בתוך אופל הערב הקודר הלך וכהה, נבלע בצל ויחדל מהיות...

.V

חַג נִיקוֹלַא הַקָּדוֹשׁ.

ביום ניקולא הקרוש היה חג בכל הארץ. בבית־המלון התנשאה נגינת־כנורות עליזה, יצאו במחולות. ביום הזה היה חג גדול קדמוני, חג לילדים, אשר יחוגו אותו הגדולים. בו יתנו מנות איש לרעהו, יתברכו באהבה ורעות ואיש אל אחיו יבוא לפקוד את נוהו. על פני הדרכים התנשאו שירי־עם, חלפו עגלות־חורף כתבנית סירות מחליקות על פני השלג, עם פעמונים, חליפי צלצלי־נחושת, צלילים קצרים, עֲרֵבִים מאד בתוך דממת האויר.

בראשית החודש טבת היה כבר החורף זועם מאד. מספר ימים רצופים רבץ השלג שכבה עבה על פני הארץ. נראו בתי־ריחים, שחורים ולבנים, כדמות כנפים בדמדומי הערב אשר נדמה כמו שוחקים הם את פתי השלג. היה קור גדול. התעלה החוצה את האי קפאה. נראו להקית מטילים. על פני הקרח עמדו אהלים אשר שם מכרו אבסינט, פונש מרומם, לביבות, גם מטפחות קטנות, צעצועים לתשורות ביום ניקולא הקדוש.

בבית־המלון Demi-Lune אשר לפיטר די־רו רב ההמון. קול תרועה וגיל. זה לא כבר העמידו שם תיבת־זמרה חדשה, אשר הביאו אותה מעבר לאי, הומה כלהקת־מנגנים אדירה בנגינה רועשת ורבת־קולות; זה אחר זה התנשא, כקול צפצוף צפרים עם שחר.- מאות צפרים, שנתנו קול כצלילי עוגב; אחרי כן נשמעו אריאות עליזות, שוקקות ומלאות תרועת־מלחמה; צללה מנגינה, אשר הלכה אט־אט, הלוך ורחוב ופתאם כמו נהפכה לקול רעם בגלגל. תיבת־הזמרה נגנה מחולות. כל אחד חפץ לראות אותה, לשמעה. כל היום היו באים ומתקבצים המון אנשים. נדרש לפתוח חביות אחדות שכר עתיק, בהיר, למען השביע רצון את כל השותים, ששמחתם המבוססה מעט עוררה רבים מהם להיות מחזרים אחרי נלה, אשר עמדה בלי־נוע מעבר לשלחן ותשגיח על המשרתים.

גם זקן־הכפר והכהן טיוטיקא באו לחלוק כבוד לתיבת־הזמרת החדשה אשר העמדה בבית פיטר די־רו. הם ברכו את הכהן ויושיבוהו אתם אל השלחן. אז אדון הבית, בחפצו לנהוג בם יחס כבוד, ירד אל

מרתפו והעלה משם כד שידם עתיק, מן המובחרים אשר בכדיו. הוא קרא בנאון : – המשקה הזה צורב ומנעים, כשמש החורף אשר בארצנו. הכהן אף הוא בירך אותו על דבר תיבת־הזמרה הנפלאה. ואולם היא הוסיף :
– הבל כי קנית אותה בכסף בני־הנכר. די־רו נבוך מעט. – אמת הדבר, ואולם אי אפשר לאיש למשוך את ידו מכסף.

זקן הכפר שאל :

הרב עתה עשרך מאד ?

– רב ועצום ! בני־הנכר קנו חלק מאדמתי למסלת־הברזל. מתחילה חשבו כי תכבש הרחק מפה, אחרי כן החליטו לסול אותה במקום הזה, הם חלקו את שדי־המרעה אשר לי. והלא היה אפוא עליהם לתת לי את שכרי.

– כמדומה, – אמר טיוטיקא. – שקצבת להם מחיר רב.

– האם לא צריך הייתי להפיק מזה תועלת ? הן אלה הם בני־נכר !

– אכנם, אשר לזה צדקת ! ובכן, הם שקלו על ידך כסף רב...

זקן־הכפר שאל :

– כאשר נראה לי, עורר הדבר הזה מריבה בינך ובין אחיך ?

– כן, – ענה די־רו – צר לי מאד על הדבר הזה ! – ויאנח אנחת עמוקה, – אפס, האם אני אשם בזה ? אחי איש־לא־בינות הנהו איש קנא הוא. הוא נחל מאבינו חלק כחלקי אני. עתה הנה סלוח לא יוכל לי, כי אין רכושנו שוה.

–בזה היה צפון סוד האושר על האי. – אמר הכהן – כולם היו שוים. לכל אחד היתה נחלה, שוה אל נחלת אחיו, כאשר שוה הצל אשר יהיה להם על פני השמש. אני מראש חזיתי את המריבות ואת השנאה ואת הקנאה ואת כל האסון, אשר יבואו אם הופר יופר השויון. הנה עתה יש לך רב מאשר לאחרים, יוצא, כי יש לך עודף.

– פשוט את דבריך ואמור,–כי אינני עני,–העיר די־רו בקול כמתלונן.– יש לי עתה מה לתת ממנו לנלה כאשר תנשא לאיש.

טיוטיקא שאל : אך אני דמיתי, שהיא היתה כלתו של יום, בן ברברה לם ?

– היא נאותה לו. אחרי כן נתחרטה. הנערות הצעירות אינן יודעות בעצמן מה הן חפצות. אין קצב לשאיפותיהן. בפי אמרתי לה כי הנני נאות לבה נתון למחשבות אשר לא ידעתי מה הן ורוחה יהגה נכאים. אין זאת כי אם דאגה נסתרת בלבה אשר לא תגיד לי.

זקן־הכפר והכהן הסבו את פניהם בתנועה אחת אל עבר השול־

אשר שם ישבה נלה כשבת על כסא־מלכות. אמנם פניה חורו מעט וכולה נתונה לבגדיה, בגדי החג ולסנולותיה המבהיקות.

– אחת היא, ואולם יפה היא מאד, – אמר טיוטיקא. – הנֵה ציץ הגזע שלנו, הטפוס היחידי על פני האי שלנו.

זקן־הכפר הסכים לדבריו והוסיף:

– זולת זאת הנה בכל שורֶרת עתה אחרות ושלמות גמורה. נכר, שבני־הנכר הארורים נסעו מפה. האי שב שנית להיות לבדו. איפה עוד תמצאו מחזה אשר כזה? הביטו...

ברגע הזה, ובית־המלון Demi-Lune היה מלא המון אנשים. בני־הנעורים, כולם מקושטים ועליזים, שתו, צחקו, רקדו כמו בערבי חג העצרת. בכוסות, כתבנית הסנבולים, נוצץ והבהיק יין כזוהר השמש בערפל. הנשים הופיעו בפקריסיהן העגולים כאגנים, בשמלותיהן הנעות כפעמונים, ברוב אבניהן היקרות אשר נשקפו בהן: כל מיני ארג, סלסלות יקרות, פתילים מגוונים, דלילי־סמט, מחרוזות אלמגים–כל פרטי התלבושת מימים קדמונים!... הגברים היו לבושים בגדים עשויים ארג־צמר שחור, גזורים בתבנית עתיקה אשר לא תדע כל תמורה, עם המון קשוטים. הם נדמו מאד לאבותיהם, אשר יש לראות אותם על התמונות העתיקות של הסינדיקוסים והזקנים...

טיוטיקא התלהב מאד. אהבתו וקנאתו הנפרזה לעמו ולמולדתו לבשו רוח נאוה ונאון.

– נשארנו נאמנים לרוחנו! – קרא הכהן. – מאום לא יכלו לעשות לנו בני־הנכר. אף דבר אחד לא נשתנה אצלנו. ילכו להם למקומות אחרים להשכין שם את הפרונרס שלהם המצחיק, את הציביליזציה. אלה הן רק מלים כבירות לכסות על מומי נפשם הכבירים!

הכהן טיוטיקא נבא עתידות, בגפנפו בידיו כגבור מלחמה ובשלחו אמרתו לאדם ולדור יולד.

פתאם ושיחת הכהן וזקן־הכפר נפסקה ברגע זה אשר גם פסקו המחולות, בעוד שתיבת־הזמרה עוד הוסיפה לנגן.

הדשה, אשר הובאה בפי אנשים אשר באו מן החוץ, אלצה את כל זוגות־המרקדים, כי פתאם יעמדו תחתם בלי נוע.

הפחד קפא על פניהם. כעבור רגע עצרו בכח אשר לתיבת־הזמרה, כאילו נחשבה הנגינה לחטא בפני מאורע אשר כזה. מה אפוא קרה?

זקן־הכפר מהר וירץ לחקור את הדבר. עד מהרה שב, נרעש ונפחד, אל השלחן, אשר שם עוד ישבו טיוטיקא ופיטר די־רו.

– נורא ואיום! – קרא אליהם יוס, בן הזקנה המופלגת ברברה לם, תלה את עצמו. מצאוהו על האלון על יד שלשת הדרכים מת. אנשים כבר העבירוהו אל אמו... הזקנה לם כמו הֻכתה בשגעון ותרץ הלוך ורוץ בקול צעקה על פני הדרך!

הוא עוד טרם כלה את דבריו ופתאם נפתחה הדלת ברעש ואל הבית נכנסה ברברה לם... חורת כמת. שערותיה הלבנות היו פרועות. אפשר היה לדמות, כי ברוח שגעונה כסתה את ראשה ואת פניה בקורי עכביש. היא מהרה ותשתער על נלה, אשר עמדת על יד השלחן והיא עוד טרם ידעה דבר. אחד מן ההמון התערב ביניהן, כי ראה את הזקנה והנה ידיה שלוחות כצפרנים. היא צעקה בקול: – יוס מת! יוס בני מת! זאת היא אשמת נלה! הוי, בת נעות המרדות! יוס בני מת!

כרגע נחה דומיה עמוקה. כולם הסירו את כובעיהם בפני יגון המות הנאדר, הגברים עמדו גלויי־ראש, מרכזים. הנשים כרעו בּרך לבושות שמלותיהן אשר נדמו לפעמונים ותתפללנה. ברברה לם עוד הוסיפה לצווח בקול כבוש בין חרבות: „יוס מת! יוס בני מת!"

נלה התעלפה ותצנח על זרועות השפחה אשר חרדה לקראתה.

הכהן וזקן־הכפר נגשו אל ברברה הזקנה ויטיפו לה דברים בנחת כאשר ידברו הזקנים היודעים את החיים. הם התאמצו לחקור אותה לדעת את כל פרטי החזיון המעציב.

אז נהפכה חמתה ליגון, יגון ממושך אשר נתן לה יכולת להוציא דברים מפיה מתוך בכי תמרורים. היא ספרה את אשר ידעה.

יוס אהב אהבה עזה מאד את נלה. ואולם היא כלאה את אהבתה ממנו. הדבר התחיל מן העת אשר באו הנה בני־הנכר הארורים. היא התודעה אל אחד מהם. את הדבר הזה גלתה היא ליוס בפיה. ואולם לב רך היה ליוס, ויסלח לה. הוא חפץ לבוא אתה בברית הנשואים, ומבלי התמהמה. נלה מאנה. את הדבר הזה ספר לה בנה בפיו לכל פרטיו פעם אחת, באחד הערבים.

כאשר דחתה נלה את בקשתו, החלה רוח רעה מבעתו. כל דבר לא משך עוד את לבו. הוא נמנע מלצאת החוצה, בלה ימים רצופים בחדר כגור תריסי־חלונותיו ובלילות נדדה שנתו ממנו. בבוא הערב החל לתעות ולשוטט על פני השדות. הה, מה רבו המחשבות אשר הנה ברוחו הקשה

ומה גדול הכאב אשר ענה את נפשו! ביום הזה נכונו לו ענויי־נפש עוד יותר קשים, ביום חג ניקולא הקדוש ושמחת כל העם. הוא לא חפץ לראות את השמחה ואת השעשועים האלה. היום בבוקר לא שב לביתו. היא דאגה מאד ותבקש אותו בכל המקומות מסביב. זה עתה מצאו אותו על האלון הגדול על יד שלשת הדרכים, במקום אשר שם תלה את עצמו בן־הנכר.

ברברה לם הריטה שנית קול צעקה: — יוס בני, יום בני מת! — אחריי־כן חשבה רגע ופתאם קראה: — אבל מדוע הודתה נלה כי ידוע ידעה בן=נכר אחד ומדוע, אחרי אשר סלח לה יוס, היא נמנעה בכל זאת מלהנשא לו? הנה הדבר אשר נבצר ממני תמיד להבינו.

ברגע זה, ונלה נעורה מעט מהתעלפותה, היא פקחה את עיניה לרווחה, והן נוגות מאד, עטופות ערפל ונבהלות. נדמה, כי עת רבה ירד בהן גשם. רוחה שבה אליה. היא פרצה בבכי. זרמי דמעות שטפו את פניה. ברברה לם התרגזה שנית ותאמר להתנפל עליה; נכונה היתה לרמסה ברגליה, לשרוט את בשרה, להרגה. ידי זרים עצרו בעדה. אז נגשה אל הכהן ותאמר: אבל שאל נא אתה את פיה! מדוע דחתה את יוס אחרי אשר התחנן לפניה? מדוע? מדוע? — היא פנתה אל נלה ותאמר בקול תחנונים: — נלה, הגידי לי, גם אני מבקשת ממך, הגידי לי, וארע נא למצער, בשלמה מת יוס בני!

אז הבליגה נלה על רוחה, ותהי כנכונה להתודות באזני העם על חטאתה, לחדש את תום נעוריה בגלותה לפניהם את לבה, ומה גם אשר כובד אשמתה העיק עד עתה על נפשה ואיש לא ירע. — ותען בקול נונח ותאמר:

— נשי אלי, ברברה לם, ואגידה לך.

כעבור רגע ולכל העם נודעה האמת האיומה. מקצתם חמלו על נלה, אשר אמנם לא יכלה להנשא ליוס ולהעמים עליו ילד מבן=הנכר. רובם התמרמרו.

הכהן טיוטיקא חרד מאד, ויגון עמוק תקף את רוחו, יגון־אהבת לעמו ולמולדתו. — איננו עוד את אשר היינו מקודם. נטמא בקרבנו דם העם. חטא חטאנו לארץ מולדתנו. נלה היא בת סוררת. עלינו לשים אותה לחרפה לפני כל העם.

המלה האיומה הזאת התנשאה בתוך הדממה כפקודה אשר ניתנה מנבוה. זה היה מעין משפט־עם שעבר בירושה מאבות לבנים, מנהג

אשר נותר לפליטת מקדמי ימים על האי, כי כל איש מאזרחי העיר אשר יחטא, ונגש חעם, על פי מצות הכהן, באין השב, ופרק מעליו את עדייו. ויען כי הדבר היה נוגע לנערה צעירה, ותתי על כל הנערות הצעירות אשר עמדו מסביב לעשות בה את המשפט החרוץ, הן נגשו אחת אחת אל נלה, אשר עמדה בלי נוע ובוכה תמרורים נשענת על־ידי שפחותיה. על כל ענרה ונערה היתה שומה לקרוע דבר־מה מעל שמלת נלה: האחת–סלסלה אשר קשטה את פקרסה; השניה–ענולי הזהב מעל שביסה; השלישית סיך מעשה־פתוח על מצחה; יתרן הסירו את מחרוזות האלמָנים בני שלשת הטורים מעל צוארה, פתילי הסָמֶט מעל שרוולי בגדיה, כינורה הדק כמראה תכלת השמים, טבעותיה הרחבות אשר כסו את אצבעותיה עד עצם פרקיהן. מרגע לרגע הלכה נלה, הלוך והֵחשף, הלוך והועֵם באבוד לה, זה אחר זה, חלקי תלבשתה הצבעונים, התלבושת המיוחדה אשר לתושבי האי.

ביוטיקא קרא בקול: – הביטו וראו מה היה לנו! נלה איננה עוד לבושה כבנותינו... אכן, אשת בן־הנכר הנה.

נלה בכתה, רועדת בתוך שמלתה, שתכשיטיה הנוצצים נפלו, ותהי כשמלה הכהה וחסרת־הצבעים אשר לשוכני כל ארצות הנכר. היא עצם היתה כמו עטופת־אֵבל על נפשה, עטופת אבל על מות האי.

הכהן טיוטיקא אשר דברי־ההודאה האלה הרגיזו את נפשו לא חדל מהתמרמר וינבא לימים עוד רעים מאלה...

– גם עלינו לקרוע איש איש את בגדיו, לעטות אבל ולשים אפר על ראשו. האסון בקרבנו. השחת השחיתו אותנו בני־הנכר, הם הביאו עלינו את כל הרעות: את השכרון, השנאה והנאוף וגם האבוד־את־עצמו, דבר אשר איש מאתנו לא ידע אותו ועתה הסתער יסתער בקרבנו. האבוד את עצמו נגע הוא הנדבק מאחד לשני, והוא הדבר אשר בגללו נתלה יוס על האלון על יד שלשת הדרכים, במקום שם נתלה בן הנכר. בלמדו גם אותו לעשות את החטא האיום הזה. יום היה הראשון אשר נמשך אחרי תבה הנעלם הזה, האד המשחית של מגפת־הנפש, היא האבוד את עצמו אחריו יבואו גם אחרים לקפד איש איש את חייו בעצם ידו...

– נכרות את העץ! – התנשא קול מקרב ההמון.

– אם כה ואם כה יהיה העץ מעתה לעץ המות – ענה הכהן. – באלון הכרות יוסיף לפעול את פעולתו. גם בעפר נטמנהו ומשך אותנו

לעפר הארץ. הנני מעיד בכם שנית: העץ הזה הנהו עץ המות. קברינו טמונים בתוך גזעו. גוענו! גוע האי ויּמת!

– נכרות את העץ, – ענו המון קולות נסים, נמרצים. פתאם, וכלם פרצו בסערת שגעון אל הרת. קהל גדול התפרץ החוצה ויפשוט, דומם ווועף, על פני השדות המכוסים שלג... הוא בא עד אם שלשת הדרכים. הנגרים לקחו עמם בדרך קרדומות, לפידים. רגע אחד חשבו: אם לכרות את העץ או לשרפו באש?

האוןֹ נצב בגאן, כקורא לקרב. הוא נשא עד שחקים בעליו העבים והרחבים. ענפיו האפילו על האויר ככבלי־ברזל מוצקים, ובכל זאת, יפים ונחמדים למראה. נדמה כי דבר לא יכול להשחיתו. לא אש ולא מכת גרזן. השלג הכחלחל דבק בענפיו מצופי ככספם העמום ועטופי אטונם השקוף, הרך. עוז ועדנה כמו חברו בו יחד, כעין אביב חָרפי אשר כסה את שיבת העץ בפטורי־ציצים כדמות פתותי אש.

על הגזע נשתמר הצבע של חֶמצת־הנחושת. אפילו במשקעי האותיות החרותות לא נראו כל עקבות כפור. עתה משלו שמות נאהבים חדשים, כמו אחרי נצחם את השמות הישנים שנטשטשו. כל אחד מצא בהם דבר־מה מנפשו. איש מהם לא מלאו לבו להכות בקרדום על הגזע הישן, אשר מלא אהבה ואשר קים לזכר עולם את כל הארושים על האי. אחת נחשב להם, הכות עליו והכות על לבם הם. ואולם הן חטוא חטא גם העץ, עץ העדן, עץ הטוב היה לעץ הרע. עץ האהבה נהפך ויהי לעץ המות. מעתה יקיה לאנשים אשר ישאפו להתלות עליו, כאשר משך אליו בראשונה את הנאהבים. וגם זה הן דבר הוא אשר לא יתכן כי יהיה.

פתאם ויאדימו פני העץ. הלפידים הבוערים נגעו בו. להב אחר להב הלכו, הלוך וקרוב אליו. נדמה הדבר כמו פורקים מעליו את עדיו עקב אשר חטא. לפיד אחר המסה את כל עניבות השלג, את האטון השקוף ואת כסף הכפור אשר לאורך ענפיו. הענפים החזקים, אשר נדמה כמו נעשו מברזל, נכנעו. ואולם הגזע התעקש כמו חומת ברזל, אשר נבצר מן האש לנגוע בה לרעה. השלהבת דעכה מפרצי הרוח העזה והקרה ככפור. העץ נצח את המות, ורק נשאר ערום בלי לבוש. הוא נאבק וילחם, נשא בגזעו השחור למרום. אז זכרו כלם את נלה. האלון הגדול על־יד שלשת הדרכים נדמה לה. אבדו לו רק עדייו, לבושו השלג. ענפיו הדקים, תכשיטי־מספר בודדים. ואולם כל אשר היה לו ליסוד הוסיף להיות חי וקים...

על נלה היה מעתה להעלות תמיד את זכר אהבת בן־הנכר. על העץ היה להעלות את זכר מות בן־הנכר. על האי, המאושר, בהיותו דבוק תמיד בטבע הוטט אסון גדול, מאין מפלט ממנו, אשר יקראו לו בשם ציבילזציה ואשר טמא את נלה ויטמא את העץ. האסון הזה היה עתיד מעתה להיות למחלה עוברת מאחד לשני...

וכולם, תפושים הרהורי עצב שבו לבתיהם ורוחם הונה בילד הנכון להולד מבן־הנכר ואשר עתיד היה להקים על האי נזע חרש...

לְדָוִד פְרִישְׁמַן.

לֵב טָהוֹר, רוּחַ שׁוֹאֵף יֹפִי וְלָשׁוֹן – חֶרֶב חַדָּה.

שָׂנֵאתָ אֲמָרִים רֵיקִים וַתִּבֶז לֶהָמוֹן נַנָּסִים מְרַקְּדִים בֵּין חֲלָלִים אֲשֶׁר בֶּחֳרָבוֹת וּמְרַמִּים עוֹלָם בְּכִזְבוֹן תְּרוּעוֹתֵיהֶם.

וּבְאֶפֶס רַחֲמִים קָרַעְתָּ מַסְוֹות מֵעַל פַּרְצוּפִים בָּלִים וַתַּצֵּג לְבָבוֹת חֲלָלִים לְרַאֲוָה.

הִרְבֵּיתָ שׂוֹנְאֶיךָ לְמִשּׁוֹשׁ נַפְשֶׁךָ, אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ עָלֶיךָ שִׁקּוּצִים וַיַּמְטִירוּ דִבּוֹת לְמַעַן חַלֵּל שְׁמֶךָ.

וַאֲנַחְנוּ יְדַעֲנוּךָ, הַלּוֹחֵם, וַנַּכֵּר גָּדְלֶךָ, נָוֶה, נַוֵּה עָלֶיךָ מַטְלְלֵי לִבֵּנוּ עַד אִם נִרְחָצְךָ מִן הַדִּבּוֹת וְנַגִּישְׁךָ אֶל הַבָּאִים מְטֹהָר וּמְקֻדָּשׁ.

כִּי הָיִיתָ לוֹחֵם!

א. שטיינמאן.

יְהוּדָה קַרְנִי.

שִׁירִים.

I.

פֹּה וְשָׁם עַד אֶפֶס מָקוֹם
יוֹם וָלַיְלָה סֹב סְבָבוּנִי;
יוֹם וָלַיְלָה קְהַל זִכְרוֹנוֹת,
רוּחוֹת עָבָר פַּעֲמוֹנָי.

קְהַל זִכְרוֹנוֹת, רוּחוֹת טוֹבוֹת,
שָׁכְנוּ כְבָר בִּתְהוֹם הַנְּשִׁיָּה,
קָמוֹת, עוֹלוֹת וּמִתְאַחֲזוֹת
מִי בַשֵּׁשׁ וּמִי בַיְרִיעָה.

אַחַת עוֹלָה, שְׁנִיָּה בָאָה,
כֻּלָּן קוֹבְלוֹת מַר וְהוֹמוֹת:
לָמָּה, לָמָּה עֲזַבְתָּנוּ —
עֵת הֶאָסֵף קְצִיר הַחֲלֹמוֹת.

רַבִּים מֶנּוּ יָמִים, שָׁנִים
אֶת יַתְמוּתָם נָשְׂאוּ דֻמָּם;
אֵין מִמֶּנּוּ מַקְדִּים זְמַנּוֹ,
אֵין מִמֶּנּוּ בָאִים פִּגּוּמִים,

דַּע, כִּי לֹא נִתַּתָּ אָדוֹן
עַל הַחֲלֹמוֹת, יְצִירֵי אֵלִים;
אָדוֹן אַתָּה רַק עַל צְבָעִים,
לִשְׁקֹל מִלִּים, לִבְחֹר כֵּלִים.

לֵאמֹר: אֵלֶּה–נַפְשָׁם קוֹלוֹת,
אֵלֶּה יִחְיוּ חַיֵּי אֹמֶר;

וְלָאֵלֶּה אֵין תַּקָּנָה
אֶלָּא צֶבַע, אֶלָּא חֹמֶר.

אֶשְׁמַע עַתָּה אֶת הַדְּבָרִים,
וְהַדְּבָרִים לֹא מְעַטָּה;
אָכֵן, אֵין לִי עוֹד כָּל צְדָקָה
לְהִתְנַצֵּל, לְהִתְחַטֵּא.

רַב הַדָּם, אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי,
דַּם נְעוּרַי, דַּם יְצוּרַי,
שֶׁמִּפַּזְּתִים וְהֶחֱרַבְתִּים
לְשִׂמְחָתִי וְלְיִסּוּרַי.

קִירוֹת חֲדָרַי, נוֹצוֹת כָּרִי,
עִמְדוּ, סַפְּרוּ מַעֲשֵׂי רֶצַח;
וְאַתֶּם, פְּנֵי הָעֲגוּמִים,
צְחוֹק הַשָּׂפָה, קִמְטֵי מֵצַח

קוּמוּ כֻּלְּכֶם וַעֲנוּ בִי,
וְקָרָא כָּל יוֹדֵעַ כָּתוּם;
מַה מְּקַוֵּי שָׂפָה סְגוּרָה,
מַה מִּלֵּב הָאִישׁ הֶחָתוּם.

הַחֲלֹמוֹת עַתָּה קָמוּ,
כָּל יְצוּרַי נָתְנוּ קוֹלָם;
עַתָּה יִחְיוּ, עַתָּה יַעֲלוּ,
עַתָּה אֶבְנֶה שְׁמָם בָּעוֹלָם.

.II

וִדּוּי:
אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶקְרָא
לְעֵדִים עָלַי

וִיָעִידוּ,
אִם לֹא חַיַּי וִיזוּבַי אֲנִי חַי.

וְאִם לֹא יְסוֹדוֹתַי: קִינָה וְשִׁירָה
וּבִנְיָן
וּסְתִירָה,
וְאִם לֹא הֵם לִי כָּל הָעִנְיָן.

וְאִם לֹא נִפַּצְתִּי כֵּלִים
וְשָׁפַכְתִּי יֵינָם, שְׁמוּר יָמִים וְשָׁנִים.
וְאִם לֹא עָבַדְתִּי שִׁבְעָה אֵלִים,
וְשִׁבְעִים וְשִׁבְעָה שְׂטָנִים.

.III

חַי אֲנִי, אִם לֹא הֱיִיתֶם לִי לְזָרָא
עִם תְּפִלַּתְכֶם וְדוּכַנְכֶם,
וִימֵי חוֹלְכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם
וּפַת שֻׁלְחַנְכֶם.

וְאִם לֹא קַצְתִּי בָּכֶם
וּבַפֵּירוּרִים,
אֲשֶׁר אֲסַפְתֶּם מִתַּחַת כָּל שֻׁלְחָן,
וַתִּתְיַמְּרוּ עוֹד בְּעֹז נְעוּרִים!

וְשֶׁחֲפַצְתֶּם!
וְשֶׁבִּקַּשְׁתֶּם!
וּבִמְצֹץ אִישׁ מִכֶּם פֵּירוּר אָשְׁרוֹ בְּחוֹרוֹ—
וַחֲלַמְתֶּם וְהִנֵּה כָּל הָעוֹלָם כִּבְשַׁתְכֶם.

.IV

יֵשׁ מַרְגָּלִית טוֹבָה אַחַת
הִיא בְּעִמְקֵי יַם לְבָבִי:

זִיק נִשְׁמָתוֹ הַנִּדַּחַת
שֶׁל מַלְאָכַי וְכוֹכָבַי.

וְהַזִּיק מְהַבְהֵב תָּמִיד —
כַּךְ אוֹמֶרֶת מַרְגָּלִיתִי:
מָתַי יָבוֹא יוֹם מִתְּהוֹמוֹת
כִּי אֶשָּׁאֵב — וְעָלִיתִי.

אַף כּוֹכָבִי תָּמִיד הוֹמֶה,
בּוֹכָה נַפְשׁוֹ בַּמִּסְתָּרִים:
אוֹי, כִּי אֶחָד לָקוּי אָנִי
בֵּין חֲבֵרַי שֶׁבַּמָּרוֹם.

וּבְחַלּוֹנִי מַר יִבְכָּיוּן
רוּחוֹת נוּגִים לַיְלָה לָיְלָה:
יֵשׁ לָךְ נֶפֶשׁ לַחֲצָאִין,
חֶצְיָהּ מַטָּה, חֶצְיָהּ מָעְלָה.

.V

יָרְדָה נִשְׁמָה עֲצוּבָה לָעוֹלָם
וַיְהִי אַךְ בְּרִדְתָּהּ — נֶעְלָמָה,
כִּי יָצְאָה בְּעַל־כָּרְחָהּ לִרְדֹּף אֶת צִלְלֵי
גּוֹרָלָהּ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה.

יָרְדָה נִשְׁמָה עֲצוּבָה לָעוֹלָם
וַתְּהִי כָל יָמֶיהָ אֲבֵלָה,
כִּי אִישׁ לֹא אֲהֵבָהּ וְאֶת אִישׁ לֹא
אָהֵבָה,
וַתְּקַלֵּל אֶת יוֹמָהּ וְלֵילָהּ.

וַתֵּתַע הַנְּשָׁמָה בִּמְדִינוֹת רְחוֹקוֹת,
בַּאֲרָצוֹת נָכְרִיּוֹת בְּלִי־חָשָׁךְ;

אַךְ אִישׁ לֹא אֲהֵבָהּ וְאֶת אִישׁ לֹא
אָהֵבָה,
וְאִישׁ לָהּ אֶת דַּלְתּוֹ לֹא פָּתַח.

וַתִּצְנַח הַנְּשָׁמָה עַל סַף בַּיִת סָגוּר
וַתָּמָת עַל שְׂפָתָהּ הַתְּלוּנָה;
וְאוּלָם בְּהַשְׁלִים עִם גּוֹרַל גָּלוּתָהּ
לֹא מָצְאָה הַנְּשָׁמָה תְּקוּנָהּ.

וַיְהִי לַיְלָה אֶחָד – וַתִּפַּלֵּל הַנְּשָׁמָה,
עַד בֹּקֶר תְּפִלָּתָהּ נִתְקַיְּמָה;
וַתֶּחֱרַד בָּאֲוִיר אֲנָחָה אַחֲרוֹנָה,
וַתַּעַל בַּאֲנָחָה הַשָּׁמַיְמָה.

.VI

עוּרִי, נַפְשִׁי, נֶפֶשׁ תּוֹעָה,
קַוִּי לִמְנוּחָתֵךְ;
טְרַקְלִין יֵשׁ בְּצֵל הַלַּיְלָה,
דִּפְקִי – וְיִפָּתַח.

טְרַקְלִין יֵשׁ בְּצֵל הַלַּיְלָה,
אַךְ הַדּוֹפְקִים רַבּוּ,
יֵשׁ שֶׁנִּכְנְסוּ טְרַקְלִינָה,
יֵשׁ לְדַרְכָּם שָׁבוּ.

אַךְ גַּם יֵשׁ בְּאֶמְצַע דְּרָכִים
עוֹמְדִים וּמִשְׁתָּאִים:
הַאֵחַרְנוּ זְמַן הַכְּנִיסָה,
אִם הִקְדַּמְנוּ בָּאִים?

וּמִפְּנוֹת כָּל הַמְּבוֹאוֹת,
וּמִטְּרַקְלִין פְּנִימָה,

הֶמְיָה דַקָּה עוֹלָה, בָּאָה
כָּל אַשְׁמוּרָה תְּמִימָה.

אֶפְשַׁר תּוֹפַע יָד נֶעְלָמָה,
תִּשְׁמַע הֶמְיָה דַקָּה!
תָּבוֹא. תָּבוֹא נִשְׁמַת אָדָם
עֵרָה אַף מְחַכָּה...

I.

רֶגֶב גָּלוּם אֲנִי, חֹמֶר קַדְמוֹן כְּלִי,
הַיּוֹם נִתְגַּלְגְּלָה נִשְׁמָתִי לִפְנֵי כִּסֵּא
כְּבוֹדֵךְ;
אֶל גְּלָמַי עוֹלְמוֹתַי חָרַד שֵׁמַע הוֹדֵךְ
וַיֶּחֱרַד בֵּית הַיּוֹצֵר הַחֹמֶר הַהִיוּלִי.

אַתְּ, הַלָּשָׁה צוּרוֹת בְּדוֹמְמִים וּגְלוּמִים,
עוֹלָם לָךְ מִתְחַנֵּן מִתּוֹךְ תַּרְדֵּמַת
רְגָבִים;
בְּהֶגֶה פִיךְ יְקַלְּפוּ שֶׁמֶשׁ וְכוֹכָבִים
וּמֵרֶגֶב לְפִי יִצְמַח צִיץ עֲלוּמִים.

II.

עֶדְנַת זִיוָנִית עֶדְנָתֵךְ
וְרֵיחָהּ לִי מַעֲנֶה שְׁמֵךְ;
כִּי עֶדְנַת עֲלוּמַי וְרֵיחָם
בָּאוּנִי מִמֵּךְ, רַק מִמֵּךְ.

וּשְׂבֵעַת כָּל חֵן וְכָל נֹעַם
נִתְבַּשְּׁלָה נִשְׁמָתֵךְ וַתִּיף;

וּבְלִבִּי נִתְגַּלּוּ נִצָּנִים,
בִּישָׁנִים כְּפַעֲמוֹנֵי הַזִּיו.

עֶרְגַּת זְיָנִית עֶדְנָתֵךְ
וּדְמוּת הַזִּיוָנִית לָךְ דְּמוּת;
מִצּוּף פַּעֲמוֹנַיִךְ שָׁאַבְתִּי
בַּבְּקָרִים אֶת צְנִיעוּת הָחֵרוּת.

.III

אַף הַחֲבַצֶּלֶת אָהַבְתִּי,
כָּמוֹךְ הִיא גְּאֵיוֹנָה וּלְבָנָה;
יָדַעְתִּי: אֲצִילוּת מָתְנַיִךְ
בְּגִבְעוֹל הַפֶּרַח נִתְּנָה.

גְּבִיעֶיהָ עוֹד טֶרֶם נִפְתָּחוּ
וּכְבָר בָּא אֶל אַפִּי הַבֹּשֶׂם;
וּכְבָר הֻמְמוּנִי הָרֵיחוֹת
וְנֶשֶׁב חֲלוֹמֵךְ הַקּוֹסֵם.

אַף הַחֲבַצֶּלֶת אָהַבְתִּי,
כָּמוֹךְ הִיא לְבָנָה, גְּאֵיוֹנָה;
אֵין זֹאת מִצּוּף שִׂפְתוֹתַיִךְ
הוּצַק בָּהּ הַנֹּעַם שׁוֹשַׁנָּה.

.IV

בַּבֹּקֶר עַל פִּרְחִי לָחַשְׁתִּי:
הַגִּידָה לִי, פֶּרַח, אִם תֵּדַע,
שְׁלֵמָה לָהּ הֲלִכָה הַיָּפָה
הֲתָשׁוּב אֵלַי הָאֲבֵדָה?

אַךְ פִּרְחִי הֵנִיעַ אֶת רֹאשׁוֹ
וְאֶפְשָׁר לֹא מֵבִין אֶת שְׂפָתִי;

וָאָבִין: בְּנִשְׁמַת הַפֶּרַח
נִתְגַּלְגְּלָה נִשְׁמַת יָפָתִי.

.V

לֹא אַתְּ הִיא זֹאת, לֹא אַתְּ הִיא זֹאת,
אֲשֶׁר בִּקַּשְׁתִּי,
וְלֹא בְשִׁמֵךְ קִדַּשְׁתִּי קְרָב,
דָּרַכְתִּי קַשְׁתִּי.

לֹא אַתְּ הִיא זֹאת שֶׁתִּבְנִי שְׁמִי
וְדוֹר תָּקִימִי;
וְאִם אֶפֹּל מֵת עַל שְׂדֵה הַקְּרָב —
לֹא תִהְיִי עִמִּי.

וְאִם אֶפֹּל מֵת — וְרַצְתְּ מִקְּרָב
כְּרוּץ בּוֹגֶדֶת;
וְלֹא יְקַדֵּשׁ לָךְ קוֹל דְּמֵי הָעָם
וּכְבוֹד מוֹלֶדֶת.

.VI

עַד עַתָּה פִּלַּלְתִּי אֵלַיִךְ,
מֵעַתָּה תְּפַלְּלִי אֵלָי;
וּתְבַקְשִׁינִי בְּגוּפֵךְ וּלְבָבֵךְ,
כִּי אֶהְיֶה לָךְ לַאדוֹנָי.

וְעִם הָנֵץ הַשַּׁחַר תִּכְרָעִי
וְיִחַלְתְּ לְהִתְגַּלּוּת הַשֵּׁם;
וּמַה שֶּׁחָסַרְתְּ לֹא יְמַלְאוּ
לֹא עַם וְלֹא אָח וְלֹא אֵם.

וְעִם רֶדֶת הַלַּיְלָה בָּאֹהֶל
וְעָלִית עַל יְצוּעֵךְ בְּדָמִי;

וּבִשְׁנַת נְדֻדַיִךְ תְּגַמְגְּמִי
צֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת שֶׁל שְׁמִי:

„אַיֶּהּ, אֲדוֹנִי וְאִישִׁי,
קְרָאתִיךָ מִיּוֹם וּמִלֵּיל;
וְחָרַדְתְּ לְכָל קוֹל וּלְכָל נִיעַ
וְאֶת לִבֵּךְ מָסַרְתְּ לְכָל צֵל.

.VII

וְהָיָה כִּי אֶעֱלֶה לַגַּרְדֹּם
וְאוֹשִׁיט לַתַּלְיָן צַוָּארִי;
וּבִקְשׁוּ דַיָּנִים מִמֶּנִּי
אֶת אַחֲרוֹן וִדּוּיִי וּדְבָרַי.

וְיָחֹג הֶהָמוֹן חַג עָנְשִׁי
וְיַצְדִּיק עָלַי אֶת גְּזַר־דִּינוֹ;
וְהֶעֱלָה עָלַי חֶרְפַּת בּוֹגֵד
בְּטֶרֶם שֶׁהֶעֱלָה גַּרְזִנּוֹ, —

הֲתָבֹא אָז, מַלְאָךְ מוֹשִׁיעַ,
וְתִלְחַשׁ עַל אֹזֶן דַּיָּנַי:
לֹא נַעֲשָׂה הַבֶּגֶד, לֹא נַעֲשָׂה,
וְאִם נַעֲשָׂה — הַבּוֹגֵד לֹא אָנִי.

קָרְבָּנֵךְ לֹא אֶדְרֹשׁ, לֹא אֶרְצֶה,
אֲנִי כְּבָר לְקָרְבָּן נִקְרַבְתִּי,
אֵיכָם — הַאַתְּ אֲהַבְתִּנִי,
בַּיָּמִים שֶׁאוֹתָךְ אָהַבְתִּי?!

.IVII

בִּשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְחַיַּי
כָּתַבְתִּי אֶת דִּבְרֵי הַמְּגִלָּה;
אַחֲרֵי שֶׁלִּבִּי תִכַּנְתִּי.
וְנַפְשִׁי עַל אוֹרָהּ וְצִלָּהּ,

אַחֲרֵי שֶׁגַּרְתִּי מֶרְחַקִּים
וְשַׁבְתִּי אֶל קִנִּי חֲזָרָה
שַׁבְתִּי לְמַעַן לְהָחֵל
מֵחָדָשׁ אֶת חַיַּי בִּסְעָרָה.

הוֹי נָוִי, הַפִּנָּה הַקְּדוֹשָׁה,
מִי שֶׁאַף רַק פַּעַם אֲוִירֵךְ —
הֲיוּכַל לָנוּחַ בַּנֵּכָר,
בַּנֵּכָר לֹא לָשִׁיר אֶת שִׁירֵךְ.

אֲרָצוֹת כַּבִּירוֹת עָבַרְתִּי,
מַמְלָכוֹת כִּמְגִלּוֹת לִי שְׁטוּחוֹת —
הֲיֵשׁ כִּשְׁמָשֵׁךְ בָּעוֹלָם,
וְאִם יֵשׁ כִּמְנוּחָתֵךְ בִּמְנוּחוֹת!

הוֹי שֶׁמֶשׁ, הוֹי שֶׁמֶשׁ מַשְׁכִּירָה,
הוֹי יַמִּים וּנְחָלִים וּנְהָרוֹת;
הוֹי לֵילוֹת הַנֶּגֶב בְּתַמּוּז
וּבְתִשְׁרֵי — כָּל סוּפוֹת וּסְעָרוֹת, —

מָה אַתֶּם מוּל סַעֲרוֹת הַנְּעוּרִים,
וּבָקְרֵי אָהֳלֵי הַנָּאוָה,

עִם שִׁכּוֹרוֹת מְשַׂחֲקֵי הָעֹלָם,
עִם הַלְּמוּת לְבָבוֹ הָרָוֶה.

הוֹי כַּמָּה אָהַבְתִּי בִּנְעוּרַי
חֲלִיפוֹת לַבְּקָרִים וּתְמוּרוֹת;
רַבּוֹת נִשְׁתַּמְּשׁוּ פָּנַי,
רַבּוֹת בְּלִבִּי עוֹד שְׁמוּרוֹת.

עֵינַיִם וּקְוֻצּוֹת וּזְרוֹעוֹת,
וְנַעֲרָה וְנַעֲרָה—וְעַתָּה;
הוֹי יַמֵּי דְּגָנִיּוֹת הַתְּכֵלֶת
בֵּין יַמִּים שֶׁל דָּגָן וְחִטָּה.

וְאַתֶּם, מַחֲבוֹאֵי הַיַּעַר,
מַה־יַּעֲרֹג לִבִּי אֲלֵיכֶם;
יִסּוּרֵי הַנְּעוּרִים וְאָשְׁרָם —
אֵיכֶם, אַיֵּכֶם, אַיֶּכֶם!

וּבְכָל זֹאת כִּי שַׁבְתִּי עָדַיִךְ,
הוֹי, פִּנַּת הוֹרָתִי הַנְּעִימָה,
לֹא שָׁנִים עִמָּךְ אֵשֵׁבָה,
כִּי נַפְשִׁי עִמָּךְ לֹא תְּמִימָה.

הֲתֵדְעִי אֵיךְ בָּאתִי אֵלַיִךְ? —
בְּחֵיק אֲוִירוֹנִים דָּאִיתִי;
עִם צִפּוֹר שָׁמַיִם הִשְׁלַמְתִּי,
וְעִמָּהּ הֵפַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי.

עִם צִפּוֹר שָׁמַיִם הִשְׁלַמְתִּי —
וְצִפּוֹר מִמֶּנִּי בוֹרַחַת,
וְהִנֵּה מִתַּחַת שָׁמַיִם
הֲוָיָה שֶׁל בַּרְזֶל צוֹרַחַת.

צִפּוֹר שֶׁל בַּרְזֶל בְּחֵיקָהּ
אֵת אַחַד הָעִבְרִים הִסְתִּירָה;
וָאֵדֶא אֶל מִקְדַּשׁ נְעוּרַי
עַל כַּנְפֵי הַצִּפּוֹר הַשְּׂכִירָה.

הֲתִזְכֹּר, אִמָּתַי תָּלִיתִי
בְּמַסְמֵר אֶת נַרְתִּיק הַתְּפִלִּין,
וָאֶפְתַּח אֶת אֶשְׁנַב חַלּוֹנִי
וָאֶקְרַע מֵעָלָיו הַוִּילוֹן?

אִי שֶׁמָּא שְׁכַחְתַּנִי מִלִּבְּךָ,
וַתִּסָּגֵר מֵאַחֲרֵי דְּלָתַיִם,
וַתִּשְׂרֹף הַגֶּשֶׁר הַקָּטָן,
וַתִּקְרַע חֲבָלָיו לִקְרָעִים?

אִם כָּךְ וְאִם כָּךְ – וְאָנֹכִי
עֲדֶן לֹא שְׁכַחְתִּי אֶת דְּמוּתְךָ,
אֶת מוֹתִי חָלַמְתִּי לֹא אַחַת,
אַךְ לֹא חָלַמְתִּי אֶת מוֹתְךָ.

אֱמֶת, נִשְׁמָתִי הֶחֱלִידָה
וְעִמִּי הֵבֵאתִי מְאֵרָה,
כָּל אֶצְבַּע בִּי – חֶרֶט שֶׁל בַּרְזֶל,
כָּל שֵׁן בְּתוֹךְ פִּי – הִיא מְגֵרָה.

אֱמֶת, כִּי רָאשִׁי יָם־לַהַב,
קַלַּחַת לֶהָבָה וּרְשָׁפִים;
גַּע בּוֹ – וּפָרַץ הַר־פְּרָצִים,
וְעָפוּ כַּדּוּרִים וּשְׂרָפִים.

אַךְ בֵּין כְּתָלֵי לְבָבִי הֶחָרוּךְ,
וּבְעִמְקֵי נִשְׁמָתִי הַשְּׂרוּפָה,
יֶשְׁנָהּ עוֹד פִּנָּה, לֹא חֲרֵבָה
וְעָמְדָה בְּשֵׂרֵפַת הַתְּקוּפָה.

וּבְאֶגֶל הַמַּיִם הַזַּכִּים
רָחַצְתִּי אֶת בְּשָׂרִי לִפְעָמִים;
וְאַחֲרֵי הָרְחִיצָה רָאִיתִי
וְהִנֵּה אֲנִי יֶלֶד תָּמִים.

וּבְאֶגֶל הַמַּיִם הַזַּכִּים
נִשְׁתַּקְּפָה לִי דְמוּתְךָ בַּלֵּילוֹת;
וּבְמַאֲפַל שָׁמַיִם עֲכוּרִים
לִי מִצְמְצָה רְצוּעַת הַתְּכֵלֶת.

לָכֵן אַל תִּירָא, אָהֳלִי,
לֹא בָאתִי לְהַחֲרִיב שְׁאֵרִיתְךָ;
אָעִיף מְעַל לְכַרְכֻּבְּךָ,
וּבְמַגַּע הַפֶּה לֹא אֲמִיתְךָ.

הַאֵין פִּירַמִידוֹת בְּמִזְרָח? —
הֵן עֵדֵי עוֹלָמוֹת נֶחֱרָבִים;
תַּיָּרִים לְרַגְלָן יָנוּחוּ
הַהוֹלְכִים וּבָאִים וְשָׁבִים.

הִשָּׁאֵר גַּם אַתָּה בְּלִבִּי
לְזִכְרוֹן הַיָּמִים הַיְקָרִים,
כְּמֶל הַיַּלְדוּת הַתְּמִימָה
בֵּין סִמְלֵי הֲוָיַת הֶעָרִים.

רֶגַע אֲרַחֵף עָלֶיךָ
וְאַחַר לְדַרְכִּי אָעוּפָה;
צְרִיחַת הַמְּכוֹנָה לִי קוֹרְאָה
וְתִימְרוֹת קִיטוֹרֵי הַתְּקוּפָה.

ש. צֶמַח.

בַּעֲבוֹתוֹת הַהֹוֶי.

ש. י. אברמוביץ יצר בפרוזה העברית תקופה, בית־מדרש; ורק נבערי־דעת יכחישו עובדה זאת. בכובד יצירותיו הוא העיק על ספרותנו עשרים וחמש שנה. אישיותו היתה ענקית. אך היא דמתה בגדלה קורת בית־הבד ותסחט מתוך היצירה העברית החדשה את הלח, את לשד חיי־אנוש, מלחמותיו, שאיפותיו, יאושו, תקוותיו ואמונתו. מה שהשאירה תקופה זאת אחריה היא מדבר שממה, תלי תלים של חפצים, חסרי חיים ושממון גדול בלב, שממון האוכל את נפשנו, כאכול החלודה את הברזל.

אך תקופה זאת תגיע אל קצה; עמודי השיש הולכים ומתמוטטים וכל הבנין יפול תחתם לעיי חרבות. הבה איפוא ונחצוב לה אבן מצבה ונצק שמן על ראשה. תקופת מנדלי עשתה מה שעשתה, והיא לא תוסיף לעשות מעשים חדשים. הגיעה השעה, להתיצב רגע ולהטיל את המבט לאחור. הרשות נתונה לנו לטפל בזה. הלוא עוד מעט והיינו מעבר מזה. מזוינים הננו במנוחת הנפש הדרושה, למען הקף את התקופה כולה, לא לבקרה, רק למצוא את הכחות המניעים אשר בה. גם חובה היא לנו לנסות נסיון זה. הערכת העבר, המוטל לפנינו כיום אתמול, הנה רק התאמצות וחפץ להשוף את פני הלוט־הלוט של עתיד חי המתקרב ובא.

א.

אומרים על מנדלי, כי הוא הסופר העברי היותר טפוסי לנו. דעה זאת נכתבה ונחתמה בידי כל האנשים, אשר חוו דעתם עליו. ואחת היא, אם ח. נ. ביאליק יכנהו בשם יוצר־הנוסח או, אם י. ל. פרץ יקראהו בשם יוצר הנלגל־הראשון. כל אלה הנם רק השוואות פחות או יותר מוצלחות. אך כל הדעות נוטות אחרי הערכת פרישמאן, האומרת: „הדבר הראשון, הבולט ביחוד לעינינו אצל מנדלי, מיד כשפתחת איזה ספר מספריו ונקרא בו שורות אחדות, הוא שהאמנות שלו היא מין אמנות מקורית, שלא נמצא דוגמתה אצל שום אומה ולשון – – אין לו שום יניקה משל

אחרים. אין לפניו שום דוגמא של אחרים, אין הוא עושה על פי שום תבנית של אמן, שקדם לו, אלא כל מה שהוא עושה, הוא עושה משלו. הדברים ברורים למדי; ומה שאחרים אמרו בדרך משל ורמיזה, הביע פה בפירוש וברוב דברים.

הגדרה זאת — פרישמאן הגדירה, בה אחוז הכל בשתי ידים. אכן אם פרישמאן אומר „אמנות שאין כדוגמתה אצל כל אומה ולשון" סוף־סוף לא אמר מאומה ונהיה זהירים במשפטנו. אמנות כזאת או היא באה מתוך יערות־עד אשר על גדות הקונגו והודו־פורא ימות קדומים מפתיעו בקרבה, או היא איננה בנמצאת מכל וכל. אבל אם אמנות זאת נולדת באירופה, בסוף המאה התשע־עשרה ואחר שהאמן חבר ספר ללמודי הטבע והאמן גם בפרוגים של התרבות המעשית — אז אמנות זאת, על פי הגדרת פרישמאן, חשודה בעינינו. איך שיהיה רצוי היה, כי תעשה ליכור, ועל פי מדתה מדדו עד היום את אישיותו היוצרת של מנדלי. אין פלא, כי כל ההערכות הנובעות ממנה, כולן כאחת מקבילות מעיקרן; כי אם יבאו ויאמרו, מנדלי כותב על תנאי החיים, החיים הספציפיים, אשר היהודים היו נתונים בהם בארץ ידועה ובתקופה ידועה, יראו כנים הדברים. אבל אם יאמרו, מנדלי הוא ההבעה המקורית של הרוח היוצרה העברית, לאמר, הבעתה המוחלטת, הוא הפה לכל המצע הנפשי העברי, הוא ההתגלות האמנותית של הפנים הרבוי והעמוק אשר בנשמה העברית אמנם ישאו אמרים אלה כדקה מתהלכת בשוק וכל איש ישאה על שפתיו ובכל זאת האמת תהיה נגדה.

ראשית, אין זה נכון שדוגמת מנדלי אין למצוא אצל שום אומה ולשון. לא. נפש מנדלי גלויה לפנינו כספר פתוח. הוא איננו מבפירמנט. חי את החיים כחיו הוא. מנדלי הנהו אדם בעל יכולת גדולה ורב פעלות, אשר הוציא לפועל שליחות ספרותית, שהיתה מוטלה עליו ושהיתה צריכה לשעתה ובשעתה. הוא, ככל היצירות עולמו הזואולוגית, פרי האחרים, פרי החוץ. הוא איננו הופעה רק תוצאה. הוא לא השפיע על החיים בכח יצירתו, החיים החיצוניים והנשמיים הם שעשו את כל כחו הספרותי. מנדלי איננו מקרה. מנדלי הוא הכרח. ואנו אין ביכלתנו להסביר לעצמנו את הראשון; האחרון נהיר לנו מכל צדדיו.

שנית, דוגמתו אנו מוצאים אצל כל אומה ולשון. בכל פעם אשר האדם יחטא וירד מגדולתו, יזניח את מקדש אלהיו, יחדל להיות חי־שואף, אז יופיע אחד האנשים, אשר יקבל על עצמו את השליחות שאין

בה לא קלות היצירה ולא מרחב המעוף, לתאר את החברה הקימה בעת, סדריה מאבליה, כליה, אפני דבורה, טפשותה וקטנותה. האנשים האלה אינם ממציאים לעולם. מעתיקים הם, במשכם עט סופר נאמן, רק את זאת מה שהם מוצאים לפניהם; כי עבדים נרצעים הם למציאות הממשית. פנס קטן יקחו בידם ובחלאת המציאות יפשפשו כל פרט ופרט, כל הקוים חסרי הערך ובני החלוף ואחר ירימום על נס, יוקיעום לעיני השמש ויכריזו בקול מנצח: הנה הנה המציאות בכבודה ובעצמה, אותה ראו וחייתם, אותה ראו וגרשו מעל פניכם את חלומותיכם־הבל, אשר אתם משלים בהם את נפשכם לשוא.

אמנות זאת הנה איפוא על פי מהותה, אמנות של ירידה, אמנות נפילים. בהפך שירת הטרובדור הנלהב הלומת שכרון אהבה־נצחת למליצה מצלצלת וריקה, מופיע ה פ י ק א ר ו הפקח וחסר הרגש. וכאשר יעלפו כנפי האדם ברום השחקים, יפול האדם ארצה ויבוסס ברגליו הכבדות את בצת העולם. אמנות פכחית זאת הנה תמיד פרי יקיצה, כן יתעורר האסיר בבית כלאו הצר והמזוהם, וימשש בידיו הרועדות והנתונות בכבלי ברזל את טחב כתליו ואת רפש הקרקע אשר ירמסהו ברגליו. ורגש אחד יתגבר על שאר רגשותיו: לדעת ולראות נכוחה. אכן אמנות זאת תעשה כן כל ימיה. תעשה בקפדנות המגיעה עד שויון־נפש. הנה מונח לפנינו בית הכלא עם כל פרטיו. רק דבר אחד הוא חסר: בו נפקד מקום האסיר, הנמוג מיגון בדידותו והמגרס בשניו את מטילי הברזל של שבבי אשנבו, אשר בעדו נשקפים לו אפקי מרחב ודרור. וסוף־סוף חסר פה הכל, כי מה שעושה את בית הכלא לבית כלא, הוא האסיר שבתוכו, המפרזל בשלשלאותיו מתוך פחד המאסר ותקות החופש. ולא הזוהמה אשר אותה הוא חוצה עד צואר. וגם אם ספרות זאת תראה לנו לפעמים את האסיר עצמו נראהו והוא מנוקר עינים וטוחן כאחד הגמלים בבית־אסוריו. אולם לעולם לא נראהו והוא לופת עמודי התָוֶך ומטה אותם בכח לעיני קהל, עם ועדה.

דוגמה ספרותית זאת – אם אשתמש בלשונו של פרישמאן – הופיעה בפעם הראשונה במאה השש־עשרה וארץ ספרד היא שגִדלַתה. משם עברה מדינות וימים, מתגלית ונעלמת, נעלמת ומתגלית (אַלֵימַן הספרדי, סוֹרֶל וְלֵיסַז' הצרפתים, הֶרְצְבֶרג האשכנזי וגוגול הרוסי). עד שהגיעה גם אלינו בדמות יצירות מנדלי. הכח הדוחף, המביא לידי תנועה את המהלך הזה הוא צִמאון־המְצִיאות. פתאום אחרי התנונות השירה, יופיע בן אדם פוזיטיבי

מוגבל מעט, אבל בעל הגיון קנאי, רפה־אמונה, ובכל בטוח בשכלו הבהי והבריא, בעל השקפת־עולם חומרית, אבל כופר ולגלגן בעיקר ולכן גם בהשקפת־עולמו לא יאמין בכל לב. מתרועע עם כל האנשים ואינו אוהב אף אחד מהם – ואדם זה יעבור ערים וכפרים, לן בבתי־מלון ובאורוות, משרך דרכו עם להקת פוחזים וריקים, מחזיר על פתחי נדיבים, בא במגע עם פרנסי העדה וראשי הקהל, כהניו ומדריכיו, ומה שעיניו רואות ואזניו שומעות ירשום בדיוק נמרץ ויספר אחרי־כן ברבים. ספורים אלה יהיו בהכרח שטחיים, לאמר: ספורי השטח. לעתים קרובות יהיו גם דוחים אותנו בכעורם ובפגולם. הם יהיו כפורי־השטח כי רק הנפש הבויה במעמקים, הגוף הוא שטח. נפש האדם אינה מתרעת רק יורדת ונוקבת; לב אדם אחד, אם סער החיים יעברו, יכה את גליו עד עמקי התהום. אך המציאות אינה יודעת את המעמקים, היא מתפשטת כמי־בצה דלים.

ולא רק השטח חסר־העומק הוא השליט בה, אלא מחוסרת היא גם כל מטרה. הכופר הפיקראי, סיפר ההוי נודד על־פני קלפת כדור העולם ואחת היא לו אן יוליכוהו רגליו. המסע – מחוז־חפץ לפניו. הנדידה מחוברת היא כל פרינציפ. היא גם הדרך וגם התכלית ושתיהן כרוכות בה ביחד. אמנם, גם הטרובדור תעה בנתיבות תוהו, אך הוא הלא חפש את משאת־נפשו. הפיקרו הפקח יודע מראש כי משאת־הנפש איננה ולא תהיה לעולם והוא גם יודע, שהיש, אשר בו קשורה נפשו, נמצא בכל מקום. ולכן אין צורך להתעכב על פרשת הדרכים ולבור את הנתיבה הראויה. כל הדרכים מוליכים אל ממלכת היש.

בממלכת־יש זאת, בהשקפת־עולם חושית זאת יש הכל, אך דבר אחד היא חסרה – את האהבה; ולא רק אהבת־האדם הרבה, אלא גם אהבת היש הפשוטה והמצומצמת. ואל יבואו תאורי החיות, הבהמות, הטבע, התופסים מקום רחב בספרות ההוי, ויכסו את עינינו. אהבת־הסוסים אשר בה היא פרי איבת האדם: טוב ויפה הוא החמור מרוכבו. כי לעולם לא יבואו לדרוש את זיק־יה בתוך גוף הבהמה, הם מוצאים–וכה רבה שמחתם בשעת מציאה זאת–את הבהמיות בנפש האדם. את הכח הנסתר, המעולף סודות אשר לדומן הפרוש על שדמות האנושיות לא יראו ולא יתבוננו לשלל הצבעים של הפרחים הגדלים ברפש זה. הם יחושו רק את רקבונו ורק את כרהונו. הם לא יכניעו את גאון לב האדם הסורר. יבריכוהו על ברכיו. כי ינחם ממעשיו הרעים, יפרוש כפיו וישפוך מרי שיחו לפני אלהיו, כי יכפר לו על מעלליו הבל. במקל חובלים ובלי רחמים שברו

את קומתו הזקופה, הקימוהו על שתי ידיו ויעשוהו להולך על ארבע. אפס ספרות הפיקרו רעת הלב, הפקחית, הלגלגנית והמגושמת קימה תקופתה בארץ ספרד הקנאית בתנועת הרתעה לאחור, המתכוננת לצעד קדימה. כי פקחה עיניה לראות, שהיש אינו ראש־הכל ושהמדמה גם הוא כחו אתו. ואם אין למצוא את תחומי ממשלת־המדומה בתוך יון־טיט ההויה, נמצאהו מבעל לנו, ברכבו בערבות ובודדתו אלינו בלי־הרף מגבהי שחקים מהתל מהדתם ותכלתם ומזי קרני אורם. אמיר הספרות־הפיקראית הכתר בעטרת סירבנטס. לא ארחיב דברי עליו והם ידועים ומפורסמים. אך אין ספק, שיצירותיו — ותהיה כונת יוצרן מה שתהיה — הן שיר הלל וזמרה לקרב אשר המדומה ערך ליש. גבורו אינו שמץ רק זיעה זאת אשר כה יפה לגוף. דם מלחמה הוא שותת ועשים פצעי אנוש, בהאבקו עם עבותות המציאות ומתאמץ להדבירה תחתיו. ואם אמת בפי חוקרי קדמוניות, כי חפץ סירבנטס היה לשים לצחוק את שאר־הרוח האנושי הנשא, הבה ונתן תודה להשגחה העליונה, אשר מנעה ממנו לבצע את מחשבתו הרעה ועמוד הקלון, אשר אמר לעשות לאדם, נהפך שלא מדעת לצלב הגולגולתה.

את כל עיקרי המהלך הספרותי הזה ספג אל תוכו מנדלי־מוכר־ספרים. אבל הוא הגיע עד סירבנטס ומקומו לא זז. ומה שהוא חשוב ביותר, מנדלי גם לא התאמץ לעבור את גבולי העוגה אשר עגו מסביבו, כי לא שער מציאות־עולם הקימה מעבר לגבולים אלה. ואל יטעו בדברי, לא על ערך יצירותיו וחשיבותן אני מדבר. אני דן על נטיותיהן ומהותן. יודע אני, כי יצירות מנדלי הן הנביבה אשר זרקו בדם ספרותנו, למען הצילה ממחלת המליצה אשר תקפה אותה והוקה עליה. לראות נכוחה התובן, בשעה שכל העינים מחו מראות, וודאי מעשה זה כביר הוא, מעשה לדורות. אפס מה שלא נסלח לו לעולם הוא כי בהפיחו את האבק המכסה את התקופה הקודמת לו, עשה את מלאכתו בפה מלא ויפוח ממנה גם את נשמתה. ועוד דבר. לב מנדלי קשה כאבן מוצקה. אף פעם לא נד לחלום ההולך ואפס. אף פעם לא נשבר לבו עליו. הוא רק התעורר עליו בכל כחותיו הענקיים והשתדל לעקרו מן השורש. למה כה ובה שמחתו על שפלות האדם וקלונו? ולמה כה יצהל לקראת האדם המתבהם כמוצא שלל רב? ולמה כה ילעג לכל צל הזיה ויפאר בזוב פאר את המציאות כמו שהיא? אמנם פה ושם ישלח גם בה את חצי לעגו ואז תשאר לנו כפירה קפואה, ריקנות שמוחה עד אין סוף ואין בה מריקנותה של מעמקי התהום ולא מריקנותם של מרומי השחקים, היא

לא תוליד כעס ולא תעורר חמלה. הנה עברתי עוד פעם על ארבעת הרבעים. אני מצמצם ומפשיטם במחי. מהי המחשבה היסודית והרגש העיקרי השליטים בהם? אוי לי אם אגיד ואוי לי אם אחשה. אין שם מאומה. הפילוסופיה של מנדלי היא כה פשוטה ומועטת, עד שהיא מסבבת בפשטותה, מפני שהיא נמסה כליל בתוך פשטותה. היא אומרת: ישנם אנשים היודעים פרק בהלכות החיים והמזוינים בכלי־הנשק להלחם מלחמת קיום ושוב לדם והם מצליחים בדרכיהם, וישנם אנשים עוברי־בטל, החיים חיי העדר, המתרגשים ללא־צורך, לא־יוצלחים והם נועים מאפס כח. אמנם מנדלי אינו שמח לסדרים אלה. אפשר הוא היה מסכים לסדרים אחרים, אבל הוא אינו רוצה לרמות את עצמו ולאחוז את עיני זולתו. כן הוא ואין לשנות, ומי שיאמר בלבו למצוא א ח ר ת, מכה בסנורים הוא ויכשל בדרכו. ולמען חזק את השקפתו זאת, מביא מנדלי ראיות עד אין מספר. והאר, שגם הדעות האלו וגם הוכחותיהן מיוסדות על אדני האמת, על המציאות. אולם אמת זאת אינה שלימה, אינה נפש המציאות, רק לבוש חיצוני, ולכן היא נהפכת מאליה לשקר גדול. מי מאתנו אינו יודע ומי מאתנו לא למד מבשרו את חשבות הנראות, אשר הרעה קובעת מסביבנו? ואיננו כה תמימים! לתאר לנו את ראש שאר הרוח האנושי, שאיפותיו, מלחמותיו קלוע תמיד ורי־נצחון. אך גם מזאת לא נעלים עינינו: הרעה מ נ צ ח ת, אין זה כי מוכרחת היא להתגבר על הכח המתנגד לה, ישנו, איפוא, כח שני, אחר. אם נצא ונדרשו בכתבי מנדלי לשוא יהיה עמלנו. כח שני זה אינו שם. במנדלי אין שלהיה, אין חפץ, כי יש רק ערבות־המציאות, השלמות בחוקה כזאת. עד שהתנגדות לה אינה אפשרית ואם היא מופיעה, מן ההכרח שתהא מגוחכת, פרי השכל המבולבל, אשר איננו יודע את המצב שבו הוא נמצא. ומן ההכרח שהשקפות אלה ישכינו בלב האדם רגש שממון, שממון מדבר. לך וזרע על צחיח סלע! מה עלינו לעשות למען צאת ממצבנו השפל?—שאלות אלה אינן מענייני של מנדלי. לא רק שלא התאמץ למצוא את התשובות הנכונות, אך גם לא האמין במציאותן. אנו בני־אדם, אובלים קיקיונים והופכים אחרי משכורת קטנה. ולמה תבואו ותתעללו בנו בדרישותיכם המופלגות והבדויות? הנה התשובה המזומנת כזבוב מטריד בין עשרות העמודים שבכרכיו.

דרכי יצירתו אינן שונות. ואינן יכולות להיות שונות, מהשקפותיו. גם על פניהן שפוכה שממת עולם. ינעה ומבולבלת, ממשית ומפויטת משרכת הרצאתו, מטלטלת פעם לימין ופעם לשמאל ואין אנו יודעים לא

פניה טועדות. אין בתאורים האלה כל התנגשות, כל התקוממות, רק הכרח ועריצות המציאות. אין זה יער עתיק, הרועש באלפי אמיריו למודי סער וסדוקי רעמים, המתלונן בין צללי עצמו, במחבואי סוד וכבכים נעלמי עין. פה הנם החיים פשוטים, הכרחיים כעצמים גולמים, תקועים כעמודי התלגרף בסדה ובקצב מתמיד, ושסוף־סוף לשד האדמה הרוחשת חיים נסתרים יהפכם באחד הימים לרקב והם יפלו תחתם בלי רחמים. הם יפלו תחתם, כי כל החוין הזה, היש הזה, אשר מנדלי שם אותו כאבן פנה לכל יצירתו, תקומה אין לו. הזמן, אשר עליו הוא נשען, הזמן הזה עצמו ינקם בו ויהפכהו לאל. מה נשאר לנו מסירבנטים–תלבשות ומאכלי עם כפרד אשר במאה השבע־עשרה, או מלחמה ההידאלגו ורגשי אמונתו היוקדים על מוקדה של אמונת הנצחון אשר ינצח הטוב והנעלה? כל העקמומיות הזאת, הממלאה את יצירות מנדלי, תעבור כליל מן הארץ. לב לא ירנן לקראתה ועין לא תדמע עליה. למנדלי לא עלה להעלות את מצבם הבזוי של בני עמו, אשר בו הם נתונים, לטצב־נפש המסמר שערות ראש. הוא תאר את תנאי המצב, ולא את המצב עצמו; הוא לא יצר את האדם בן המצב. ישנו התנאים, כי בלי־חוק הם הולכים ומשתנים, ולא ישאר לפנינו דבר זולת שלדי־חיים נרמיים, אשר לעולם לא יקומו לתחיה, כי גם בחייהם היו חסרי חיים ונפש.

אמת, סירבנטים לא נתן דמי לה. מנדלי הרגיש בסוף ימיו, כי חיים אלה, אשר תאר, קצוצי כנפים הם. אבל הוא היה אדם, שהכניע את כל נפשו לידיעה. הוא לא ידע הישיב אחרת ממחשבות סבה ומסובב. ובהתקשותו למצוא את הסבה, כחש במציאות, במציאות השניה, האחרת, שאין סבה קודמת לה. מנדלי היודע את הפרט. אינו יודע את ההכל. מדעי הטבע, אשר עוררוהו בימי נעוריו ושפכו עליו קסם כביר, השליטו עלי את תורת ההדרגיות, הדבר היוצא מתוך דבר. את האדם ראה כשלב אחד בסולם ההתפתחות. השקפת־עולמו היתה השקפת־עולם זואולוגית; הוא ראה ותאר, איפוא, את הבהמה, את ישראל המתבהם. הוא לא ראה ולא תאר את האדם, את האדם הישראלי.

ב.

אולם סבת הבצורת והרזון, השולטים בספרותנו הספורית ואוכלים בה כל חלקה טובה, אינה בהופעת מנדלי כשהוא לעצמו. הלוא אמרנו: לשעתו ובשעתו היתה ההרתעה־לאחור נחוצה ומועילה וגם הכרחית; נחוצה ומועילה – במדה שמועיל סם־מרפא לגוף מט וחולה. ורק מן השעה אשר בה נהפך מנדלי לשִׁטָּה, לבית־מדרש, לחוקה כפרותית קבועה, לדפוס ומתכונת, אשר בהם נחתמות צורתן של היצירות – מאז מתחילה הסכנה. את מנדלי אין לעשות לחוקה, את מנדלי אין לחקות. עלינו לקבלתו כאחרון: מפיו אנו למֵדים ואנו עוברים עליו. אך לא כן היה הדבר. ש. י. אברמוביץ נהפך לראשון. הכל בָאו אחריו. והבאים יהיו בהכרח קטנים ממנו. עולם התלמידים יהית צר מעולם רבם. פוריות הספיה מעטה מפוריות הגיר החרוש והזרוע. מדות מנדלי לא יהיו עוד פרי השכל והרצון האנושי, התבוננותו בחיים, בנות כלי ראשון, רק פרי הספר, בנות כלי שני ושלישי. קראו זה אחר זה, בראשונה את „כפי־הקַבצניב" ואחרי־כן את „אריה־בעל־גוף", ותרגישו כי רגליכם צועדות על פני מדרון.

מה שהוא כה מוזר ובלתי־מובן היה בספרותנו להופעת תמיד. מי מאתנו לא שמע מפי זולתו ומי מאתנו לא הביע את הדברים מפיו הוא: אבל אלה הנם החיים כמו שהם? ואיש לא שם אל לב לשאול את נפשו: האמנם כדאי הוא להשקיע עמל רב כזה, למען תֵת לנו את החיים כמו שהם? הנה לפנינו ספורי ח. נ. ביאליק. אנו מתפלאים על השלטון בַלי מצרים, אשר ביאליק שולט בשפה העברית ומגשם בה את התאור הדמוני; אנו שמחים לשפתנו, אשר חשבנוה ליורדת ולהגוֹסה ואשר אנו מתהלכים בה בכל יום ונואשים ממנה בכל רגע, והנה כה רב עֹשרה הטבעי וכה עצמו אוצרותיה הכמוּסים מעינינו והגלויים לעיני ביאליק. אבל גם מזאת לא נעלים עינינו: ספורי ביאליק, כיצירה נושאת את עצמה, לא מצאו להם זכות קיומם. חסרים הם המטרה הרוחנית היסודית, אשר היתה בספורי מנדלי. הם המשך; ויש בהם נגוד פנימי: העמל הרב שהֻשקע ביצירה ועצם היצירה. יש שם בזבוז הכחות. מדה זאת

היא על־פי מהותה בלתי־אסתיטית. הספרות ממין זה מצאה לפניה מסגרת צרה ומוגבלת, ובראותה כי צר לה המקום לא פרצה גדריה, רק התכוַצה בלי הרף, עד אשר התכנסה בה ברוָחה. פטיש כבד וסדן גדול הכינה. בכלים אלה עליה היה לרַקע ברזל והיא פצחה אגוזי־פרך. הנה הנגוד הפנימי, אשר עליו אמרתי, שעל־פי מהותו אינו אסתֵיטי. בספורים אלה אין גם הצער של ההברה האלמת, כי הכחות הענקיים בטלים, הולכים לאבוד ומשתעשעים בחול. לו היתה כזאת! כי אז הלוא בין הלמות פטיש ופטיש היתה פורצת האנחה הכבדה, כי אז הלוא היתה אזננו שומעת את רעדו של יגון האפסות. אך ח. נ. ביאליק ממלא את עבודתו בהנאה פנימית וכל נצחון ונצחון מלווה בקול תרועת „האח!“ הפורץ ממעמקי החזה. ואמנם רואים אנו את הנצחון, אך איננו יודעים מי נצח את מי: היוצר את יצירתו או, להפך, היצירה היא שנצחה את יוצרה?

ספורים אלה, בהיותם כה זכים וזהירים, הנם על־כל־פנים גם מושכים: לא, אמנם ברוחות־בלהות ובשדי־ליל ולא אמנם בספורי ביאליק, אבריהם, חלקיהם־פרי ההגיון, ה„הבל“—מלאכת־מחשבת. הפטיש, הסדן ואגוזי־הפרך הם, כל אחד בפני עצמו, הופעה הגיונית, אבל שלשתם מצורפים יחד, ביחס האחד אל חברו, הם הופעה זרה, אבסורד. למנדלי היתה מטרה: ספוריו הם ריאקציה, לפרוזה העברית הבאה אחרי מנדלי. [illegible] ולכן נבקש בה גם מקום האמת, אמת החיים. [illegible] „פאטור־גדר“ במקום שנגמר ולמה בחר ביאליק בתאורים אלה ולא באחרים. ואין לבוא ולהגיד: שאלות כאלה אינן בגדר שאלות. יש ויש. רבה וקשה השאלה: הלוא חלק המשפט וחלק הספור בה בולטים, ממשיים והכרחיים, ומדוע לא יהיה גם הספור כולו פרי מוות אלה? — אך ידי ההיָ היתה כזאת. אין לך אמן גדול מלחזור ולעשות מה שנעשה כבר בידי אחרים. פחד הפשטות, חוסר דמיון, האמונה העורת, כי האמן חייב להיות חמרי, ממשי ביותר, נאמן, נאמן ביותר, הביא את הספרות הזאת לידי הגזמה. אין לך הפרזה גדולה מנגינת־הירק המצוירים בספורי ביאליק. זאת היא נקמת החומר הקדוש בעיניו. מהותו נגוד לנצחי הלבים הוא מהניקהו בכבדו ובהעדרו.

נגוד זה לא יהיה אך מובנים. אותו נמצא בכל מקום. כל אופן־ההבעה לא יתאים אל האמת של [illegible] המסבבת אותנו. לתאורים ממשיים לא יהיה כל ערך ממשי. הם לא יהיו קנין [illegible]. אלה הן יצירות־

הפקר. מלבד עושר הלשון אינם מעשירים ומפרים דבר. נוסף על זה, תאורים אלה הם זיוף־נפש גדול. כי איני יכול ואיני רוצה להציג לעיני את המשורר, היודע לנגוע בשיריו אל תהומות געגועינו הטמירים, — להצינו לעיני דל, חסר מעוף ורגש כהופיעו לפנינו בספוריו. אין זאת כי הפרוזה של ביאליק אינה שלו. ברגעי התעלפות ומחנק־נפש הוא כותבה. בשיריו על החיים הוא שר. בספוריו הוא כותב מן החיים. כי סוף־סוף דבר־מה נוצר ובא לעולם התופס את השטח אשר בין „בעמק־הבכא" ובין „מאחורי־הגדר". בין שני ספרים אלה קם לישראל משורר כח. נ. ביאליק עצמו ואשר לפני שמש ינון שמו. חיינו, שאיפותינו, מחשבותינו היו לאחרים. והרשות נתונה לי לדרוש מאת המספר את רטט השנויים ואת התהוותם. הרשות נתונה לי לדרוש מאת ח. נ. ביאליק שיראה את עצמו ולא יפסח על קומתו הוא. אך בתאור מנהגים ומקומות אשר בספורי ביאליק לא תמצאו את נפש המתאר במתואר. לא תמצאו שם כל נפש. גם את אפני וסדרי החיים אשר להמוני עמו לא יחבב עלינו. פקחות, יכולת, מלאכת מחשבת. אין בהם מה שהרוסי קורא „עממיות ספרותית". אין בהם הקולטום ההמוני, החפץ לגלות ולשבח את הנפש הפשוטה של הרבים, את ארחות חייהם, את דאגותיהם, יגונם ושמחתם. אין בהם היסודות, אשר גורקי הרוסי הכניס אל ספרות־המנהגים. בהם לא תמצאו גם שנאה ואהבה, שנאה רכה ואמתית (מה שיש אצל מנדלי), המַסֶרת או המביאה את האחרים לידי תוכחה. לעולם לא ידעתי, וגם אחרים לא ידעו זאת, השונא ביאליק את אנשיו, את שדותיו וגנותיו או הוא אוהבם אהבת־נפש. תאורים אלה הנם, איפוא, ריקים, ובמדה אשר תגדל שלימותם החיצונית כן תגדל ריקניותם הפנימית.

מנהגי־החיים המתים, הדוממים ותאורי המקומות הקבועים חסרי־התנועה אשר בפרוזה של ביאליק, צריכים להלחם על זכות קיומם בבהותיהם הם. ביאליק יעניק, איפוא, להם מכל מיבו הלשוני. את המשפט ימתח, ירקעהו, ימלאהו, יעגילהו יצחצחהו ועוד מעט ולא יוכל נשוא את המלואים האלה. ביאליק אולי הרגיש, שמצב הספור כולו רופף הוא ויחפוץ להזקהו ולכוננהו על חלקיו. אם לא מצא את הרוח הכוללת המאגדת והאוצלת מבהותיה ומיפיה על הכל, נסה להציל את כל פרט ופרט על־ידי עצמו ובכח עצמו. אך הוא לא יצילם. אין הדוממים נלחמים. רק הרוח ודמיונו יוצאים המושים לקרב וכובשים להם את עולמם, והפנטזיה באה מן האדם ולא מן החפצים. וכאן פותחת הדרך המסֻכנת

למפרותנו הספורית החדשה. הפרוזה של ביאליק רצתה להיות מה שאין ביכלתה ומה שאסור לה להיות. ואני אומר: „רצתה" ומדגיש ומטעים את המלה הזאת. מנדלי, אמרנו, היה פרי ההכרח; ביאליק הוא הופעת דרצון והבחירה החפשית. מנדלי על־כל־פנים התגבר על הקודמים לו. ביאליק הלך מרצונו הטוב אחר מנדלי, ולא שם אל לבו, כי הדרך הזאת מוליכה [illegible] אל מדבר־שממה. ביאליק הטה, איפוא, את ספרותנו אל תוך כבכי המנהגים והתאורים הָדויים, בדעת מראש עשה את מעשה ויעוררו גם את האחרים לעשות כמוהו.

וחבל.

דברים אלה אני כותב ולבי נוקפי. נקל יהיה לספרות העברית להשתחרר ממנדלי בימים הבאים. הנה עוד מעט ואנו בני־חורין. החיים עשו את שלהם ועוד יוסיפו לעשות בקרוב ביתר שאת וביתר עוז. אולם מביאליק לא נשתחרר. ממנו אין אנו רוצים ואין אנו יכולים להשתחרר. ביאליק אינו בספוריו. במקום שישנו הוא חי לעד. ביאליק הוא יכוד ואדמת שירתנו החדשה בימים האלה ובימים הבאים. ומי שיבעט באדמה זאת רק יוסיף לרקעה לצור חלמיש. ביאליק לא היה כמנדלי – הכרח ומובן מאליו. מקרה היה לנו, אשר יד אלהים הקרתהו לנו. אך מפני זה עצמו, משום שביאליק היה האיש אשר התחבר, המשיך, עבד ושכלל את הספרות המנהגית, אשר מנדלי השאירה לנו למורשה, והתאמץ בכל כחותיו הענקיים להפכה ולמסרה לנו כדרך כבושה שבה יצאו הרבים, הביא את ספרותנו לידי דישה במקום אחד. את צעדיה לא החיש אך הרתיעה לאחור. בשירתו למד את האנשים לתת, כי בעצמו היה רק נותן. בספוריו למד את בני דורו להכנע ולקבל, כי בעצמו היה רק מקבל. וחטא הוטאת הבקורת העברית, בהבליעה את הדברים האלה בנעימה לבלתי החריד את הלבבות. נצבר תל גבוה ותלול בין ביאליק המשורר ובין ביאליק המספר. אל הראשון נפנה גם נעריצהו. אל השני נפנה עורף וגם נשט מעליו; כי הראשון היה יוצר והשני היה מחקה; הראשון היה בן־חורין וישחרר את השירה העברית החדשה, השני היה משועבד וישעבד את הפרוזה העברית.

ג.

בשלש דרכים תצא ספרות־מנהגים במרוצת התנונתה:

I). הספרות תטה אל הרגשנות ותהפך למליצה.

II). תרגיש אפיסת־כחות ותפנה אל התרגום.

III). תיעשה מרבין ללמודי הלשון ותהפך לטקור־אכזב ולאבן־נגף לכל יצירה חפשית ומקורית.

I.

ש. בן־ציון בספוריו הראשונים היה בוודאי מבטא את חפצו הפנימי לסור הצדה ולהזיל טללי חיים על החולות הבוערות אשר בתאורי המנהגים החרבים. יש בסגנונו ובדרכי הבעתו דבר־מה טלא לח ולשד אדמה פוריה נטועה כרמי חמד, המומת ריח פרחי־שדה ואחוזת רחש אמירי אילנות רעננים. הוא מצא לפניו ספרות יגעה, חסרת כל רעד לבבי אמתי, אנושי. אבל נפשו רעדה בכל זאת. ואם לא הוא האיש אשר יחבק זרועות עולם, הלוא חפש בכל זאת אחרי פנת־סתרים קטנה, בפסיעות קטנות נבה, איפוא, להחלץ מתחת מכבש ההוי היבש והגופני, בתקונים מועטים, בהסתגלות. ולא ראה, שדרך השחרור הוא הצעד הרחב, ה„בבת־אחת", כי השחרור הוא תמיד מעבר מזה ולא מתוך זה ובתוך זה.

אפס ש. בן־ציון היה רפה־אונים, נעים ונוח יותר מדי, שישא דגליו ויפסח על מכשוליו. הוא הסתגל. הוא התחיל לדבר אלינו בקול מרכך, ברגשנות מיושבת ובמתק תפל. דבריו היו לשעשועים, המשעשעים את עצמם והמיגעים את האחרים. הוא פנה אל מנהגי הילד והנער, אל החדר, אל הרבי ונעשה לכופרו של גיל הנוער והבחרות. העלומים–מי לא יאהבם? אך רב־מכשולים הוא הנתיב הזה, רב־מכשולים בחיי העלומים עצמם הַסָּכָּה קלה, נטיה מעבה לימין או לשמאל–והנה אנו נשאים ומתנדנדים בין גלי הסינטימנטליות הנעימה, המתוקה, הפושרת, המרמה את עצמה ואשר תוכה נחר ואין מאומה. ש. בן־ציון לא נצח ולא התגבר על הרגשנות מתקה. הוא רק חפץ והתאמץ להיות חם ולבבי. וגם החפץ דבר הוא.

קרה עוד מקרה, אשר איש לא פלל לו. נדמה היה בראשונה, שלפנינו מקור יצירה, אשר מימיו לא יכזבו לעולם: מאות עיירות וקריות ואליפות ורבוא־רבואות תושביהן העברים. הבה ונציירם בשבתם בביתם ובלכתם בדרך, בעסקם בשוק ובאכלם ארוחותיהם בשבת ובחול. העירה היהודית נראתה כאדמת־בור, המחכה לידי־סופרים הרוצות. את המנהגים והסדרים השוררים במקומות אפלים ונדחים אלה חשבו ליסודות קבועים מוצקים ויד הפסל מחכה לחצוב באבן את צורותיהם. התקוות היו רמות. אולם לא כן היה הדבר. עד מהרה נודע לכל, כי לפנינו בצה גדולה ורחבה, לפנינו מציאות מכוערה על־פי מהותה והרכבתה הפנימית. את הירקון, המכסה את האגם עם מימיו הדליב, חשבנו לשדות־דשא ברוכות־יה, לאותו Зеленый лугъ, אשר לעם שבתוכו אנו יושבים. תרמית־עינים ורעיון־רוח. רק החלונו לעברו וריח רקבונו עלה באפנו. „היאור יבש מימיו" (ברנר) והשאיר אחריו את חלאת בצתו. ש. בן־ציון מצא לו מקלט בימי הילדות הטהורים, הברוכים והרחוקים. גם ביאליק עשה כן: מ„אריה־בעל־גוף" בא אל ה„ספיח".

חיי ילדות ונוער מתוארים בדיוק נמרץ, מעורבבים רגשנות־לב מתוחה, מגבשת, קרה מבפנים ולוהטת מבחוץ — כל אלה הם המצע הרצוי לרגשנות פשוטה ומעושה וממנה אל המליצה רק צעד אחד. ונפלא הדבר: מנדלי נוצר תחלה להלחם עם המליצה, אולם בשטף המלחמה הכניע גם את האדם ואת הנשגב והאלהי שבו, ובאו סוף־סוף תלמידיו, יוצאי־חלציו, ויהפכו את כל תורתו למליצה. המחשבה המופשטה, הרעיון הפיוטי, התמונות הדמיוניות וההכרה הפנימית חדלו לחזור אחרי בטוייהם וצורותיהם, חדלו לבקש אחרי תקונם. ממש ההפך. המבטא המגושם הוא המחפש אחרי נשמתו ורוחו, את המלה הנכונה, המתאימה והמסוימה על היוצר למצוא כי לכך נוצר. אולם אם היא נלקחת מן המוכן ומתיגעת להרכיב עליה את הנושא—הנה לפנינו המליצה הריקה על טהרתה. המקורות הרבים והעשירים, המאמר המנוהין ורב־הגוונים, העמל הרב וההתאמצות הכבירה לא יועילו. כל התיפות גוררת אחריה באחד הימים את הכעור, והעקר אין אנו מאמינים למוצא שפתיו של הסופר, ואת האמונה אין להכניס אל הלב בחזקת־היד. אותה נוטע היוצר על תלמי הלב ודרך מבואות סתר הוא מביאה אל חדריו.

מן תאורי־התמונות של חיי־הנוער אל הרגשנות („רחל"), מן הרגשנות אל המליצה — זאת היא הדרך אשר עבר בה ש. בן־ציון. הוא

אינו דוד ביחידות בספרותנו. אתו קהל־סופרים שונים, המחֻברים אליו באופן אורגאני. אלא שהוא היותר־טפוסי שבהם. הוא היה, אם אפשר לאמר כן, הגיוני בהתנונותו, וברצותו להמלט מחרבוני ההוי והקפאון שבו הָדבר הוא תחתיו.

.II

המליצה ירידה ספרותית היא, התמוטטות, אולם סוף־סוף מן הספרות היא באה ואל הספרות תוצאותיה. כליון הספרות המנהגית עוד ירחיק ללכת ויהפך לחדלון ולאפיסת־כחות. ברדיצ'בסקי העיר על תקלה זאת זה כבר. הוא הראה על האסון המתקרב וגם על מקור הרעה (קראו את דבריו במכתבו אל עורכי „נתיבות"). אכן כל ההוי המדומה הזה הוא רק דמיון־שוא. העברי איננו ולא יוכל להיות עבד נרצע לגופת הויתו. לעברי יש חוש המציאות, אבל אין בו הערצת המציאות. ולכן כל ההשקפה הזאת הנה נטע זר בספרותנו. מן הזירגון באה אלינו. מן הזירגון עם השגותיו המצומצמות בגזרת־משפטו הדלה, חנורת־השק, המעשית, הממשית, עם הנחיצות והתכלית שבה. וביום בהיר אחד הקיצונו וראינו, כי כל המהלך הזה לא לנו הוא, עם נודד הננו זה אלפי שנים והלומנו הגדול מלוה אותנו בנדודינו, אבל להוקיר ולקדש את מסגרת־החיים הנכה לא חלמנו מעולם.

את זאת יודעים היום הכל, רק י. ד. ברקוביץ לא שם לבו אל הדבר. הוא התאמץ להמשיך את הדרך הכבושה ולא הרגיש, כי חוזר הוא לאחור. י. ד. ברקוביץ כה הרבה להבלע בזרמה של ספרות־המנהגים, עד שאין ביכלתנו להכיר את פרצופו. בספוריו הוא נראה לנו כאדם העולה על מעלות בחשכה, הוא מרים רגליו, מתכונן לפסוע הלאה ופתאום – אפס וריק, כלו המעלות. עליו היה להטיל את עצמו לתוך האפס השחור הזה, לצעוק מרה, לחפש ולבדוק. אך י. ד. ברקוביץ היה בן־דורו, זהיר ויודע דרכו. לאט שב על עקבותיו, ירד מכל המדרגות אחת־אחת ויחל לעלות עליהן מחדש ולעשות את הדרך אשר אחרים כבר עשו לפניו. מה היה סופו? – גם י. ד. ברקוביץ היה הגיוני בהתנונותו: השליך אחרי גוו את ספוריו והתמכר מכל וכל לתרגם כתבי שלום־עליכם לעברית.

תרגום טוב ויפה מתרגום ברקוביץ לא קראתי מעולם. אף מנדלי לא היטיב לתרגם את כתביו עברית כמוהו. הקול התגרני, השוקי והוולגרי של שלום־עליכם נעשה דק יותר. השפה העברית שפרה את הגרוטיסקת

של שלום־עליכם. הביאה אתה סיפיה, מזכותה, מטהרה ומן המון האמנותי שבה. שלום־עליכם בעברית הורם לידי מדרגת כפרות. נוסף על אלה, ברקוביץ יפה בתרגומיו מבמקורו. אבל כה יתרגם איש רק בשעה שהוא חש, כי אין בינו ובין נושא התרגום כל מחיצה, כל הבדל. והגענו בזה אל הנקודה האחרונה: ספרות־מנהנים טשטשה את צורת היוצר, את דמותו האישית, עשתה אותו לעצם מיכני, הממלא את עבודתו בדיוק נמרץ ובלי שאר־רוח. אלה הן החולות הבוערות אשר בתאורי־ההוי הדוממים והחרבים, שאותם הזכרתי למעלה. בהן לא יכה כל חי את שרשיו. רזון ושממות־עולם.

באפס השחור הזה, אשר בו נפגע ברקוביץ ונרתע לאחור, נפגעו גם שלשת חבריו בני־גילו. כולם יצאו מבטן ההוי. אך הם לא היו זהירים כמוהו ועזים ממנו. בחרף־נפש קפצו אל תוך תהומות האפס השחור ויגששו בידים רועדות קרן אור. ברנר, שופמן וגנסין לא המשיכו את הקו, יק שברוהו, נפצוהו. מנדות הדניפר. ארין מכורתם, הביאו אתם את שחור גלי הנהר וזעף מימיו הפראיים, את ברק הזהב אשר לחולות שרטוניו ואת פלאי עקלתוניו, את סבך השיחים אשר לחפיו ואת מחבואי הסתרים אשר לעשרות פלגיו. שלשתם ידעו, כי האפס השחור רב הוא מן היש הבר־מינן. אולם – נפסיק, כשאנו מדברים על ברנר, שופמן וגנסין, רגלינו עומדות כבר מעבר לנבולות שלטונה של הספרות המנהגית. העבותות נתקו אי יש הפין לנתקן. הספרות נשלטה מכלובה לצאת ולבנות לה את קנה הנכון, ואם לעת עתה אנו רואים רק את הרפש ואת גזרי הקש שבמקורי הבונים, הנה עוד מעט וגם הזמיר יתן קולו.

.III

בכל מהלך־ספרותי הפוסק להיות כת דוחק ומגיה ליצירה, עברו גם מיות מגדלי ובית־מדרשו אל קניני הלשון, אל אמצעי־שמוש יום־יומיים, אל הנוסח. לא מקרה הוא, שרוב סופרי ימינו הקרובים ברוחם אל בית־מדרש זה הם גם מחברים ספרי־קריאה ולמוד. ולא מקרה הוא, שהלשון הרגילה, אשר בה משתמשים כיום כמעט כל כותבי עברית, היא לשונה של ספרות־מנהגים. הסגנון חדל, איפוא, להיות יסוד ומשען לספרות. על הסופר לנצח את השפה, להטותה לרצונו, לצרכי־נפשו, לשאיפותיו ולרעד

אפיו. הסגנון הוא השליט היום על היצירה והוא מחניקה ומעיק עליה בעצם שלטונו. הסגנון הזה היה לסגנון בית־הספר. ואין לנו, לנו הסופרים הצעירים, שונא רב מזה. מלחמת־עולם שומה בין המורה ובין הסופר. הראשון מקנה שפת־אחרים אל הכלל והשני צריך להקנות לעצמו שפתו הוא, לברוא את אשר עתיד להברא ולהֵעשות ליוצא מן הכלל.

סבל־ירושה זה היה משום זה לצור־מכשול ליצירה העברית החדשה. אין מעצור גדול לסופר מאשר החומר המוכן, המְקֻבל שהשוק אִשרו וקִימו. סגנון אשר שטר־האִשור עמו נהפך לאד־רעל הממית כל אות חיים. ובהכרח אנו טובעים בימי השכיחויות ונחנקים באבק הַיִתַמר ועולה מתחת עקבות דורנו העבר. על פני שבילי זכרוננו צבורים רמרים־המרים של קטעי לשון והם חוסמים את הדרך להלך־נפשנו. ועוד דבר. סגנון זה גוזל מלפני עיני הסופר את תמונותיו, את סמליו, את כל רכושו. סגנון זה מראה יותר מדי, הוא מפורש יותר מדי, עד שהסופר אינו רואה מאומה ואינו מבין מאומה. בו בא ה„מה״ מחובר אל פרח־העודף של ה„איך״ ושל ה„זה״. הסופר צריך להיות ה ר ו א ה ובכח ראיתו להראות לאחרים. אולם סגנון מנדלי ובית מדרשו מקפץ לפני הסופר כצל־בלהות. אם יראה את החמה, והנה הנרתיק אתה וגם הקב״ה, המוציא את החמה מן הנרתיק. ובאמת אין פה מאומה: לא שמש ולא אלהים, רק מלים, מלים, מלים.

בימי התעוררות הרומאנטיזם בצרפת שאלו את אחד הסופרים, עמוד־התוך של התנועה הזאת:

– היתכן, כי לא תכבדו את דור ראסין ומולייר?

– איך זה? – ענה – נרבה לכבדם.

– ולמה לא תכתבו כמותם?

– אולם אנו מכבדים גם את בני דורנו, והכבוד הזה מחייב אותנו לכתוב אחרת – היתה התשובה.

הגיעה השעה, שגם הספרות העברית הצעירה תכבד את דורה ובהתאם אל התכיסה הרוחנית ואל שנוי הערכים המתהווים בקרבנו תמצא את נטיותיה ותכתוב א ח ר ת.

ד.

עבותות־ההוי, אשר הֵצרו את צעדיה של ספרותנו עשרים וחמש שנה, כבר נתקו. הספרות, מתוך עצם מהותה, היא הופעה חפשית. ואם היא שומה בכבלים, מן ההכרח שתתאמץ בשארית כחותיה להחלץ מן המצר ולהיות מה שמוטל עליה להיות. העבותות נתקו – ורגלינו עומדות בתחתיתו של הר־העברים. כי החליצה מן המצר הנה דרך, אמצעי, ולא החופש עצמו. החופש היצירתי הנהו מרחב, אין־סוף ואין כח בעילם אשר ישעבדהו, וביחד עם זה ומפני זה הוא השליט על עצמו. דומה הוא לבחירה החפשית: יש בכחה וברשותה לעשות את הכל, ודוקא משום זה יש בה גם הכח לעשות רק מה שהיא רוצה ומחויבת לעשות. ספרותנו הצעירה בשעת הניסה מפני הריאליות הקיצונית אבדה דרכה: מן ההתאבנות עברה אל הצעקנות, מן הקפאון–אל התנועה המלולית, מן הקבוע והמגושם–אל העמדת־הפנים והג'יכמיקולציה הספרותית.

אנו עומדים ומבקשים דרך. גם בסגנון וגם בשאיפות הרוחניות שורדים נמגורים יופלגים. מעולם לא היתה ספרותנו כה עניה בעיקָרים, בדעות־יסוד כמו בימינו אלה. אנו עומדים על עברי־פי־פחת. בימי מעבר ושנוי צורות רבה הסכנה לספרות ליהפך לעזובה ולפרועה או להִנצח ולהתמוטט על ידי השאיפה ובקשת־הדרכים. ההשפעה החיצונית של הספריות הלועזיות עומדת בזוית ואורבת לנו. הנה כבר באים ואומרים לנו: רֵימבו, וירלין... ובשירה העברית נשמעים כבר הדי אמרים אלה. ואין איש שואל את נפשו: מה לנו לַקָתוליציזמוס הַקַנאי שבשירת צרפת המודרנית, החוטאת והחוזרת בתשובה? אם קדושה אשר אותה נאהב ובחיקה נשפוך שיחנו ונעלה את עצמנו על מוקד אהבתה אין לנו ולא ידענוה מעולם; לפני כהניה מגולחי זקן לא התוודינו ומשיחנו לא בא עוד ולא כפר עוד על עוונותינו. יתר על כן, אם נצא להגרר אחרי התנועות הספרותיות הקיימות מתוך חיקוי פתמי או מתוך סינון זהיר, הלוא תמיד נאחר לבוא. ובשעה שיֵשם, מן החוץ, כבר גמרו את תפלותיהם ועזבו את בית־מקדשם לצאת ולבקש מקלט אחר להלך־רוחם, נבוא

אנחנו ונתעה בודדים ועזובים בין הכתלים השוממים ונתחמם לאורות של נרות נוועים ודועכים. הגרירה הסתמית אחרי מהלכי אירופה תהיה, איפוא, סם־מות לנו. אנו צריכים ללמוד את המערב התרבותי לדעתו, אולם לא למען חקותו, רק למען הסר מעלינו את עולו, את פחדו ואת מרותו. עלינו לדעת את אירופה במדה כזאת, עד שנוכל גם להלחם בה ולבטלה בלבנו.

להלחם באירופה — דעה זאת היא עתה דעה מתהלכת, וכבר יושבים אנשים על האבנים ללדת בהנף־יד אחד כולטום מזרחי. ובכן לא, לא זאת היתה כונתי, כי מי שיתוָה דרך לספרות־עם וליצירתו — אל בית־הקברות הוא מוליכה. בריאת קולטום בדעת ומראש היא אותה ההתחכמות הידועה, הבאה לרמות את עצמה. להפך, עלינו להיות נאמנים לעצמנו, להיות מה שהננו. וכשם שאין ביכלתנו לוותר על עברנו המזרחי, כן לא נשתיק בקרבנו את עברנו המערבי. נהיה מה שהננו: קונפליקט רוחני נצחי. אלהים ברא אותנו על גדות ים־התיכון ועשה אותנו לעם בין עמי הקדם, וזה אלפים שנה היינו לעם־עולם והיינו כחידה בעיני עצמנו. היינו כחידה, אבל הרגשנו, כי במעמקי החידה צפון הפתרון, יד גדולה וחזקה מוליכה אותנו שלא מרעתנו אל האמת. לא ההוכחה ההגיונית, ואפילו לא ההכרה הפנימית, רק כח העומד ממעל לנו מראה לנו את דרך־האמת, כשנרצה או כשלא נרצה. החילונו לכפור בפרוגרם המיכָני עוד מתחלת הופעתו, ולא חכינו עד שיראה את כל אפסותו בשטף דם ואכזריות, כי הפרוגרם ההוא היה בעיקרו שונאנו־בנפש. לא האמנו בתרבות הממשית, עוד טרם מוטטה הפילוסופיה המודרנית, כי תרבות זאה עצמה היתה נגדנו; לא יכולנו לשום משגבנו בחוקי התפתחות־החומר מאליו, כי ההתפתחות הזאת לא נתנה לנו מאומה הכל התפתח ואנו ירדנו פלאים. והרגשה זאת אינה תעודה. תעודה היא קבלת שליחות מדעת והשליחות קודמת לקבלה. אנו רק מרגישים את הקבלה, מבלי לדעת אל נכון את נושא השליחות ומהותה. מרגישים אנו, שכח עליון מחיש צעדנו לקראת אמת־חיים, אך אין לפנינו פרצוף האמת וחותמה. היינו לעם, אשר האותות והמופתים שולטים בו ומלווים אותו בעקלקלות־חייו. והמופת הוא המצע המוכשר לקונפליקט הרוחני הנצחי אשר בין הבינה, הרוצה להבין, ובין המופת הקיים, שמטבעו להיות מעֵבר לנבולי ההבנה. קונפליקט זה הוא תוך־תוכנו. יצאנו עם עשרים וארבעה ספר פרי שבטי אפרים ויהודה, עמי צור ומואב, אחרי

בן ספננו אל קרבנו על לשונות הדלתה המצרית את הסטל ואת ההסתכלות על חֻפי הגיבראלטר את קנאת הספרדים, על גדות הפו את סער החיים האיטלקי, את חריפותם של הצרפתים, את הערפל ההגיוני והחודר של שבטי גרמניה, את קלות־דעתם של הפולנים, את ההזיות והבלי־השוא של המולדבים ואת המרחב וגעגועי אלהים אשר בערבות רוסיה הגדולה. ועתה רגלינו עומדות שנית על מפתן הארץ הקטנה אשר על גדות ים התיכון ועינינו תועות והלב רועד וחרד: אנה מוליכה אותנו שנית יד הגורל הממונה עלינו? אולי אל האמת? מי יודע? היינו, איפוא, כחידה נעלמת בעיני עצמנו.

שני הרגעים האלה: תערובת ההשפעות של התרבויות השונות אשר ספגנו אל תוכנו באופן ישר מתוך פרוצָם של טמיעה זה אלפי שנים וחידת חיינו כאחד העמים היותר עתיקים, הצועד בלי כל ספק או המובָל אל איזו אמת־הלב, אל חוף־פלאים שלא יהיה רק קנינו הוא, אלא יֵעשה בזמן מן הזמנים לאחוזת עולם של כל הדורות – שני רגעים אלה מחויבים למצוא את בטוים בשירתנו ובספרותנו החדשה. לא בסלסולים האמנותיים הקלים, אשר בהם מטפל פרישמן והנוהים אחריו, אותו הקצף הלבן, המבריק, המבעבע והמשתעשע לעין ואשר בכל זאת אילת־היופי לא זכתה לעולם לצוף על פניו, ולא בממשיות והכבדות, שיצר מנדלי ובית־מדרשו, אותם אלילי עין ואבן המגושמים, אשר כנפים לא יצמחו להם לעולם – גם באלה וגם באלה לא תמצא נפשנו את ספוקה. הספרות העברית אינה צריכה ל ה ת פ ת ח. היא מחויבת לדלג שור, ו ב ק פ י צ ה אחת להיות מה שהיא מחויבת להיות. עליה לעזוב את תחומי ה„נחותי־דרגא", להפטר מתעודת עניותה ולהטיל מעליה את בלויי הסחבות. הכל תלוי ב ש א י פ ה ולא ביכולת. ספרותנו העברית הצעירה צריכה להתאזר רגש־אחריות רב ולדעת כי הגיעה שעתה.

תערובת התרבויות בתור יסוד, יאמרו, יכולה להיות לאבן־נגף לספרותנו. כי כוף־סוף מה הנהו הכשרון העברי בעזבו סביבתו וביצאו אל בין אומות־העולם, אם לא הרכבה משונה זאת של אקליקטיקה יצירתית, שיש בה הרבה מינים משל אחרים ואין לה מאומה משלה? והלוא מבהרי חלומותינו הם להפטר מן ההופעה המעווה הזאת. אמנם, צריך להודות, שיש לחשוש למהלך־דברים כזה. אולם הסכנה אינה כה רבה, כפי שהיא נראית לנו בבקירה ראשונה. לספרות ה ע ב ר י ת היא אינה נשקפת, כי ספינת ההשפעות החיצוניות, אשר עליה אני מדבר

באה לא מתוך ה ס ת ג ל ו ת רק מתוך ט מ י ע ה. ההסתגלות היא סבום ותורים של הפרוציסים החיוניים והטיתם מדרכם הטבעית והישרה מפני יד החומר התקיפה על העצם החי. הטמיעה היא ההפך מזה, התגברות הכח הויטלי על מעצורי החומר, בשעה שהחומר נבלע בתוך העצם החי ונכנע להנאים החיוניים של העצם. תערובת התרבויות, אשר בה אנו דנים, תבוא מן הטמיעה ולא מן ההסתגלות. לאמור, בספרותנו הצעירה ימצאו את במוין אותן ההשפעות שכבר נמזגו בתוך דמנו ושכבר התגברנו על זרותן. כי מה הם, למשל, שירי־חול של יהודה הלוי או שירי־קודש של גבירול, אם לא פרי התגברותנו על ההשפעות החיצוניות של העמים אשר בתוכם ישבנו?

המצע והסביבה אשר בהם יבלעו ההשפעות יהיה, כמו שהיה תמיד, ה י ס ו ד ה מ ז ר ח י ש ב נ ו. המזרח יהיה ליסוד גם מבפנים וגם מבחוץ. מן החוץ, מצד הצורה ואפני ההבעה, ישמש התנ"ך*) לסביבת ההבלעה של ההשפעות השונות, ומבפנים תהיה רוחנו המיוחדת לנו, אותה ההתרשמות הפזיזה, המקוטעת וחסרת המרגוע ואותו הדמיון הנלהב של עמי קדם, היודע לברוא מן הלב ספורי־פלא וחלומות פז. אמת, בעשרים וחמש שנים האחרונות שכחנו ל ב ר ו א מ ן ה ל ב. אולם מי שירצה לראות בזה מגרעת אורגאנית בכחות היצירה שבנו ירבה לטעות. לא אדבר על התנ"ך ועל האגדה, אלא גם בתקופות המודרניות היה לנו „מגדל־עוז", „אהבת־ציון" ו„הדת והחיים". אין, איפוא, ללמוד מן הפרט על הכלל. הספרות העברית סרה מדרכה ורצתה להיות הגיונית ביותר, ועליה להיות כחידה סתומה, כמו חידת קיומנו. ואם אמרתי חידה מן ההכרח שתהיה גם השלימות הפנימית או, על־כל־פנים, השאיפה אליה, כי רק השכל וההבנה הם המפרידים והמנתחים והמשיגים את ההופעות מתוך פזור־החלקים ואובדים בהשגה הזאת. השלימות היא גם חידה ושני שמות אלה נרדפים הם איש לרעהו, סוד־יה וחידת־עולמים.

---

*) אגב, מכיון שנגעתי בדבר זה, אעיר: בימים האחרונים נולדה חדשה בספרותנו לכתוב, כמו שהם קוראים לזה, ב ס ג נ ו ן ת נ "כ י. חושבני, כי האנשים חוטאים לשפתני, בהעמיקם את התהומות המבדילות בין הסגנונים של התקופות השונות בתולדות־ימינו. ר ו ח־ה ש פ ה צריך להיות תנ"כי, אולם הסגנון יהיה חי, מודרני, פרי כל הדורות, בהתאם אל מצב נפשנו. שנית, כבר התחילו להתפשט בינינו מ ר א י־נ פ ל א ו ת, הכותבים עברית פסוק כצורתו ועיד מעט יפרו וירבו אברכי־המשי רבי־הסגולות ויחברו לנו או יתרגמו פרקי תנ"ך מודרניים עשויים בידים, כמו שהיו בימים ההם הרבה אברכי־משי מחברים מסכתות קטנות של „פושטי־רגל" ו„משחקים בקלפים" בסגנון השקלא־וטריא התלמודית; ועלובה ספרות המבלה ימיה בשעשועי הבל כאלה! . . .

איני יודע ואיני רוצה לדעת מה ואיך תהיה צורתה של ספרותנו הצעירה. אבל באחת אני בטוח: ספרותנו הצעירה לא תְוַתֵּר אף על שעה אחת מאלפי שנות קיומנו. וכשם שלא נוַתֵּר על שופטים ואיוב, על הקבלה והחסידות, כן לא נגרע מאומה מן המדות הטובות והנעלות, אשר לקחנו מן האַריים והטמענון בקרבנו. ברכוש כביר זה, שעלה לנו בהרבה יסורים ופגעים, נדע להשתמש ולמלא סנימות ידועות ברוחנו אנו. הרכבה זאת לא תהא איקליקטית. זאת תהא המזינה, המזיגה העליונה, שיש בה אולי מן האנרחיה היצונית, אולם ביחד עם זה שוררים בה סדרים פנימיים, דומים לקו תכלת של עקלקלות שיאי הרים, ואשר להם אנו מתפללים.

החסידות השאירה לנו את המושג הכנה. ההכנה, אומרים, היא העיקר, והמעשה, ההוצאה לפועל אם גם הם העיקר, אולם הם באים כבר בתוקף ההכנה. ההכנה היא ההתקדשות, ההכשרה העצמית להיות ראוי וכדאי לקבל את עולה של עבודת הקודש. בגבולות מושג זה, חושב אני, תפתור ספרותנו את חידת חייה ותשכך את זעפו של הקונפליקט הנצחי אשר בנו. ספרותנו הצעירה צריכה לחכות בכל יום, לצפות ולהתלבש חרדת הצפיה. היא צריכה להתכונן, להשמיע את זרמתו של דם קדומים, שנשאר חי ושותת ושהטמיע בתוכו דמי כל הדורות. ובעזוב ספרותנו הצעירה את התחומים הצרים של הֲוָי מקרי, זמני ובן־חלוף, עליה לכונן צעדיה מול ההְוָיָה העברית הנצחית הגדולה והרחבה כמרחבי שמים וארץ.

אודיסה, תרע"ט.

אַדִי אֶנְדְרֶת,

עִבְרִית מֵאֵת

אֲבִיגְדוֹר פ׳אָרְשְׁטֵין.

יוצר האסכולה הדיקדנטית-לאומית, שהכניסה תוכן חדש בהדיקדינץ: תוכן לאומי והוציאה מכח אל היצירה את הלאומיות שביחיד, שהדיקדנטים הטילו אותה בקרן-זוית מחמת מאוסה הפוליטי; ומובן חדש להמושג הלאומי: מובן אינדיבידיוני, המתיר את היוצר הלאומי מכבלי הפוליטיקה הגסים ומעמיד אותו על תכונותיו הגזעיות האינסטינקטיביות.

אסכולה זו כבר עשתה מהפכה-לטובה בארץ מולדתו, בהונגריה, ורושמה ניכר גם מחוצה לה.

הוא חי בבודפשט.

שִׁירִים.

שְׁאֵרוֹ שֶׁל הַמָּוֶת.

אֲנִי שְׁאֵרוֹ שֶׁל הַמָּוֶת, אָנִי,
אָהַבְתִּי [illegible] הַנּוֹבֶלֶת בְּשַׁלֶּכֶת,
אָהַבְתִּי [illegible] [illegible] הַנָּכוֹן
כְּבָר לָלֶכֶת.

אָהַבְתִּי הַשּׁוֹשַׁנִּים וְשׁוֹכְבֵי־הַמַּרְפֵּא,
אֶת הַנָּשִׁים הַמְּמַשְּׁשׁוֹת בָּאֳהָבִים,
וּבְקַרְנֵי [illegible] [illegible]גוֹתֵיהֶם
אֶת הַסְּתָוִים.

אָהַבְתִּי [illegible] [illegible]ית הָאַחֲרוֹנָה
שֶׁל רִגְעֵי־הַקֵּץ [illegible] סוֹד־מוֹרָא;
דְּמוּת הַמָּוֶת הַמִּתְקָרֵב
וְהַנּוֹרָא.

אָהַבְתִּי הַנּוֹסְעִים עֲדֵי עוֹלָם,
אָהַבְתִּי הַתּוֹעִים וְשָׁבִים לַבְּקָרִים,
גְּרוּיֵי טְלָלִים וְקוֹר הַשַּׁחַר
אֶת הֶהָרִים.

אָהַבְתִּי יֵאוּשָׁם שֶׁל הָעֲיֵפִים,
אָהַבְתִּי הַשָּׁלוֹם, הָעֲנָנִים:
מִקְלַט חֲכָמִים חוֹלֵי־הַנֶּפֶשׁ
וּפַיְטָנִים.

אָהַבְתִּי אֵלֶּה, שֶׁכְּבָר בָּטְלוּ
אֶת הַבּוֹכִים בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלָם,
אוֹבְדֵי אֱמוּנָה וְנִבְשָׁלִים: —
אֶת הָעוֹלָם.

אֲנִי שְׁאֵרוֹ שֶׁל הַמָּוֶת אָנִי,
אָהַבְתִּי הָאַהֲבָה, הַנּוֹבֶלֶת בְּשַׁלֶּכֶת,
אָהַבְתִּי לְנַשֵּׁק אֶת הַנָּכוֹן
כְּבָר לָלֶכֶת.

הַמְאַחֲרִים.

אֲנַחְנוּ הַמְאַחֲרִים בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה,
אֲנַחְנוּ בְּוַדַּאי מִמֶּרְחָק בָּאנוּ הֵנָּה,
וּפְסִיעַת רַגְלֵנוּ כֹּה נוּגָה, נַהֲלָאָה,
אֲנַחְנוּ הַמְאַחֲרִים בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה.

אֲנַחְנוּ בִּמְנוּחָה לֹא נֵרֵד גַּם דוּמָה,
וּבְקָרוֹב צֵל־הַמָּוֶת לְנֶגֶד עֵינֵינוּ,
נַפְשֵׁנוּ תִּתְלַהֵט בְּלַבָּה אֲדוּמָה,
אֲנַחְנוּ בִּמְנוּחָה לֹא נֵרֵד גַּם דוּמָה.

אֲנַחְנוּ הַמְאַחֲרִים בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה,
הַמְאַחֲרִים הַחֲלוֹמוֹת וְכָל מִין־מַטָּרָה,
כָּל מְנוּחָה, כָּל אֲשֶׁר כָּל מְחוֹז וַהֲנָאָה —
אֲנַחְנוּ הַמְאַחֲרִים בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה.

שְׁתֵּי נָשִׁים.

וּמוֹת אֲנִי אָמוּתָה. וְאֵין־דָּבָר וּמְאוּמָה,
כִּשְׁתֵּי נָשִׁים תֵּדַעְנָה,
כִּי יָרֹד יָרַדְתִּי דוּמָה.

הָאַחַת הִיא אִמִּי־מוֹרָתִי,
וְהַשֵּׁנִית, הִיא אִשָּׁה אַחֶרֶת,
שֶׁלֹּא נוֹצְרָה רַק לְבַכּוֹת מִיתָתִי.

מַה יָּפֶה הַדָּבָר: שְׁתֵּי נָשִׁים אֻמְלָלוֹת
תִּזְרַעְנָה עַל קֶבֶר אִישׁ נָכְרִי
הַפְּרָחִים וְהַקְּלָלוֹת.

אַרְמוֹן־הַנְּשִׁיקָה הַנִּרְדָּם.

מֵעֵבֶר לַחַיִּים וְלַמָּוֶת מִזֶּה
רַק גֶּבֶר־אָדָם יָבֹא שָׁמָּה,
רַק זָכָר נוּגֶה יָבֹא שָׁמָּה,
אַרְמוֹן־הַנְּשִׁיקָה אַט נִרְדָּם, נִרְדָּם
בַּחֲשֵׁכָה, בִּדְמָמָה.

אַלְפֵי חֲדָרִים בָּם אַלְפֵי נְקֻבּוֹת
נְקֻבּוֹת לְבָנוֹת מְחַכּוֹת בְּשְׁקִיקָה,
נְקֻבּוֹת לוֹהֲטוֹת מְחַכּוֹת בְּשְׁקִיקָה
וְלִבְּךָ בְךָ הוֹלֵם, הוֹמֶה בְקִרְבְּךָ
כְּפַעֲמוֹן־הַדְּלֵיקָה.

מִדֶּלֶת לְדֶלֶת אַם תָּבֹא כְּגַנָּב,
וּבְכָל מָקוֹם: אִשָּׁה וּמִטָּה מוּצַעַת,
בְּשָׂמִים וְאִשָּׁה וּמִטָּה מוּצַעַת,
מְאוֹרוֹת־נְשִׁיקָה וְאֶלֶף נְקֻבּוֹת,
וְאַל תָּעִיז לָגַעַת.

שָׁם תָּרוּץ, תִּתְלַבֵּט, כִּמְשׁוּגָּע, לְעוֹלָם,
טוֹב־לֵב. מִזֶּה־קוֹר, חֲשׁוּךְ נְשִׁיקָה וּנְקֵבָה,
מְתוֹסָס פֶּרַח־כְּפוֹר, חֲשׁוּךְ נְשִׁיקָה וּנְקֵבָה,
וְעַל רֹאשְׁךָ הַשָּׁחוֹר אַט יוֹרֵד וּמַשְׁלִיג
טַל־חוֹרֶף הַשֵּׂיבָה...

הַתִּינוֹק.

אוֹתוֹ הַתִּינוֹק מְבַקֵּר אוֹתִי עַתָּה
וּבִצְחוֹקוֹ לִי יַגִּיהַּ אֶת קַדְרוּתִי,
מִי שֶׁהָיִיתִי.

טַלְיָא נֶחְמָד; חוֹלֶה וּבַעַל [illegible],
חֶרֶשׁ הוּא מִתְהַלֵּךְ כִּכְרוּב בִּסְבִיבָתִי
וּמְלַטֵּף מִטָּתִי.

בִּפְנֵי הַזְּקֵנִים הוּא מֵבִיט בִּתְמִיהָה
וְעֵינָיו הַבְּהִירוֹת זוֹלְגוֹת דִּמְעוֹת
עַל עֵינֵי הַנַּהֲלָאוֹת.

וְאָנֹכִי כְּתִינוֹק אֶתְרוֹנֵן מִתַּרְדֵּמָה
מֵאָה פְּעָמִים בַּלַּיְלָה־בַּלַּיְלָה
וְאָרִיד בִּילָלָה.

וְעַתָּה נֶאֱלַם, סֶלָה.

נַשְּׁקִינִי עַל שְׂפָתִי אֲחוֹתִי: חֶשְׁכַּת־עֶרֶב
אַלְּמִינִי וְהַשְׁמִיעִי בַּשְּׁעָרִים,
כִּי אָחִיךְ, הוּא בַּעַל־הַדְּבָרִים
לָשִׁיר שִׁירָתוֹ בַּל־עוֹד יָרֵב;
וְעַתָּה יִתְוַדֶּה לָאַחֲרוֹנָה בִּדְמָמוֹת
מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בַּשִּׁירָה
וּמָה הֹוֶה לוֹ בָּהּ עֲלֵי הָאֲדָמָה —
נַשְּׁקִינִי עַל שְׂפָתִי אֲחוֹתִי, חֶשְׁכַּת־עֶרֶב.

וְדוּיִם הָעֲלִיזִים וּמַכָּה לֹא־זָרָה,
אֶנְקַת הַשִּׁירָה וְקִנְאוֹת חֲנוּנוֹת!
מֵעַתָּה בְּאֵר־מַיִם בְּנַפְשִׁי
לְמַעְיְנֵכֶם לֹא־עוֹד אֶחְפּוֹרָה,
יִסָּכְרוּ־נָא מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבַּת־הַדְּמָמִים
וְעַל קִבְרִי שָׁם יֵשְׁבוּ חֲפוּיִם, נֶאֱלָמִים
וְדוּיִם הָעֲלִיזִים וּמַכָּה לֹא־זָרָה.

וְהַיָּד מְעֻוָּתָה לְכָל־אִישׁ וּלְכָל־דָּבָר,
וְהַיָּד לְלָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת,

וְאַדִי אֶנְדְּרֶה פִּיו בַּל יִפְצֶה,
וְאַדִי אֶנְדְּרֶה כְּבָר עָבַר, עָבָר;
יְנוֹדֶד־נָא הַרְחֵק, אִם יֵדַע אָנָה
וְיִשְׁכַּח־נָא חֶפְצוֹ וְיִקְבֹּר לְבָבוֹ,
לְבָבוֹ הַגּוֹסֵס, הַנִּפְצָע מְרַנְּנָה —
וְהֵידָד מֵעַתָּה לְכָל־אִישׁ וּלְכָל־דָּבָר.

וְעַתָּה נֵאָלֵם אֲחוֹתִי חֶשְׁכַת־עֶרֶב,
בִּנְשִׁיקָה כַּבִּירָה נֵאָלֵם דּוֹם
וְחֶרֶשׁ נִסְתַּכֵּל בְּנֶפֶשׁ סְתוּמָה
בְּרַעַשׁ מִלְחָמוֹת וּבְלַהַט הַחֶרֶב;
אוּלַי עוֹד נְחַלֵּל אֶת קָדְשֵׁי הַדְּמָמָה,
אַךְ לֹא בְּסוֹד־קֹדֶשׁ נָבֹא אֵלַי,
לְצָעֵר וּלְהִצְטַעֵר עֲלֵי הָאֲדָמָה —
וְעַתָּה נֵאָלֵם אֲחוֹתִי חֶשְׁכַת־עֶרֶב.

הַמְּשִׁיחִים הַמְּדְיָארִים.

דִּמְעָתֵנוּ מִדְּמָעוֹת מְלוּחָה
וַאֲחֵרִים גַּם הַצְּעָרִים,
שֶׁבִּשְׂפָתַיִם הֵם מְשִׂיחִים
הַמְּשִׂיחִים הַמְּדְיָארִים.

שֶׁבְּעָתַיִם הֵם מֻמָתִים
וּבְלִי מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם,
יַעַן מְאוּם לֹא הִשִּׂיגוּ,
הוֹי, מְאוּמָה פֹּה בַּחַיִּים.

י. ל. טובמן.

נְגִינוֹת.

I.

צלילים לי באוצרי, הם חידת חיי וסוד עלומי.

עטופה בצעיף חורשה ועוטה היעשמת-שדות עומדת לה עיירתי, ובצדה, זר כשן-תותבת, קבוע בית אבא. פעם, בליל חורף ארוך וקר, בו צעיף עיירתי לובן-מלכות היה כולו, האם עור ערנת-ענות-יופי לה, ואנכי הך ותמים,—בליל ההוא ראשונה שמעתים. מלב אבא לפני דפי גמרא פתוחה יצאו.

עוד צעיר היה אז. לבו הער בשר לו שמאחורי הדלת יושבת האם ואליה שלתב. והם הגיעו אלינו בעד הדלת השניה הפונה אל השדה, שדרכה אובדת בחורשה. ובשובם—ורעננות-כפור היה להם.

בחוקה לחצה האם אז את ראשי אל לבה, הסבה אזני ואשמע: נגינות בתרות ספוגת געגועים טהורים, רגשות בלי שם שתססו בלב יוטם, והלמית עומיו בליות ארוכים וטהורים. הם אמרו: אשרי מצא, ודרך-חיים ישרה ובו שה, שפוכה אורות תקוה ואמונה.

ואתם דפיקות לב-אם שמעתי, „אמן" ענו אחריו. ויהי כאשר פסקו הצלילים, הרימה האם ראשי מעל לבה, הציצה ישר בעיני, כמו חפצה לקרוא אותם מתוך בבות עיני הנוצצות ולהוכח, אם נשמתי קלטה אותם כולם, אחד לא נעדר. ובהווכחה, שפתיה כמו נדבקו לשפתי בנשיקה ארוכה, ותהי לי נשיקתה מכות אש, חותם-עד. הרפתה ממני, ומבטה-חן מלל לי: „מחמלי, הצלילים האלו צלילי ירושת דורות הם לאבא. זכרם, נצרם, וישבני בך עד אשר תגדל גם אתה, יבוא יום, וביום שעה ועתך עת דודים, ופגעת לב, לב טהור, לב-אם, וחותמי זה מאליו יפתח ונפשך תרון לה רנת-תום זו, רנת-אבות".

ימים רבים, רבים עברו. גלים נשקו פיות כפי ים, ורוחות מדבר לטפו צמרות אילני יערי-עד. כל היקום שח. ואנכי בלב חתום הלכתי עם ילדותי. נקעה נפשי בחיי תפל אלו ואחל לנוד. יערים חציתי ושבילי שדות דרכתי ובדרכי עלמות פגשתי. התודעות. מבטים. וזעזועי הלב. חשבתי, הנה ימים... נפגשו הלבבות, שגיתי, ועזבתין. ככה שנים נדדתי. שפתי רעים טרה דברו: „זו היא השש-עשחה לו".

אלי! אנכי מה? האם חתמה וסגרה ומתה עלי ומי יפתח?

היתה, פעם ונאולתי הציצה ישר בעיני. בת-עיירתי. פג.יתיה. ו[illegible]ינו עדי-ילדות

וערבי־סידור וזיוני זה לזה. כפה אחת משמי תכלת מתוחה היתה על ראשינו, וחרישה אחת לנו, זו שכתרה טל־ילדותנו והקיאה אותנו אל העולם בבחרותנו. ונמצא זה את זה ונשמח כעל כל הון.

צורים. סלודים. שפעת חלומות־טוהר. והלב פרפח—והוא עוד חתום. הצלילים, שם בחביוניהם לוחשים חרש והנם אסורים בכלא־הלב.

ככה בעינויים, ענויי שחרור, פרפרו נשמותינו שנה. ותתחנן, ותתחנן כי אקרא ללבבי—לבבה דרור, דרור, ויהי מה! ונבצר ממני.

אומללה־תמה! מה לא עשתה בשביל גאולתי, גאולת לבבי, בחיי! נטפי דם רותח נטפה על לבי והוא לא נפתח.

ויהי כאשר אפסה תקוה, חורה, חסרת דם וחלומות אושר, סרה אלי בערב קיץ, והיא בת־האביב. סלדו הנפשות ורתחו הדמעות. פרידה מרחוק, אמרת זרה היא ואסורה לי. מחתה דמעותיה וברחה. פני כבשתי בכר ואבך. וארדם.

בחלומי, יעל ראשי מופפת, כולה עטופה לבנים, האם. הרכינה ראשה ובעינים נוצצות דמעה אמרה: „אומללי, שכחתי אז, לאמר לך, בני, כי בגלל גאולת הלב אסור ואסור לעזוב קן־אבות, את העיירה רהמה".

— „אמי! — צעקתי בקול, — בוקר אעירנה ושנינו נטוש העיירה".

מחלל חדרי לאזני הגיעה תשובתה:

— „שניכם, אומללי, אהרתם, שניכם".

.II

יום יום הלכו הלוך ושלול ממני את עשרי והחרשתי.

פור פורדו נשמתי ואני נשאתי פנים.

הי אני! יצאתי עם נעורי ושני לוחות־לבבי — קלף עור־צבי ישר וחלק. ואחל לכתוב לי אז את תורתי—תורת חיי.

שמשות יוקדים בלהב־ארגמן אותיות לי להטו, וירחים זורעים על כל מים מגד יקרת אור תגין להן כתרו. ככה מיום ליום הלכו האיתיות ורבו בנשמתי. הרעשות כבוקר אחרי מיני שביתין שבי ונתתי משכנן בתוך לוחיתי.

אנכי עם הצקת אש נעורי הלכנו הלוך וגמול, והן טרם התלקטו והיו לאחד. ביום עבדתי עבודתי; פגשתי באנשים ולמדתי קרוא ספרים ודבר צחות, ובאישון ליל, בהתעטף הלב, ארגה לך נשמתי חוטי כתם אופיר לחלום־נוער, חלום־אהבה.

ככה עברו לי ירחים.

ויהי ערב...

בו אשכלות ענבים חכליל עטפו ואהבתי נמלת.

ידעתי: חג-הבכורים לי בא. השם היה שלם... והכסא שלם... ויהי ערב... ידעתי: היא מחכה לי, התעטפתי כולי לבנים והלכתי. כיונים הוגות עם ותרורי חמה הגו בי אותיותי, וביפעת היכל רמזו לי וקראו לי „קחנו! תרוגו תרוזי פנינים וענדם תפארת לראש בחירתך". והלכתי...

ויהי, רגלי דרכה על מפתן ביתה. ראיתיה ותכנתיה, שזורת ימי ורקמת לילותי. ואכרע מלוא קומתי ארצה ונפשי ככנור בי המה. רגע, ואותיותי הפזורות התאחדו והיו לניבים, והניבים—לחרוזים, והחרוזים—לשיר. והשיר?

אך יצא החרוז הראשון מפי ואנכי כהלום רעם: אלי! אלי!

זר היה לי השיר... שיר, שכבר הושר, שיר משורר, ספרו קניתי בשקל. פרחו האותיות, ואותר עלוב ומבוקק, נפסלה תורתי... ואקום מכהוע. ובחרפת כאבי דומם קדשתיה ועגנתיה לי לעולם. ויהי בוקר...

ידעתי נאמנה, כי מענה לשון אדם תפתה ערוך מאתמול.

ידעתי כי הכל, הכל כבר כתוב, שנוי ומשולש. ונהיה להם לעבדים. ויהי בוקר...

אמרתי: אעזבם, אנוד מרחקים אלמד האנקדים. נשמתי ישא מדבר ולבבי— הררים. ככה נדדתי ימים ולילות. לילות מדברי-עד אצלו עלי טהור דומית קדשם וימי אגמי-מים שפכו עלי חן ממשלתם האלמת. עברו שנים. הייתי כערער, שכנתי הררים. אש נעורי כי קרחה בי יומם ואשק צורי הרים ואחבק תוך שפיים. ולילה שמעתי קולת, קול אהבה-עגונה קורא אלי, עד מתי?

ככה לילות למאות, עד אשר היתה פעם והד לבבי ענה לעומתו: עד מתי? ואקום ואלך...

אמרתי, אבוא אל משכנה ואלם אשיר לה שיר יערות-מדבר. ואבוא העירה לפנות בוקר. נסוכת שנה היתה כולה ואנכי עם צלי, צל כלע בארץ עיפה יתר הלכנו. פתאום וארא: על-יד קיר אחד הבתים צלם איש עומד בלי נוע והוא כאלם לא יפתח פה. ואט ואראה, הכרתיו, ואלפת! ידעתיו בילדותי, והיא עם חצוצרה ושותפו עם מצלתים פושטים יד ומבקשים עזרה וקולו קול דממה דקה, מעורר חמלה. הכל נזכרתי ואבין: נוכל כזה! הוא מדד ארץ, ראה והנה רבו הצועקים והמתריעים ואין איש שם על לב. והוא שניו נפלו לו, קולו חלש והיוקר מאמיה. נוכל! עמור והתאלם!

ואנשים, נר להם הקול ומעניקים לו אגורות. אלי! אלי! הכל, הכל שללו ממני! ולאהובתי העגונה מה אעשה היום?

אנדרי שניה

עברית מאת י. קרא

אנדרי שניה (1762—1794), המיופן הצרפתי המפורסם, „שהעמיד נבל חדש בהיכל השירה הצרפתית", פתח ברומנטיקה וסיים — בגרדום. בינתים היה לוחם ונואם ופולימיקן וז'ורנאליסט, ויגזור על ימין ועל שמאל. כן, גם על שמאל כי השעה הכריחתהו לכך.

וירדפו היעקבינים את שניה בכל חמתם, כי הוא הניף עליהם את „שוטו", הם היעקבינים, „שהכניעו את החופש לשם החופש".

אין איש יודע למה שב שניה לפריז דוקא בשנת 1793, בעצם ימי השירור הגדול. שניה נתפס, כי נחשד שנתן יד אל הרויאליסטים, וביום 26 ביולי הועל לגרדום.

שלשת השירים המובאים בכאן מתוים את דרכו של המשורר בתקופה השניה של חייו, תקופת בגרותו הפולימית. השיר האחרון נכתב בבית-הכלא ביום 7 ביולי, ימים מועטים לפני עלותו על במת ההרגה.

י. ק

שירים

I.

הוֹי עַם, פַּעֲמַיִם נוֹלַד, עַם שָׁב וּמְלֵא־עֲלוּמִים!
גֶּזַע, אַחֲרֵי זָקְנוֹ חֻדַּשׁ שׁוּב נְעוּרִים!
פְּנֵיכֶם קָם לִתְחִיָּה מֵאֲבַק הַקְּדוּמִים!
וּשְׂאוּ גַם אַתֶּם שָׁלוֹם, מְבַשְּׂרֵי הַדְּמֻדּוּמִים,
מוֹרֵי דֶרֶךְ וְנוֹשְׂאֵי אוּרִים!
לָכֶם פֵּרִים כַּפֶּיהָ שִׂמְחָה, בְּחִירֵי אוּמָה!
אַדְרִיכְלֵי חֹק וּמְשׁוֹרְרֵי הַתְּקוּמָה!
אַתֶּם, אֲשֶׁר זְרוֹעֲכֶם הַנְּטוּיָה וְהָאַדִּירָה
רַבָּה לַחְצֹב לוּחוֹת חֹק וְחֵן לְאָדָם, וּנְתַתֶּם
מְגִלַּת־חֹפֶשׁ לוֹ וּזְכוּת כַּבִּירָה,
וְרֹאשׁ מִשְׁפָּטוֹ, אֲשֶׁר נָחַל עִם הַיְצִירָה.
אַתֶּם, בְּנֵי זְמַנֵּנוּ — בְּנֵי הַנֵּצַח אַתֶּם.
אֶת הַכֹּל נִצַּחְתֶּם וּפְרַקְתֶּם עֻלִּים קָשִׁים,
וְצוּרֵי מִכְשׁוֹל נִפְּצוּ תַּחַת עֹז מַכַּתְכֶם,
אַתֶּם, שֶׁשְּׁאַפְתֶּם לִמְרוֹמֵי־חֹק חֲדָשִׁים, —
מַהֲרוּ הַעְפִּילוּ אֶל רוֹמְמוּת תְּעוּדַתְכֶם,
גּוֹמְלֵי טוֹב וָחֶסֶד, הִגִּיעַ זְמַן תַּשְׁלוּמִים,
הִגִּיעַ זְמָן לְרַסֵּן יֵצֶר אִישׁ וְיֵצֶר לִבְּכֶם אַתֶּם,
וּבָא הַיּוֹם לָרֶדֶת מִישׁוֹר וְלִתְחֹם רְגוּמִים.

.II

לְמַעַן נַחֵם אִמּוֹת אֲבֵלוֹת וְאַלְמָנוֹת וּבָנִים,
וּלְמַעַן שֶׁתֹּאחַז פַּלָּצוּת אֶת כַּת הַתַּלְיָנִים
בְּעָמְדָם מוּל דְּמוּתָם, אֲשַׁוֶּה עַל פְּנֵי הַגִּלָּיוֹן,
לְמַעַן לָרֶדֶת לְעִמְקֵי גֵיהִנּוֹם
וּלְהַעֲלוֹת מִשָּׁם כָּל כְּלֵי נָקָם וְשׁוֹט הַכִּלָּיוֹן,
הַמַּצְלִיף מֵאָז וּמֵעוֹלָם עַל שׁוֹפְכֵי דַם חִנָּם,
לְמַעַן תֵּת אֶת שְׁמָם לְדֵרָאוֹן וְלָשִׁיר אֶת עָנְשָׁם לְאָדָם—
בְּלוֹם פֶּה וּכְבוֹשׁ צַעַר וַאֲנָחָה,
שָׂא רוּמָם נִקְמָתְךָ, לֵב רַגָּשׁ, לֵב יוֹצֵא לַחֲסָדִים
וְאַתְּ—נְדִיבוּת־רוּחַ—שְׂאִי קִינַת אֵם אוֹבֵד לְעֹשֶׁק סְבָבָהּ.

III.

בְּקֶדֶן־יוֹם אַחֲרוֹנָה וּכְאַחֲרוֹן הַזֶּמֶר,
מַחֲרִידִים אַט אֶת אוֹר הַיּוֹם הַגּוֹסֵס —
אֶל מוּל גַּרְדֻּמִּי עַתָּה עוֹד אֲנַסֶּה שִׁיר,
אֶפְשָׁר עוֹד מְעָט — וְדָמִי שׁוֹתֵת.
אֶפְשָׁר, כִּי בְטֶרֶם תִּסֹּב תְּקוּפָה קַלָּה
וּמְתִנֵּי הָאוֹרָלוֹנִין, הַזּוֹחֵל בְּלִי הֲפוּגוֹת,
יַעֲשֶׂה מַחֲזוֹר דַּל שֶׁל שִׁשִּׁים מַעֲלָה
עַל פְּנֵי הַלּוּחַ, מְצֻפֶּה זְגוּגִית —
שְׁנַת־עוֹלָמִים תִּסְגֹּר רִיסֵי עֵינַי;
אֶפְשָׁר, כִּי בְטֶרֶם בֵּית הַשִּׁיר אֶגְמֹרָה
וְהָרוּז רִאשׁוֹן טֶרֶם יְדַבֵּק אֶת הַשֵּׁנִי —
בֵּין כָּתְלֵי מִגְדָּל זֶה הַנּוֹרָא,
בִּמְסִבַּת אַנְשֵׁי־צְבָאוֹ הָאַכְזָרִים,
יֵרָאֶה שְׁלִיחַ מָוֶת, מְאַסֵּף מַחֲנוֹת צְלָלִים.
וּצְלָלֵי שְׁמִי יְמַלֵּא חֲלַל מִסְדְּרוֹנִים קָרִים.

. . . .

לי. ח. בְּרֶנֶר.

יָדַעְתָּ לְעוֹרֵר לְבָבוֹת יְשֵׁנִים; יָדַעְתָּ גַּם לֶאֱמֹר קְרָב.
וּמֵרוֹב מִלְחָמָה קָרַעְתָּ אֶת נַפְשְׁךָ לִקְרָעִים וּבֵין בְּתָרֶיהָ
תִּצְעַד עָקֹב־מִדָּם וַאֲכוּל־מַכְאוֹבִים.
וּכְפַרְפַּר שַׁלְהֶבֶת עִם רוּחַ סְעָרָה אֲשֶׁר תָּקוּם לְכַבּוֹתָהּ,
כֵּן יְפַרְפְּרוּ נִתְחֵי נִשְׁמָתְךָ.
וּבִרְמֹס עֲלֵיהֶם רַגְלְךָ הַלֵּאָה הֲלֹא זַעֲקַת חָמָס יִזְעָקוּ.
קוֹלָם שָׁמַעְנוּ מֵרָחוֹק וַנֵּאתֶה אֲלֵיהֶם. וּבַפְּרָצִים אֲשֶׁר
פָּרַצְתָּ בְּסִפְרוּתֵנוּ נַעֲלֶה.
נַעֲלֶה אִתְּךָ יַחַד וְגַם נוּכָל.

שלמה צמח.

ז. רוזענטל.

בכרם.

בַּכְּרָם.

.I

שוקט וינע עומד הכפר בירח אב. האילנות מתנועעים לאטם בהתרשלות. שברי צללים. עלי העצים מלטפים את הקרקע צרוב־השמש. תרנגולות טופפות ומנקרות באשפה. אחת מחטטת בעפר בלי הפסק בשתי רגליה ונלחצת אליו בכרסה. אפרוחים מגודלים זוחלים תחת הגדרות, מדלגים דרך רוְחיהן, פוצים פיותיהם, מצפצפים וצווחים. עגל ענוב רובץ לפני פתח דירו, מנמנם וממצמץ בעיניו התמימות והעצובות. תינוקות קטנות, מלובשות שמלות ארוכות עד הקרקע פוסעות בתוך הכפר. על גג תבן עומדת בקנה חסידה על רגלה הימנית ומקשקשת במקורה בחפזון, דומה, כאלו זורקים ממרום אגוזים קשים. זקן ונער עובדים היום בהר ועוסקים בנִכּוּש התירס. תבואות השדה מרבות למגלן. הגנים והפרדסים עומדים באמצע בכוריהם. שתילי הטבק נטועים בקרפפים. השמשוניות נעשו מבורכמות. התירס הביא את קלחו לידי בישול. כל אכרי הכפר עומדים היום על ההרים ועוסקים בעבודה. כעלות השחר יוצאים כל בני הכפר, מי במגרפה, מי במעדר על שכמו, בכדר או בתרמיל מלא צידה: מַמְלִיגָה, בצל, צנון, קשואים־כבושים, והולכים כל אחד לחלקת שדהו. שם העבודה הולכת ונעשית בשקידה ובזריזות יתרה עד הערב.

.II

הנה שבו האכרים מן השדה וכבר יקדו בכל החצרות מדורות עליזות, הנראות מרחוק כממטוני זהב בין האילנות. על פני האש שפותות קדירות־חרם.

בחצרו של קוֹסְטַטִי שולטין, על הקרקע מזל הכירים ישבה אוּלַנה, עלמה רחבת־כתפים כבת שבע־עשרה שנה, נפצה בארכובותיה נצרים מרים, הגישה אותם אל האש שהעלתה עשן לבן־ירקרק מעובה. היא נשבה כשלהבת שהזהירה את שרטוטי פניה המחודדים. האש התלקחה

והעשן נעלם לגמרי. אולַנה קמה לרגע, פסעה פסיעות אחדות לאחורי הכירים, תלשה פטרוסלינון הצומח פה בחצר. אחר־כך שבה למקומה, ישבה אל הקרקע, קרצפה אותו, שפשפתהו בקערה מלאה מים, זרקה אותו אל הקדירות השפותות על האש אנב חתוך בסכין קהה.

אוֹלנה היא בתו יחידתו של קוֹסטטי. אחת המנכשות והקוֹצרות המצוינות שבכפר. חטובת־קומה עם שתי עינים זכות, מלאות מרץ ונעימות, עם חֹטם ישר ומחודד, עם שתי שפתים עבות שהן מתאימות כל כך לדמות דיוקנה. אזנים זעירות לה, צואר שחום ושזוף משמש, ועליו מחרוזת אלמוגים אדומים וגדולים. בשרירות נופה היא דומה לגבר, אבל בפניה יש מעין נועם ועדינות של בת־כפר.

מאחורי הגדר נשמעה שריקה. אולַנה הסבה את ראשה, אבל בו ברגע חזרה לעבודתה שנפסקה. השריקה נשמעה שנית, שוב הסבה את ראשה, קמה מעל הקרקע והציצה רגע אל הגדר. כהרף עין הוציאה את חצני שמלתה המקופלים והתחובים באבנט שעל מתניה, תקנה את שרווליה המופשלים ופסעה בזריזות אל הגדר דרך האדמה החרושה והמודשאה אשר בחצר.

– אה, מאירקע, אתה פה ?–פנתה אולנה אל בחור יהודי, שעמד בכאן ועיניו המפותחות מזהירות וכואבות מרוב התאמצות.

– הגידי, אוֹלנה, איפה לן אבא שלך הלילה ?

– אבא, הלילה בהר. אמי ישנה על התיתוּרָה לנגדי.

– אולנה, רוצה אני לבוא אליך הלילה.

– בוא.

– ואמך ?

– בוא, אל תירא.

– גשי אלי, יקירה.

אולנה כפפה את נופה למחצה. מאיר שרבב את צוארו ונשק לה. היא לחצה בכח את ידו וחזרה תיכף אל האש הדועכת. מאיר עמד על מקומו ולא זז. שוב היה מצפה לאוֹלַנה...

.III

לילה. נביחת־כלבים בלתי פוסקת. מרחוק מגיע לכאן נגון הַדוּינָה *)

*) נגון המולדבים.

של הרועה הסבא קיריקי בונדוק, המחלל על חלילו בלילות. האופק שם, הרחק מחוץ לכפר, מעבר להר, נראה כגוש שחור ומעובה. מן השובך עולה המית יונים, כמתאבלות על יונה שאבדה. האילנות מתנועעים לאט־לאט. דומה מרחוק שאיש מתהלך ביניהם ומחפש שם את מחבואו. מאיר שוכב על משכבו בהצר תחת השמים גדוד־שנה. עיניו פתוחות. הוא מרים בכל פעם את ראשו ומבחין אם בני ביתו כבר אחוזי שינה... כשבקש ללבוש את בגדיו הגיע לאזניו שאון קל. הוא התכסה בשמיכה ועשה את עצמו כנרדם...

אחרי רגעים מועטים הכיר את שמיכתו. כגנב, דומם ולאט־לאט לבש את בגדיו. דומם ולאט פסע פסיעות אטיות ורחבות. כחתול הסתכל בחשכת הליל והקשיב בסתר לכל תנועה ולרשרוש קל. הוא נגש לחצרו של קוסטטי שולטין, אביה של אולנה. בבת אחת דלג מעל לגדר. כשיצא מבין האילנות הרגיש תיכף בראשה המורם של אולנה. בשרו נעשה חרודים, נשם בקושי והבליג על השעול שהחניקו. היא הצביעה לו על אמה הישנה ואחרי כך לחשה לו על אזנו:

„מאירקע, אל תתירא, שב במנוחה!"

הוא לא ענה כלום. מכיון שזרועותיה החשופות והחמות נגעו ברגע אל שכמו התחיל כולו ליהט, לא שם לבו לאם אולנה הישנה על התיתורה אחז בריבה הרעננה ונפשו כמו יצאה בנשיקה על חזה, זרועותיו כרוכות מסביב לצוארה, הוא מלפף אותה, שניהם מלאים חושק, אהבה ונעגועים. אולנה נזכרה באמה הישנה, לחצה את ידו פעם ושתים, כאילו נתכונה בזה לומר: „הרגע, חביבי, אמי ישנה לעומתי". מאיר לא יכול להשתיק את העונג המפעפע בבשרו, נשק את ידיה נשיקות חרישות ועדינות, תמך את ראשו על ידו המונחת עליה ושתק.

אחרי רגעי־דומיה מועטים הגישה את פיה לאזנו ולחשה לו:

– מאירקע, למה אתה עגום כל כך?

– כך.

– לא, הגידה, מאירקע, מה לך?

– לא כלום.

– אל נא תשקר, הגידה.

הוא הסבה את ראשה אל הקיר. התכווצה כולה, שכבה ושתקה. הרהורי עצב הטרידו את מוחה, אין היא יכולה לעמוד על אפיו מה היה אתו. שתיקתה העיקה עליו. מאיר נתן אליה. אחז בידה והתחיל מספר,

כי אחרי שראו את שניהם יושבים בשדה באותו יום גלו זאת להוריו. הורי בכו, ואבי בכה גם כן"–מסיים מאיר...

אולנה שכבה בעינים פתוחות וארבה לכל מלה שיצאה מפיו. כל גופה פרפר מתוך רטט איברים. ברגע זה התחילה אָז אולנה היש.ה לפלוט דבורים בלתי מובנים מפיה. מאיר קם, קפץ מן התיתורה, הזיש את פסיעותיו ונסתלק תיכף מאחורי הגדר. כשנגש לביתו ראה איש לבוש לבנים עומד על יד משכבו ומעיף עין כביכו. הוא הסתכל והכיר באביו. שמע אותו מרחוק גונח גניחה עמוקה. זה היה כדי להקריש את דמו. עמום ורעוע נשען אל הגדר. כשנסתלק אביו עמד על מקומו רגעי־מספר. אחרי כך נכנס אל החצר ונפל על משכבו כולו רצוץ מתוך מפח־נפש...

.IV

ימי הדיש הגיעו. והשנה היא שנת שובע. בגרנות עובדים מן הבוקר עד הערב. עבודת מכונת־הדיש והמורבלים אינה פוסקת. האכרים כמעט כולם מלאו אסמיהם בר. ערמות של חציר ותבן מתנוססות לאורך במה פרסאות. הבהמות הן בריאות־בשר ושמנות. החנונים בעיר הכניסו סחורות מכל טוב ומרבים לפדיון. בכל יום ראשון לשבוע חלים ירידים גדולים בעיר. כל השווקים מלאים בני־אדם. אין מנוחה גם לנפחים. הרבה סוסים, הרבה קרונות ועגלות ישנות גם חדשות צריכים תִשול.

אל התחנה באו סוחרים יהודים מארבע כנפות הארץ שעוסקים באַסְפָּקוֹרט של תבואה. הולכים וקרבים ימי הסתו, ימי רחיצת האגוזים ימי בציר הכרמים, ימי קציר התירס והשמשוניות בהרים...

ביתו של הירש אָרדיטָאִי, אביו של מאיר, בקלחת רותחת. סוחרים באים ומהרים יוצאים. בכל יום נוסעים העגלה להביא שקים ריקים בשביל התבואות החדשות ומחורות שונות בשביל החנות. מאיר טרוד כל־כך בעסקיו עד שאינו מספיק לסעוד. בעלות השחר הוא יוצא לרגל עבודתו, עם הנץ החמה הוא חובש מגבעתו באַפְּק ושב עם שקיעתה. הוא יוצא אל הגרנות, אל התירס, אל הגנים ואל הפרדסים, עושה כל ההכנות הנחוצות לרחיצת האגוזים...

פעמים הוא עובר לפני ביתו של קָטֶסְטִי ורואה את אִילָנָה. כל־כך רוצה הוא לרדת מסוסתו, לקשרה אל הגדר, לגשת אליה ולשבת אתה על התיתורה תחת האילן כל היום. והיא–פניה מסמיקות, יושבת בפופת־

קומה מבלי הרים עין על סביבה ולבה דופק. ובלכתו מאתה פניה מתקדרים והיא מתאנחת... הסוסה שוטפת במרוצתה. מאיר יושב על האוכף, מתנודד ואינו יודע לאן הוא נוסע...

יומא דפגרא...

שם, בירכתי הכפר, לא רחוק מבית-כנסת הנוצרים, שופעת ועולה גבעה. על גבעה זו ביתו של איוָניקי פַּאפַּא. לפני יומַים הזמין אִיוָנִיקִי את מאיר שיבוא לקנות אצלו כוורות־דבש. היום, בעברו על ביתו, סר אליו.

מסביב לבית זה גנה גדולה ובה נחילי דבורים וכוורות. הגנה מוקפת גדר גבוהה. למעלה, על־פני הגדר, נצרים דוקרים וזרדים כמושים. פה גדלים אילנות גבוהים, עצים כבדי־עפאים, מלאים תפוחים אדומים, אגסים צהובים, שזיפים שחורים, שעורם הדק מכוסה אד אפור. בחצר צמח דשא רענן. פה שתול גם עין־אגוזים. לא רחוק ממנו ערמה של גבבא וסבכי אשות. בקרקע תהובה אלה קצוצה וקצרה, ובראשי היתדות התקועות בה תלויות קדירות וכדי־חרש. בקצה השני של החצר, סמוך לקיר, עומד גג־תבן ע"י ארבעה עמודים. תחתיו עגלה, שמוטותיה נשואות כלפי מעלה. שם גם נינית מחוסרת תחתית. על הגדר חת הגג תלויים: גרזן, חתיכות־טוף, מגֵרה, שברי־קרשים עם מסמרים שהעלו חלודה.

באמצע החצר בגוי בית יפה סכוך קיסמי־עץ. הבית מסויד סיד מהול צבע ירקרק. החלונות משוחים סביב בצבע שחום־תכלת קוים-קוים, בעין מסגרות כביכם. מקצה העליה מציצה נעורת, שעוד לא ווסקה כהלכה. השער עשוי קרשים ירוקים וכולו מוקשה בעגולי טַס הדומים לצורותיהן של צפרים.

איוָניקי ישב בגנה מאחורי ביתו לבוש מכנסי-בד וכתונת לבנה האזורה במתניו ברצועת־עור עבה ומחוברת ומרוכסת על צוארו בכפתורים כדולים בתבנית שתי-וערב. פה בגנה עומדות כשני תריסר כוורות מכוסות בקערות חומר. הוא צַיָּן לדבורים העושות דבש. החליק לאט־לאט עלה יבש מגבעול של תירס, כרסמו משני קצותיו בשיניו והחליקו שוב, הוציא מחיקו שלחופית יבשה מלאה שרשי טבק עב ומדוסק, שם על כף דו דמנושבת מעט טַבַּק ומתוכה הריק לעלה ועָגל סיגרה, הדליקה, עִשֵׁן בעיון רב ורקק בכל פעם לאחוריו.

– שלום, ברי איוָניקי! – פנה אליו מאיר.

– שלום, ג'וזפיני מאיר.

– מה חדשות?

– אֶה, לא כלום, צדיק ד' בכל דרכיו. תודה לאל, תודה לאל. שנת שובע השתא. לחם יש. והכרמים, תודה לאל. גם הגנים, גם הפרדסים... זקן אנכי. הרבה שנים אני זוכר... שנת שובע השתא... כה יתן ד' וכה יוסיף!...

עכשיו, ג'וזפיני מאיר, אם תרצה אמכור לך מעט מפירותי.

איוָניקי קם ממקומו, נכנס לביתו, שהה שם קצת, שב ובידו קערת חומר מלאה נופת דבש רענן. הוא הגישה למאיר אשר ישב על [illegible] קטן תחת עץ-האגוזים ורפרף בנצר ירוק ודק באויר.

– אכול, ג'וזפיני מאיר. דבש מצוין, אכול כאות נפשך.

מאיר הודה לו בגמגום, שם לתוך פיו חתיכת דבש, לעסה [illegible] וסחט בין שיניו את עסיסה לתוך גרונו.

דבורה אחת לא חדלה לזמזם ממעל לראשם. מאיר רפרף בנצרו הדק כדי לגרשה מאתו.

– אם תגרשנה, ג'וזפיני, תעקצך. הלא היא מתאוננת לפניך וקובלת על גורלה. ודאי שהעליבוה בכוֶרת.

– נא ספרי, חביבה, סַפְּרִי–פנה אִיוָניקי וכשכש בידו את שטח האויר שמסביבו עפה ונהמה הדבורה.

– אשתקד, ג'וזפיני מאיר, אַי־אַי־אַי לא יכולתי לראות בצערן. קיץ קר היה... תודה לאל, עכשיו הן יוצאות מן הכוורת לפני הנץ החמה ושבות בפיות צהובות בצאתה... אשתקד... קיץ קר היה... בשעה העשירית בבוקר היו יוצאות מן הכוורות ובצהרים היו שבות ופיותיהן נקיות־נקיות... לא מצאו עסים בשמשוניות... אף טפה אחת לא מצאו... עכשיו, תודה לאל!... נא, ספרי, יקירה, ספרי מי העליבך שם בכוורת? – לחש איוניקי לדבורה.

עודם מדברים והנה נשמעו צעדים קרֵבים. כרגע הופיעה אולַנה.

– מה שלומך, דוד איוָניקי? – פנתה אל האכר הזקן וכולה הסתמקה, ובעיניה ובפניה נצנצה מבוכה קלה.

– שבי, אולנה. מה אצלכם? הדשתם כבר? התירס מה?

– הדיש כבר נמרנו, והתירס (אולנה השפילה קצת את קולה), תודה לאל.

מאיר ישב דומם וקפוא על מקומו ונעץ בה מבטו.

– דוד איוניקי, שמעתי כי מחר אתה נוסע העירה. התקחני אתך? יש לי עסק בעיר.

– בעונג רב, מחר תינוקת. עם צאת החמה תבואי ונסע העירה.

– איוניקי... איוניקי... היכן אתה? – נשמע קול צורח מעבר הבית.

איוניקי יצא מן הגנה.

מאיר ואולנה נשארו לבדם.

– אולנה – לחש מאיר בחשאי – כל־כך השתוקקתי לראות את פניך.

אולנה ישבה לא רחוק ממנו. הביטה ישר לתוך עיניו והחרישה.

– אולנה – חזר מאיר שנית ונשתתק. הוא השפיל ראשו ארצה והתחיל לתלוש פרחי־גן הצצים לפניו.

היא נגשה אליו, חבקה אותו, לחצתהו אל לבה. נשקתהו בשפתיה הדולקות ולחשה לו:

– הדוד הולך. אין לי פנאי לשהות. בעבור שמונה ימים אנכי יוצאת אל הכרם...

מיד התחמקה.

V.

לפנות ערב.

השמש שקעה. השמים כמאת נורי משיחים בצבע ירקרק־כהה. עבים קטנים, זכים ותכלים כשתי ריבבות שרשרות ברקיע. שני כוכבים, העולים בצבא השמים יצאו ברקיע וברקו, כאילו באו לבשר, שכל המחנה שלהם יוצא אחריהם. רוח קרירה, משיבת נפש מנשבת מפאת מערב ומצננת את האויר אחרי חום היום. מאיר הולך מכרם לכרם. בכל אחד מהם הוא הולך עם הכורם מגפן לגפן, מסתכלים בכל זמורה, מרימים עליה, שמים ידיהם תחת האשכולות, מעיינים בקנוקנותיהם, מועכים הענבים ומביעים דעתם כמה לרבות עד זמן בצירתם.

תיכף לכניסתו לפרבדי זקן נתן עינו בכרמו של קוסטטי העומד נוכח כרם זה. איש לא ראה שם. הוא שהה כרבע שעה ויצא.

בצאתו הופיעה לפני עיניו אולנה כשהיא עומדת על־יד סוכתה בכרם. הוא נרתע לרגע לאחוריו ונשאר עומד על מקומו. אחר־כך פסע שלא מדעת שתי פסיעות הלאה; הוא לא יכול להתלק מכאן, כאילו שמוהו בשלשלאות של ברזל. במחו הסתובבו בלי־הרף עשרות־עשרות אופנים קטנים מקשקשים.

– פטרטי! – צרח בקול, וכונתו היתה: אולי תשמע אולנה את קולו ותצא מכרמה – פֶּטְרַטִי, תבוא מחר לטען טוען אל התחנה?

– אֶה – אֶה, אבוא.

מאיר שם את אזנו כאפרכסת לצד פֶּטְרַטִי ונתן עיניו בכרמה של אולנה. דומה היה כאילו הוא מתחנן: „אולנה, שמעי קולי וצאי מכרמך!"

הוא תר בעיניו המזוינות התלויות בצמאון את כל הכרם לארכו ולרחבו, דרש לפגיעותיה. לבו דמם בו מהמית תוחלתו – והיא לא באה.

הוא הזיז את מבטו וצעק שוב: „פטרטי, במטותא ממך שלא תוליכני שולל ותבוא מחר, למען השם, מחר!"

אולנה גם הפעם לא שמעה את קולו. הוא עמד עגום וזעום. רגע רפרף בנצרו אשר בידו באויר, נעץ את עיניו בקרקע ושרק שריקה קלה, אחר־כך ישב על אבן וצלל בתוך הרהוריו, הוא הסתכל לאור המצומצם בפרות־משה־רבנו המנומרות, שזחלו כאן בחגוי הקרקע היבש...

הערפל כסה את הארץ.

פתאם הגיע לאזניו קול קורא בחשאי: „מאיר", „מאיר", „מאיר".

הוא הרים את עיניו. לבו המה. רגש מתוק הדר אותו. לפני עיניו מעבר לתעלה, בכרמה, על גבשושית עמדה אולנה. עיניה לוהטות. פניה קורנות, פיה קצת פעור והיא קוראה לעומתו:

– מאיר, בוא אל סוכתי!

יותר לא הגידה כלום ונעלמה. רגע עמד כמאובן, אחר־כך קפץ דרך התעלה והתחיל דולק אחריה. כשהגיע לסוכתה היה חלש כתינוק מרוב התרגשות; נפל על שק התבן המונח, סמך את ראשו על חיקה ואמר בלחישה:

– פה אשאר הלילה.

אולנה החרישה ולא השמיעה את קולה. הוא שכב והציץ בה. אחר־כך הרים את ראשו, הסתכל בפניה לאור הדועך המסתנן דרך סדקי הסוכה, במתחנן לפניה שתתרצה להניחו פה הלילה.

אולנה הרגישה במבטו, חייכה בשתיקה.

מאיר אחז בידה ולחצה אל לבו.

– אולנה, אהבתיך, פה אשאר לעולמים איני מפחד. מה יעשה לי איש?

מאיר החזיק את ראשה בין זרועותיו. ושפתיו הצורבות מחשק נשקו

את פניה. היא נשכתהו והוא צמא בפרפור גופו אחרי נשיכתה הממושכ[ה]
עד סיומה.

מאיר הסיר מעילו ושמו יחדו עם כובעו בזוית הסוכה. אולנ[ה] ישבה יחפת־רגל, שזורת צמה עבה המתפתלת על קדקדה. היא היתה לבושה כתונת סגורה עם שרוולים, ושמלה כחולה עם אבנט רחב ע[ל] מתניה, שוקטה, רעננה ועדינה...

ליל חושך היה – אחד הלילות של סוף חודש. ברקיע השמים היתה פעמים משתובבת כנופיה של כוכבים. דומה כאילו אחד מהם דוחק את רעהו בחזרה השמימה. מסביב דומיה. מכרם אחד מגיע שיר נוגה של נערה צעירה. ים של כרמים פה על ההרים. מרחוק מתנוצצות מדורות, שהדליקו נערים בני־כפר הרועים שם סוסיהם בלילות.

אולנה יצאה מן הסוכה.

– לאן, אולנה? אל תלכי.

– תיכף אשובה.

– את הולכת אל אביך.

– תיכף אבוא.

היא נעלמה בחושך. מאיר נשאר בסוכה לבדו והשתטח פרקדן על שק התבן. אולנה שבה מיד. היא ישבה לימינו והגישה אל פיו אשכול ענבים שבצרה ברגע זה מן הזמורה.

– כבר נתבשלו ענביכם, אולניקה?

– שם על גבנון הכרם נוכח השמש יש זמורה אחת שענביה נתבשלו.

– ואביך היכן, אולנה?

– אל תירא. אבי יצא אל התחנה עם עגלה טעונה תבואה. מאיר צרח משמחה כשהוא מרקיד עצמו, נשקה פעם ושתים. היא קדמה פניו בשפתיה הצורבות והנושקות, סמכה ראשה על שכמו. מאיר ישב. שערותיו היו פרועות, כותנתו פתוחה על חזהו, רגליו חשופות, כשהוא בולע ענבים קרירות, רעננות...

כשהסירה אולנה את ראשה משכמו התכוץ ונלחץ בפניו אל דדיה, והיא כבשה את ראשו אליהם. הוא עצם את עיניו ושפתיו דובבו:

– אולנה, פה אשאר בסוכתך לעולמים.

– אולנה החרישה.

מאיר נרדם על חזה.

בשעה מאוחרת בלילה התעורר מנשיקתה. בת־צחוק של ילד האירה את פניו, התרפק עליה, שם את פניו בחיקה. עיניה נעצמו מאליהן והיא דרשה לתנועות פניו.

הלילה נז. לאט־לאט נמסה אפלוליתו. העננים התפזרו ויראו נפרמים־נפרמים ברקיע. השמים ספוגים צבע אור תעלומות היום ההולך וקרב. הזמורות בכרמים עומדות כקבוצות צללים נלחצים. רסיסי טל נוצצים מעל הדשא. האופק מפאת מזרח נראה ברור. דומיה מסביב. אין תנועה. אין רשרוש קל.

מאיר ואולנה שכבו שניהם על שק התבן בסוכה. זרמי אויר צח חדרו אל תוך הסוכה, לטפו את פניהם והשיבו נפש. שניהם עולי־ימים איתנים ומלאים אש־תאוה. קצר להם הלילה לשאוב תענוגם–תענוגי בשרים...

לְג. שׁוֹפְמַן.

כְּתִימְרוֹת מִרְקַחַת־אֲשָׁפִּים בְּאִישׁוֹן לַיְלָה יִתְאַבְּכוּ
בְּסֵתֶר זָהֳרֵי יְצִירוֹתֶיךָ.

כְּלוֹטֵשׁ אַבְנֵי־חֵן תוֹצִיא מִגּוּשֵׁי חֹמֶר רִשְׁפֵּי אֵשׁ וּשְׁלַל
צִבְעוֹנִים.

אָמַרְנוּ: שִׁכְבוֹת קֶרַח – וּמִתַּחְתָּן יְפַכּוּ מַיִם חַיִּים.

לְבָדָד תִּשְׁכֹּן כְּנִצַּת חֲבַצֶּלֶת, כַּהֲדַס בַּמִּישׁוֹר.

וּמֵחֶבְיוֹנֶיךָ הַפְּלָאִים תְּשַׁלַּח אִמְרוֹתֶיךָ כִּבְשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת.

נוּגָה וּטְהוֹרָה בַּת־שִׁירָתֶךָ.

מְהוֹרָה וַעֲנוּגָה.

שלמה צמח.

מַאֲמָרִים,

מאת א. שטיינמאן.

לְבוּשִׁים.

.I

הֶחָסִיד וְהַמְשׁוֹרֵר.

החסיד והמשורר, שתי הטבעות האחרונות בשלשלת ההתפתחות וחתימתן של מחזור ידוע בתולדה, שווים בכמה וכמה טמדותיהם לפי ששניהם הם היחידים שבאו להתקומם כנגד הטבע ולמרוד במין.

שניהם מתכוונים לעקור את הכל. החסיד אומר: הכל אסור! כלומר, הטבע אסור בהנאה וכמעט גם במגע. פגול הוא. כנגד זה מכריז המשורר: הכל מותר! הבשר והטבע נפסדים הם. לכן ניתנה הרשות להחריבם. יתר על כן: החורבן וההרס חיבה הם לרוחו של האדם הממריא אל על. „אנחנו רק קרוצי-חימר, רק גופים — החריבנו" — קורא לפורג, בן-גילו של בודלר. אמנם, המשורר אינו מתיר אלא במחשבה ולהלכה, במעשה, הוא על הרוב חסיד גמור ופרוש, לפי שחלק גדול מיצריו מוצא את תקונו בדמיונו הנפרז של המשורר.

החסיד והמשורר שוטמים שניהם את הפריה ורביה וצמאים אל המנוחה בחיק ההסתכלות שהיא על חוף הנירבנה. הם לוחמים עם הטבע. הראשון — בכלי-זינה של הנזירות. והשני — בפריצת גדרים, שעל ידי זה הוא קורע מעל הטבע את לבושי הקדושה, מוצץ מתוכו את כל אונו ומוקיע את קלונו. החסיד פורש מן הבשר והיין והמשורר מפטם את עצמו בבשר ומבסם את עצמו ביין עד כדי בחילה. זה וזה מרדו בשטף ובתנועה תמידית. המנוחה היא משאת נפשם. „שובי נפשי למנוחיכי" — מתחנן החסיד על נפשו; „נר אלהים נשמת אדם — אומר בעל ה„תניא" — כשם שהלבה רועדת ונכספת להפרד מפתילתה ואינה יכולה, כך רועדת הנשמה ונכספת להפרד מן הגוף ואינה יכולה".

החסיד והמשורר עיקר מהותם היא הלירִיקה, כלומר: הפחד. המוסר והיופי מפחדים לחיות בעולם תחתון זה. החסיד עומד תמיד לפני קונו ככלי מלא בושה וכלימה וכל עצמיתיו תרעדנה. היופי מפחד אפילו מפני ביטויו. עצם, כל שחלוש הוא, מפתק, רחוק מן החיים וקרוב אל המות, הריהו מקפיד יותר על עצמו ומרגיש כאב אפילו מנגיעה כל-שהיא. עצם, כל שחולה הוא, יפה, עדין ונוח להכבש על ידי החומר, הריהו מסתתר יותר ואוסר לאחרים אפילו נגיעה בו.

המוסר והיופי צנועים ונכנעים הם מטבעם, עיניהם כבושות תמיד בארץ או תלויות בשמים בבקשת רחמים. הליריקה היא פצע. ספר התהלים מתחילתו ועד סופו הנהו ספוג פחד. „רשת טמנו לרגלי", „הצילה מחרב נפשי", „המה יביטו, יראו בי" „הושיעני מפי אריה", „כל רואי ילעיגו לי". זהו פחד מפני ההויה, מפני כחות הטבע, השוטמים את המוסר והיופי, לפי שהללו כופרים בהם. מפני כך חושדים תמיד החסיד והמשורר ורואים את עצמם מוקפים אויבים, המתנכלים לנפשם ומתכוונים להטיל בהם זוהמה וקרבם אל החמר. סטרינגדברג מפחד תמיד מפני רוצח פלאי. הגריך הינה מוטל כל הימים חולה על ערש דוי, ארץ רבה היא לו ערש דוי, כמשיח הצער הוא מתיר ואוסר את אכפלניותיו ורק לעג ובוז על פצעיו. פעמים הוא גם ממטיר על הפצעים סחי ואשפה, בשביל לכסותם מעין זרה ולעשותם כתמים.

בעלי המוסר והיופי הם מטבעם אינדיבידואליים ומתבודדים, לפי שכבר באו בסוף המחזור. אחרי אשר קצרה ידם של המחוקק, הכהן, הנשיא, השופט והנביא המוכיח להיטיב את מעללי בני האדם ולזכך את מדותיהם, כבר התיאשו גם החסיד והמשורר מלתקן עולם. שניהם רק את נפשם באו להציל. הם חרדים על ניצוצם ושומרים עליו. „אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות, בנועם ה'", לחזות, כלומר: להסתכל. ואילו החיים הם מלחמה. כל איתני הטבע אויבים לאדם. והחסיד מבקש לברוח מן הטבע. הוא בורח אל תוך הבדידות, אל הסיגופים, אל המערה, אל היער. אל בין אריות ודובים, כלומר, שוב הוא חוזר בעל-כרחו אל בין זרועותיו של הטבע. אבל לעולם הוא מבקש לו מקלט בבדידות. „צפור בודד על גג" קראו על עצמם המלך החסיד, נעים זמירות ישראל, יחד עם וורלן משורר צרפת.

אכן, לא לחנם ספוג החסיד תמיד פחד ורואה רשת פרושה לרגליו, לפי שהטבע טמן באמת פח לרגליו ומשתמש בו לתועלת עצמו. הפחד מביא את החסיד לידי הכנעה. קשה לו לשאת את הויתו והריהו כופר בה. „אני תולעת ולא איש", „הנני עפר ואפר", „חוטא ופושע אני"—כך מעיד על עצמו החסיד. עדות זו אמשלה היא לחסיד, תיקון לחטאיו. הוא אומר: אינני אדם, אינני הויה חי. דומם אני, בטל ומבוטל אני, רגב עפר אני. מן הטבע ברח, אליו הוא שב ושם מבקש הוא לנפשו הסות. אולם חוץ מזה דרכו של החסיד לבקש לנפשו חסות ותיקון גם באדם, בצדיק גדול ממנו, בצדיק הדור, שיפיו של זה, רפי השערתו ואמונתו של החסיד, גדול הוא משלו, וודאי יותר וקים. יפיו של צדיק זה, השופך את ממשלתו על חסידים או תלמידים רבים, העושים את רצונו ונכנעים אליו, וודאי הוא באמת משל החסיד, לפי שכבר ספג לתוכו כמה וכמה

ניצוצות של חסידיו ותלמידיו והריהו קרוב יותר אל אחדות השלהבת, אשר אליה תכסוף נפש האדם. החסיד מגיש את ניצוצו אל צדיק זה באמת ובלב תמים ואומר לו: קרבני נא, מאורי, אל שלהבתך ועל ידה אל שאר הניצוצות של אחי, אזכה נא לשרת לפניך, כדי שכולנו יחדיו נכניע את האויב המשותף. את הסמ', את הקליפה, את הסיטרא-אחרא. ואמנם, הצדיק שגיב הוא מן הטבע, הוא משדד את מערכותיה ומגין על נשמתו של החסיד מפני האיתנים. הצדיק גוזר והקב"ה מקיים. הקב"ה גוזר והצדיק מבטל. החסיד מאמין בצדיק. האמונה היא כחם של החסידים במלחמתם עם השטן, היא הדיסציפלינה במערכות המלחמה. צריך להזדיין, לחגור את כל הכחות למלחמה. להכנים אל המערכות המון לוחמים. לרכוש נפשות. אחרי שהחסיד כבר נתדבק בצדיק והתקין על ידי זה את ניצוצו וגם תקן את פגם חייו, הוא בא להכנים גם את נשמותיהם של אחרים תחת כנפי הצדיק ולקרב את ניצוציהם אל שלהבתו. החסיד, התולעת, העפר והאפר, בז גם לאחרים, התולעים. גופם מהו בעיניו?—חרס הנשבר, כלי נפסד. ואת נשמתם של הגופים הוא מתקן ברצון ובאונס. בכל מיני כלי-זין, לשם קידוש השם וקירוש הצדיק מותר לחסיד גם להתאכזר על אחרים, חיבה היא לו. כל המדות הרעות נתקנות בשרשן, כשהן באות לקדש שם שמים. שבירת דבלים לשם תיקון הניצוץ מצוה היא. הרשות נתונה לחסיד לרדוף את הרשע, יבזות את צלמו, להכניעו עד הרמה לשם תיקון נשמתו. החסיד, התולעת, הפצין, הבוכף אל הנירבנה, מתגבר כארי ולוחם לשם שמים ולטובתו של הטבע, השואף רמים, כדי לבוא על יריהם מינים. וכך נעשה החסיד הלוחם עם הטבע כלי שרת בידו של הטבע. יצא למלחמה בשם אחדות הניצוצות וגרם להתגוששות גופים ולאחדותם. בגד בבדידות—ויצא לרשות המין.

החסידות בכל הזמנים היתה מועלת בשליחותה. היא מוסרת לידו של הטבע כלי-זינם של המוסר והיופי. היא מתירה את החרב ושופכת קסמים על החיים. אמנם, האדם שפל ובזוי הוא. חוטא ופושע הוא, אבל תמיד יש לו תקנה: התשובה, הדביקות בצדיק. הצדיק הוא לחסיד תכלית ומשאת-נפש. כל אדם יכול להגיע לידי מדריגתו של הצדיק. ניתנו לחיים מרחקים, המגרים יצר הכיבוש. כיבוש היצר מגביה תאוות החיים. החסידות מגיעה לידי כך, שאוסרת את העצבות ואת היאוש. הספקות ילדי השטן הם, מרה שחורה היא בתה של הסיטרא-אחרא. אסור לכפור ביופי. היופי וודאי הוא, שריר בעולם זה. כהנו הוא הצדיק. הצדיק הוא גם המושל. הטבע עצמו נשמע לו. הטבע הוא הדום רגליו של הצדיק, יכור העולם. גם ההדום קרוש הוא, שזכה להעשות מדרס לרגלי הצדיק. החסיד, שהמשיל את עצמו כאפר ועפר, לא הפסיד מעכשיו כלום, שגם העפר

והאפר קדושים הם. הדומם, הצומח וכל החי קדושים הם, שוכני ויגודלו לשמש את הצדיק. כל עשב, כל עלה וכל אילן מהללים יה, רבון עלמין, ואת בנו יחידו, את הצדיק. אפילו בהמות, חיות ועופות טמאים נשמעים לצדיק. כשהצדיק היה מתפלל היו גם הכבשים כורעים לפניו והקשיבו לדבריו בדממה דקה. מכאן דרגא לעבודת אלילים, להערצת הטבע. סעודה של מצוה, הילולא של צדיקים. הבשר הנאכל הוא בשר גופו של הצדיק, והיין הנשתה דמו הוא. השיירים של המאכלים פירורי מזבח הם. זה השלחן אשר לפני ה׳. גם הבשר, כלומר, הטבע, מקבל תיקון. נפל החסיד שבי בידי הבשר והיין.

פחד ההוויה, אהבת ההתבודדות, מרד בטבע, כוסף הנירבנה ושאיפה להתכלות — הם גם מדותיו של המשורר. בז הוא לנפסד וללקוי ומפחד מפני הבעור, הממלא את חלל ההוויה. על כן הוא בורא לנפשו עולמות יפים. הוא מרקיע עליהם כמושל אוורי ובודד. „אני עבד, נכנע אני, שפל!" — קרא על עצמו החסיד. אולם המשורר מכריז על עצמו בגאות: „בן־מלך אני, גאה, נשגב, רם על רמים". החסיד משפיל את בשרו, והמשורר מרומם את רוחו. אולם גם המשורר לא להתהלל ברא את עולמותיו, לשבת יצרם. הריקניות צער היא לאדם. בעולמותיו־דמיונותיו זורע המשורר בריות לאלפים וממליך את עצמו עליהם, שאם אין עבדים על מי הוא מולך? מרד המשורר במציאות, ברח מתוכה לפי שכלי היופי נפסדים הם. כואב הוא את צער הכמישה של כל יופי ארצי. אולם התושבים של עולמותיו לא גוף להם ולא דמות הגוף. הם טווי אור. המשורר מתרפק עליהם במתיקות שכרון. הוא משוטט ברחובות קריה, בתוך דתשואות, שולח מבטי בוז בפרצופים עוברים ושבים, שורפם ועושם גלי עצמות. הה, בני אדם חלכים, הה, עבדים מתפרצים, עלובים מבלי עולמות הוד! לבו, לבו להם. התמכרו לחיי חול והבל. אמנם, לא תמיד יזכה במבטו. בהול הוא, בהול המשורר. בין הגלים הנועשים נשא הוא ביעף עם מפרשיו. עיניו מתהלכות לפניו קדימה וממיתות גופים. חללים נופלים לרגליו. בנהרי נחלי זיעה ודמעות אדם ירחץ פעמיו. נתרוקנו לעיניו רחובות קריה. הם כל בשר! גוע כל היקום! יחיד בודד פוסע המשורר קוממיות בין משואות עולם חרב. שבר כל הכלים, השמיד בשר.

אולם כל שהמשורר ממריא לגבוהות מן הגוף והלאה, מן הבשר ולמעלה, אל בין ערפלי דמיונות, כן ישפרו בעיניו הגוף והבשר, שכבר קרמו עליהם את הערפלים לתפארת. הולכים עולמות המשורר ויורדים למטה. המרחקים מצהצחים צורות־הבשר של החיים ונוכבים עליהן ארגמן. בין ערפלים מרחף המשורר המנצח, אשר לא אמר די בכיבוש מרחקים ובנצחון קר על בריות אור. צריך לנצח את הקרוב, את הבשר המורד, ויחד עם זה גם מבטיח להכנע. המשורר

משפיל את מבטו. בגניבה, בין חרכי ערפלים הוא מציץ על דרי מטה. רץ, רץ הוא ברחובות קריה עם קרני האור אשר גנב מן האלים ולהוט לזכות בהן את הבריות העלובות. תמה הוא עליהן, שלא נזדרזו הללו ליהנות מאורו הגדול. הן הוא בן-מלך ובידו להנחילם עושר רב. הוא מרמז לבני-האדם, קורא להם בתחנונים, בשירה, בדברי קצף, במחמאות, באכזריות, באמת, בשקר; מפתה אותם ברוח, בבשר, בחזיונות הקרוב והרחוק, בפרחי המציאות ובילדי הדמיון. וכשאין אזנים קשובות למשורר, אם אינו נענה מיד, הריהו בא גם בסערת מלחמה. הוא לוחם בכל מיני כלי-זין. הוא מתהדר בגבורתו או בחולשתו, בכח שריריו או במחלתו, באהבת-חיים ובכוסף-מות, בדברי תחנון כאחד קדוש או בניבול-פה. כל הדרכים כשרים לשירה כלחסידות. כי כבר בחל המשורר ביצורי-דמיון. הוא שואף להעלות ניצוצות מגופי בשר ולהדביקם אל שלהבת היופי, להתנשא עלי במות לקול מחיאות-כפים ותרועות-שמחה, לעטוף את החיים אדרות זיו ולהצית עינים. וכך אנו רגילים לראות את המשורר, השב אל החברה, אחרי שכבר עלה ממנה ובז לה, לפי עדות עצמו, ומחניף בפיו לטבע. אל שלחן המעדנים הוא עומד כעני בפתח ומקלס את הבשר ואת היין הוא מרומם ומשפיל את עצמו בנשימה אחת. משפיל את יצורי דמיונותיו, ילדי המנוחה וההסתכלות, מטיל זוהמה ביופי הנכסף ושופך על נפשו חצי לעגו כהיינה וכוולטר. חוטא המשורר לרוחו וחוזר אליו בתשובה ומתחרט גם על תשובתו. בורח מנפשו ושב, יורד לעולם דתהתון, פורח בחלל עולמות עולה ויורד, נע ונד, מתקצף, מתרגז, בוחל בחיים ומסיע מבחילתו אבנים לשירה. אולם שירה זו עצמה, שיסודה ומהותה הם המית והבחילה, נעשית זמר לחיים. היא נעשית רכוש החברה וסרסור המין. אחרי כך באים יושבי-הראש של החברה, הרצים, התגרנים, הסרסורים, העסקנים, הדברנים, נוטים חסד לשירה, פרח המות, שמים את דפיה המכורכים בארונותיהם, שואלים ממנה פתגמים בשביל נאומי ברכותיהם ליום כלולת-דודים ומשמיעים פסוקיה על כוס יינם. בחור ידקלמה באזני בתולתו, אהובתו, האומה תקשור ממנה לעצמה נזמים וסופר הדורות עושה אותה גלגל בין גלגלי מסיבות ועלילות חיים.

אלו הם פירותיהם של החכיר והמשורר, אשר קראו להלחם עם הטבע והמין. הם זרעו את המות והבאים אחריהם קצרו את החיים. קראו לבחילה, אולם מאחורי כתפיהם עומדים תמיד מזומנים שלוחי טבע, אשר שתו ממעיינות-זו-דמיונותיו של המשורר וגם לגמו מכוס יין כשר של הצדיק. השלוחים קוראים אל החמדה, הבשר והכיבוש. הם קוראים דוקא בשמו של היופי וגם של המוסר, המוסר הבוז, בן הטבע, מוסר הארונים, אדוני הבשר.

.II

לְכַתְּחִלָּה וּבְדִיעֲבַד.

שיר קינה לנשמת האדם. היא כשטנה בין החיים. על כל מדרך רגל היא זבת דם פצעיה. קרוא תקרא: „אי, קללו חיי, בושתי מהוויתי!" „ורמינהו" ארוך מלפף אותנו כל ימינו. הנה באנו לעולם הזה על מנת לדרוש שלום אמת ובקש אהבת חסד, אולם כל ימי חיינו הננו נוחלים רק מכאובי שנאה ורק עלבונות. באלפי אלפים בני אדם הננו פוגשים מן העריסה עד הקבר, אבל רק יחידי סגולה כורתים עמנו ברית אהבה ואחוה — וכל השאר אויבים הם לנו. פעמים האדם נפטר מעולם זה ריק מאהבה, [illegible] לא רע וידיד. אפילו בניו עזבוהו וישנאוהו. אפילו אשת חיקו בגדה בו. [illegible], על שאר הבריות, שנזדמנו לנו בדרכים, בעתים, בכפרים, ביערות, עם רוח הבקר ובמחשבי לילה, בשעת ריקודים ועל צוקי הרים—כל אלו אויבינו הם? אויבים? מה פירושה של מלה זו? הלא אנו — הם! הלא צלם אחד לנו ונשמה אחת באפינו! מה דבר נפל בינינו? מי זה ערבב את הדעות ובלבל את הנשמות? ודאי טעות נשתרבבה פה; או אולי הוצאתי דבה על אחי הנבראים בצלמי? אולי בדיתי מלבי המגזם את האויבים, יצורי דמיוני החולה? אולם הכי את עיני בינתי תנקרו לי? הנה אני מקשיב סביבי כל הימים רק לעג, לעג, לעג. כי תמעד רגלי בשגגה—מיד המון פיפיות מתמלא עלי צחוק. כי יכתחרר עלי ראשי הצורב, כי יציקוני מכאובים, אשר ימליטו מפי קול נהי, כזעקת עבר שיצאה מפי מובל לטבח—מיד יניעו עלי בראשיהם כעל משוגע, גאה, מתקרש וקול הנהי נהפך בפיהם למין זמר. בין רבבות בני-האדם, אשר עברו ועברו עמי בדרך חיי, רק מעטים מהם, רק אחד, אולי, מהם, נתן בי עין טובה זו והציץ בי הצצה זו, אשר לשמן, אולי, באתי לעולם זה, אם לא רמני גם האחד, ואפילו לא אחד מהם לחש לי פסוק זה, רמז זה, אשר כל מהותי תאבה ככה לשמעם.

שמא לחשך אדם: לא האמת היא מגמת אדם עלי אדמות ולא האהבה היא מחוז הפצו, כי אם שלל גונים ומשחק צבעי יופי? אולם הכי אין אנו חוצים בכעור עד צואר? הנה באנו לחזות יופי, להתעלם בפורפירת התפארת, ועל כל מדרך רגל אנו גומעים רק כעור, כעור, כעור. מה טיבם של פרצופים מכוערים אלו הסובבים אותי כל ימי מן העריסה עד הכפר השקר, אשר ישמיע ודאי אתר אחרי מטתי? — מפני מה זרות לי על הרוב, זרות עד לכאב, העינים המנצנצות סביבי, כאילו תוכן חלל ריק? מפני מה תשעים ותשע בנות-צחוק מן המאה יטילו בי צנה כרוח תזוית? ובכלל, מי יסביר לנו את פרושו של כעוה זה, את

מהותו, את שרשו, את יניקתו? למה הוא? ואם יש בעולם מקור של יופי וזיו, איך נברא מתוכו כעור ולשם מה נברא? אם אלה נביא ונכפר במציאותו של מקור יופי וזיו? רגבי עפר אנחנו, כבהמות וכחיות, תאים, תאים, שנתלקטו יחדיו על-פי משחק המקרה. נצר מגזע הקופים. ידענו, ידענו. אולם הן כל מהותנו מתקוממת כנגד השערה זו בלבד. אנו תובעים חמצן לנשמה, ומשיבים לנו: הכנסו לכפירה, כלומר, השמידו את כל החמצן.

פעמים בימן-שאלה זה המובן כלפי אחרים, נעקר פתאום ממקומו ונתקע בצדו של השואל עצמו. זו ומקשה האדם גם לנפשו. הנה נולד הוא בעולם זה, נושם את אוירו שבעים שנה, מכסת אבנים, מבין קירות, מיבש בצות ועל הרוב טובע בתוכן, מתבוה, מקלל ומיפה קללות, לוקח ונלקח, היושר ונחשר, והעיקר, שהוא מבזבז את כל שנותיו, כל מאות חשבונות, אלפי הימים, רבבות הרגעים על ענינים קטני ערך כל כך, על עכל ויער, על יגיעת שוא, על רתיחת כיבים, שפשוף ועל מלחמות פעוטות ועל הבל, הבל, הבל. כהו ומאים מסביב. מכלל, שכהו ומאים גם בפנים. כי מוקף בעור כלום אין הוא הבעור עצמו? — ומכל מקום אין הוא שולח יד בנפשו. כי אם עוד מוריד אחרים בדמותו. כלום אין את שכרו אני מקבל? כלום איני ערב בעד ברא ראשון, ששתה את דמי חברו ההרוג מתוך גולגלתו?-- כלום איני אחראי בעד מעשיהם של ריכרד לב-הארי, אוטילה, נירון, קליגולה ובעד דברי טמרלן, שהבריז: „אין ענג גדול לאדם מלהרוג ולרצוח, לשפוך דמים כמים, להוביל בנים לעבדים ונשים—לשפחות"? כלום אני שותף לכל מעשה נבלה, הנעשה תחת השמש, לכל רוצח, הורג אנשים על אם דרכים, לכל אשה סרה משוטטת ברחובות ומפזרת מבטה לכל עובר-ושב? ואיך אני מעיז להתהלך בעולם זה עם אות קין ועם מאויי הבוררים החרותים על פני? הלא אני כולי כתם, כולי חטא! היותי היא—כתמי וחטאי.

כאלו הן השאלות, פטר השאלות אשר אם נפתח להן נקב כחודה של מחט תשתערנה עלינו כדי כיף כורעונים דרך נקב קטן של שק מלא, כסיעות עורבים, כפלגים זורמים מכל עבר. והתשובה? אח, מעולם עוד לא נמלה שום תשובה אפילו אחד מששים של כאב השאלה, דינו בהערה, ברמז כל שהוא, במשהו, שהוא יותר נחמה מתשובה, ושמו של משהו זה היא צער. הצער, אומרים אנו, ויק בו יש זיק של יופי עליון, ניצוץ של אמת. הצער הוא החנקן שבאויר-נשמתנו, הנקן זה, שנשימתנו זקוקה לכמות גדול ממנו מלשל החמצן. הכעור והשנאה הם החנקן של אויר-נשימתנו. הן האוהבים והן האויבים מהוים ומחיים את האדם. אולם מרובים הנראים לאויבים מן האוהבים, הצער—מן התענוגים, הנראה לכעור—מן היופי, כשם שמרובה החנקן על החמצן. בלי אויבים היה

האדם מותר לרשרף כמו בלי תקון. אמרתי: „האויבים והכעור הנראים", לפי שהאויבים אינם אלא אויבים לכתחילה, אבל אוהבים הם בדיעבד. וגם הכעור יופי הוא בדיעבד. כך יש, שהאוהב וגם היופי הם בדיעבד ההיפך הגמור ממהותם המשוערת. האוהב הוא האידיאה הבהירה, שניתנה לנו בלא יגיעה. תיכף בהתראה ראשונה בפני אדם לוחש לנו פעמים קול: עם אדם זה נתרועע! ונבואתנו מתקיימת. ולמה? לפי שבאחד עם פרצוף אדם זה, הנגלה לעינינו, עורה ריקני גם מה שבנו באידיאה בהירה. פעמים צפה מתוכנו גם בטוחה, שכבר ראינו פנים אל פנים את האיש הזה לפני ימים או שנים רבים. ואולי כבר היינו קרובים אליו ומקושרים בו. האוהב היא לנו מתנת חנם. כנגד זה נגלה לנו האויב באידיאה מטושטשה. אנו מסתכלים בפניו, מעיינים בהם, מורחים עליהם, זר הפרצוף ומסויער מעינינו. ובכל זאת יש שאין אנו יכולים להסיח ממנו את מבטנו דוקא לפי שמסויער הוא. האויב - היא אוהבנו, שהסתתר תחת מסוה השנאה. הוא מרמז לנו ואומר: אדרבא, עמד־נא על מהותי, טרח ותקבל שכר! אמנם, לפי שעה אני מטושטש בעיניך, אורי גנוז מלפניך, אולם מה תגיל אחרי־כן, כאשר תגלה את מצפוני. האויב מעורר בנו כחות, מחשלנו, הוא נותן לנו ענין, מצרף אותנו, והאוהב מטשטש את מהותנו. האוהב מקרבנו אל הבחילה, והאויב שופך קסמים על החיים. האוהב מיישן אותנו בזמירותיו, והאויב הוא לנו פעמון קורא לעבודה. האויב, שנעשה עמנו שלום, חביב עלינו שבעתים מאוהב לכתחילה. האוהב הוא לנו מנחה ונחלה, והאויב—רכוש ונפש, אשר עשינו לנו. יש שאוהבינו הם עלינו למעמסה, אבל אין אנו יכולים לראות את עצמנו בלי אויבינו.

כלום אפשר לעולם בלא אדם זה? — שואלים אנו פעמים את עצמנו. כשהננו מסתכלים בפרצופו של אדם, אפילו אם אויבנו בנפש הוא. כלום אפשר היה לחיי בלא אדם פלוני או אלמוני? — הננו שואלים את עצמנו, כשהננו צופים לאחרינו על בני־האדם, שפגענו בדרכנו. כלום יכולתי להיות מה שהנני בלא הקטן שבאויבי? — שואל האדם את עצמו בשעה של חשבון־הנפש. אין הוא משער את עצמו בלא כל בני־לוי אלו, כשם שאין הוא משער את גופו בלא כל אבריו. הלא כל בני־אדם אלו הם ידינו ורגלינו, אשר נשאו וישלבלו איתנו מעריסתנו עד היום, רבבות ידים ורגלים, שהיו צצות מתוכנו ומגדלות אצבעות וצפרנים עם כל הבריות חדשה. האויבים היו על הרוב הידים והרגלים הכי נאמנות, הם היו משיטים במים עזים, בשעה שאוהבים רבים היו אברים רצוצים ומדולדלים. כל אדם למד להכיר את מהותו מאויביו יותר מאוהביו. על־ידי הכעור יורד האדם למעמקים ורואה שם גם את מצולות נשמתו. האויב והכעור הם האוהב והיופי, שהתחפשו בפנינו ומכרו לנו את נפשם, כדי לשמש לנו תקון. כל אדם

מוצא לו אויבים לפי סכום החנקן הנחוץ לנשימתו. בני-אדם יפים מתחפשים בבונה בשעת הצורך כמכוערים. לפי שבשעה זו ולאדם זה הם צריכים לשמש חנקן ולא המזון, והכל הוא יופי ואהבה, אלא שמטשטשים את עצמו בבונה ומתעטף בלבושים. לפיכך, מה שנגלה לאחד ברמות של כיעור נגלה לשני, או אפילו לראשון בשעה אחרת, ברמות יופי.

מכאן החבה ליבורים, שמצויה אצל קדושים ונזירים. מכאן אהבת הכעור, שמצויה אצל משוררים של תקופות ידועות. האדם מחטט בעונג בפצעיו, לפי שיש פצע, שהוא יותר חיים. יש בני-אדם המחפשים להם אויבים כשלל ומתגאים בהם. תאוות העניות חזקה באדם כתאוות העשירות. אינסטינקט המות—כאינסטינקט החיים. הדלות היא גם חן. מחוכם הוא ספור-המעשה באדם שהתעשר והיה מבלי-מקים מתרושש מזמן לזמן בבגדי עניים, יוצא עם תרמילו למקומות שלא היו מכירים אותו ומחזיר על הפתחים. פעמים קשה לאדם להפרד מן העניות, כשם שלא כל אדם מוכשר להחליף את האקלימה. אמנם, לא תמיד מוסיפים יבורים כח לאדם. פעמים הם מרכרכים את הגוף. דבר זה תלוי בסכום החמצן שבאדם. בני-אדם שנאכלו על-ידי הכעור, סימן רע הוא להם. ודאי היו נאכלים גם על-ידי השפעה. אדם, בעל סגולות וכחות, יכיל לעמוד גם כנגד חנקן מרובה. כשרון אמנותי, שאכלו הפרסום, סימן הוא, שמיתתה זו יפה לו. האדם, שנפל חלל לפני האויבים של משאת נפשו, ודאי היה מעורה בשרשו עם מתנגדיו, אלא שהיה מעוטף בלבוש קדוש של יופי. באו האויבים וקרעו מעליו את הלבוש. הוצג ערום ונגלה, שהוא אחד מהמונם. הרבה בני-אדם, שעמדו לשעבר במערכות הלוחמים עם הכעור, צופים אחרי זה לאחוריהם בתמיה ואינם משיגים כל-עיקר את התכלית, אשר לשמה נלחמו. נתברר להם, אחרי פשיטת הלבוש, שלחמו עם מהותם. אשה, אשר הודה מצומצם הוא, מכתאבת מיד אחרי שקרע הגבר מעליה את עדיה. הגבר בוהל בה כלוחם, הבוחל באידיאליו-חלליו, אולם אין ידיהם של אויבינו משיגה לקרוע מעלינו אלא את הלבושים השאולים והכוזבים. פעמים אויבינו מתחפשים לאוהבים ומושיבים אותנו בערמתם אל סיר הבשר: הרי לך משלך, כי לכך שאפת. אכול, שתה והשתתק, קפדן! רבים באמת משתתקים. יפה היא התחבולה, הנהוגה בזמננו לנסות בה את הנביא, מתחבולתם של ראשונים. הראשונים היו זורקים אבנים בנביא, איש הרוח, ואנו זורקים בו פרחים. אנו נותנים לו בשר, פרסום ומחיאות-כפים. הננו עורכים לכבודו חגי-יובל, נואמים נאומים וקוצצים לו על-ידי כך את תלתליו. הננו מפרסמים את תמונותיו ושיחות-חולין שלו בעתונים של שחרית וערבית: אדרבא, נראה נא אם יעמוד בו עכשיו רוח להרגיז את מנוחתנו!

יופי, שלבנו כבר גם בו, קשה הוא פי-שבעים מן הכעור. הנחת מטמטמת אותנו ומשיאה להאמין, שהחיים הם שעשועים, מין זמר. ואילו אנחנו הננו פועלים, אשר שולחו לארץ זו להצוב ממכרותיה ניצוצות יופי. אנו עלולים תמיד לתפור את היופי בתונת פסים לגופנו, ואילו אנו מצווים על ההתהדרות. ניצוצות היופי אינם נקנים אלא בעמל וקדושים לשמים. אויבינו, שהם הבאר העמוקה והשחורה, אשר אמת חיינו משתקפת במימיה, תמיד בודקים אותנו ומשקיפים. הם מרגלים אחרינו אם מעלנו בשליחותנו. הכעור שמסביב מוליד בקרבנו צמאון ותשוקה לאש גבוה וליופי שמים. אלהים ברא את האדם יחיד. כל שאר הבריות באו לנכותו. הכל אורבים ליחיד. היסורים באו לנכותו והתענוגים — לתהות על קנקנו. יש לתמוה על אותם המתגאים בלבם ובפיהם, שניחנו בעין חדה להכיר את האדם בראיה ראשונה. הן רוב בני-האדם מהותם הפוכה לגמרי מכפי שנגלית לנו. כל אדם בא אלינו במרגל; מתחפש בלבושים ומחבל תחבולות, כדי לנכותנו ולקרוע מעלינו לבושים. בני-האדם נוהגים לדון על-פי מרת החוטם, צבע הבגדים וההילוך. „פלוני בן-פלוני אשר חטמו מעוקם והוא מלובש מעיל אפור עם פסים כתמתמים"—רגילים אנחנו לאמר, והננו סבורים, שכבר גלינו על-ידי כך משהו ממהותו של האדם המדובר. הגדרות מעין אלו הן גם מסממניה של אמנות ידועה. זה הוא הריאליסמוס, שנידון לטפל תמיד בלבושים טפלים. הוא עומד על קצה חטמו של האדם ומרמז משם על מצולות נשמתו. הריאליסמוס אינו רואה אלא את ערפם של החיים, וכהניו משולים להמדקדקים הנפלאים, שרואים כל דגש חזק, נקודה, תג או פסוק כנפש חיה וממללת.

את הצער והכעור שלח לנו אלהים למחיה. הם עוקרים אותנו ביד חזקה מתוך הלבושים הכוזבים, מתוך הנקודות והתגים הטפלים, שהאדם נוטה תמיד להתרפק עליהם כעל עיקרים ולבלות בחברתם את ימי חלדו. הם עוקרים את סימן-השאלה, שאנו מעמידים בצדם של אחרים, ותולים אותו בצוארנו כקולר. הם מקרבים אותנו אל מהותנו ומלמדים להכיר את מהותנו על-ידי הבוז ליופי הכוזב שבנו. הם מלמדים אותנו, שהכל בחיים יופי ומסוה, תוך ולבוש עם משחק גונים. וכשאנו מסתכלים בכעור שמסביב, מתמרמרים, צועקים חמס ובורחים מפניו, הננו חשים, שבשכר זה הננו מוצאים בחובנו מאה שערים, שהנשמה עולה, מתברכת ממקודה ומפכה הוד עליון. זהו ההוד, שאנו דולים מתוך יופי, הנגלה לפנינו בדמות של כעור, כדי לצערנו ולהעשירנו. חורר הכעור לתוכנו ונעשה יופי, בחושך, הנספג אל תוך האור ונעשה אור.

.III

הִשְׁתּוֹמְמוּת וָלַעַג.

אחד האדם, היושב במסיבת אחרים ודורש בשבח עצמו, ואחד האדם, השותק בהתמדה במסיבתו של חברו, מעוררים לעג. הראשון, המתפאר, למשל, בעצמו, שהוא טוב, יפה או ישר, ראוי ללעג, לפי שהוא ודבריו כותרים זה את זה. ממה־נפשך: אם הלה באמת יפה הוא, הרי אין לו טוב מן השתיקה, שהלא מהותו של היופי הוא הפחד מפני ההתגלות, ההכתרה, הרטט של פרח והמעוף של צפור אל בין ערפלים. היופי הוא ניצוץ מתחתר, העטוף בלבוש בשת. כיון שהלה מגלה את ניצוצו, סימן שמשקר הוא. והשקר נלעג הוא. גם שתיקתו הנמרצה של האדם חשודה היא בעיני אחרים, שהרי זה כאילו מעיד הלה על עצמו: אינני! איני שואף כל־עיקר להתגלות. אני הנירבנה, השלום! אולם הן הייתו בעולם זה סותרת את שתיקתו. אם באמת מתכוון הוא לעבור על עצמו ולהעביר את אחרים עליו בשתיקה, אם כך—למה הוא חי? האומנם כבר בטל לגמרי את ישותו בפני אחרים ואינו אלא צל מתהלך? האומנם כבר כרת ברית שלום עם כל החיים? לא. קרוב לשער, שאויב נוכל הוא ומתחפש במסוה השתיקה או מוג־לב, שאינו מעיז לעמוד בגלוי במערכות המלחמה, ודרך־אגב גם קצת טפש ומדמה, שאפשר לאחז את עיני אחרים ולהעלות את עצמו עליהם בכלי־זינה של השתיקה. והטפשות נלעגה היא. אדם שסר לבית חברו, ישב ופתח בשתיקה, הריהו ממש מגוחך. רעים, שכבר כרתו ברית שלום ביניהם, מתירים פעמים לעצמם את השתיקה. האהבה בין שתי נפשות, שהיא ברית עולם עדי עד, יסודה הדממה.

אדם, המתפאר בפני אחרים, הריהו מעורר בהם לעג מעוטף בבת־צחוק של לב טוב. השומעים ששים בסתר לבם על בעל הלשון ונהנים ממנו. בני־אדם אוהבים ביותר את ההתגלות של אחרים, ביחוד, כשהיא כרוכה בטפשות. ירושת הם. אולם השותק מעורר לעג בצירוף שנאה כבושה. כי המדבר מבריז מלחמה על חברו בקול רם. הוא אומר: ניצוצי גדול משלך. אני גדול ויפה ממך! כנגד זה מלגלג עליו חברו בלבו ואומר: אדרבה, שלי גדול. יפה אני ממך! —. לבו של השומע טוב עליו. ממה נפשך: אם באמת ניצוצו של הלה גדול משלי, הרי הוא זורע אור סביבו וראוי הוא שאחניף לו מעט ואתאבק

עמו משהו. יש ענין חדש בחיים. תקית הנצחון משחקת, המלחמה נטושה. ואם לאו — הרי הלה אינו אלא בעל־דברים, כלומר, שקרן, כלומר טפש — ואני חכם. אולם שתיקתו של חברנו כתומה לנו הרבה יותר, וכמעט תמיד מקרבת היא אותני אל ההפסד. אם הוא שפל באמת בעיניו — גדול הוא ממנו, ואם אינו אלא מתהפש לבן חלש של הנירבנה, בשביל לנצח בחולשתו את אחרים. הרי מסוכן הוא לנו. משתמש הוא ביופי, מורד הטבע, לתועלתו של הטבע. בוגד הוא. החשד מהרחר תמיד ריב בין בני־האדם. ואילו לא היה חשד בעולם היו שני בני־אדם זרים יושבים זה אצל זה, כורתים בשתיקה ברית רעות ואיהבים זה את זה מיד.

עד כאן באדם המונה את מעלותיו בפני אחרים או עובר על עצמו בשתיקה בולטת. אולם האדם, המונה בקול רם את מגרעותיהם של אחרים, כגון, המוכיח, המטיף, הנביא, איש הריב והמדון,—הללו מעוררים, חוץ מן הלעג, גם רגש של השתוממות, בת־צחוק מטיב לב יחד עם שנאה כבושה בלב. הן הנביא מקיים את דבריו במעשיו, הוא צווח, מרים כשופר קולו, רץ ברחובות ערום ויחף ונותן את גוו למכים ולחיו למורטים. הוא מעורר בבריות השתוממות בעל־כרחם, שמעשיו הם עדיו. ומכל מקום הוא מעורר גם לעג. שעדיין יש פסול בנביא: היותו. הנביא היה הראשון, שהתחיל לעורר לעג, לפי שמרד באיפוס. המחוקק צופה במין ונותן לו דינים, אשר יהיה ויפרה בם. אב הוא לעם. העם, הבן, מתלונן על המחוקק, תובע ממנו, מתרעם, מורד בו ומתחנן לפניו, אבל תמיד הוא מקושר בו. אולם הנביא בא ללחום עם החיים והטבע. הוא דורש מן האדם לב טהור. הוא לא רק אבי יתומים ודיין אלמנות, כהמחוקק, כי־אם גם תובע את דינם של העניים והדלים, של העמק והכבשה ומקטרג על הקרבנות. „אם כך—שואלים לנביא—למה לך היה וקיום בעולם זה?" אפילו הילדים כבר זרקו אבנים באלישע, בנביא הראשון, שבקש לעלות בסערה לשמים כרבו. ואיזבל שחטה את הנביאים: אתם מטיפים למות, בו תענשו. הנביא בחייו הוא איש משוגע, הפכפך ונלעג. ורק אחרי מותם נתקדשו הנביאים על האנושיות, לפי שאחרי הכתלקותם נתפנה מקום בעולם לדבריהם.

ומכל מקום הנביא לא היה עדיין לוחם גמור כנגד הטבע. אדרבא, הוא לחם בעד הטבע, בעד העניים והדלים, בעד העמק והשפלה, בעד העירים והפכחים. הוא טען בעד החלשים, לפי שמבקש הוא להשוותם עם החזקים, בעלי הכח. הוא היה עדיין תמים ומאמין, שאפשר לכתת את החרבות לאתים וישיש מקום ליונק על חור פתן. הנביא היה עדיין מקושר עם העם. המחוקק הוא האב, הנביא — האם המבכה את בניה ופעמים מנחמתם, ותרדה ביותר על הבן

החלש ובעל המום. נביאים רבים נבאו על חורבן בית־המקדש וחידוש הקרבנות. הושע לקח לו אשה זונה בשביל להדמות אל העם ולהיות עמו בצרה. יונה הנביא כבש את נבואתו ברחמים. כל הנביאים הטיפו נחומים לעניה הסוערה. הם לא לחמו עם החיים מדעת, כי אם שלא מדעת. על־כן קדשה אותם האנושיות מדעת, אם כי כופרת היא בהם במעשה. הנביאים הם חתימתה של תקופה, שבה הנביא מדבר בשמו של המין כנגד המין. „וירע כל בשר", „ויבוא כל בשר" רגיל על לשונם של הנביאים. אולם מאחריהם ואילך עקר היחיד את עצמו לחלוטין מתוך המין. הוא נעשה אויבו הגלוי. בא החסיד, הלוחם עם הכלל לא בשם כל בשר, כי אם בשם האישיות. שונא הוא לא את בעלי הכח, כי־אם את החולשה, את הטבע. מכאן ואילך ירדה שנאה גדולה ליחיד.

ביחס של ההמון אל החסידים, הצדיקים, הפרושים, הפילוסופים והמשוררים שבכל הזמנים מרובה הלעג על ההשתוממות. וגם בהשתוממות זו יש יותר סקרנות מהערצה. כל חסיד הוא בעיני אחרים בחזקת צבוע. „שונא אני את סולון—אמר העירוני ביון, — לפי שישר הוא". כל אדם חי בחזקת רשע הוא. כיון שחי הוא הריהו ממילא חשוד. רק המתים והחיים הרחוקים מן העין הם כשרים קצת. אפילו הטבע מתיר לאהוב את הרחוק, אולם גוזר הוא על הקרוב, כדי להרבות פירוד בעולם, שלא יבואו הניצוצות לידי אחדות. הטבע מתיר לאהוב את המין ואת האנושיות, אבל לא את האדם. עם־הארץ נכון לקרוע את תלמיד־החכם כדג, אבל יחד עם זה הוא להוט גם כן להתקרב אליו, להציץ לכל־הפחות בפניו, כבדבר של תמיהה, שתחילתו בעיניו ככלי זהב וסופו ככלי חרס. החיים חטא הם לאדם, ורק המרחקים אוצלים עליו יראת הרוממות, אם ניחן בשאר־רוח על אחרים. אולם, כשעם־הארץ רואה תלמיד־חכם כשהוא חי, מתהלך, אוכל ושותה כבני־אדם, כמותו ממש, הריהו בז לו בלבו, ואחרי־כן גם בשפתיו.

משבטלה הנבואה פסקה לגמרי גם הערצת היחיד ובמקומה באה ההשתוממות מפניו. החסיד, הקדוש והפרוש, הלוחמים בגלוי עם הטבע, מעוררים באחרים סקרנות, שיש בה מנה גדולה של בוז ליחיד, הפורש את עצמו מן הצבור והמין. בוז ליחיד תחת בוזו של הלה לטבע. כל יחיד לוחם הוא בבחינת משחק על הבמה, שהכל תאבים להסתכל בו, כל איש להוט לראות פנים־אל־פנים את המשורר, הרוכב ערבות. אבל אין שום אב מתרצה למסור את בתו לאשה לאויב־המין. דברי ימי חיי המשורר חשובים לבריות פי־כמה משירתו של המשורר. ספרים יפים אינם מתפרסמים אלא אחרי מות כותבם או בשנות זקנותו, ואלו, שנודע טיבם לפני זה, סימן, שיש בהם פגם. שקה טמיר, אורגני. וודאי סופרים אלו חנפים הם והם מקרבים את ניצוצם אל ההוויה. אולם אמן, שאבד את עצם

לרעת, מעורר בדין סקרנותו של הקהל. המשתוקק יהציין בייפי זה, שהיה תוק כל־כך עד כדי להרוס הווית אדם.

אולם גם הטבע שש על היופי, פרח המות. רסיסי הטל שבגביעי פרח זה מבשמים את המין ומשפרים אותו. הם מעוררים את התאוה, שופכים קסמים על מאוויי הבשר, מפרים ומרבים את גידולי המין. אמן, אשר התקומם ביצירי־כפיו כנגד החברה והמין, שהקים לו בגללם אויבים ולועגים, נעשה לבסוף ימיו לחתן החברה או הלאום. אפילו משטיניו לשעבר ששים עליו עכשיו, כשכבר ניטל ממני ארסו וכחו, עורכים לכבודו חג לאומי ומצרפים את האנרגיה הכבירה של חירבן והרס שבאמן זה על חשבונם של ישוב העולם ובנין החברה והלאום. „שלנו הוא. גאותנו הוא"! — מכריזים עליו הנואמים והמרקדים לפני החתן. יש בנאומים אלו ובחגיגה זו שתי בנות־קולות: אחת של אמת ושניה של שקר. שקר פרטי ואמת מינית. החברה מתעלכת באמת באמן זה, שהיה מתקומם כל ימיו כנגדה, אוסר עליה את הבשר ואת השפלות ומצוה עליה לעוף למרומים. המין בז למרומים, אולם המרומים עם תכלתם חיצובים בעיניו, כמשחק־רגונים בלחייה של עלמה רכה בבלולותיה, המפרסר בין המינים. הצעקות, האיסורים והגזירות של המשורר והחסיד הם הגדרים שניתנו למין בשביל להמתיק עליו את פריצתם. וכך היה לוחם תמים זה שלא מרעתו כלי־שרת בידו של המין. ראוי הוא לוחם זה להשתוממות וגם ללעג, לפי שוודאי גם הוא שקר קצת. ולעג זה מבצבץ ביחוד בשעת הילולה, הנערכת לכבודו של חכם בסוף ימיו, הוא הג ההשתוממות.

VI.

שְׁנֵי מִינֵי יוֹצְרִים.

שני מעמדות גם ליוצרים. בנים חביבים לדור ובנים חורגים. יוצאי ירך הבל ויורשי קין.

יוצרים מבית גלים, רואים נצחונם בחייהם, מופיעים כמבשרי חג, מטים את כל האזנים והלבבות לדבריהם. מתהלכים בין שושנים לקול תרועת הידד ונוחלים בחייהם שם גדולים. ויוצרים דלי-דמות בעיני בני דורם, משיחים קטנים, נשכחים, פוסעים בין חוחים, זבי דם וכבושים בעמל לא-אנוש נתיבות פתלתולים, ואם לא יזכו בני-דורם בלעג, ימיתו בקרבם את הלב בדממה הזעומה, אשר ישבינ׳ סביבם.

ואחרי-כך — השבר והעונש. בניו של הבל רובם נוסעים עם בני דורם, עוברים אל הנשיה. מהם מתים גם לעיני בני הדור עם תום התקופה. ויורשי קין עולים עם קץ הימים, קמים ועולים מקבריותיהם, בתי-כלאיהם בחייהם, קמים ועולים ויושבים פעמים גם בראש.

מה פשר חזיון זה? ותוכו מהו? —

לא בגלל אשר נשגבו בני הקין מאנשי דורם ונעלו מבינתם, נחמת עולם מימות דור ליוצרים מחוץ למחנה. שם טוב אינו תמיד סימן רע ליוצר, ולא רק אנשי שאר-רוח הם מחוץ למחנה, כי אם בגלל אשר שונים הם שני מיני היוצרים על-פי מהותם ושרש נשמתם.

הראשונים הם יוצרים למין. הם מסייעים לחוק העולם. כהבל הם רועי צאן ומניקים את העדרים. מושלים הם לבתולות יפות-תואר, ששלל-הנינים בפרצופיהן אינו משתה אלא עד יום בלותהן, כדי ראותו ביפי הבשר את בן מין הזכר ולעשות על ידו שליחות מינו. אולם מבין שכבר קיימו את גזר-הדין של בריה ויבנה הוי הן עלולות ליפול כפרחי השושנים. גם יוצרים אלו הם שליחי המין החברתי. בגלוי או בסתרים הם מסייעים לישוב עולם ובנין החברה. ויכם נעשים בר-ישות לפתור פלוגות שאלות חברה, לאום ומעמד. ולפי שהם עושים שליחות זו, הרי אף הלה משלם להם כפעלם, מחבבם על בני הדור ומטעימם חיי נחת וכבוד. יוצאי ירך הבל שרים שירת הרועים והצאן. הם גם הצאן. ירעו ילחכו דשא. יקצהו מאה שערים מכפי הזורע.

יורשי קין הם הזורעים. זורעים בדמעה, מפזרים גרעינים לכל הרוחות וסופות תשאנה את הגרעינים. אולם לא הם קוצרים, הם מתעבים את הקצירה ואת הנצחון, מאוכית עליהם פריה־ורביה. הם אוהבים את הזעום, את המשהו. הם איבים גלויים ונסתרים של המין והישוב. למין הוש־ריח דק. הוא מתנקם בשומטיו ולוחש להם: שיממים אתם את החיים ואת ההויה — אל נא תראי ברכה בפרי ידיכם. הצלבו! טעמו בחייכם מעם מיתה! והם גומעים, גומעים כוס הרעל ומקדישים עליה, הם קדושים וסבלנים. יש בדם כח לחכות עד יעלה אורם. מהות כשרונם היא הסבלנית. מהות כחם — לזרות הלאה תענוגות ולרכוש לנפשם איבים. אורם הוא צנוע, וודאי, מתמיד, עולה לאטו כאור כוכב רחוק, שמראשית דרכו היא שם את פניו אל אחרי דורות רבים. הם חובקים את חוק הבדידות ושותים אותה כמים. הם בורחים לא למין כי אם לשחרר נשמת היחיד מכבלי מין וחיים, להיותה עולה תמימה לאלהיה.

והאור הצנוע והוודאי נותן כח ואיל לענוים יוצרים לצפות, לצפות ימים רבים, בעגונה למאהבה, אל הבאים אשר יהנגום, והרוות מבים הצפיה את המתיקות ואת התמרורים, אשר תשת אותם בתולת נצח בצפיתה לדודה אלהיה.

.V

שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת.

יש אשר שיחות מני קדם תפיצינה אור על תעלומות חיי יום ותקרבנה אל שכל אדם דברים לוטים בערפל.

והנה ספור-מעשה בר' ישראל בעש"ט.

פעם אחת היה הרב נוסע בדרך עם תלמידיו והיה משוחח עמהם בענינים העומדים ברומו של עולם. עברו על-יד אילן אחד. שעת ערוב היום. פתאום ירד הבעש"ט מן העגלה, עמד נשען באילן תפוש-מחשבות והתחיל מתנועע בכל גופו. אחרי-כן צוה הרב לר' ליב בן-שרה להעלות נר מתוך הארגז ולנקוב באילן חור כפי מדתו של הנר. עשה ר' ליב בן-שרה כך. הדליק הרב את הנר והעמידו בתוך החור היה גופו של הבעש"ט מתנועע אצל הנר, כשהשפתים היו לוחשות תפלה. כשכלתה דליקתו של הנר מחא הבעש"ט הקדוש כפיו, תלה עיניו למרום וקרא:

— ברוך השם, ניצלנו!—

ישבו הבעש"ט והתלמ' ים בעגלה. גזר הרב על אלקסי. זוז הסוסים. קרנו פני הבעש"ט כמו אחרי ישועה גדולה. היתה דממה ואחריה פתח הרב את פיו ואמר:

— רבותי, הבו גודל לאלהי ישראל! צרה גדולה התרחשה לבוא לעולם. גזירה רעה נגזרה על ישראל. הנר הדולק בטל את הגזירה הרעה. נברך לה' אלהי ישראל.

ספור-מעשה זה סח פעם אחת הרב ה' ברוך לחסידיו, כשהיו מהלכים בדרך ונתעכבו על-יד אילן אחד, כי גם בשעה זו היתה גזירה קשה מזומנת לבוא לעולם. עשה הנכד ככל מעשי הסבא. נקב חור באילן, הדליק נר, העמידו בחור, התנועע בכל הגוף, אלא שפיו לחש תפלה זו:

— רבונו של עולם, אלהי אברהם יצחק ויעקב וה' ישראל בן-שרה! גלוי וידוע לפניך, שאין שכלי משיג לכוון את הכוונות של הסבא הגדול שלי, אולם יהא רצון לפניך כאילו כוונתי אותן.

ספור-מעשה זה חזר וסח הרב מאפטא לחסידיו, כשעמדו על-יד אילן אחד

ברוך בשעה של גזירות קשות, שהיו מת־חששות לבוא על־ישראל. אלא שהר־ב מאפטא העיר בשעת הספור כדברים האלה:

— רבותי! זקני, הבעש"ט הקדוש, ידע להדליק נר ולכוון את הכונות; הרב ר ברוך לא השיג את הכוונות העמוקות של הסבא, אבל סוד הדליקה לא נעלם ממנו, ואנחנו, בעלי הלבבות הממועטים והמחות המדולדלים, אין בידינו לא סוד הדליקה ולא סוד הכוונות. הבה ונסתפק נא בספור־מעשה בלבד, אולי יחוסו עלינו מן השמים ויבטלו בזכות אבותינו הגדולים את הגזירות.

הנמשל:

שלש מדרגות ביופי. יש בני־אדם שניחנו ביופי דולק ויודע דעת עליון. נשמותיהם של הללו הן כצפרות חרדות ברשת הכוסף ליופי, הם דבקים בתפארות וכשהם פורשים ממנה הרי הם כפורשים משורש נשמתם ומן החיות. מדרגה שניה— אלו, שאינם יודעים סוד היופי, אלא שיודעים סוד דליקתו, להשיא משואותיו. התפארת היא להם נר לנתיבתם, אבל לא אויר נשימתם. כת שלישית רחוקה מן היופי בלבה וקרובה אליו רק בפיה. התפארת ספור־המעשה היא להם, טלית היא למענם.

גם שלש זוגות־עינים מתהלכות בעולם. עינים —נרות־נשמה, שאורן חוצב ממקור היופי; עינים, היודעות, אמנם, את סוד הדליקה, אולם תלושות הן מן הלב, אין בינו וביניהן צנור שופע. דין להפקיע את עצמן, וכת שלישית של עינים, עדי שקר, שברקן הענו והמפואר בדק כזב הוא, בא בירושה מדורות, כשלב היורש כבר נעשה חלל בקרבו.

וכיוצא בזה ביצירה. יוצרים דבקים ביופי עליון, יודעים סוד היצירה ושומעים לחש נשמות ודברים, דעיילי בלא בר. יוצרים מגששים כעורים, המכתפקים בכמלים ובסימנים. אלו הם הריאליסטים, המגששים במעשים ובתנועות חיצוניות לדון מהם על הנשמה. הם עבדי החושים ועומדים מבחוץ ומשיאים משואות. אולם עין רואה להם. והרי גם כת שלישית של בעלי־דברים. אשר פיהם מלא תמיד אמרים על אפני היצירה, סודותיה ודרכיה. ולפי שלבם ריק הרי פיהם פנוי תמיד לדרוש על תכסיסי יצירה ולהשיא עצות טובות לאחרים: יוצר, עשה כך! הדלק וכוון כך וכך!

שומר נפשו ירחק מהם.

IV.

הַקָּדוֹשׁ וְהַחֻלִּין.

ההסתכלות בתולדות חיי האדם מגלה פעמים סדר הרמוני, המביא אותנו לידי השתוממות. דומה, שהכל במשקולת ובחשבון. כל תקופה מזומנים לה צדיקיה ורשעיה כפי השעור. יש להרע מספר ראוי של נושאים כל טוב. כנגד כל כרוז, היוצא מן הרוח, אנו שומעים כנגדו בת-קול מן הבשר, וכן להיפך. פעמים בת-הקול נשמעת מיד, ופעמים היא מתמהמהה לבוא עד התקופה הבאה, שכן תקופה אחת לוה מחברתה. כוס החיים אינה רשאית להיות מחוקה או גדושה אפילו טפה, ואם עוברת טפה על גדותיה של הכוס הרי תקופה זו עצמה או חברתה, הבאה אחריה, מחסרת מן הכוס לפי החשבון. וכזו היא כוס החיים: מלאה חולין ומסגרת קדושה מסביב. תאוות בשרים, שוד, חמס, גזל, רצח — המה שעור קומתם של החיים, הפנים, היריעה. אידיאלי נוער, מוסר זקנים, יחידים בודדים שואפים לאמת ברגעי עליית-נשמה — זו היא העטרה של החיים. כל הבא לגרוע מן המסגרת או להוסיף עליה הריהו נענש בבחילה, הן במדת הטוב והן במדת הרע. טפות מן החכמה הנסתרת, שהיא המות, נתזות לנגלה. הבשר מקבלן באהבה, במסירות, מכניע את עצמו תחת מרותן וסובל את מכותיהן. אולם משבא הקנא וגוזל מן הפנים בשביל המסגרת, מיד קם עליו הבשר, שולח בו את לעגו וממגר את ממשלתו. נמצא, שהחכם והנביא הקיצונים הם הקוראים ללעג הכפירה, הם הגורמים.

חזיון שגור הוא. אין מדה חדשה של הרע, המתחדשת במחו של אדם, שלא תמצא לה ידים, הממלאות את גזירותיה. כל מושל עריץ, המחדש גזירה רעה, מוצא לו את משרתיו, כלי-השרת, שכמו הוקדשו מבטן לעשות שרות זו. כל המן מוצא „אופריצ'ניקים" מוכנים לפניו, להרוג, להשמיד ולאבד. פעמים נטפלים אל המשרתים הרעים עוזרים רבים מבני אדם, שהיו תחלה מוחזקים לכשרים, כאילו היו עומדים כל ימיהם ומחכים למדה רעה זו, שיכריזו עליה, לפי שהיא מפעל חייהם. משהכריזו על מדה רעה סימן, שכבר גדלה הבחילה במדת הטוב שכנגדה. ננית, שתפסו כדרך נס ביום אחד את כל רוצחי הנפשות שבעולם והוציאום לתליה, ברי הוא, שלאט-לאט יתפסו אנשים כשרים את המקומות הפנויים והשורות הריקות תתמלאנה עד שתעמודנה על מספרן הראשון.

עומדות שורות כסאות של צדיקים כנגד שורות כסאות של רשעים, ומן הצדדים שורות הבינונים, הלוחות החלקים, הפוסחים והמצפים. משנתפנה אחד הכסאות של הרשעים או הצדיקים, שאין לו כסא פנוי בשורה שכנגד, מיד מרמזים לאחד מן הבינונים: התכבד, בינוני, עלה ותפוס כסא פנוי! — וכשם שאין צדיק מסתלק מן העולם טרם יעלה שמשו של אחר, כך עומדות גם השמשות של הרשעים על משמרותיהן. היה בעיר גזלן, שהפיל את חתיתו על כל בני הסביבה, תפסוהו והעלוהו לגרדום או שמת בידי שמים. שקטה הסביבה. היו בני-האדם שמחים. לימים מועטים נתפרסם בסביבה שמו של רוצח חדש, פעמים קשה מן הראשון, שבא להמשיך את מפעל-חייו של ההולך לפניו, ולא עוד אלא שגובה את חובם של הימים השלוים.

מעשה בצדיק אחד, שהיה יושב על כסאו ימים רבים, צדיק הדור. פנוי היה הכסא לקראתו שלא נמצא לו רשע כנגדו, בעל שעור-קומה כמותו. נתן הצדיק בשופר קולו להזהיר את הבריות על חשש של חילול קודש וגזילת עניים ודלים. כשר היה כתינוק בן-יומו והטיל טפות מתוך הכוס. יצא דינו של הצדיק מן הבשר לסיף. הבריזו במדינה: מי היד תתיז ראש זה ונחלה שכר רב!— נתבקש איש בכל המדינה ולא נמצא. קרוש היה הנביא על העם כאלהים. דממה במדינה. אולם לא לאורך ימים. מבין הבינונים יצא השני. תפס מקימו על הכסא הפנוי, לקראת צדיק הדור. עם שקיעת שמש ירד הסיף. ראש צדיק לא זע, לא זעה יד רוצח. היא כרתה את גזעה, שאילמלא אותו צדיק לא היה בינוני זה תופס כסא פנוי של הרע.

לאורי־ניסן גנסין.

משורר אסור באזיקים, מנגן לשפת עבר, חתן חולה של הכלה ספרות, כנחל בודד אזלו חייך. נע ונד היית זר לרעיך. אתה שרת. חוגה בודדה, עם קור בוקר שרת. אורי ניסן גנסין, מה רחמתיך!

יען זרה למו שפתך, יקרת בעיני שבעתים, וכאשר כאב לבי בקרבי מדי הפטירו עליך שפה לפנים פיות מהירים של לבבות ערלים, כן תהמה בי עתה עליך נפשי עת תעלה על כל לשון-מבקר שוטפת, הקושרת לך כתרים אחרי אשר כבה נר נשמתך בעולם זה.

אפס לנו, מעריציך, היית קדוש, קרבן זמרה, אשר נפל חלל לכבוד העולם, קול מבשר ואות לבאות, עקב אשר אתה ראשון שרת לנו כאב אנוש עלי אדמות. בעמל צנוע צברת יגון עולם ויסורי עלומים גועים בישראל ותקלע מהם על ראשך ועלי ראשינו עטרת-קוצים יחד עם עמודי קודש ותפארת אשר הנחילו ספריך לארון ספרותנו.

אהבת ס"ה אמת לב ותתלה כדמעה בריסים נובלים של ישראל סבא, הדמעה אשר הזהירה שיבת עם יחד עם עלבונות=נעורינו. על כן נערץ אתה בעינינו; רמז הנך לנו משמי ישראל, יום-טוב ראשון, ליצירת עברית. ונדור עם לבנו לצבור דמעותיך, אשר היו ללענ, ולשבצן אבני חן בנזר ספרות עמנו, והיו כל פצעיך פורחים כל הימים בלבבותינו ככוכבים, וישבו נכאיך הטהורים וחיו במנגינותינו.

א. שטיינמאן.

מאמרים ורשימות.

יַעֲקֹב לֶרְנֶר.

מת משורר צעיר.

עבר הקול במחנה, וזעזע רגע את הלב — ונבלע בתוך רשמי הזוועה של זמננו.

צעיר היה וצנוע. בין אהובי התהילה נפקד מקומו, זר דפנים לא עלה על ראשו. מזמן לזמן הגיעה לאזננו אנקה בודדה, נפלטת מבית־י כנורו. פ־פרה האנקה ודפקה על הלבבות — והד לא הולידה.

ושיר אחרי שיר נתק מכנורו העגום ונפלו לתוך חלל ריק.

מועטים היו שיריו ומרובה היה פרק־הזמן שבין האחד למשנהו, עד כדי שיפוג טעמם וימושמש זכרם.

בקיבץ מיוחד לא יצאו, לידי צרוף־דמות ולידי גלוי מהות מכוימה לא באו. ניצוצות, ניצוצות הבהבה נשמתו של המשורר הנדח, הבהבה בחשאי עד שדעכה.

ואז באה רשימה קטנה באחד העתונים ציון לנשמת המשורר.

ובאחד הגליונות בא מבקר מושבע, אחד מאלה שנות להם להתחמם כנגד אורם של גדולים, ובטל אותו במאמר בן שורות מספר.

סתם עליו את הגולל.

וצר מאד. הן לרנר היה משורר! שירתו לא היתה רקמת גוונים ומרובת צלילים. בכנורו היה מיתר אחד ובו שר את שירת נפשו.

נימה אחת רעדה בתוך נשמתו, נימה כהה, מעורפלת, היודעת רק טון אחד וגון אחד — קינה. קינתו אין בה מן היגון הנוקב של נשמה ערטילאית, התועה ואובדת מתוך בקשת אלהים; אין בה מן הצער התוסס של לב סוער אכול צמאון וספקות. זוהי קובלנא ארוכה, מעין קול ענות הלישה של נפש רצוצה ורוח נכאה. לרנר ידע רק פזמון אחד, פזמון תפל על שממון החיים — שממונו.

פזמון אחד, טון אחד, אבל בו בטא את כל הרגשת עולמו. החיים ותוכן החיים עם כל מה שנכנס להיקפם של מושגים אלה נשאר מחוץ לגדר תפיסתו. מדעת ובמתכוון הסיח את לבו מהם, כי ישר ע־ה אותו אלהים ונאמן היה לנפשו. כל מהותו הפנימית הרי היא מבצבצת גלויה ושלמה מתוך אותם הצלילים המועטים. שהפליטה בת־שירתו במשך ימי חייו הקצרים.

הן אמנם בקראנו את שיריו, יש אשר ידמה לנו, כי משתמש הוא לפעמים בצבעים בולטים יותר מדי, ויש אשר אין אנו מאמינים בדבריו העזים והבוטים, ויש אשר אנו מוצאים הרבה מעבודת המות ומן הפיוט הלשוני ולא תמיד רוח אלהים תפעמם. אבל כזאת וכזאת היא דרך הרוח של כל משורר צעיר, המחפש לרחשי לבו הסמירים בטוי ודמות. אלה הן מתנודות הרוח התועה בנתיבות עקלקלות עד שהיא מוצאת את עצמה.

ולרנר מצא את עצמו. הוא צמצם ויחד את שירתו בקרן-זוית, בפנה שוממה ואפלת— פנת נפשו. ובפנה זו היה לו קול אמתי קול משלו. ובתוך הסימפוניה רבת הקולות של שירתנו הצעירה היתה בת-קולו של לרנר מרפרפת בנעימה מיוחדה והיתה מצטרפת למנין.

באחד הכפרים החבויים בצללי יערי העד אשר בפוליסיה פקח יעקב לרנר את עיניו בפעם הראשונה.

עינו קלטה את מראה היער הקודר והשומם, נפשו ספגה את אדי הרעל המתנשאים מתוך בצותיו הרחבות ואזנו הקשיבה דממת זעפו ושית סודותיו האיומים.

שר היער עבר עליו וישאר את רשומיו בגופו ובנשמתו של המשורר.

יש אשר עובר אתה בבוקר סתיו מעורפל ומעונן באחד הכפרים האובדים ביערי העד האלה, ולעיניך יציצו מאחד החלונות הקטנים פני אכר קודרים וקפואים ונדמה לך, כי שעה אחרי שעה עומד ככה האכר קפוא ובלי נוע, מהרהר בעקשנות מרובה, תוהה מתוך התאמצות כל חושיו על מחשבה אחת, יחידה ומיוחדה, בלי הפסק ובלי זוז ממנה. וכל השממון הנורא של חיי התפלים, של הגשם הטורד והמטמטם ושל העצים המשחירים בדממת אבלם ורקבונם נצטמצם וקפא בפניו המאובנים ובעיניו הקטנות והאפורות.

רושם כזה עשה לרנר במראהו הזר והמשונה.

ואמנם, מעודי לא ראיתי גוף משונה ותואר פנים משונים כגופו ותואר פניו של י. לרנר.

היה בו משהו מן העץ אשר גזעו עקום וענפיו גדלו פרא ללא קצב וללא מדה.

ראש אכר מגודל עם אזנים בולטות על גבי גוף יהודי כחוש ומדולדל. פנים חורים מלאים בליטות וזויות מחודדות. מתחת למצח צר מצמצו עינים קטנות ואפורות, ומלמעלה הוזקפה בלורית משונה עבותה ומפותלה של שערות מסולסלות ממראה הפשתן, סבוכות ומסובכות כלבד.

ואולם בתוך העינים הקטנות, עתים עכורות ועתים מהבהבות, היה שוהה תמיד מעין צל של ההוד עקשני ובין הקמוטים הדקים אשר מסביב לעיניו ובשפתיו היבשות והקרות היה מרפרף חיוך חוור וקלוש, אשר לא תמיד אפשר היה לעמוד על טיבו. ויש שהיה עולה פתאום רעיון על הלב, כי זה האיש לרנר, העושה עמנו זה כמה שנים, העוסק בהוויות העולם, מרביץ תורה לתינוקות, מחבר ספרי למוד ורודף אחרי פרנסה של פרוטה לכלכלת נפשות ביתו,—האדם המשונה והמגוהך הזה, הוא כל-כך זר לנו ורחוק מאתנו, כי חי הוא בעולם אחר משלו וכי נושא הוא בלבו איזה סוד כמוס, אשר לא יגלנו לאיש.

כי אמנם מחשבה אחת, הרגשה יחידה ומיוחדה, הרגשה קהה, טרדנית ותפלה לא פסקה מלקנן בלבו מילדותו והיתה מלותו כל ימי חייו. היא מלאה את נפשו שממון ומחשכים והיא היא שמסכה את נעימת היגון המיוחדה לתוך בת-שירתו.

בבקר סתיו אחד ספוג ערפל ואדים מארסים הקיץ לרנר הנער ונבהל: מבעד לחלונו הציצה לתוך עיניו מפלצת ירוקה ותפוחה מאחת הבצות והטיפה לתוך נשמתו טפה עכורה של שממון ומרה שחורה.

נבהל הנער ומפיו התמלטה צעקת הפחדים הראשונה.

אך המפלצת לא זעה, לא נמוגה כחלום בלחות; היא קרבת אליו, „דומם שתה לו"

וחבקה אותו בין שריה „שופעי מתק ועלטה", ומפני נשימתה הקרה נתכוצה נשמתה, קמלו בלא-עתה ולקתה לקוי עולמים.

מאז חשך עליו עולמו ורוחו חוזה לו אך זועות ופחדים. מין ליצן אפור התחיל מרקד לפניו, מפרכס בזנבו המגונה ומטיל זוהמתו בכל אשר הוא נוגע. ניטל טעם חייו והשעמום רבץ על פתחי לבו, השעמום העכור „המפהק בעצלה לחלל הערפל".

הוא מבקש לו מפלט מפניו במקדש השירה. הוא אומר להשתחרר מן ההרגשה המעיקה, בנתנו לה צורה ודמות. רוצה הוא לכפר את פני שר היער השולט עליו שלטון בלי-מצרים. ואז היא כותב את הפואימה הגדולה שלו, „פוליסיה", שעדיין לא ראתה אור. מזמן לזמן הוא חוזר אל התימה הזאת, הוא כותב את „זכרונותיו" ב„הצפירה", הופך בה והופך בה. ואולם נפשו לא מצאה לה רווחה ופדות: עד יום מותו התלבטה כצפור בכפו של שר-היער:

... פָּעַר לֵיעוֹ שְׂטַן הַזַּעֲוָה
חָשַׂף שִׁנָּיו כַּדָּרְבוֹנוֹת
עַל לְחָיַי זָרְמָה פִתְאֹם
קָרַת צְחוֹקוֹ, צְחוֹק הַזּוֹנוֹת.
וָאִיקָצָה... בָּאֲפֵלָה
הַכֹּל תֹּהֶה, הַכֹּל שׁוֹתֵק
רַק הַשָּׂטָן יִרְדֹּף אַחֲרַי
צוֹחֵק, צוֹחֵק וְאֵינוֹ פוֹסֵק.

(הצחוק).

לרנר נולד זקן. עוד בילדותו ארכה למראשותיו „דמות זקנה חרלת אונים". טל ילדות לא נח על מצחו וחסד נעורים לא פרח בלבו. בלי תלונה וחמדה הוא משרך דרכו כצל אובד בין הצללים. הוא לא ידע את ששון העלומים וצערם המתוק. רגש אחד מלוה אותו מילדותו — הפחד מפני החיים. הוא מתחמק ובורח מפניהם. הוא מתכנס אל פנתו, מצמצם הויתו, „כחפרפר שהושה אור עין, גיל-שמש", נדחק אל עצמו ושוהה בבדידותו מתוך כלות נפש, מאפס תקוה ורחמים. ירונו ויצמחו להם זהרי שמש וישתפכו בשפעת זהבם על שמים וארץ; תפרח האהבה וינובו עסיסי חחיים וישתפך היופי בהר ובגי ובדרכי תהומות, או יקומו-נא גוי ואדם יחד אחוזי שגעון וצמאי שכרון, יתנגשו בסערת קרב ויערו את נפשם הלוהטת בלהבי דם, לרנר — אין לו חלק בכמו אלה. הוא מסתלק מן ההיים לרצונו „בשתיקת צדוק-דין", מפנה עצמו לצדדין, מוותר על זכותו למפרע. הוא מותר על הדות היצירה, שבתון בנפשו, מנוחת שממון שלאחר יאוש:

עַל הַכֹּל מָחוּל לָךְ:
יָקוּם אֵין־לֵב, אֵין־אֵל.
עֲלֹז וּגְאֵה וּפְרַח
כָּרֹאשׁ עַל תֵּל וָתֵל.
אֲנִי לֹא אֶשְׂמַח בָּךְ,
אֲנִי לִי – מַחֲבֵא צֵל.

(שבתון)

על הכל מחול! האמנם? האמנם השיג את מנוחת הקפאון שלאחר יאוש? האין בפרידה זו גם רעידה חשאית של געגועים כבושים? אמנם המוטיבים: אפסות, חדלון, שממון חוזרים ונשנים כמעט בכל שיריו. אך הלוא דבר הוא, כי יקום אדם ויבנה מחיצה בינו ובין העולם כולו ויגדיר בעד נפשו מבוא אליה כל קרן זוהר וכל נטף גיל ויאטים אוניו משמוע את קול החיים בזרם

עליצותם ויתפר במין עקשנות מיוחדה רק „באשמנים" ו„בסנורים". האין באותה העקשנות ובאותה ההזרה, שהוא הולך וחוזר על מוטיב אחד — גם הפתרון לסוד יצירתו המיוחדה? אולי יש למצא בזה את הצד הטרגי שבנשמתו? אמנם לרנר הוא מן טרגדיה מיוחדה טרגדיה של חולשה, אם אפשר רק לצרף את שני המושגים האלה ביחד. לרנר פונה עורף אל החיים לא מתוך קירות ובוז של יהירי-רוח, אשר החיים אינם כדאים להם, ולא מתוך שנאה ותירוק. שנים של אנשים שהשעה אינה משחקת להם, אלא מתוך כאב וכלית נפש ומתוך הכרת חולשה של מוכה-תהפת, אשר הרקב עלה בעצמיו בעודו עורג וכלה. לרנר סגר בעד עצמו, הוא קבור ונחנק במחשך. אבל יש שהוא שולח מתוך מחבא-הצל שלו מבט רועד אל העולם והוא כולו חרד, עורג ונגהה אחרי אורו, נגהה ומפחד. החיים קוראים אליו מעברים, צוהלים לעומתו באלפי צבעים וקולות, רמזים ובטחות רגע הוא נמשך אחריו:

נֶחֱלַשְׁתִּי וָאַחַז: וְהִנֵּה הָעוֹלָם
נִתְעַטֵּף בְּטַלִּית הַתְּכֵלֶת הַצְּעִירָה
וְשׁוֹבְבֵי זְהָרִים – הֶגְיוֹנֵי הָעוֹלָם
רְצוּחִים וּנְהִירִים וּפְזִיזֵי גַוָּנִים
סַבּוּנֵי כְּלַהֲקוֹת פַּרְפָּרִים רוֹקְדִים
הִתְדַּפֵּק עַל נַפְשִׁי אַף הִסּוֹג לְאָחוֹר
הִדָּעֵק וְנַצְנֵץ חֲלִיפוֹת, חֲלִיפוֹת...
וַתָּמָת כִּי נַפְשִׁי לְמוּדַת הַזַּעַף
מִפַּחַד הָאוֹרָה וָאֶפֹּל עַל פָּנָי.

(בסנורים)

פחד האורה! האור דוקר את עיניו, קולות הצהלה גורמים לו כאב נורא. הוא יודע כי לא לו הרמזים וההבטחות. הוא חולה מחלה אנושה, פסה כל תקוה ונסתם מעין הרחמים. נוחם אחד נשאר לו, הנוחם היחידי של כל עלובי החיים: לחטט בפצעיו, להתאכזר אל עצמו ולהוסיף יגון על יגונו:

אָשִׁירָה־נָּא לָאֹפֶל שִׁיר אֲפֵלָה,
אָשִׁירָה־נָּא לָאַלְמוֹן שִׁירַת שְׁכֹל:
יֵשׁ מֶתֶק מַמְאִיר גַּם בְּיֵין תַּרְעֵלָה
וְתַנְחוּם אַכְזָר יֵשׁ בְּחֹסֶר־כֹּל.

לרנר היה אחד מטובי בעלי הסגנון שבין הסופרים הצעירים. סגנונו בהיר מלוטש, מלא תקיפות ובטחה. היא הדר רוך ועדנה, אין בו פרפורים ותנודות, המעידים על חבלי לידה של במוי. היא כולו מוצק, מעשה מקשה, כאילו יצא משוכלל כל צרכו מתחילת בריתו. ולפיכך אין בו קדמה והתפתחות. כשם שתוכן יצירתו מסתיים בשירו הראשון ועם כל שנוי הצורה שבשיריו, סוף סוף אינם אלא חטיבה אחת בלי תליות ומדרגות, בלי עלות ומורדות, אף סגנונו כך: צביון אחד לו מתחילתו ועד סופו; חוסר תנועה ורתבות, דייקנות, כובד-ראש, פנים זעומים בלי קורטוב של להלוחית ורמז כל-שהוא של צחוק. ורק בשירי הילדים שלו המועטים שאינם אלא זכרונות מימי ילדותו אתה מוצא לפעמים מלמול ופזיזות של נוער, מעין בת-צחוק זו העולה על שפתי זקן, בשעה שנזכר במעשה-תעתועים מימי נעוריו הרחוקים. אך שפתו עשירה, מלאה במויים שנונים, קולעים אל המטרה וצרופים חדשים, המעידים על כשרון חשוב של יצירה ואמנות במקצוע זה. מועטים הם בין הסופרים הצעירים היודעים את הלשון העברית ידיעה עמוקה ורחבה ממקורה כמוהו. מיד, מן השורות

הראשונות הנך מרגיש, כי בן-תורה ובעל חוש לשוני דק לפניך.

ירושתו הספרותית מצערה ומפוזרה פרורים, פרורים במאספים שונים. נשמתו קוראת אלינו מן הספרים ההם ומצפה לתקון ולפדות. כדאי הוא משורר כלרנר, שנקבע לו מדור בספרותנו הצעירה.

א. עפשטין.

לַהַג.

וכששאלו את השתקן למה
הוא שותק — הוא שתק.
יהודה שטיינברג.

נהוג היה בספרות הצרפתית, שכל מתחיל היה להודיע ולפרסם את הופעתו בעולם הספרותי ביצירה פיוטית כתובה בחרוזים, ויצאו פרוזאיקים מוחלטים כמופאסן וזולא והכרו ספרי-שירים. לנו העברים אין עוד בראיציות ספרותיות, אך נדמה לי, שהן הולכות ונקלטות בשדה ספרותנו וכמובן, שלא לטובתה. בימים האחרונים נעשה למנהג קבוע לכל מבקרי ישראל להופיע לפני הקהל במאמר על שתיקתו של ביאליק. דבר זה הוא מענין, מעציב גם מצחיק. יש לנו משורר וח. נ. ביאליק שמו. סבות שונות, והן אינן ידועות לא לי ולא לאחרים, ואפשר גם ביאליק איננו יכול לברון לעצמו, הביאוהו לידי זה, שהתחיל בשנים האחרונות למעט בהדפסת שירים. אפשר הוא כותב בביתו בחשאי לאחר חצות, ואין ברצונו לפרסם את ילדי רוחו, ואפשר שאינו כותב מי יצא ויבחין אלה. סוף-סוף זה הוא ענין המשורר עצמו. נזכור גם, כי ביאליק לא היה מעולם פורה ביותר, ואנחנו לא באנו אליו בטענות על זה, כי ידענו, שהשירה של ביאליק, הניתנת לנו במדה ובמשקל, איננה סחורה הנקנית בשוק. ידענו גם, שבספרויות אחרות קרו מקרים דומים לאלה. משוררים רבים כתבו פסקו, כתבו מחדש ופסקו מחדש. זה אינו סימן לא לטובה ולא לרעה. כעבור מאה שנה, יבוא כותב תולדות ספרותנו החדשה ויתעכב על הופעה זו ויפרשה כרצונו וכהבנתו. אבל ביאליק הלא אתנו הוא. „בכנסת" פרסם שיר, „יהי חלקי עמכם" המשך ל„והיה מי האיש". כנראה מתהוה דבר־מה בנשמתו. אולי יקום ביום בהיר אחד ויפליא אותנו עוד פעם, כמו שהפליא אותנו זה פעמים רבות. ואפשר לא. אינני יודע דבר. ביאליק שותק, אשתוק גם אני.

והנה באים חבל מלהגים, טובלים עטם ברהב ועומדים לבאר, למצוא את העלות הראשונות של השתיקה, להפיץ אור על ההופעה, כיד החריפות הטובה עליהם. ביאליק שותק, „אין זאת כי"... „לא, הטעם עמוק יותר, הוא בוכרח לשתוק..." וכולו וכולו. והדברים מתובלים בפלפול דק ומהודר של סדיקת-שער וממוגנים במתק חבה מזויפת, מליצית ומלאה השתפכות נפש. ואין אנשים, אוהבים נאמנים אלה, חשים, כי נוגעים הם בדברים שאין לגעת בהם. כי סוף-סוף אסור להטט במחבואי נפש א"ה. יש פה הוכר מאקט אנושי, פשוט אלף-בית של יחס א"ם אל רעהו. אמת, ביאליק הוא קנין תאומה, קנין כולנו, אבל הפקר איננו, אשר כל יד מן החוץ תבוא ותטלטלהו כרצונה.

וצאו וראו: עוד מעט והרבו לכתוב על ביאליק השותק מאשר על ביאליק המשורר. את המשורר עזבה הבקורת העברית בידי הפובליציסטים המושבעים, והם ממלאים את מלאכתם באמונה. זה כשלש או חמש שנים

והפובליציסתיקה העברית מתנקשת בנפשה של שירת ביאליק. וזהו עלבון, לא לביאליק, רק לבקורת שלנו. וזאת היא עניות-דעת שאין כמוה. ודאי שיש לכתוב על ביאליק, אין בספרותנו אף מאמר אחד אשר יקיפהו, אשר יציגו חי בשירתו, יראה לנו אפני הבעתו, ינפה את צרופיו, את חרוזיו, את מבנה חרוזיו, בתיו וסוגריו. אדרבה יבוא אחד המבקרים ויקח את ספר-השירים אל ביתו, יתיחד עם הספר חדשים מספר, ואחר יודיע גם לנו את מחשבותיו ופרי מחקרו על משורר זה. כן הלוא עשה, למשל, סענט=ביב בתקופתו הראשונה למשוררו האהוב עליו, לוויקטור הוגו; כן הלא יעשה כל מבקר הגון.

אבל לא, אני תמים מאד. דורש הנני מן המבקר העברי, כי יתיחד עם שירי המשורר חדשים מספר, כזאת לא יעשה אצלנו. אותנו למד דוד פרישמן לכתוב בקורת, לאמור, לטייל בין טפות הגשם מבלי להרטיב את המעיל. אנו נכתוב איפוא על זה, שביאליק לא כתב, ולא נכתוב על זה, שביאליק כתב. ומובן מאיליו, תימה וזאת מעניינת היא. המלאכה קלה אם גם איננה נקיה ביותר. לכתוב על שירי ביאליק אשר יצאו לאור והמונחים לפנינו קשה, כי על האדם הכותב להגיד דבר-מה, אבל לכתוב על שירי ביאליק אשר לא באו עוד לעולם אין לך קל מזה; אפשר להרבות להג כמים לים מכסים

ש. בַּהֲרָיָה.

יַעֲקֹב־שָׁלוֹם קַצֶּנֶלְנְבּוֹגֶן (יש״ק).

שני פנים לספרותנו: או עצבות הסתיו נסוכה עליה או שכולה זקנה ובינה, שכל חריף וחכמה יתירה. האמן העברי, אך יצא מרחם אמו, מיד נעשה לעמקן ופילוסוף. ילדותו מתגדפת והיה לפקח. השאלות והפרובלימות מכרסמות נשמתו. אם חלש האיש—ומת מתוך שירת-:תיו על שפתיו, ואם גבור הוא—והתגבר על סתויותו והיה לחכם או מין. פויסט או מפיסטופל.

שירת גריבכן לא ידענו ואהבת טריסטאן רחקה ממנו: הכרך אכלנו. גלינו מאדמתנו ונהיה לאירופאים גמורים. ואירופה? כרך אחד גדול עם רבוא רבבות פבריקות. ואירופאיזציה מהי? הריצה מן הכפר אל הכרך, מן הטבע אל המכונה, מן האמונה העורת והסתומה אל חוקי המיכניקה הבוזרים והמוצקים, והגיעו ימים, שאף בשירה „בת האלהים" אנו שומעים את קצב המכונה ואת חריקת האופן. ברזל וברזל. ואם יש אשר הברזל העיה חלודה—חלודה זו עלתה גם בשירה. ולא עוד, אלא שגם במזרח נתנה אירופה את עינה ותתחב בו את צפרניה. גם ממזרח=ארץ עולים כבר תימרות העשן וגם משם כבר מגיעים אלינו שריקה וחריקה ושחוק של מינות.

ועל הנשמה צוו לאמור: חיי בכך או בכך. גם לנשמה חקקו חוקים. היא לא תאהב חוקים יודעת היא תקיה שלה, של עצמה, ואינה מקבלת מרות ממי שהוא. מכאן התרגדיות בין היחיד והכלל. מכאן הטרגדיה בפנימיותו של האדם עצמו. התנגחות עולמית של שני היסודות: החוק והרצון. ומכאן

האדם האירופאי עם נשמתו הקרועה ועם מלחמתו הקשה ועם פניו מרובי-הקמטים. והעברי—יסוד נתוסף במלחמתו: עבריותו. ובואו וראו ימוריו של האינטליגנט העברי במלחמתו הקשה מבחוץ ומבפנים. והאמן העברי, קלסתר פניו של הדור, שלית צבורו— על אחת כמה וכמה.

תועה אני בין שדרות הטפוסים הזומנותיים שלנו. מבקש אנכי טפוס תמים, אדם הבא מן הכפר, אדם עם צלמו האלהי— ואיננו. והאמן עצמו? יום-יום אני רואה אותו, יום-יום אני מודמן אתו באספות ובקלובים, וברחוב, ועל שפת הים וגם בארבע אמות של חדר קטן. עיניו מה הן— תהום. פניו — שדה נחוש ושירתו—שירת נכאים או שירת ברזל ואש. מי יתן לי, לו רק שרטוט אחד משרטוטי פניו של רבינדרנט טגורה או ר' שניאור זלמן מליאדי. היו אמנם ימים טובים מאלה. והימים לא מכבר. רק דור אחד, רק חצי הדור. אותו דור ישב באהלו, חי בתוך עולם אבסטראקטי, בתוך אטמוספירה של אלהות. ובא דור חדש וגנה: בטלנות. נשמענו לדור חדש. חדלנו מהיות במלנים. היינו לאנשים מן הישוב ותהי שירהנו ברזל ואש, ותהי תחיתנו בארץ ישראל גם כן בחרב ואש, והלכנו ויסדנו לגיונות.

עכשיו, בשעה של אש וברזל, בשעה של מלחמת הכל בכל, בשעה שאבר הדש צמח לו פתאום משכמו של כל אדם: החרב, בשעה זו יש אשר רץ אני אל עירי הקטנה ומחיה בדמיוני את „בטלניה" ומעביר לפני עיני רוחי ימים, ימים וערבים שקטים ונעימים במושב ידידים ותכרים שחלמו, שחלמו, שחלמו...

ובין חברי אלה היה אחד, שגם הספרות ידעתהו על פי ציוריו המעטים, שנדפסו פה ושם ברוסיה ובחוץ לארץ. לא ימים רבים הלך אתנו האיש יעקב שלום קצנלנבוגן (קיצורו היה יש"ק) התמים והצנוע.

וראו זה: הלא דוקא המפיסטופל שבספרותנו, המין שבאהלנו, דוקא דוד פרישמן הוא אספו ראשונה והכיר ערכו ויאהבהו אהבה עזה. אך הידע פרישמן מה שאני ידעתי. על יש"ק זה?

לא בן עירי היה יש"ק. מאחת העיירות בא אלינו, לפינסק. נתודענו ונקשרנו זה לזה. „שמעתי כי אתה כותב שירים, באתי אליך". כך התייצג לפני. והוא עלם חזק בעל שכם, ראש גדול ופנים עגולים ומצח רחב וטהור. אך עוד שני סימנים מובהקים היו לו: עינים ובת-צחוק. אך הבטתי אל תוך עיניו והיה כאלו שטפתני תכלת השמים. שלש מלים הביע לי „יעקב שלום קצנלנבוגן" מתוך בת צחוק קלה—ואשקהו מיד ומיד גלה לי סוד חייו...

התום והטוהר והאמונה באדם הם היו היסודות שמהם לש היוצר את נשמתו של יש"ק. ואותם היסודות מצאתי בכל ציור וציור, בכל שורה ושורה, שקראתי אצלו מתוך הכתב, ובכל מלה והגה שהוציא בעל-פה.

למן היום הראשון שבו נתודענו ראשונה, התחילו טיולינו ותעיותינו בעיר, ביער ובשדה, ולא זזנו איש מעל אחיו כל הימים שישב יש"ק בפינסק. ואז גלה לפני מה שיש בדעתו לכתוב, דברים קטנים וגדולים ודרמות וקומידיות. רק דבר אחד לא אהב: מאמרים. ולא חלם מעודו לכתוב מאמרים.

בוקר אחד, ואני עוד ישן, בא אלי ומעירני משנתי ומחבקני ומודיע בהחלט גמור, „שמע נא. לילה זה היה לי לילה של תחיה להתחדשות הלילה נולדתי. אין אני סופר. מוסיקאי אני. עלי לכתב אופירה גדולה ושמה

„משה". אתה ערוך א. ז. המקסם ואני — את המוסיקה". הסכמתי. וישׁ"ק לא הוציא זמנו לבטלה, אלא רץ מיד אל החזן דמתא ללמוד ממנו פרק בזמרה. והחזן הפינסקאי, ר' יואל זליג ז"ל היה באמת מזמר בעל טעם יפה. למחרת היום בא אלי ישׁ"ק שמח וצוהל והודיע, כי הוא עושה חיל בזמרה. אותה שעה הבטתי בפניו והרהרתי: מקנא אני בך, כי תהיה קומפוזיטור מפורסם ברבות הימים. ישׁ"ק הבין למחשבותי וכדי לנחמני פתח מתוך בת-צחוק: „ואתה תהיה לדרמטורג מפורסם".

אך ימי שמחתו של ישׁ"ק לא ארכו. הוא אז בן עשרים ואחת. הגיעה שעתו לעזוב את פינסק. בערב של יום החמישי לויתי אותו אל התחנה ובבוקר של השבת קבלתי טלגרמה שלו מחוץ-לארץ.

להיכן נסע ישׁ"ק לא ידעתי, וגם הוא עצמו לא ידע. עברו ירחים אחדים ואני מקבל גומר של „הדגל" הלונדוני ושם בא פיליטון מאת ישׁ"ק, המוקדש לעבודת אגודתנו „בני ציון" בפינסק, שהוא היה אחד מחבריה. לאחר זה נדפס ב„הדור" של פרישמן ציורו „ברחובות לונדון".

ופתאום באה השמועה, כי ישׁ"ק טבע בנהר בגנף שבשוייץ, הוא ועוד שלשה חברים עמו טיילו בסירה. השלשה, כמדומני, ניצלו והוא טבע.

שמועה זו לא הממתני. חשבתי כי צחוק עשה לי ישׁ"ק, אחת מהמצאותיו היפות. חשבתי, כי ישׁ"ק ירד אל תוך האגם הגנפי, כדי להתרחץ בו או כדי לחזור אחרי נימפה יפה במלכות המים. במחתי כי איש, שיש לו עינים כאלה ובת-צחוק כזו — המות לא ישלוט בו. כה חשבתי וכה אחשוב גם עתה.

ובפרט עכשיו, אחרי אשר ראיתיו זה לא כבר בחלום.

ובחלומי: בשעת הצהרים, לנוכח השמש, מתוך מי האגם הגנפי עולה פתאום גולת כסף, לבנה מלאה ומרוחצה למיהר, ראשו של ישׁ"ק הרענן והמזהיר, הנה הוא מצחו הרהב והזך והנה עיניו והנה בת-צחוקו, אותה בת-צחוק עצמה שרחפה על שפתיו בישבו בליל חורף בחדרו הקר שבלונדון לנוכח האח, שבה הכהבה לבה קטנה והוא התחמם כנגדה („ברחובות לונדון"). מתוך בת-צחוק זו הוא אומר לי: ידידי, מה טוב, מה טוב שם, במלכות המים.

י. קרני.

עֲלוּמִים עִבְרִיִּים.

כמה דמעות ושפות דיו כבר נשפכו על חסרון ילדות לבני ישראל; ומכל מקום יש בזה גם הפלגה משהית. על תינוקות של בית-רבן היינו תמיד, שוקדים. סוף-סוף היה גם שחר ילדות לבני ישראל אפילו בעתות-החשכה. החדר היה גן-ילדים עברי. משחקים, ספורי מעשיות בשדים ובגזלנים, טל התנ"ך, ניגון הסדרה, ל"ג בעומר, בין-הזמנים, דמי-חנוכה, סמבטיון והיהודים האדומים, בית-המקדש על מכונו. עבר הי כיום אתמול. כה דמיונו של התינוק העברי היה מתפרנס בריוח לא פחות משל ילדי נכרים. צביון מיוחד לחיים, לעיירה ולסביבה. היתה, היתה ילדות לבני ישראל

לא נתאונן גם על גורל הזקנים בישראל. הדרנו את פניהם. בנינו בשבילם מושבות. עם ישראל היה עם של ישישים, אשר כל בניו חם פקחים, חכמים, מורים, דוינים; כל מוח

יהודי היה קן של חכמת דורות, מראי-מקומות, דפי תלמוד, מימרות צדיקים, תלי דרשות של ראשונים ואחרונים עם קוצי-יודי"ן, פסוקי תורה ומאמרי חז"ל. היהדות נעשתה בכלל בית-אוסף לנמושות, למפגרים, לזקנים ולבעלי תשובה. יהודי, שהיה חוטא כל ימיו בהיותו בגבורות בהווית עולם, במשא-ובמתן, באכילה ושתיה, כאשר עזבוהו כחותיו פרש מן החיים ושב אל התורה והתפלה—כלומר, אל היהדות. היהדות כבר נעשתה לסמל של אם זקנה, המאספת לביתה את בניה, אשר בגדו בה בנעוריהם ושבים אליה אחרי בלותם רצוצי-כנף. יהודים יוצרים, סופרים ומשוררים לגוים שבים לעת זקנתם למצוא מנוחה נכונה תחת כנפי היהדות ולצרור בצרור חייה את נשמתם. את גחליהם העוממות מאשם הגדולה הם מביאים אלינו בסוף ימיהם. הניגון של „אל מלא רחמים" הוא המארש של היהדות. ספרו של משה-הס, פרק ראשון של תחיה, היא גם-כן פרי הרהורי תשובה על קברה של אם לריחם של פיתי בית-הקברות.

כן היה לשעבר וכן הוא בימינו. תינוקות של בית-רבן, גני-ילדים, חדרים מתוקנים, בריסטומטיות, מושבי-זקנים ומצבות קברים, אשר יעניקו לנו משטינינו ומאהבינו — הנה רכושנו. והעלומים? ותקופת החלומות, ההזיה והסער? ותקופת המפעלים, השירה, הנגינה והריקודים? — אל תחפשום בינינו כי תחפשום. עלומים עבריים אין. תם חולם מישראל. יצא דור אל-ראי מן היהדות ולא שב. פרקי יום-טוב של חיינו נקבעים ונעשים בגבולות זרים, האהבה והאיבה נקנות בלשונות נכריות. החתן והכלה כי תרעפנה שפתותיהם דברי אהבים — לא בלשון עמם תרעפנה השפתים. צעירינו מדברים גבוהות על תחית עם, כאשר הם מלמדים עם הדבור לפלפל לשון ונגינה נכריות. ואם יבוא לוחם— יבוא עמו לעג. כי זקנה היא האם ונשוא לא תוכל, התשושה, טענותיו ותביעותיו של הבן. רק עם ימות החול, עם המקח והממכר, שבים אלינו.

א. ש.

עֲבוֹדָה וְאֹשֶׁר.

זאת היא שאלה עתיקה, חמורה ומסובבת, בפתרונה תלוי עתיד האנושיות כולה, וגאוני המחשבה אשר קמו לבני אדם מתחבטים בה זה דורי-דורות:

— עבודה מהי: אושר האדם או אסונו?

לעתים קרובות אמרו לנו: עבודה—זאת היא קללת אלהים הרובצת עלינו. בני-אדם שואפים להיטיב ולשפר את תנאי חייהם, ואולם במדה שהם משביחים ומרבים את צרכיהם, במדה זו הולך העמל ועבודת הפרך הלוך ורוב, והם הגוררים אחריהם את העיפות הנפשית, את הירידה המוסרית, את הרדיפה אחרי הבצע, את ההתנונות ואת המעשים המשחתים. אמנם החיים הולכים וטובים, אבל הם נעשים גם כבדים, מסובכים עד בלי נשוא, וממילא הם נעשים גם רעים משהיו. כי המיטב הוא דוקא מקור הרע, וכן אנו נחנקים יותר ויותר בחבלי תאוותינו המשונות, וביחוד מביאה אותנו עד דכא התאוה, המפעפעת כרעל בקרב לב האדם לחיות חיים יותר שלמים ועשירים מחיי אבותיו שהיו לפניו. ואין איש מרגיש, כי תאוה זאת אחד הלצים בראה מלבו, להתהולל בנו, לאחז עינינו ולעשותנו לאותו חולה-רוח אומלל, העומד במעמקי האוקינוס ולוגם את מימיו המלוחים, ואין הוא שם אל לב, כי כאשר יוסיף

לשתות כן יגדל צמאונו וכן ישאר עד עולם בלי מוצא ותשועה, ארור ומגורה.

אלה שחשבו כן, באו לפנינו עם עצתם: בן־אדם, שוב אחורנית! הבה ונמית בנו את שאיפותינו, נשתיק את הרצון להתעלות ונעקור מן השורש את התאוה המגונה של רבוי-צרכים. אדרבה, מטרתנו היום לרדת ולא לעלות, לשוב ולצאת בעקבות דורות עברו, להיות לטבעיים, עד שנגיע שנית בזמן מן הזמנים, לא מתוך הכרח רק מתוך הכרה ברורה, אל מדרגת האדם הראשון, עם ידיו הרפויות, המצפות מתוך אפס=צרכים ומעשה לפרי הגמל, הנושר מאליו מן צמרת האילן המצלה על הראש. התנקת התאוות והשאיפות— זאת היא המטרה העיקרית. עלינו להשאיר בנו רק תאוה אחת — לא להתאוות. אז נפדה מן העמל וגם מן הרעות הכרוכות בו. צרכינו ימעטו, גם עמלנו יפחת, ימעט העמל, יאפס גם הרע מן העולם.

יחידי סגולה הסתגלו אל מהלך-מחשבות זה וגם התאמצו לסדר חייהם על פי מערכי לבם. את הגאולה לא הביאו אתם רצונם הטוב לא הועיל מאומה. אל האושר לא באו ועל חיי זולתם מעטה היתה השפעתם. ממש ההפך. פרי עיקרים אלה עוד הרבה את הרעה בעולם. כי בחשבם, שהיסוד בעמל-האדם רעוע הוא, מן ההכרח היה, שישארו מוקפים מחיצותיהם הצרות ומכלל בעלי-הויה לא יצאו. הרבים, התבל ומלואה הביאו רק בחשבון את דברי התורה הזאת, והאנשים הטו את דרכם על פיה. אם העבודה היא אסון-האדם ואם השחרור מכבלי העבודה הוא הוא האושר המקווה, הבה אפוא ונמלט מפניה בכל הדרכים. נהיה אמנם כצבי זה שאינו קיץ לעולם. כל אחד ימלא את תפקידו לפי יכלתו וכחותיו: מי שיש בידו יהיה מאושר ומי שאין בידו ישאר אומלל. על המוזה, היושר, אין להרבות אמרי-שוא. בשעת סכנה שוררת רק חוקה אחת — למצוא מנוס, והתוצאות הנובעות מתוך מהלך-מחשבות זה הן ברורות למדי: מתי-מספר מאושרים על חשבונם של רבבות אומללים; ואת המלים „מאושר" ו„אומלל" נשיג כנרדפות למלים „כסף" ו„עמל".

אולם יחד עם המושג עבודה-אסון הלך והתחזק בהכרת האדם מושג שני: עבודה-אושר. כח העבודה וההתאמצות אשר בנו הוא מתת אלהים, יתרוננו על הכל. איננו רוצים להיות כצבי זה ואיננו מקנאים בו. עבודה—זהו הכח הפורה, הניצוץ הקדוש הצפון בחיינו, זאת היא אמת החיים, או הדרך המוליכה אל האמת הזאת. הכחות הפרודוקטיביים של האנושיות—זאת היא שאיפת האדם לרצות וליצור! זהו גיל החיים ואושר האדם; עבודה — היא היא אלהי האדם וכשם שהקריאה הנלהבת לחופש ולדרור עברה דוקא בפעם הראשונה על שפתיו הצורבות של העבד המעונה, למען הראות לעיני כל, כי כשל כח האדם לעמם את זיק החירות גם בלב המשועבד לעבדות ולכליון, כך גם נולד המושג עבודה-אושר דוקא בלב האיש אשר העמל עשהו לאומלל, למען היות לסמל ולמראה-דרך לאנושיות התועה. בחשכת מכרות-הפחם ובבית האכר המט והשפל התרקמה מחשבה זאת. היא נעשתה לרגש אנושי עמוק, רגש, העולה בעמקותו וביפיו על שאר רגשות אנוש. לא בעבודה עצמה מקור הרעה, רק בתנאי העבודה: העמל כשהוא לעצמו הוא אמנם נקודת-המרכז של אושר האדם.

עבודה-אושר.

ואם רק הגיע האדם אל מושג זה

ויקבלהו כתורת חַיו, הנה גם הדרך אל האושר שרועה לפניו. כי תנאים וסביבה הם רק חומר מת. אמש היו ומחר ישאם הרוח. את התנאים לא ברא אלהים, רק האנשים. הם שהמציאו להם את כבלי סביבתם. כי עירומים, בני־חורין וקדושים ברא אלהים את האדם, ובידיהם מסר את הרשות ואת היכולת לסדר את ארחות חייהם. — אך פה פותחת הערבוביה הגדולה. מעטים האנשים, אשר קבלו את המושג עבודת-אושר בכל רחבותו. גם תנועות־שחרור כבירות לא ראו פני האמת הזאת. הם הטיפו בשם שנאת האחרים ולא שמו אל לב, כי השנאה היא מתנגדת ומהרסת את האושר. הם החליפו את תנאי העבודה בעבודת עצמה. ובשעה שהם יוצאים למלחמה נגד התנאים, הם שמים את כל משגבם בחוקי־הברזל של התנאים. הם, שבאו לשחרר את האחרים, לא השתחררו עוד מן המושג עבודה-אסון, ולכן באו לשנות את הנושאים ולא את הנשוא. הם לא ידעו, כי הגם שדרך המוליכה אל האושר אינה סוגה בשושנים, בכל זאת עקובה מדם נקיים איננה ואיננה יכולה להיות. האושר לא יתבטא בזה, שהוא מרבה את מספר המאושרים למראית עין. האשר מוחלט הוא, מוכרח להיות מוחלט, מקיף את הכל ואם לא, אבדה זכות קיומו. הם לא ידעו עוד דבר. העמלים, גם בתנאיהם הרעים, סוף־סוף הם המאושרים, כי בידם עיקר האושר — העבודה. לו ידעו זאת לא היו עושים מעשיהם הרעים. אנשים מאושרים הם אנשים טובים, כי בנפש המאושר שכן אלוה.

ומי יודע, אולי זאת היא תעודתנו אנו? וכשם שאנו מתעתדים לחיות חיי לאום בלי שנאת-עמים, אולי בשובנו לארץ אבות, נראה גם לאנושיות התועה והשופכת דם־רצח אך העבודה ואשרה? את תעבודה וקדושתה.

Es hält die Nacht den Sturm im Schoss,
und morgen geht die Arbeit los.
Mahle, Mühle, mahle.

ש. בַּהֲרָיָה

הֲגָנָה עַצְמִית.

לילה לילה, בטרם שינה, אני פותח יומוני וקורא מה שרשמתי בו תמול ושלשום, ומכנים אל תוכו את רשימותי החדשות. וזה לי ששה חדשים, שכל רשימה ורשימה פותחת במלה אחת: פוגרום. לבוב ווילים-בטגירד, פרוסקורוב, טירספול, לובלין וכו' וכו', ושוב יליסבטגרד ושוב פרוסקורוב. יש ערים, שהמעשים נשנו שם פעמיים, ויש — שגם שלש וארבע. הכל לפי מצב הדברים. חילוף משטר — פוגרום בא עמו. וממשלה הולכת וממשלה באה, ויום-יום נוספות ערים חדשות, עד כי נלאיתי לפרש בשמותיהן. גליציה, פולניה וכל ארץ אוקראינה. אתמול נעשה הדבר לשם ריבולוציה לאומית, היום— לשם ריבולוציה סוציאלית ומחר—לשם מה ולשם מי ישפך דמנו מחר?

למי ולמה אני כותב יומוני? לזכרון לדורות? לבני ולנכדי? לשם קיבוץ חומר בשביל ההיסטוריקן העתיד לבא? מה איכפת לי אם הדור הבא לא ידע, כי דמנו נשפך כמים ערב ובוקר ובאישון לילה? שמא מוטב כי לא ידע. ואם ידע, הלא יקום מחר גואל דמי ועשה נקמתי. ובא אחריו גואל חדש,

וגואל לגואל ושוב דם ורם, וחוזרים הדברים.

שמא מוטב לי ולבני ולבית ישראל ולכל העולם לשרוף את יומוני?

הרג ושחיטה וריטוש־בטן וניקור־עינים וניפוץ ראשי תינוקות ותעלולים בזקני ישראל והילול כבוד בנותיו. אין בית עברי, אשר אימת הפוגרום לא תמלא חללו ביום ובלילה. ואם נשאר פה או שם, בעיירה קרובה או רחוקה, זקן או זקנה, שניצלו מן השחיטה ונפשם יצאה בדרך מבעית—לא מתוך וידוי וכיפור יצאה נשמתם, אלא מתוך קללה והרוף. וזקני עמי שבו לאלהים זעומי־פנים וחורקי־שן. איה שלות הכניסה לעולם האמת? גזל אדוני מאת זקניו את הדרת השקיעה. היש ילד בישראל, שלא שמע שמע פוגרום, או שלא ראה בעצם עיניו את „עיר ההריגה"? היש עוד תינוק בין תינוקות ישראל, שינק חלב אמו במנוחה? והיש עוד אם כאם הנבריה, הזריזה להניק את בנה מתוך בהלה ומורא ותפזון שמא יבוא הרוצח ויתתוך שדיה וישליכם לכלבים?

האשים כל זאת אל תוך יומוני?

או שמא מוטב להתחיל יומוני כך:

„בשנת פלונית אלמונית ליצירה, אחרי מלחמת־העמים הכבדה, באו שקט ושלוה בעולם. ברית שלום נכרתה בין עמים. השנאה והנקם נשכחו מלב. העשיר והדל, החלש והחזק ישבו יחד ללחום לחם. ובעת ההיא נזכר גם עם ישראל לטובה. שככו פוגרומים בארץ ומולדתו הושבה לו".

אם אתחיל כך—מה אעשה לבני הקטן, ילד בן שש, שראה בפוגרום ובהרג ובשחיטה? יעברו ימים ובני יאמר לי: „אבא, לא כך היה מעשה. לא כך רשמתי ביומוני. דמי אמי צועקים אלי מן האדמה", מוכרח אהיה לגלות לבני את האמת. כי „לא כך היה מעשה". ועוד אמת אחת חייב אני לאמר לבני בפה מלא: „בני, פוגרומים נעשים בך ובביתך ובבית ישראל. הנך על היך־קת רוכה ויצא השערה. עמוד על סף הבית והקדם להרוג את כל הבא להרגך".

ואת ועוד אחת יודע אני. בני, כשיגדל, לא יכתוב בנוסח כזה רשימה על „הגנה עצמית" בקובץ שיבוא לידו. הוא לא יקשה קושיות על הדם, לא יפקפק בתועלתו ולא יהא אפיקורס וספקן כמוני היום. אני—נפש „גלותית", כי בזכרוני שמור עוד שיר־הערש ששרה לי מינקתי בהיותי תינוק בעריסה. דם לא ידעתי עוד. שירה אחרת ידעתי:

„אונטער מיין קינד'ס וויגעלע
שטעהט אַ ווייסע ציגעלע.

— — — — — — — —

מיין קינד וועט לערנען תורה,
תורה איז די בעסטע סחורה".

ואולם בני הקטן, יוצא חלצי! אחרי יונו אביב של פורעניות והרג ושחיטה ושפיכת־דם הנהתיו אל תוך העריסה ונענעתיו לאמר:

קְצוֹת שָׁמַיִם הֶאְדִּימוּ,
אֵין זֶה סִמַּן דָּם;
סְגוֹר נָא עַפְעַף, יַלְדִּי, רֶגַע,
שָׁכַךְ הַפּוֹגְרוֹם.

לֹא אֲתַנְּךָ, בְּנִי, לְרִטּוּשׁ,
הֹוֶה עַמִּי יֵשׁ;
בֶּן־יִשְׂרָאֵל חַיָּב לִלְמֹד
עַתָּה תּוֹרַת־אֵשׁ.

גָּדוֹל תִּהְיֶה, חֶרֶב תִּקַּח,
תָּגֵן עַל הָעָם,
תְּבָרֵךְ אִמְּךָ, אֲשֶׁר גִּדְּלָה
עוֹלָלָהּ לַדָּם.

בני גבור יהיה, נקם יעשה. על חייו יגן, דם תחת דם! הוי, מה אעשה לבני? אהבתי את בני. שנאתי את בני. אם אהרגנו בעצם ידי? למה לי להרבות דם בעולם? נעוריו—

דם ושירתו — דם, והוא ימסור תורת-הדם לבנו, ובנו — לבנו אחריו.

ארורים אתם, החיים, אשר הבאתם אותי לידי הרהורי-חטא כאלה. ואני כה אהבתי את בני. כמה התפללתי לבן, וכמה יחלתי לו!

בני, לא אתנך לריטוש. אקח רובה ואצא השערה. אעמוד על סף הבית ואקדים להרוג כל הבא להרגך.

יחי הדם!

וארור הדם!

י. קרני.

פְּרֵייסְ־וּתֵנוּ.

למה אדבר בשפת רמזים, אם ניתנה לאדם גם לשון פשוטה?

שנואים עלי כל הסדרים המקובלים בגבולות ספרותנו.

התישבו סופרינו הנערצים על כסאות-כבודם כב„פוטל" ביתי, העובר בירושה מדור לדור, ומנמנמים להם בתוך צורותיהם על גבי זרי הדפנה. מבקרינו הפקחים והישרים מנענעים אותם בריטמוס מחניף-מיישן והקהל העברי, הנים ולא נים, מקשיב אל הנחירות עם הנענועים בבת-צחוק עריבה ולאה של גאוה לאומית: הנה מה רב רכושי, הנה מה גדול עשרי!

ספרותנו אינה ככר רחבה ופתוחה לרוחות, אשר עליה מתכנשים בעלי-כח, צעירים ורעננים, בסערת קרב ובמרי ההתגוששות. היא איננה עין צופיה של גונים, לב דופק בחיק ההוויה ואוזן קשבת לשאנת החיים. היא תפלה תפופה בצבור לצאת ידי-חובה, היא תכשיט לאומי, כדי להעשות חומר בפי נואמים ומטיפים ולהיות חזוק ל„פלטפורמות". היא כנור לשיר את שבות העם או תנים לבכות את ענותו, והעיקר, שהיא, על פי התפקיד אשר התוו לה, נחמה, נחמה לעם.

הכשרון אינו אצלנו אש העצורה בעצמות, עבודות, אידיאה-פיכס, רוח שכרון או שגעון, המטלטלת את האמן בציציות ראשו ככף-הקלע כל מלוא שבעים השנה, התובעות את כל לב האדם, בלי שיור ופחת. הכשרון העברי הוא פקח, פכח, מנומס, מתון, בעל-ביתי, זהיר כישיש. נזהר חלילה מלהזיק. תלמיד מקשיב ובן שומע בקול אב. והעיקר, שהוא רכוש הסופר, אחוזת-בית, נכסי דלא ניידי, שאת פירותיהם עם הקרן הוא אוכל בעודו בחיים.

לפני עשרים-שלשים שנה, לערך, היו כל הכסאות שבכותל מזרחי לוחות חלקים. הכל היינו חסרים. לא היה לנו לא משורר ליריקן ולא אפיקן, לא מספר ולא מוכיח, לא משורר החברה ולא משורר הטבע, לא משורר הגלות ולא מבשר התחיה. היתה הודבה. שמיר ושית. כל צפור שבאה ביעף וצפצפה אל תוך החורבה נתקשטה מיד בנוצות זהב ובשמות-תואר: „צפור-גן-עדן" ו„צפור כחולה". כל מי שכתב בלשון בני אדם מאמר נעשה ליוצר-שיטה, וכל מי שישב על קצה הכסא נדבקה עליו מיד פתקה עם שם-תואר. ועד היום מתהלכים בינינו גדולים, אשר עליהם מודבקים שמות-תואר, שכבר אבד עליהם כלח.

והנה כבר זכינו לפמליא מורגנת של שרי-צבא, הסדר — קבוע ומוצק, והפזמון — שגור ונידוש. כהן ראשון, שני, שלישי. כל כהן על מעמדו. אין גם בין מבקר לחברו אלא שינוי כל-שהוא בסדור המעמדות של הכהנים. ובתוך המשכן קול דממה דקה. מנוחה ושביעת-רצון. בעלי-האחוזות של ספרות נמים את שנתם. פעמים הם נעורים לרגעים, נוטלים את הידים ולוחשים דבר-מה בשפתים. הסו, הסו! סופרי ישראל מקדשים יחדיו על היין. בלחש ובחשיבות. והמבקרים עונים אחריהם „אמן" בחסידות.

והנה זכינו כבר לספרות, שיש לה עיקרים טובים וישרים אשר תחית בם.

אמת המדה של ספור טוב היא הסגולה שבו לתפוס מקום בכריסטומטיה לתינוקות; של ספר טוב — הסגולה להנתן תשורה לבן-מצוה ליום מלאת לו שלש-עשרה שנה; אמת המדה של סופר חשוב — אי-פוריות, קפאון על צורות ותכנים והכנעה לתורת רב; של עורך הגון — אדם בעל מסורת, אשר לבו רחק מחזון ושיר וחוש אסתטי חלל בקרבו.

והנה זכינו כבר לסופרים קדושים בחייהם, שאסור, חלילה, להרהר אחריהם ולבקרם, שהרי הם קנין העם, רכושו, נחמתו. ואם יעיז איש לפגוע במי־שהוא מן המקובלים מיד ילטשו עליו עינים: מה אתה עושה לנו? את נחמת האומה אתה בא רגזול מאתנו? —. „יעיז לפגוע"—תפס לשון בני אדם. אדרבה, ינסה לפגוע בכבוד מקובל — מי מן העורכים יתן לו מקום בעתונו?

אמנם, חזיונות אלו אפשר לפרשם, אפשר אולי גם לחייב את מציאותם. העניות בחומר וברוח גרמה לכך. קטן הוא הזרם של כחות צעירים ורעננים אשר יבואו בהמון, ישתערו בקול חוגג, יתרידו את הלבאים שבעי-השנים מרבצם, יאחזום בתלתלי-שיבתם ויגענעו נענועים חזקים כהנוע הדגן בכברה ויזרו הלאה בשאט-נפש את הפסולת ואת המשקע ויגרשו במקלותיהם תורת-בית-רב הבלה.

כן, מובנים ומוסברים חזיונות אלו. אולם לא תמיד מפיגה ההבנה את השנאה.

שנואים עלי כל סדרינו, המעיקים ומחניקים תחתיהם כגלידי-קרח כל פרפורי נשמה ורעננה.

א. ש.

„היהודי"*)

(מזרח ומערב).

היו ימים והיהדות הלאומית המודרנית שבארצות-המזרח של אירופה היתה מתגאית על אחותה, היהדות המערבית, בהבנתה המקיפה את שאלת-היהודים ובחדירתה העמוקה אל סודות קיומנו ומהותו. ונמצאו אנשים בין נושאי היהדות-המזרחית, שהרחיקו עוד ללכת ואמרו, כי שתי השקפות-עולם שונות ושני מיני יחוסי-חיים שונים מפרידים בין שני תחומי-יהדות אלה. אחד-העם, שהיה טוען בשמה של היהדות-המזרחית, גלה מדור תחתון ומדור עליון: אחינו שבמזרח, אף-על-פי שמחוסרי זכיות אנושיות ואזרחיות הם, והמלחמה בעד השגת הזכיות האלה עדין לא נגמרה, בכל זאת אין דעתם ורצונם מכוונים רק אל השגת חשווי והתגשמותו בחיים. שאלת קיום לאומי, כאישיות לאומית פועלת ויוצרת בפני עצמה, שומרת נתיבה בעולם. והללו שבמערב, מאושרי-הזכיות מכבר, אין להם כלום בעולמם הצבורי חוץ משמירה מעולה על זכויות אלה, שנקנו בעמל רב, כדי שלא יקפחון ולא ימעיטון; ואף הציונות המערבית—תנועה זו שבאה לכאורה, לשנות מעיקרם את יחוסי-החיים הקבועים,— לא נבראה תחלה רק כדי להרגיע את לב-הצבור העברי. כי אם באמת יבנו להם בני-ישראל בית בארצם, הרי יחדל הזרם הבלתי-פוסק של יהודי המזרח למערב ולא יטרידו עוד את עולמם השאנן והבוטח בצעקותיהם ומכאוביהם; בעיקר באה תנועה זאת אך בעד האחים המדוכאים שבארצות-המזרח החשוכות, אולם הם, יהודי המערב, התרבותיים והמאושרים, אינם זקוקים לה ולא הם אשר יתברכו מטובה. הבדלים אלה הלכו

*) „Der jude" בעריכת ד"ר מרטין בובר, הוצאת לויט, ברלין.

ועמקו. ובעתונות בספרות נולדו פולמוסי-דברים ארוכים מאד. אחינו שבמערב — אכן רק מקצתם — התחילו אז לפשפש בלבותיהם וסוף-סוף מצאו את ההבדל הזה לנכון ולאמתי. גם במחנה הציונים המועט נראו עקבות המלחמה הזאת והרבה וידויים נשמעו מפיות הזקנים והצעירים במערב.

ואולם באו ימי חשבון לתנועה הלאומית אשר בכל ארצות-התבל. כל התנועות ובנות-התנועות שנוצרו בעולמנו התחילו מסמנות את פרצופיהן, עם נשיבתה של הרוח החדשה בא משבר בתנועה הלאומית, וכל שעת-משבר גוררת אחריה חשבון הנפש, חפוש דרכים חדשות, התאמצות-אנרגיה חדשה, הבאה לידי רפיון בכח המשבר עצמו. וכשם שהמשבר בתנועה הלאומית שבארצות המזרח בשנות תרס"ה תר"ע הביא לידי נשירת אברים רבים מגוף התנועה ולידי התעוררותו של גוש תוהו-ובוהו זה ולידי תנועת-היחידים, העולים ומוצאים את גאולת נפשם משעבודה של הגלות ומצערה ומתוך כך באים הם לידי גאולת עמם,—כן גם הוליד המשבר בארצות המערב את הציונות האינדיבידואלית. כי קצת תמוה היה הדבר: היהדות הגרמנית שעמדה בראש כל התנועות הרוחניות של עמנו במשך מאות השנים האחרונות, שהביאה לעולם את „חכמת ישראל" והרימה את הריפורמציה הדתית שלנו לידי גובה ידוע, שהעמידה לנו לוחמים יהודים גאים כגבריאל ריסר בשעתו,—עמדה פתאם מלדת ונעשתה שטחית כל-כך ואינה מראה כחותיה והשפעתה על הזרמים הרוחניים השונים המבצבצים מתוך קרקעה של יהדות-המזרח, וגם בתנועה הלאומית היא באה רק בעסקניה ולא יותר? זה היה תמוה. אך הרוח החדשה התחילה מנשבת גם שם.

אמנם שונים הם דרכי התפתחותה של המחשבה הלאומית בארצות המערב מאשר אצלנו. ושנויים אלה נתונים הם בשטחם ובתנאיהם של הזמן ושל המקום. אך מקור החיפושים האלה, צמאון הלב והנפש הבוער אחד הוא גם לנו וגם להם. מה התנועה הלאומית בארצות המזרח עברה דרך מדרגותיה הראשונות של גידול והתפתחות — עבודה מדינית, תקוות מדיניות סתם, הטפה ידועה של עיקרי-הלאומיות והבנין הלאומי— אל מדרגה יותר גבוהה של המעשה והבנין הלאומי גופם, אף שם כך: מתנועה מדינית דיפלומטית, מעבודת תעמולה שטחית אצל אחרים וברחובנו, עברה לתנועה של יחידים מרובים, גואלים את עצמם מכל שעבודי החיים הזרים; וכמו שרעיון ההתחדשות הלאומית אצלנו נצרף לאט-לאט בכור חיינו ויסורינו ונתלבש בצורת עבודה אקטיבית, אף שם כך: מתחלה—מדינה יהודית, קיום-לאומי מיוחד בשביל האחים הנענים ומדוכאים שבמזרח, אחרי-כן — גם בשביל מקצתם של יהודי המערב ולבסוף — גם בשביל היחיד מישראל, המבקש את גאולת נפשו ושנושא עם זה כל חובותיה בעולמה של אומתו. גם בארצות-המזרח התחילו כראשונה, אחרי הסערה, לשוב-אל-העם, ובקשו למצוא בעם ובמנהגי חייו המיוחדים את היעוד הלאומי, עד שלבסוף נתבשלה ההכרה, כי לא בהתמזגות בכלל מקור-ההחיה וההפריה שבלב, אלא בהרמה אישית ומתוך כך לידי הרמה לאומית. במערב עדיין הדברים משמשים בערבוביה: מטבעות פסולות ומטושטשות אצלנו יש להן עוד מהלך בשווקיהם. ה„שיבה אל העם" הידועה, היפוש דרכי-יצירה מיוחדים, בקודיים, במנגינותיו הפשוטות ובשיריו, במנהגיו ובסדרי חייו הגלותיים. אותה תערובת של „יעבציות" ועממיות, אשר הנה אבד זה ככר בעיני צעירי רוסיה, עוד ידה רבה במערב. אותם הדברים עצמם שהיינו אנו שטופים בהם בשנות התשעים

של המאה העברה וכסבל ירושה נשארו למנת חלקם היחידה של בני „המחזור הראשון" בתנועה הלאומית אשר בארצות־המזרח, לא פסקו עוד שם. אולם יודעים אנו דרך זו, את כל נפתוליה ועקיפותיה ויודעים אנו גם את סופה. כאן חפצים אנו לעמוד רק על תחלת התהוותם של שבילי רעיונות אלה. והתחלה זו יפה היא ומעידה על סימני-בגרות הראשונים. היא מעידה על תפיסה רוחנית כבירה, ההולכת ומתרחשת בין הצעירים העברים שבמערב. ו„דער יודע" — ירחונם של הצעירים האלה — הוא הבטוי הראשון והמלא לחיפושי־דרכים אלה.

לא לצבור הגדול ערוכים הדברים שבאו בו. מיחידים ואל יחידים, תועים ומחפשים את נתיבם בעולם, נועד הירחון הזה. ולאו דוקא ליהודי המערב ועל-ידי יהודי המערב: דרך אחת גם למזרח וגם למערב — דרך הגאולה והשחרור מכל העקות החיצוניות, דרך הטפות של העצמיות היהודית. אין חותמה של מפלגה ידועה על הירחון הזה. אין עוד צורות קבועות ומסוימות, אין הבטחה המיוחדת של אנשים, שמצאו את דרכם במדברו של עולם. אולם יש הלך-נפש משותף לכל הדברים הבאים בו, השרוי על כל הדברים השונים, המצטרפים לכלל אחד. את הלך־נפש זה משרה ביחוד עורכו של הירחון הזה—אחד היהודים מבעלי הנפש שבדורנו — מרטין בובר. אותה ה„אחר-עמיות" החדשה, שממצה את עומק הדין מלאומיותנו ומרימה אותה לידי דבקות דתית חדשה, אותה הערצת החסידות שעברה ממנו אליהם,—הערצה שהיתה מובנה אצלנו בשעה שירדו הרביבים הראשונים של התחדשות-הלב עלינו וששמשה רק מעבר לתחת צרכי־הלב האמתיים ולא לעקומה ומזויפת החיים כהחסידות, הערצת הישוב הקטן והדל שבארץ-ישראל, שבראשונה הכל לעגו לו, הקולוניזאציה הפעוטה, שאינה כדאית לטפל בה, ושבעת האחרונה ניתנו לה עובדים חרוצים אחדים (לע"ע מועטים הם עדיין, לצערנו) והראתה את כוחה, הערצת העבודה שעברה מארץ-ישראל המחודשת אלינו ושנתגלגלה גם לשם על־ידי צנורות נעלמי־עין, ההכרה בצורך תחיתה של הלשון העברית, לא רק בתור לשון הקודש של האומה, אלא בתור שפת הנשמה שלנו, כי יחידה היא ואין בלתה, השיבה אל התנ"ך (לע"ע לומדים אותו שם על־פי תרגומיהם של צונץ ולותר), שאצלנו חוללה מהפכה נפשית ושנוי יחוסנו אל הירושה הרוחנית שלנו, השאיפה אל השלימות, לא בעולם הדעות והמחשבות, כי בלתי-אפשרית וגם בלתי־רצויה היא לאדם החדש, אלא שלימות במעשה וביצירה,—כל אלה הן עדות חיות כי דבר-מה הולך ונברא שם. כך היתה והווה דרכה של תנועת ההתחדשות בכל מקום וכך דרכה גם שם. נקודות־שווי אלה מעידות על הכרחיותה של התנועה הלאומית, הכרחיותה ההיסטורית, ועל סוד־חיוניותה הכביר. הצעדים הראשונים כבר נעשו שם; הראשונים מחייבים את הבאים אחריהם. וכשם שמרטין בובר זה, הגדול שבהם, עדיין מתלבט בחיפושי מחשבה ורגש ולא מצא עוד את דרכו היחידה, שיצעד בה בבטחה ובהכרת ערכו ושיקרא גם לאחרים להצטרף אליו, מה הוא עדיין יש בו יותר מצער-הצמאון לעבודה וליצירה מאשר שמחת היצירה והיצירה עצמה, מה הוא נע־ונד עוד בין תרבותינו הקולטוריות ומבקש נקודות-אחיזה לנפשו בחזיונות ארעיים, שנראים לו לפרקים, כעיקריים,—אף הכרוכים אחריו והולכים על-ידו כך. עדיין חוש ההבחנה והבדלה לא נתפתח אצלם במדה הדרושה, כדי להבחין ולהבדיל בין התכלת של מאויינו הלאומיים ובין קלא-אילן, נתקלים הם בחזיונות רבים שבחיי אחינו שבמזרח ובתולדותיהם, והחזיונות נראים סודיים ומלאים הוד מרחוק,

ומתדבקים הם בחזיונות אלו, מנסים מצוא בהם פתרון לחידת־החיים שלהם, אולם התדבקות זו רק זמנית היא — אלו הם הגלמים הנראים לגופות חיים בדרך החשכה של גאולתנו ושחרורנו.

הנה שם, מעבר לגבול מדינתם היפה והחזקה, מתגוללים אחיהם בעוני ובחוסר כל, מוקפים אויבים חזקים ופראיים, המהפכים את חייהם לגיהנום ארוכה אחת, ואף־על־פי־כן הרי חיים הם אחיהם אלה, טווים ארג־חיים מיוחד, נלחמים מלחמת־הקיום בכלי־זין מיוחדים בסינם, שאף עם אחד בעולם אינו משתמש בהם, בני־אדם פראים למחצה ואף־על־פי־כן הרי יש בהם איזה דבר המכשיר את קיומם ומעלה אותו להידה אחת עמוקה ומלאה סוד. הרי התחסידות! בדור זה, שהאדם הקולטורי באירופה, כשנמאסה עליו השטחיות שבחיים, אותה הבהירות המיוחדת שבכל דבר ודבר, אותה השקיפות היתרה שבחיים, כשצר נעשה לבו בחדרים המרווחים של המדע האירופי הצלום והתקיף, היבש והמחניק, התחיל מתגעגע עוד הפעם אל הסודיות שבחיים, אל ערפליותם, אל הטמיריות הזרועה בעולם על אף כל המכונות הענקיות, שעשו את העולם לפשוט כל־כך ולמובן כל־כך. באותה שעה התחיל האינטליגנט היהודי להלך בנתיבותיה המיוחדים של אומתו כדי למצוא אותם המעינות, מעינות הסוד, שאפשר יהיה לרוות את הצמאון בהם. נתקל הוא בחסידות, עומד ותמה עליו, על החזיון הזה, והוא מתחיל לראות בה, בהתחסידות, מה שהאינטליגנט הנוצרי מוצא במקורות־אחרים של היפושי־האלהים שלו. מתדבק הוא בה ומוצא בה אוצרות קולטוריים ונפשיים עמוקים, שכדאים הם טפול וטפות מרובה, מגהץ ומיפר אותה — והרי מתגלית לאירופה אחת הפליאות שבעולם. והנה הספרות היהודית! דיאלקט אשכנזי זה, איזה בלבול לשון של אשכנזית עתיקה, של סלביות ועבריות, ואף־על־פי־כן כמה הספיקו דורות אחדים ליצור בלשון זו! הצורות הספרותיות המעודנות והמעונגות באירופה אינן מקסימות ביותר את הלבבות. חיי העיר הגדולה גם שאונה והמונה, עם הבהילות וחתפזון שבה, אותם החיים הזרים, שקשה למצוא בהם הדם המיוחד של חיים יהודיים ממש, וכנגדה העיירה היהודית הקטנה, השוקטת על שמריה, עיירתו של שלום־אש, עם נהרה, הנח בשבת, עם אילנותיה, המתפללות תפלת מנחה וקבלת שבת, אותם החיים השקטים והשלוים, שאין בהם משלות הבורגניות הפעוטה בארצות המערב, השמנה והמטומטמת, אלא יש בהם הכרת האלהים וסוד־החיים הגדול — מרמים הם זה לזה, והנשמה, הצמאה לחיים עבריים עצמיים מתדבקת בהם ואינה בודקת בהם ביותר. השירה העממית עם פשטותה, הצלילים היהודים הנוגים, ספוגי צער ויאוש עמוק, אותה תערובת של אשכנזיות, אוקריניות וולחיות עם הצער היהודי העולמי של כל הדורות — כל אלה הם העמודים המראים להם את הדרך.

אולם אין הם רומאנטיקים בלבד. אין התנועה הלאומית שלהם—תנועה ספרותית ורוחנית בלבד, אין היא באה אך להזין ולפרנס את הנשמה היתרה של יהודי השבת, אלא באה לשפר את החיים הממשיים, הדורשים מהם התמכרות כל החושים וכל הכחות לעבודה. אין תנועה זו באה לגאול את האחרים, שבשעבודם ניחא להם, אלא לגאול את העובדים בה. במקום עבודה מדינית, שנמסרה רק ליחידים—עבודה מעשית, שהכל מצטרפים אליה; במקום חבה וסימפתיה אל איזה דבר רחוק וחביב — התמתחות השרירים; במקום ארץ־ישראל של מעלה, א"י של מטה; במקום ד ב ר י ם על התישרות הגב הלאומי הכפוף— התישרות זו ממש. צריך לשנות את ערכי

החיים המקובלים מן הקצה אל הקצה. צריך לא רק לברוק ביחוסי-חיים שעברו בירושה, אלא גם לברוא יחוסי-חיים אחרים על-ידי שנוי מרכזם של החיים האישיים, על-ידי עבודה ומסירות-נפש. הסמנים הראשונים נראו. בטוחים אנו, שחיפושים אלה יביאו אותם אל דרך המלך של התנועה הלאומית — אל המזרח.

צבי ווסלבסקי.

שִׁירֵי־מַהְפֵּכָה *).

שָׁחוֹר הָעֶרֶב
צָחוֹר הַשֶּׁלֶג.
רוּחַ, רוּחַ!
וְעַל רַגְלָיו לֹא יִכּוֹן אָדָם;
רוּחַ, רוּחַ —
בְּכָל־הָעוֹלָם מְלֹא אַפְסֵי אָרֶץ.

„ועל רגליו לא יכון אדם". יש רגעים, אשר בהם גם המשורר הבודד לנפשו לא יוסיף עוד להתלונן בחביוני הלומותיו. באה הרוח עם סערתה ובהלתה. החיים באים עם זעפם ומפקדים את פקודותיהם. ההתרחקות, העמידה מן־הצד אינן אז גודל־נפש ושאר-רוח, המרומם, היהיר, האצילי, רק קהות ומורך-לב, הפשוט, הרגיל, השפל. תקופות אלה בולעות את האמן אל קרבן, שוטפות אותו בסחף זרמתן, כי הן גדולות מן עולמו של הפרט, עשירות ממנו קדושות ממנו. רבבות בני־העם עם צווחתם וערבוביתם נעשים לזמן־מה ליחיד, יחיד ענקי, איום, רב־אברים, יחיד עם פרצופו, נפשו, סגולותיו, כעורו ויפיו, רצונו ומיאונו, רכותו ואכזריותו. תקופות כאלה עושות את מילטון האלהי למזכירו של הזד קרומביל, את הצייר דויד—לבן-בריתו של רוביספייר, את הכומר לאמנה, חביב האב־הקדוש, — לפיימן השויון והחרות; הן המעלות את שיניה האומלל על במת-ההרגה, השולחות את מדם-די-סטאעל הענוגה—לכתת רגליה בארצות נכריות.

והנה המהפכה הרוסית. אי-אפשר להשמט בחשאי ולהחבא אל הכלים. על המשורר להגיד בפה-מלא ובדברים ברורים, המקבל הוא את השנויים, המתהווים לעיניו והמפלסים להם נתיב, כמו שהם, עם ד מ י ו ח ב ל י לידתם, או הוא מתקומם לנגדם ומשוללם. ואין לקבל את ההופעות מתוך זהירותו של בעל-בית, של פיליסטר, לקבל רק את מקצתן, את הנבחר שבהן. מחויבים אנו — אם בדעתנו לקבלן— להתיחס אליהן באמונה ובבטחון, בבטחון זה אשר בו התיחס איוב אל אלהיו, לקבל את הטובה ואת הרעה ולברך על שתיהן כאחת.

לקבל את החדש — לא קל הוא הדבר. ישנן חרציבות הישן החביב, הרחוק והקרוב, הנראה לנו ככל מאודה של הנפש. ישנו גם פחד החדש, המתפתל ובא כנחש עקלתון. אין לך מחוה נורא מהתגלמותה ורגעי התהוותה של משאת-נפש. משורר אחד בכה כל ימיו, שלא הלב, הלב הטהור והחם, הוא הרושם את רגשותיו, רק הידים, הידים הגסות, הן המטפלות בעבודה זו. גם החיים לא ל ב ם מגשם את התקוות הרוממות, רק י ד י החיים, הידים הגסות הן הנן המטפלות בעבודה זו. מתכרכמות, איפוא, פני האידיאה בשעה שהיא נסגרת במסגרת המציאות, זרי בזיון וקצף. יתר על-כן דרוש גם עוז-רוח וגודל-לב כדי לקבל את החדש. מה שעבר והיה גם אלהים לא ישיבהו, ומה שעתיד להיות האדם לא ינחשנו. נחוץ, איפוא, להפקיר את כל האישיות ולשימה על קרן העתיד; והאנשים זהירים למרי ותמיד

*) Двѣнадцать Скиѳы. Александръ Блокъ, Москва.

הם משאירים פתח-חרטה, אשר דרך בו ישובו אחורנית בשעה הרצויה.

מוזין במדות אלה היה א. בלוק כל ימיו. בין הפחדנים לא נמנה מעולם וכן הוא נראה לנו ים בשירי המהפכה שלו: לו היה העוז להביע את רגשותיו ואת יחסו אל המהפכה הרוסית גלוי, בלי עקיפות, ואת שמו חתם עליה— ואצבעותיו לא רעדו. בזרועות פתוחות ובלב חרד קבל אותה עם כל גדלה, יפעתה, התלהבותה, פראיותה, משובתה ורפיונה הכביר. הוא לא שקע בבצת דפרטים ולא ירד אל היום-יום הצר, הפעוט והמוגבל. הערבה הרוסית הירוקה ורחבת-הידים קמה, ועה ואתה קם בלוק כאחד מסוסיה פרועי-הרעמה. בלוק הבחין ותפס את השאיפות היצירתיות המונחות חתולות בסערתה של הערבה הרוסית, והוא הרגיש את רעבון-הרצון השגיא, אשר הוליד סערה זאת. הפוליטיקה רואה, כמובן, ברעבון זה את החולשה, את חוסר-הבגרות, את המות. אבל בלוק אינו-פוליטיקאי ואין הוא מתיחס אל המהפכה רק מנקודת-הראות של החוקים וסדרי הממלכה. הפוליטיקה עויינת תמיד את השנויים; היצירה רואה בהם את קרבת-רוחה, את מקורה.

לפני מונחה החוברת הקטנה של א. בלוק, „שנים-עשר". השער—באותיות תולע. תהוצאה — „הנתיב-החדש". צביעות החנונים, אותם החנונים הזהירים והנבונים, היודעים תמיד את הנולד,– צביעות זאת תדין בודאי את השירים האלה ברותחים. איך זה בא אדם והרהיב עוז בנפשו להשוות את המהפכה הרוסית, אשר המערב המגוהץ ואכול-התרבות מביט עליה כעל מרד חיות רעות במכלאות הזירה,—להשוותה אל תנועת הנצרות בעצם הולדתה? ימצאו בזה בודאי גם חלול-הקודש, התרזה כלפי מעלה. ופה תתחיל השלשלת הארוכה של הדבקות באמנות פהורה (המגינה תמיד על מורך-לב!), של החקירות העמוקות על יחס המשורר אל ההמון, אל השוק, וימצאו סוף-סוף, כי שירים אלה הם מקרה אי-נעים בחיי המשורר, וטוב לו ולאחרים שיסיחו מהם את דעתם.

ובכל זאת יש בשירי המהפכה של בלוק נימה חדשה, שלא שמענו רעדה עוד בשירים אחרים ממין זה. פה תועים הדים טראגיים על סדרי-עולם ובנות-קול של פקפוק חשאי ושל חוסר-און חבוי מרפרפות בשירים אלה פה ושם. גם א. בלוק ראה את „הרגל המתנוססת ברמה על פני עגלת הפגרים, רגל שמימית זאת, המקרינה עם מותה בקרני אל-מות", ואשר התרידה את מנוחת-נפשו של סיבאסטיאן מירסיה. הלוא הוא אומר:

וְכֵן יֵלְכוּ חֲשׁוּכֵי קְדוּשַּׁת־שֵׁם
הַלְאָה – שְׁנֵים־הֶעָשָׂר.
וְלַכֹּל נְכוֹנִים הֵם,
וְעַל מְאוּם לָהֶם לֹא צַר...

אך הוא ראה גם:

כֹּה יֵלְכוּ בְּאוֹן צַעֲדָם –
מֵאֲחוֹרֵיהֶם – כֶּלֶב רָעֵב,
מִלִּפְנֵיהֶם – דֶּגֶל־דָּם,
וּמַעֲטֶה שׁוֹאָה סֵתֶר־לוֹ,
וְכַדּוּרֵי מָוֶת לַעַג־לוֹ,
בְּרֶגֶל קַלָּה מֵעַל לַסְּעָרָה,
בֵּין פִּתֵּי שֶׁלֶג וַאֲבַקַּת נְהָרָה
עֲנוּד שׁוֹשַׁנִּים לְבָנִים לְכֹתֶרֶת –
לִפְנֵיהֶם – הַנָּבִיא מִנָּצֶרֶת.

כמעט כל משוררי המהפכות ראו את שני הרגעים האלה—מעבר האחד חוסר קדושת-שם ומעבר האחר צל אלהים עצמו עם כל יפעתו. אבל את הניגודים הפנימיים האלה, המלווים תמיד את התאמצות-האדם להתגבר על עצמו, ראו הם כשתי הופעות בודדות ושונות וכאלו האחת באה להעיד ולפתור את האחרת. ולכן באה תחלה התקוה הנפרזה

את מקומה לקח אחרי-כן מפח-נפש. א. בלוק תפס את הניגודים כמהותה של המהפכה, כמהלכה ההכרחי. לא זה-מול-זה, וק זה-בתוך-זה. עלינו, איפוא, להמר בבכי, אבל לא להתיאש. בלוק, כבן-מהפכה, הוא אומלל, טראגי. הוא אינו יכול לעמוד מתחת לרגל-הכבד ולמנות את מספר המכנסים אשר כבר זה מכיל בקרבו. בלוק הוא מופשט, רוחני, אידיאליסט. הוא מאמין בהכרה וברצון, ולכן אומלל הוא בראותו את האידיאה בשעה שהיא נמוגת במציאות ובאה בכח המזיגה הזאת לידי המעטת ערך-עצמה. אכן גם א. בלוק לא ניצל מן ההערצה והפאטיטיות. שיירי הסעיפים של התכנית הפוליטית ושל האמרות הצעקניות נשמעים גם מתוך דבריו. אבל בשיריו יש חפץ אמנותי והד רליגיוזי. ואפשר שונה הוא בלוק לא במה שיש בו, רק במה שאין בו. אין בו ההתפארות, ההתגדרות, הממלאה את שירת המהפכה הצרפתית; אין בו הטון הדוחה של אדם, המדבר בשם השויון ועונד כתרים לאחוה, ויחד עם זה אינו פוסק מלהשמיע את דבריו בסגנון: „אנו הגליים, נבחרי האנושיות“. לא רק ביראנזויה הקל, אלא אפילו לאמנה הקנאי, אשר לא ידע כל פשרות, אשר אמר תמיד: „הוו זאת או אחרת, אבל בל תהיו גם זאת וגם אחרת“, אפילו לאמנה, אשר גם אחר מותו זכר את תעניים ואת הנדכאים ובין קבריהם כרה לו קבר,—לא יכול להשתחרר מהתפארות זאת, המונחה בטבעה של הצרפתי, שבה מהול דמו. אפס בקול בלוק נשמע רעד-יגון, הכנעה, דכוי ורפיון-עולם. יש בו אותו הרפיון והדכוי הסלאבי ואותה ההכרה הנכאה, כי אין תומך ואין מסייע. בלוק לא מצא עוד. עודנו מחפש, ועל התיפושים והבדיקות הוא שר. ואם נכה-רוח הנהו, בכל זאת תלוש וחסר-קרקע איננו. גם הוא רואה את עמו הרוסי צועד בראש ועל שכם אומתו יעמים את תעודת האהבה והאושר, תעודת הסקיתים. הסקיתים. שבטים אלה אינם צאצאי ארמונות, יפעת מלכים, פרדסי-חמד מלאכותיים, מזויפים, אשר שפרו את היכלי ויורסיי, את ההיכלים המלאים שקר, תונף, צביעות, תזנונים והפקרות, לא נדלו תעודה זאת. הערבה הרוסית, המזרח הרחוק, עם הררי אוראל ועין המונגולים העקומה והחושדת המביטה אחריהם לא וולמיריאניות שמחית וכפירה גסה הולידו את התקופה הזאת. „ידים גסות-ענוגות“ טפחוה. ורבה האנגרלמוסיה. האלהים והשטן נתנו ידם זה לזה להרוס איש את מלאכת רעהו. וגדול הוא ערבוב ותחומים, ואין ביכלתנו לדעת אל-נכון, מי הוא המנצח על עבודת-הקודש ומי הוא השליט בה. אין פלא, איפוא, כי בטחון הנצחון איננו. רק אפשרות, יכולת, אבל בטחה או הכרת ויהא גם רצוני — אין.

השיר סקיתים הוא המביע את המחשבות האלה והוא המחטט בפקפוקים אלה. עולה הוא בצורתו, בשקט-רוחו, בהתעלות ובנשגב שבו על הגרוטיסקה „שנים-עשר“. א. בלוק חדל להראות את תעתועיו, את הוללותו ואת עוויותיו. לבו מלא חרדה ופחד ויחד עם זה הוא סריוזי, גא ונבון וידו רוממה.

מִילְיוֹנִים – מִסְפַּרְכֶם.
רַב, רַב, רַב מִסְפָּרֵנוּ.
עִרְכוּ לִקְרָאתֵנוּ וְנֹאחֵז חָרֶב!
אָכֵן סְקִתִים אָנוּ. אָכֵן אַסִיִּים
הִנְּנוּ!
תְּעַקֵּם מַבָּטָהּ הָעַיִן וְתִשְׁאַף
טָרֶף!

אפשר לחשוב, כי הנצחון קרוב. יש בטלים אלה כעין אזהרה, איום. אבל באות

עוד הפעם הסתירות הפנימיות וממשטשות את הכל ואין לדעת ואין להבחין.

רוּסִיָה סְפִינְכְּס, בְּשְׂשׂוֹנָהּ וּבִיגוֹנָהּ,
וַעֲקֻבָּה מִשְּׁחוֹר דָּמֶיהָ הַקָּרִים,
תְּשַׁלַּח וּתְשַׁלַּח בְּךָ עֵינָהּ,
בָּהּ אֵיבַת־עוֹלָם, אַהֲבַת אֵין־
מְצָרִים !...

ששון ויגון, שנאה ואהבה — הרגשות קודחות אלו באות בשירי בלוק משולבות יחד. בת־קולה של המהפכה הרוסית. במקום אחר — ששון להוד ויגון לחוד. ברוסיה נגעו שפתי אלהים בכוס התרעלה. לא הימנונים ומזמורים הם יצירה של מהפכה זו. או שהפנים מתעקמים מתעתועי השדים, או שהלב נשבר וכמה מתוגת־עולם.

ואת איננה מהפכה של המאה השמונה־עשרה עם מעט הדעת והחכמה שלה. מהפכה זו היא זכויותיו של האדם בן המאה העשרים עם נפשו הפצועה, האכולה נגעוגעי־אל ויוקדת אש גיהינום.

וכאדם כן שירתו:
געגועי אל ואש גיהינום.

ש. צמח.

אידוכה, תמוז תרע"ט.

גִּלְגּוּלֵי הָעֲבוֹדָה.

לכאורה הכל שם שקוף ובהיר, שטוף זהרי שמש, „שמש ארצישראלי". וביחד עם זה הנה כעין צעיף־ערפל דק עוטה את הכל. רחשי־סוד, סלודי־קדושה, רמזי־יצירה, — כל אלה נשאים שם ורועדים באויר, יהודה והגליל, יבנה הריאלית וצפת המסתורית — צנורותיהם הנעלמים פתוחים תמיד אלה מול אלה, עורגים והומים למזיגתם הטבעית. פעם, וקול צנורותיהם הגיע אל תפוצות הגולה, נגע אל לבותיהם של אחדים מבחירי האומה — והנה נוצרה המלה „תחיה".

טהורה, נהדרה ורבת־קסמים היתה המלה הזאת, עד שרבים, מתוך התלהבותם העצומה, נתעו להאמין, כי בכח קסמיה אלה תוכל לחולל נפלאות גם בכל מקום שהוא, — ואפילו מחוץ למקור, שממנה יצאה. מהם, אשר לא הסכינו לשמוע את קול אלהים מדבר אליהם פה־אל־פה, נרתעו מן הקול הזה ויתנו את לבם, למרות או דוקא מהיותם נאמנים לארץ, לעבור לפי־שעה אל פרוזדור, אשר בו יתקין העם את עצמו כדי להכנס אחרי־כן אל הטרקלין; ומהם אשר הרחיקו עוד יותר: קמו והכריזו בגאון ובבטחון גמור לאמר: „ארץ ועם—האחרון עדיף!" סערת־הרוחות גדלה מאד. נבוך העם, נבוכו מנהיגיו וחרדים ונדהמים עמדו ושאלו: „תחיה זו מה תהא עליה?" ואולם עבר זמן־מה, והנה שקט הסער, העננים נתפזרו, שמש הארץ שבה והבהיקה בכל מלוא זהרה, וביום בהיר אחד— ותחל העליה אל ארץ האבות. ראית את העם בשדרותיו הרחבות: סוחרים, פועלים, מורים, מתלמדים, סופרים, משוררים, בעלי־מלאכה, חנונים. סרסורים, יהודים סתם, זוגות צעירים, חתן וכלה, — חלום אחר נסוך על כולם, חלום התחיה. נדמה, והנה בליל אפל אחד, הרחק שם, מעבר לימים, בא מלאך ביעף, נטלם כשהם נרדמים על כנפיו, טס טיסה מהירה אל ארץ־פלאות זו ויורידם בעודם נמים — ויעלם. פתאם נפקחו עיניהם, והנה: ארץ חדשה, שמים חדשים, שמש חדשה ומיזות חדשות — הכל חדש, חדש, חדש. כזה הוא, בקרוב, הרושם הראשון שעשה, ועושה עוד גם עכשיו, הישוב החדש על האיש בימים הראשונים לבואו. אך הנה עוברים ימים מספר ולעיניך נגלית כל המציאות כמו שהיא:

אותם הפנים, אותם המעשים ואותן התנועות לכל פרטיהם וכונותיהם, הנגלות והנסתרות, שראית בקיוב, בורשא, בוילנא ובאודיסה— דבר לא נעדר. התחנלות על הקרקע, שמטרתה העיקרית, בתור הגורם היחידי לתחית עם התלוש מן הקרקע, היא העבודה בחיק הטבע, גם זו אינה אלא „עסק טוב". למען חונן את עפר הארץ אין חובה להעסיק את ידי אחיך דוקא, כי אם ידים—מכל מקום שתבואנה. ולא, חלילה, מפני הרגש האלטרואיסתי המפותח ביותר אצל האדונים הללו. אדרבה, ישראל עם נבחר הוא, ממלכת כהנים, גוי „בועזים" מבטן ומלידה, — אלא, פשוט, מפני ש„טובת העסק" דורשת את זאת. ובכן, „תחיה" גם זו אין פירושה אלא „פרנסה בשפע". והשפע, אחת היא, אם גם פה, בארץ הנביאים, יהא שופע דרך צנורות שאינם טהורים ביותר... וכשהנך סוקר את כל פרשת המלחמה שבין האכרים והפועלים במשך כל תקופת ההתישבות החדשה, וכשאתה מעלה על הלב את כל העִנויים, החמריים והרוחניים, של הצעירים, א"ה החלוצים הנודדים, ברפקס, מזי רעב וקדחת, על פתחי אחיהם היוגבים והכורמים, פושטים יד לנדב להם עבודה ליום, וההללו לא רק שדחו אותם, כי אם גם לא הודו במציאותם כל-עיקר, ולא עוד אלא שגם התעללו בהם ויקראו להם „שמינדריקים", התואר היפה שבו הכתירו הצרפתים הארצישראלים שלנו, בני „ראשון", את הפועל הצעיר, — כשאתה מעלה את כל אלה על הלב, הנה ביחד עם רגש הגאון שמעוררים בך תקפם וגבורתם של קומץ הפועלים הלוהמים, גם רגש אחר עצום מאד תוקף את הלב והנך שואל: הזאת היא גאולה? האם חפץ, האם שואף הוא באמת העם להגאל? ואם גם יש בו חפץ ושאיפה לגאולה, כאשר מתאמצים להוכיח לנו בעלי-התחיה המושבעים שלנו, האם די בשביל זה רק שנוי האקלים, „אוירא דארץ ישראל" כלבד, ולא שנוי תכליתי, הבא רק מתוך התאזרות עצומה לעקור מן הלב הנפתל את כל הטעון עקירה מן השורש? *).

ושאלות כאלה היו נשאלות כפעם בפעם בקרב מתנה הפועלים, שרבים מהם היו בעצם גם העונים, כל אחד, כמובן, על-פי טבעו ונטיותיו הנפשיות: מהם התחילו „לפי-שעה" יוצאים את הארץ, מי לשם סדור מחשבותיו ורשמיו, ומי סתם, מתוך געגועים אל „הזוהר האירופי", ורק מקצתם, כלומר, הנשארים מחברי האגודות „פועלי ציון" ו„הפועל הצעיר", שלמרות השקפותיהם הסוציאליות השונות העמידו את עיקר התחיה על עבודה עברית, נשארו נאמנים, פחות או יותר, לפרינציפ היסודי של פרוגרמת מפלגתם ויוסיפו להקדיש את כחם ואונם למלחמה עם אחיהם האכרים. לא מלחמת-מעמדות במובנה הפשוט, הנורמלי, של נותני-עבודה ומקבלי-עבודה היתה המלחמה הזאת, כי אם מלחמה, שכל מטרתה היתה לכבוש מידי אחיהם, אדוני המצב, את עצם העבודה, ושכך, אמנם, התחילה נקראת בעל-פה ובכתב, בשם „כבוש העבודה", שם שאין בו משום להוסיף כבוד לעם הדוגל בשם התחיה ומבכר זרים על בניו, ולא רצוי לבנים, ואולי לכל העם, ביחס לאלה הזרים שכניהם... והדבר הגיע לידי כך, שאותו הבילמוס של „פרקטיות" טהורה דבק כנגע צרעת גם במחנה הקטן של הפועלים עצמם... ולא נפלא הדבר.

---

*) די רק להזכיר את הנסיון האחרון של הפועל להשפיע על בני ירושלים, טבריה וצפת ושאר הערים המרובות באוכלוסיהן היהודיים כי יאחזו במעדר, כדי להוכח, כרגע עד כמה אין בכח ה„אויר" לבדו „להחיות". ואלה הלא שאפו את האויר עם צאתם לאויר העולם.

הן המושג תחיה על ידי שיבה אל הטבע במובנה המצומצם, העצמי של מלה זו לא לכולם היה ברור למדי, או אם גם ברור היה, הנה חסרים היו ההכשרה האורגנית והרוחנית לעכל את המושג הזה, באופן שרבים מן הפועלים היו ממלאים את תפקיד העבודה, למרות התמכרותם הנפרזה בימים הראשונים, רק כדבר הכרחי, כעין אמצעי להשגת מטרה ידועה ושבזמן מן הזמנים, כשהמטרה תושג, כלומר, לכשתעבור העבודה אל השדרות הרחבות של העם ותיעשה, איפוא, לנחלת הכלל, אז הם, החלוצים, הלוחמים, יניחו מתוך אנחת-הקלה את נשקם ושבו איש=איש להיות מה שבדעתם להיות, אך לא כתם עובדי-אדמה. ומובן, שלא מעט נמצאו בניהם כאלה שדחקו את השעה וגם כאלה שהקריחו את תבשילם ברבים... וכך אמנם היית רואה תמיד: הנה מעדר מונף והנה מעדר מושלך, נוסף פועל — חסרו שלשה; מי שאתמול אחז במעדר הנה פתאם נעשה למושך בשבט-סופר ושירת העבודה על שפתיו... או מי שאתמול אויל היה — היום הוא נוגש, למחר אכר, מהרתים — והנה נהפך והיה למתנגד נמרץ לעבודה עברית... והנה, אחרי כל השאון והרעש מפנים ומסביב במשך שתי עשרות השנים האחרונות, הגענו לשני הס"ה הללו, המתנגדים אחד לשני מן הקצה והמבליטים באופן כזה את פרצופו, או, יותר נכון, דו-פרצופו של זה הנקרא אצלנו בשם „הישוב החדש", הלא הם: מצד אחד שתי המושבות הקואופירטיביות, דגניה על הירדן בגליל ומרחביה בשרון, על הגבול בין הגליל ויהודה, המונות יחד את מספר פועליהן כששים, שבעים נפש; נוסף על אלה הסתדרות „השומר", המונה אף היא בקרוב כמאה איש; ומצד שני הס"ה של... אחד-העם, שבו הוא מרצה את השקפתו הלאומית הסוציאלית-אקונומית על הישוב החדש בצורת אידיליה בועזית יפה, נחמדה ומושכת את הלב ושכמעט כל האינטליגנציה שלנו (מלבד יחידי סגלה שבה), על מנהיגיה, אכריה, מוריה וסופריה, קבלו אותה בזרועות פתוחות, מי ב„נעשה", מי ב„נשמע" ומי בשתיהן כאחת, — ממש כתורה מסיני.

אלה הם בקצור נמרץ תולדות הישוב החדש עד התחלת המלחמה העולמית הנמשכת זה כחמש שנים, ושבלי כל ספק לא נוסף ולא נגרע שם כלום גם במשך התקופה הקצרה הזאת. ומוכרחים אנו להודות, למצער הפעם, כי בהפצנו להוציא את „הישוב החדש" מתוך מרבאותיו הכפולות ולהבליט את הדבר היחידי אשר נעשה אצלנו ואשר ראוי הוא לתשומת-לב באמת, הרי עינינו עוד הפעם לשוב ולהטעים את שתי המושבות: מרחביה ודגניה, שהן, הן אבן הפנה לבנין חיינו בעתיד, כלומר גאולת הקרקע ושייכותה לעם העובד בה, בלי הבדל מעמדית. בעצם ידיו. כי בשום אופן איננו יכולים לחשוב לנושאי דגל התחיה את פלוני החנוני ואת אלמוני הסרסור, שמתחילה חנוונו וסרסרו בגולה ועכשיו הרי הם מחנותנים ומסרסרים בארץ-ישראל, רק באותו ההבדל, ששם, בגולה, היתה ההנוונות שמה חנוונות והסרסרות — שמה סרסרות, בלי כחל ושרק, ופה הרי הם עוטפים אותן באצטלא של „תחיה". שם היו תולים את פרנסתם-ישותם ברוסי וכדומה, ופה, „בארץ התחיה", — בערבי... כמו כן אחת היא, ואולי כלל וכלל לא אחת... בין שיהודי קונה יער או חורשה באיזה מקום בפולסיה ומוכרה אחרי-כן לשני „בריות הגון" ובין שהוא קונה חמשים, ששים דונאם אדמה בארץ-ישראל, מנקה מן האינזיל, חורשה ומעבדה ונוטע בה פרדס — עבודה הדורשת

מאות ידים עובדות, ואת המאות הללו מביא מכל המקומות, הקרובים והרחוקים, ואפילו מכוש וממצרים ורק לא מקרב אחיו החיים אתו בארץ, — ואחרי עבור ארבע-חמש שנים, כשאך גמלו הבכורים הראשונים, הריהו קם ומוכר את הפרדס לחברו הסוחר האחר. וכן חוזר חלילה. הן עובדה היא, כי מספר הערבים שנתרכזו באופן כזה מסביב לכל מושבה עברית והמתפרנסים ממנה על ידי העבודות השונות שהם עובדים בה, עולה, אם איני טועה, פי-שנים ושלשה ממספר תושבי המושבה עצמם... ולזה קוראים אנו בלשון התחיה: „קבוץ גליות".

ואפילו את החוות כגון מגדל פוריה וכדומה *), שנוסדו ע"י אגודות שונות ממוסקבה, מאמריקה ועוד ונמסרו לידי מנהלים יהודים, שאין ביניהם ובין יהודי עקרון או מתולה ולא כלום, למרות מה שמעסיקים שם קבוצות קטנות של פועלים, הנענים בידי אחיהם-נוגשיהם אלה וצפויים בכל רגע להיות מגורשים מפני הערביים „הטובים" מהם, ושמיבום זה רחוקים הם מן הרעיון להשאר בארץ פועלים עובדים כרחוק אלה בני מוסקבה ואמריקה מארץ-ישראל, — כן, אפילו את אלה אין לחשוב בתור יסוד מוצק וקים לבנין עם השואף לגאולה ולתחיה.

מרחביה ודגניה — כל פרט ופרט בהן, הן מצד שיטת העבודה הערוכה והמתוקנת, המביאה לידי התפעלות גם את המומחים המפורסמים בעניני המשק הכפרי, והן מצד החומר האנושי עצמו, למרות כמותו הזעירה, עם רוח התום וחדות היצירה השורות מסביב, — מעיד, כי לפנינו לא רק סתם דבר חדש, מאותם הדברים החדשים שנעשו אצלנו רק הודות לאנאי הארץ שהכשירום לכך, כי אם דבר שיצירתו דרשה באמת רצון כביר, רצון-ענקים, ושבירת-רצון עוד יותר ענקית...

בעקשנותם, בהתמכרותם העזה ובחרוף-נפשם אשר אין כמוהו קדשו את העבודה העלוה ורוממוה כמעט למדרגת של מוסד עליון. ואמנם עתידות הן דגניה, מרחביה והסתדרות „השומר" — אם רק לא תגרפנה על-ידי הזרם החדש של המונות המהגרים העומדים בשעת חירום זו ומצפים בחרדת-לב לרגע פתיחת הגבול — לשמש התחלה לתקופה חדשה בתולדות הישוב החדש בארץ-ישראל.

מ. חריזמן.

אִנְדּוּלְגֶנְצְיָה.

זה שנים אחדות, שאי אתה קורא כעין-בקורת עברית, שלא תהא נתקל בה באיזה „משורר הכת", „משורר התחיה", „משורר הגלות", „עברי חדש", „גאון השירת" ולכשתרצה גם „משורר החיים" או — בכולם בבת-אחת. אלא ששאלה אחת מתחלת מנקרת בתוכך: אותם המעריכים, הבאמת הם מבזים כל-כך את הקורא העברי ואת הצעירות היהודית (שסוף כל סוף נתחנכה ומתחנכת עדיין על ספרי ביוטשב, פושקין, צ'יחוב, טולסטוי, פט, גונצ'ארוב, דוסטוי-יבסקי, אנדרייב, גורקי ובלוק וכו') ואינם מתיראים לבוא אליהם בהמעמת-רוכלים שכזו: אלי בואו, רבותי, הקשיבו אלי, לא זהו משורר התחיה, אלא זה שלי, לא זהו גאון השירה, אלא זה; זה גלותי וזה גבר-אלים, זה פחדן וזה קומתו זקופה — ? — והבאמת יש אצלנו מי שסובר, שדברים שכאלו נשמעים בלי בת-צחוק, בלי לעג

*) החוה כנרת, שבתולדות הישוב החדש הריהי פרק בפני עצמו, נתמוטה בזמן האחרון, ומה גורלה עתה איני יודע.

ובלי צער? ועוד הפעם: לא הענין כשהוא לעצמו חשוב כאן, אלא הערכה שכזו, בקורת שכזו וכתיבה שכזו בכלל. בקורת, רבותי, בקורת שכזו! ושמא עלינו לזכור ולהזכיר גם את „הצד" השני שבכל הענין— את המבוקר בעצמו? היודעים האדונים המבקרים ממין זה, שאין לו להסופר, להמשורר גועל-נפש יותר—אם הוא בעל טעם אפילו רק ממוצע — מכשבאים ומלבישים אותו באיצטלות-שררה בלויות שכאלו, שאפילו נתבן-מתחיל בלקני לא יתגאה בהם כבר?! והיודעים הם, שזוהי הדרך היותר מוכשרה להכיל פלצור על צוארי המשורר הצעיר ולהגוק אותו לגמרי, או, לכל הפחות -- וזה גרוע יותר — להכיטו מדרכו האינדיבידיונית ולהטות אותו, את נפשו, את כל חייו אל הצעצועים המתנוצצים, אל פניני-זנונים המבריקים ונודפים למרחוק, שאצלם, אצל המבקרים ממין-זה, הם בודאי נון-פלוס-אולטרא, עילת כל העילות ומטרה אחרונה ביצירה, משום שהפוליטיקה הלאומית ניזונית מהם, ואצלנו, אצל הסופר הצעיר הכותב בדם — הם סמרטוטים בלים ודוקא משום שהפוליטיקה הלאומית ניזונית מהם, שכל יחסנו אליה הוא אינטואיטיבי ורק אינטו-איטיבי? —

משורר התחיה, או משורר המיתה — העבודה, שפראזה בת-בלות זו, שיהוסה הבקרתי גם בספק אינו מוטל כלל, פראזה זו אין לה שום מובן ושום פירוש הגיוני כלל. וכבר יתכן לדעת את הפרדוכס הבאנאלי והמשועמם, שמשורר התחיה אינו יוצא ואינו נולד אלא מתוך קרקע חי ומתוך עם חי חיים של תנובה טבעית, ומכיון שיצא מתוך קרקע זה ומהוך עם החי כבר — שוב אינו משורר התחיה, אלא משורר פשוט, משום שבשבילו קרקע זה כבר אינו שב לתחיה ועמו אינו קם כבר תחית-המתים—אלא חי ופורח. ולפני תחיה זו, קודם שהיה פרוצם זה, בעוד שהעם רק מקוה לתחיה זו, הרי כל כתיבה ורעישה, או בכיה ונבואה על דבר התחיה -- אחת היא, אם המשורר משבר ארזים בכחו או אם אזני הקורא תצילנה לנשיקתו, אם הוא בזוללי דשאים ופרחים או בלוגמי טללים וזהרהורים של הבהובי שחר — אינה אלא כתיבה ורעישה על-דבר התחיה, על דבר אותה התחיה, שכולנו, שכל בן ישראל, ואפילו השפחה שמאחורי הכירים, אינו אלא מקוה לה, מתגעגע עליה, ותקוה זו וגעגועים אלה כשהם לעצמם — אינם באים עוד לכלל שירה ואמנות! —

ובכלל: מי תובע כאן שירת תחיה? משורר אתה ובעל כשרון, הרי צריך אתה לתת את שלך, צריך אתה לתת שירה חדשה בכל האופנים: בבכיה, באהבה, בכעס בצער, בלאומיות, בטבע ובכל אותם הענינים שאתה שופך בהם את דמך שלך ולא את של אחרים, ותו לא מידי! ואם תתן דבר שכזה, ולא פראזיולוגיה, שמכל תנועתה נודף ריח באנאליות אירופית שנדושה כבר והעלאת גרה של תקופה שעברה, שזה שמונים שנה היא מזבלת את קרקע אירופה בשביל יצירות חדשות וסגנון חדש, — אם תתן לנו דבר שכזה, אז אחת היא אם תצחק או תבכה, אם תתכווץ או תרתק בקדקדך את רגלי השכינה. ומי יודע? כמדומני שיהודה הלוי, אם איני טועה, גם-כן לא היה משורר התחיה. ואף-על-פי-כן — — — ופושקין וגיתה ומטרלינק ובודליר— — — ואם באמת נמנו וגמרו שם למעלה, שאותו הפנתיאון האומלל הנקרא יהדות לא יהא מקבל אל תוכו רק משוררים בעלי קומה זקופה—או גם היצחקי

החילני זאבן=עזרא הפותח הנחמד מוטלית קצת בספק גדול — —

אלא, שאם באמת חפצים אתם—היכולת מוטלת אצלי בספק ספיקא — לפנות את דרכה של השירה העברית הצעירה, או ראשית: תנו לנו חופש יותר לכתוב, מבלי לשעבד אותנו אל מרות האלילים שלכם ומבלי לכוף עלינו הרי השפעתם כגיגית. אל-נא תטמאו את עינינו בסטריוטיפים מובהקים, שכשהם לעצמם כבודם במקומם, אבל סוף-סוף לא הלכה לדורות הם. ושנית: תנו לו לכותב העברי לא פראזות, לא מידיות אקרימיות ומפיחות על השכם, אלא דבר פשוט יותר ריאלי, יותר פרוזאי, יותר ממשי: חיים תנו לו, חיים כפשוטם וכמשמעם. תנו לו היכולת להתפרנס מכתיבתו העלובה והשאר— הניחו לו להכשרון ויעשה את שלו. אחר-כך — — — תוכלו לבוא אפילו בעת בת בקורת ובקציצה בנטיעות כחפצכם. אלא שאל תשכחו אפילו לרגע, שהיו וישנם מבקרים גם מחוץ למחיצתנו, שם, מחוץ לרשותנו, שאינם מצטמצמים תמיד בד' אמות של שאלת הלשון והפוליטיקה הלאומית בלבד!

ואם אינכם יכולים למלאות את חובתכם זו, אז אין לנו אלא שאלה אחת: אפשר, יודעים האדונים המבקרים שכבר עבר זמנם של האינדולגינציות הקדושות? אפשר שיתנו לנו לעבוד במנוחה, מבלי להשקיע אותנו בסכסוכי תחיה וגלות שלהם? רבותי, אפשר שנעשה קץ לבלקניות שבזו?

אבן־מאיר

גְנִיזָה וַחֲתִימָה.

הגניזה והחתימה, שני כלי-זין אלו, אשר היהדות השתמשה בהם בכל תוקף, האם אין בהם ניצוץ, אפשר לאמר בלי הפלגה, מן האינקביזיציה של הנוצרים! לפסול למפרע את הגידול, את כל הנשמות שבאוצר, העתידות לרדת לעולם בשנות דורות, לשלול מהם כבוד אדם ולהורידן למדרגת יורשים, נכדים, מפרשים ומחקים — האם אין זה ממש רציחת נפשות ושפיכת דם הכבוד של האומה?

מי נתן הרשות לזקנים שם בעליה לחתום למפרע ספר ההויה של האומה ולגנוז את כל הכחות החיוניים של הדורות העתידים?

אמנם, כל זקן נוטה אחרי החתימה, כי אין הוא משער לו את החיים אחריו. אבל מי נתן כח ותוקף לפעלם של זקנים אלו?

אמת, יש להסביר חזיון זה (והאם יש חזיון בעולם, שאי אפשר להסבירו?): אומה טרופה ופזיזה, הנתונה תמיד בין גולה לגולה, שכל חייה הם בחפזון ובנדודים ומפחדת תמיד מפני אבדות, אין בה כח ליצא שפעת אושר. בעל כרחה, היא פורקת מעל שכמיה הלאים, כספינה הצפויה לטביעה את המשא הרב. כן פרקה היהדות מעל עצמה את כל העושר הצפוי לה מספר קהלת ואילך, גרשה מתוכה את האיש מנצרת, את ברוך שפינוזה, אוריאל אקוסטה, הנריך הינה ומגרשת עד היום במקלה העתיק כל כח-יצירה רענן.

אמנם, יש לשער, שנכבר במעשה זה כחה של היהדות בבחינת „סיטרא דימנא". היהדות בבחינת „סיטרא דשמאלא" היתה תמיד קורעת רקיעים על כך. מימות „אחר" ואילך היו תמיד אחרים מורדים. נצחה היהדות „מסיטרא דימנא", אולם אוי לה מנצחונה.

מאות דורות עומדים ומכריזים על עצמם ועצמנו: „נשבר גאון יעקב, פס כח יצירה מישראל!" הכפירה בכח היצירה

והבנין של ישראל נבלע בדמנו ונעשה אחד מקויה היסודים של הנשמה הישראלית.

יצרנו „תלמוד", אשר כנינו אותו בשם ים—ואבדנו בין גליו בידינו המין מרגליות ואבנים יקרות, שאין שום אומה ולשון נזקקות להן, ועוד מעט וגם אנחנו לא נבין את לשונן.

לפי שהיינו רק מפרשים. וזהו ענשנו.

ומכל מקום אין נצחונה של היהדות הזאת שלם לגמרי. כנגד בעלי־הקרחה, האומרים לעטוף את קרחותיהם בתלתלי אבות, מגיחים לבאים מתקופה לתקופה.

היו, הוים ויהיו מורדים. שני זרמים נלחמים ביהדות, תן אלהים בבאים נצחון לצד שכנגד, לצד השמאלי!

אחד־העם, אציל זה מבית־המדרש, המתהלך כל הימים על פני נכסי־הרות של היהדות ברחבות של בן־אחוזה ומסייר בהנאת־גאות את השטחים רחבי־הידים של הנכסים וטועם להנאתו מפרי־עץ־הדר של אבות, בו, כבן־אחוזה ממש, לכל ציץ רענן. אחרי עשר שנים של ספרותנו — עשר שנים לספרות עם, הה מה גדולה התקופה! — הוא עומד ועושה את חשבון נפשה, הוא מראה באצבע על תשישותה של זו ומונה בהנאה מיוחדת את מומיה. ובעיקר: ההחלמה. אין לספרותנו כח־יצירה. מקוריות אין.

אחד־העם הוא הרב. רבו תלמידיו ההולכים בעקבותיו, אשר לבם מ"א כפירה בכהנו תחת מסוה מליצותיהם ודברי־שבחיהם. ברדיצ'בסקי, בעל דבביה של אחד־העם, טען לשעבר כנגדו והיה תובע את דינו של החידוש והגידול.

שמענו, שגם ברדיצ'בסקי נעשה לבסוף ימיו בעל־תשובה, כפר בחדש ויחצוב לו קבר בקברות אבותיו, בין שבות קדושים וגווילים בלים.

ילכו ההולכים. לא מת ולא ימות אלהי החיים. עוד לא נבכה את התמוז.

עוד אבנך ונבנית בתולת בת ישראל.

אלף.

„הוֹצָאַת שְׁטִיבֶּל".

התידוש שבהוצאת־הספרים של שטיבל.

ראשית: הרחבות והעין היפה. רחבות בכל המובנים ובמובן החומרי ביחוד. הספרים יוצאים דחופים, בזה אחר זה, בזריזות שאינה עברית. בהידור ובשפע. שכר הסופרים נתעלה בפעם הראשונה למדרגה גבוהה כזו, שלא הגיע אליה עדיין השוק העברי. אפשר היה לקוות. שהעובדים בשדה הספרות העברית — בבעלי מרץ אנו מדברים. דוגמה: סופרי אומות העולם — שוב לא יסבלו מהיום ולהבא חרפת רעב ועוני, וממילא לא יהא עוד מקום מהיום ולהבא להתאוננות זו של בעלי העט ודויו על גורלם של הסופרים העברים, אותה התאוננות, שכבר נעשתה אצלנו גם כן לז'אנר ספרותי. ושערי ההוצאה היו פתוחים לרוחה, לפי שבעליה נהגו עין יפה בכל. כל אָפני הכתיבה כשרים הם וכל דברי ספרות רצויים הם. לאו דוקא אלו שכבר נעשו אסקופה לרבים מחמת רוב זקנה ומשמוש וכבר הפיחו את נשמתם היתירה אל תוך השגר, השבלונה והככתם בסגנון תרון, ולאו דוקא האפיוחים המתרפקים והמתרפקים באשנבים ובחרכים של היכל השירה, אלו בעלי השפם הצומח המסלסלים בגרונם ובשערותיהם הארוכות ומעפרים בעפרות זהב בין שהם צעירים ממש ובין שהם צעירים לפי שגלהו את זקן־השיבה שלהם. הכל, הכל הבו לנו: מבכורי הריאליסמוס,

מפרחי הרומנטיסמוס ומענבי המודרניסמוס מן המקור ומן התרגום, מן הראשונים ומאחרון שבאחרונים. נחמם, נחמם תחת כנפינו גם את העולל וגם על המגמגמים נחום. כזו היתה משאת נפשה של הוצאה זו. כי הכונה היתה לא לבנות בית בלבד לספרות ישראל, כי אם אולם, היכל גם נברשות דולקות. והשאיפה: לתוריד את הספרות העברית מעל השביל הצר, מסילת-הצדדין, ולהטותה כלפי דרך המלך.

שנית: התחלוניות שבהוצאה זו. לא נתלבשה באיצטלא של קדושה, לא היו פה מרנן ורבנן, לא קדשי האומה ולא כתבי הקודש, בלא הגבליות וכונות מיוחדות, ששום סופר יהודי אינו פטור מהן ואינו מסלק את עצמו מלהכריז עליהן מתחילת בריתו. לא הצלת האומה ולא דביקות יתירה זו של בעלי ה„הוצאות" שלנו, שהיו נוהגים להדפיס ספרים מיותרים, בעלי תכנים מיוחדים, לפי שהיו מתחשבים עם „השוק" היהודי, שצרכיו הם, על פי הנחותיהם, משום-מה מיוחדים. אלא מה? ספרות לשמה, לשם אמנות, לשם ובשם הטעם הטוב, פשוט, לפי שעצם הענין של יצירה עלז הוא ועצם השירה חוס הוא לנפש אנוש.

שלישית: היסוד של אינדוסטריה גדולה, שעליו נבנתה הוצאה זו ושכבר נכלל במקצת בהמושג „רחבות" שנזכר למעלה. לא כפרות לאצתרים, קמעה קמעה, כמנהג קבצנים והירים. לא חכמה זו של עקב בצד אגודל, כי אם חכמת בעלי כנף ופקחות של עשירות. שלח לחמך על פני מים גדולים. דיפישות אצות מעיר לעיר, ממדינה למדינה ועד מעבר לים אוקינוס יגיעו: אם יש פה או שם, בכרך או בבית-חומר קטן שבכפר פלוני או אלמוני סופר עברי, שבכתב-יד שמור בכיסו, יטריח נא את עצמו. יגישו אלינו ויבוא על שכרו.

פתח הסופר במלאכתו ולא סימה—יוזרז נא ויסימה. לא ישב עדיין על האבנים—יוזרז נא וישב עליהן, כי יש שכר לפועל-היצירה. בית-הדפוס מוכן, המדפיסים מצפים ובעלי ההוצאה דוחקים. והאם יש עוד צורך להוכיח למי שהוא בראיות, שרחיפה מן החוץ תועלתה מרובה גם במקצוע זה? כמה וכמה דברי אמנות מפורסמים נוצרו בסיועם מלאכים טובים כעין אלו אשר היו מכים ראשו של היוצר? והוצאה זו הופיעה כמלאך טוב להסופר העברי, אשר שום עין לא היתה צופיה עד היום פעלי-כפיו ולא זרזה את בישולם. כמה עתידות טובות היו צפונות בחיק ההוצאה בשביל הכחות הנרדמים! אמת, הסופרים העברים לא נעשו בכל מקום על ידי זה זריזים ביותר. הטמפ הרגלני מהלת-קדומים הוא בספרותנו. ההוצאה קראה במאות מכתבים וטלגראמות, באלפי פיפיות התחננה, קראה ועוררה נרדמים ולא תמיד נענתה. אגב, אצלנו מנהג סופרים הוא להתגאות בעקרות. „הנה אני שותק, מטפטף כל ימי אל תוך הספרות טפין-טפין בלבד, לא הלילה כולכר סקוט, כדיקנס כסינקיביץ ואפילו כמיריז'קובסקי, למשל, אשר נתנו את גליהם הגדולים בלי הפוגות ויצרו כרכים לעשרות. הנה אני מתעצל ומתקשה ומוציא פעם בשמיטה את דברי—סימן הוא שיש כובד בהם ומשקל בכשרוני". כן, לא תמיד נענתה ההוצאה, אולם היא עבדה את עבודתה. נוצרה במוסקבה ופרשה את מצודתה על אוקריינה וליטא, פתחה מחלקה בפולין והעמידה שם בית-דפוס, מסרה את המחלקה של תרגומים מאנגלית לסופר עברי אחד באמריקה, שרכז סביבו כנופיה של עובדים. העבירה את „חוג פעולתה" גם לארץ-ישראל ומשכה אליה סופרים בעלי גונים שונים.

היתה, אמנם, פה גם להיטות יתירה, שגרמה ממילא לפיזור ולקפיצות, והקפיצות גררו אחריהן גם ליקויים. הוצאה זו לא היתה חסרה גם מגרעות בולטות, שהיו גלויות לכל עין ולא כל שכן לעוזריה. ודאי נתרגמו על ידה גם ספרים, שאפשר היה לדחות לפי שעה את תרגומם; ודאי לא דקדקו המוציאים ביותר במוקדם ובמאוחר. לא היה ניפוי ולא הכל היה מלוטש. היא חטאה כנגד כמה וכמה עיקרים וטפלים ומפני השפלים לא זכתה ביחוד בעיניהם של הסדרנים, הנסחנים והנקדנים, אשר התריעו על כל מגרעת קלה שבה ועברו בשתיקה על המאורות שהדליקה. אי אפשר לבסוף לבלי להטעים גם את הליקוי ממין אחר, שהיה מלפף הוצאה זו: כל כבודה ועצרה היו תלוים ברצונו הטוב של איש אחד. רק נשבו רוחות אחרות מיד נהרסה, ואילו היתה נבנית על יסודות חברותיים אחרים היתה אולי מחזיקה מעמד גם בהסר העתים. לא שחקה השעה לספרותנו ברוסיה. בחורף של שנת תרע"ז נוסדה הוצאת-שטיבל ובחורף של שנת תרע"ט נחרבה. נחרבה? חלילה! הנה נתקבלו ידיעות, שהמו"ל הוא בקופנהגן ומחזר שם אחרי מתרגמים מלשון הסקנדינבית במקורה. חזר וכבר מצא.

הנה שמענו אומרים: בורשה יצאה „התקופה" הרביעית חוץ מן הספרים המקורים והתרגומים שהופיעו שם. המחלקה האמרי-קנית פורחת וזו של ארץ ישראל מרכזת סביבה כחות. זה הוא כחה של הרחבות, חשואפת לתתפשטות, ומפני כך אין הכליה תקיפה לשלוט במעשי ידיה המפוזרים פה ושם.

בשנים אלו, אשר החושך כסה אותנו ואת כל בית ישראל, עודן עומדות פה ושם מכונות-דפוס עבריות ודופקות את גיגליהן.

ערב קול הדפיקה לאוזן העבר.
תהול הברכה במעשי ידי העובדים בכל מקום שהם!

א. שטיינמאן.

בשולי הגליון *).

מעולם לא התרומם ספיש העולם, עלה וירד והכה על ראשי בני אדם ומצוה על החשבון, במהירות קדחת כמו בימים שאנו עומדים בהם עכשו. מעולם לא היתה זקוקה המחשבה האנושית להתאמצות כל הכחות המצויים ברשותה כמו בשעה זו. להבות, להבות מתלקחות בכל מקום שזה לא כבר פרחו שם חיים שקטים ושאננים. ועם טלטוליו וסערותיו של העולם מטלטלת גם ספינתנו הקטנה בים העולם, מטלטלת מסלע לסלע ומכיף לכיף. הורע מזלנו ולא להבות של מחשבה מאירות את דרכנו בימי חושך אלה, אלא גצים גצים נתזים, מאירים לרגע את האפלה וכבים, והחושך עוד הפעם משתרר סביבנו. המחשבה העברית, כהחיים העבריים, במשך עשרים השנים האחרונות, נטרפה בסערות העולם והיא מתלבטת בין ההרבות, מחפשת אחרי נקודת-משען ואינה מוצאה ומסתפקת במקלטים ארעיים שמזדמנים לה בדרכה שוהה בהם שעה קלה ושוב אובדת בחלל העולם. נסיון של חפוש אחרי נקודת-משען זו נעשה בימים האחרונים על-ידי הד"ר גליקסון במאסף הגדול „משואות", שיצא לאור בימי דמדומי רשויות ושלטונות באודיסה.

---

*) משואות. מאספים לשאלות הזמן ולדברי עיון וספרות. ספר ראשון. העורך: ד"ר מ. גליקסון. הוצאת „אמנות", אודיסה תרע"ט.

מאמרים ורשימות.

חורבנו של עולמנו, ההוה המסובך והמעורפל, העתיד המסתתר דרך ערפלי ההוה—שלשת המוטיבים האלה הם היסודיים במאסף הזה בכל חלקיו, בין בפובליציסטיקה ובין בחלק השירתי. „חילוף משמרות"! חבור־מלים זה מזדקר לפנינו בפתחנו את המאסף. „יודעים ומכירים אנו, ויותר שאנו מכירים אנו מרגישים, ששעה גדולה, שעת מעבר וחלוף תקופות הגיעה לאומה ולכחותיה היוניים. ושעת מעבר פירושה: שעת משבר, שעת סכנה ותהתחים" — כך פותח הד"ר גליקסון את מאמרו הראשי. פסקא זו, דומני, אינה מסמנת אך את מצב רוחו של כותב המאמר, אלא גם של עורך המאסף. העלה בידי העורך להראות לנו לא רק על „שעת המעבר, שעת סכנה ותהתחים", אלא גם על המשמרת החדשה, שבאה ומחליפה את זו שקדמתה? הנתן לנו במאסף אותם המוטיבים החדשים, הנפשיים, של הדור החדש והתקופה החדשה? ההצליח להראות על אותם כחות החיים, שנעורו בקרקע חייה של האומה, שהם ורק הם יביאו אותנו אל המנוחה ואל הנחלה? הנושמים אנו במאסף הזה את צעדיה של המשמרת החדשה, צעדים שישמשו לנו למנגינה נפלאה של שמחת החיים והאושר הבאה?

במאמר הראשי עומד העורך על אותם היסודות־העיקרים, שנצרפו בכור חיינו והרגשתנו במשך השנים האחרונות, ימי חפוש דרכים להצלה ולקיום. היסודות האלה, אמנם, לא חדשים הם, אולם המחבר סומך את ידו עליהם מחדש ובנסות מלא. היסודות האלה צריכים להיות קבועים בבנין החיים החדשים, שיתחילו בקרוב. שלשת עיקרים אלה: אידיאת־הכלל, שחורה ונעורה ביחיד מישראל, של המפעל הלאומי — המדרגה השניה של התחיה החדשה והתעודה המוסרית. ומסביר המחבר את העיקרים האידיאות האלה ומסתייע במאורעות העולם, הכופים אותנו לעמוד על העיקרים האלה. ביחוד מדגיש המחבר את העיקר השלישי, שבלעדיו אין אנו יכולים ואין אנו רשאים להתחיל בבנין החיים החדשים. תאמר: עיקרים באים לא מתוך הכרת הריסותו של העולם הקודם והעובר לעינינו, אלא מתוך דרישותיהם של החיים היוצרים והבוראים, שהם ורק הם קובעים עיקרים? תאמר: מעולם לא הונחו מלכתחלה יסודות ידועים וקבועים מראש בבנין מדינה או צבור? תאמר: הרבה הרהרו על אותם היסודות, שעליהם מעמיד הד"ר גליקסון את עיקרי תורת התחדשותנו? אולם הרי ב„חלוף משמרות" אנו עומדים, ואין משמרת אחת בועטת ביסודות המשמרת שקדמתה. וקלקלותיו של העולם ההרוס והחרב לעינינו דורשות מאתנו זהירות בבחירת ההומר ליסודות חדשים, כדי שלא נבנה על חול תחוח. אם עלה בידי המחבר לצייר בבהירות את שעת המשבר, הרי האקטיביות החדשה, שצריכה להולד בתוך תוהו ובוהו זה, נשארה לוטה בערפל. מכאן והלאה הננו נכנסים אל שעת המשבר, טובלים בה ושוב אין אנו מוצאים את היד הבטוחה, המוליכה אל האושר. הנה בא מר א. דרויאנוב במאמרו־ספרו על המלחמה ופגעיה. זכו ישראל ונעשו שותפים למלחמה העולמית מאונס ולא מרצון. עובדה זו היתה צריכה להטיל את צביונה על כל אלה מבני ישראל, שבאו לחשב את חשבון המלחמה. היכולת שניתנה להם לעמוד בראש הפסגה ולהשקיף משם על מחנות הנלחמים, להסתכל בהם בעין חודרת וללמוד עליהם ועל מעשיהם, כנראה, אינה מספיקה עדיין. רומין רולאן, בעל הלב האנושי הגדול, שלא נסחף בזרם הפטריוטי של בני ארצו ונשאר בן נאמן

לאידיאלים הנצחיים של האנושיות, שגם הוא השקיף על המלחמה מן הצד, הצליח יותר מאשר א. דרויאנוב. אותו היחס הקבוע אל המלחמה ואל תוצאותיה, אף-על-פי שהגביל את חוג ראיתו, מכל מקום העמיק יותר לחדור אל הפנה האחת, אל הפנה אשר בה נעץ איזמלו החד. מה שאין כן אצל דרויאנוב: כאן שטח הראיה הוא גדול ורחב הרבה מחוג ראיתו הוא, אולם אותו המרחב גרם למסמוסה של האידיאה הכללית, של יחס-נפש המחבר אל מאורעות אלה. כי סוף-סוף הרגשה אחת מלוה אותך כל הזמן, בין בשעת קריאת המאמר הארוך (ארוך אולי קצת יותר מדי אף למאסף רב הכמות כ„משואות") ובין לאחר קריאה: אין רעיון מרכזי בכל המאמרים האלה, שהיו יפים ומספיקים לשעתם ואינם מספיקים כלל כשנהגו לנו כסך-הכל מקיף פרי התבוננות ועיון של ארבע שנים. מאמר זה כמה הערות יפות, כמה הבנה פקחית בטיב מאורעות העולם ישנן בו! לפנינו הפקחית היהודית, הידענות, הלמדנות, היחס של היהודי הפקח אל מאורעות העולם, שאין אתה יכול לעמוד בשום אופן על טיבו. הלעג המר של בן-העם שראה הרבה בחייו, לכל אותם הקידושים, לכל אותן הטליות, שעטפו בהן את המלחמה וקדשוה, — אולם מכלל שיחות נאות, אמנם, נאות מאד, לא יצא המאמר הזה. ואם החלק הכללי אינו מספיק את רוחנו, הרי החלק היהודי משאיר אחריו הרהורים נוגים: כשבאים סופרי ישראל לאותו מקום-תורפה מסתלקת מהם הפקחות והבהירות. מסופר עמקן כדרויאנוב, שלעתים רחוקות מאד הוא מופיע בספרותנו ואינו מביא לעולם פרי בוסר, אפשר היה לדרוש התעמקות יותר גדולה וחדירה יותר עמוקה אל אותו „הערפ", שהליט את העולם כולו ובתוכו גם אותנו „עתיקי האמש" מכבר.

הרהורים נוגים אלה עוד הולכים ומתגברים כשהננו עוברים אל המאמרים, שנכללו במחלקת הארצישראלית. הקלות והשטחיות של כל המאמרים ממין זה, שנכתבו אצלנו במשך עשרות השנים האחרונות, אנו מוצאים גם פה. אף הערה חדשה אחת, אף משנה אחת, שלא נלמדה עד כאן, נתנה לפנינו. הפובליציסטיקה שלנו עדין במקומה עומדת וכל עמל העורכים לשפרה עולה בתוהו. מאמריו של קליימאן — האחד על השאלה האוקראינית — הורה על מה שאמר אותו סופר גופו במקום אחר ובזמן אחר ובמאמר הנידון לא נוספו שום נימוקים חדשים; השני — על המדינה העברית — אינו מחדש כלום. מאמריהם של חסמאן וזלאטופולסקי קלושים הם למאסף סריוזי כ„משואות". וגם אנחנו לא דרדקי הננו כי יבואו לפנינו באלפא־ביתא. הד"ר קלוזנר נוגע בפרובלימה חשובה עד מאד, בשאלת שנוי-הערכים, שהולך ומתהוה בטפוס היהודי במשך השנים האחרונות וביחס העתידי של העמים אלינו, אחרי שיהודים חדשים יהיו לפני העמים. אולם, דומני, שמהיר היה הד"ר קלוזנר קצת בהחלטותיו: עדין לא נסתמן פרצופה של התקופה החדשה והשנאה הישנה עדין לא פג טעמה הישן.

החלק השני, העיוני, יכיל כמה מאמרים חשובים, שכדאי היה לעמוד עליהם בפרטות, אולם לא כאן המקום לזה. פותח חלק זה א. דרויאנוב במאמרו: „התבוננות". עומד הוא על שאלות חיינו ומהותנו היותר קשות והיותר מכאיבות, מערטל הוא את כל נגעי הגלות ומוקיעם לעיני השמש. עומד הוא גם על הצדדים החיוביים אשר בדרך הארוכה, שגלות שלישית שמה ובא לידי הרהורים מעציבים. לדור היהודי החדש, הספקות

ש„אינם נותנים לישון במנוחה בלילות" אלה הם דברים עתיקים, עתיקים מאד. כי אם לא נחשוב את ההנחה, שחדשה היא בלי ספק, על אדות „התהוותה" של „האומה" הישראלית בגלות, הנחה שזקוקה היא לראיות ונימוקים, שלא באו במאמר זה, הרי שלילת הגלות, התרגומיות, הדברים שהם מרכז של מאמר יפה זה הם Conditio sine qua non שלנו. כל הדברים האלה הם ראשיתה של יחוסנו אל העולם ואל עצמנו. הרגיש בזה מר דרוויאנוב והקדים תשובה על השאלה: מה בא ללמדנו? במוטו. אולם סוף סוף השאלה במקומה עומדת: הנתחדש דבר במאמר זה. נראה, שפסענו הרבה פסיעות לפנים מאותה העמדה של מר דרוויאנוב ושוב אין אנו יכולים ואין אנו רוצים להביט אחרינו. לנו אין העבר חומר לגעגועים ולרומנטיקה, אלא ירושת-אבות, שטעונה ברור וליבון. אלא שסוף סוף הרי בשעת-מעבר אנו עומדים ולגבי שעת משבר — אין לך מאמרים נאים מזה. הד"ר גליקסון במאמרו „על פני תחום" עומד על הפרובלימה, שמתחבטת בה המחשבה האנושית מימות עולם, ושבשנים האחרונות התחילו מטפלים בה בעקשנות נמרצה: מהו יחסו של הפרט אל הכלל, של היחיד אל הצבור ואל המדינה? ובא המחבר לידי מסקנה, כי שני המושגים האלה אינם שני יסודות מתנגדים זה לזה, אלא משלימים וממלאים זה את זה. אולם הנה ימים באים וסינתיזה תברא בין שאיפותיו של היחיד ובין צרכיו של הצבור, סינתזה שתביא גאולה לעולם ולאדם מצער הקרעים הניגודים. וקשים הם חבלי לידתה של יצירה זו, אולם היא תבוא והמאורעות העולמיים האחרונים מסייעים ומחישים את בואה: המלחמה העולמית החלישה את האינדיבידו-אליסמוס הקיצוני, את האנרכיה האישית וכמו כן החלישה את מולך המדינה. שדרש שעבודה הגמור של האישיות החפשית אל הכלל. רק על-ידי התפתחות האישיות בקרקע הצבור, המכשיר התפתחות זו ומפרנסה בחמרים שונים, תבוא הגאולה לעולם. בגאולה זו הוא רואה גם את גאולת ישראל.

אופטימיות זו בוקעת ועולה גם מתוך מאמרו היפה של קלצקין: „עקיפות". סובב סובב רוח האדם ואל מקומו איננו שב — וזהי ההכרה החדשה, האמת החדשה של אירופה ההושבת. תאמר: באות מהפכות ועוקרות את סדרו של עולם, אולם מהפכות אלו וכדומה רק הטיות הן מן הדרך הנכונה, וסופן להמשיך את התפתחותו של עולם, את הצעדים האטיים, אבל הבטוחים אל האושר ואל היופי, אל המוסר ואל הדעת. במאמר זה אנו מוצאים את כל מדותיו העיוניות והלשוניות של קלצקין. והענין וההרצאה מושכים את לב הקורא ומעוררים את מחשבתו. מאמרו של צייטלין: „בקרת האדם" מצטיין בכל אותן הסגולות שהוחן בהן צייטלין: אותה הרתחנות, אותה המורליות, אותה הכפירה שבאמונה, אותה האהבה שבשנאה. הטון של המאמר — הצד השני של המטבע, הכפירה בעיקר ההתפתחות והאמונה ברוח האדם העולה למעלה. מאמרים כגון אלה הם בלי ספק, צעד קדימה בספרות העברית ומראה על מדרגה של התפתחות שעברנו בה. אותה היציאה מחוג עולמנו נעשתה כאן בכשרון וכדבר טבעי. בלי הקדמות יתרות נכנסים הסופרים אל העולם האחר, שהוא גם עולמנו, מדבקים אל זרמי המחשבה של עמים אחרים לא על מנת להרעיש את מי שהוא בחכמות חיצוניות, לא על מנת להכניס פרחים משם אל גננו, אלא משום שהמחשבות האלה שלנו הן.

הספרות היפה — שאמנם אינה עיקר לגבי מאסף זה—תופסת מקום חשוב. אולם בה בשעה שבחלקים האחרים נראתה נטיה להעשיר את מחשבתנו הצבורית בתכנים חדשים, הרי חלק זה אינו שונה מאחיו במאספים האחרים: אותה המקריות של המשתתפים בשדה ספרותנו זה, אותם המוטי־בים הידועים לנו ממקומות אחרים. שיריו של פיכמאן: „יהודה", אף־על־פי ששמים חדשים וארץ חדשה היו לפני המשורר ועוררו את בת־שירתו, לא גלה לנו נעימות חדשות. בשירים האלה אנו נפגשים זה חמש עשרה שנה, ואתה מרגיש צורך בשעת קריאתם לגשת אל הפסנתר ולקרוא אותם על פי הקצב. שיריו של ק ר נ י אף־על־פי שאינם חדשים בתכנם—נזכרים אנו משום מה בהינה וגם בקצנלסון; אלא לגבי קרני חדשים הם המוטיבים. מעולם לא קראנו עדין חרוזים קלים, מצלצלים, מלאים צהלה שבמרירות, אותה צהלה, שבאה להמתיק את המרירות, המתפרצת מן הלב, כמו שירי קרני אלה. עד עכשו היינו נפגשים לפעמים רחוקות במשורר זה. בכל פגישה ופגישה היינו נתקלים בחרוזים קשים, מלאים מרירים וכאב.—החדוש שבחלק השירים—„טעם מיתה" של א. פיארשטיין. ההקדמה „ה ד י ק ט נ ט י ת" והלשון המשונה, שנכתבה בה, אמנם יש בידן להטיל צל של חשד בדיקדנטיות נפרזה, אולם השירים עצמם ראוים הם לשימת־לב מרובה. שירים כמו: „מזמור לדם", „שמים אדומים", „אלך די"—יש בהם כדי להשרות עליך מצב רוח ידוע. „טעם מיתה" — לא רק שם השירים, אלא מפוזר הוא הטעם הזה בכל מלה ומלה, בכל תנועה ותנועה, אותו הרגע הנפלא, סף המות, שעת מעבר זו מן העולם הזה אל עולם אחר—אתה מרגיש אותם בכל נימי לבך ובכל שירי מנגף, שלא נקבעו עדין מאומה.—תרגומיו של משרניחובסקי משל דיהמל מסיימים את חלק השירים. מי יתן והיו מתרבים תרגומים כאלה בספרותנו: קב זח של שירה אמתית, אף מתורגמת, הוא טוב מכרי מלא של שירים מקוריים, כביכול.

הספורים אינם מרובים. פרקיו האחרים של „ספית", אם לא נחשוב את הפרק „ואני בכפר מולדתי"—פרק מלא שירה אמתית—משאירים אחריה הרגשה של צמאון, של תקוה שלא נתקימה. שתים עשרה שנה עברו מיום שנדפסו הפרקים הראשונים של „ספית" ב„השלח" ועדין לא נשכח את הרושם החזק שעשו עלינו הפרקים ההם. „לפני פי התנור"—הישכח פרק זה? פרק זה, אף־על־פי שהזכיר לנו בהרבה את הפרקים היפים של דיקנס ברומאן „טומי ובנו", אף־על־פי־כן לא ראינו עדיין בספרות העברית פרק עשיר בצבעים כמוהו. ואותם הפרקים החדשים, למרות שפעת הצבעים ועושר הלשון, שנעשו טיפוסיים לביאליק, לא הוסיפו הרבה לרכושו הספ־רי של ביאליק. גזירה, כנראה, נגזרה עלינו, שחיי הילדות העברית יהיו דומים לחיינו אנו: מה חיינו מונוטוניים הם, אף חיי הילדות העברית כך.—חדש הוא הפעם שטיינמאן בספורו „אסתר". חדשה היא הטימה—אף־על־פי שאחד מספוריו האחרונים של ברדיצבסקי עולה בזכרוננו בשעת קריאה—והחדש הוא גם אופן התאור וההרצאה. הרחק מפ־עיה של העירה היהודית, שם על יד הטחנות הבודדות, גדלה נשמה בודדה, גאיונית, בת עולם אחר, כאסתר. מוזרה היא בעולם זה עם סדריו המשונים ויחוסי בני־אדם המוזרים. חריקת השינים נבלעת ואנו מרגישים את גועל הנפש שמתפרץ מתוך שפתים מקומצות אלה ואימה תוקפת אותנו. מכניסנו שטיינמאן אל עולם חדש לנו וצער תוקף אותך: נשמה זו יפה ואצילה, למה

קפחה את חייה? אולי אין מקום בעולם לנשמות יפות מעין אלו? חושש הוא שטיינ-מאן, שמא לא נבינו כראוי, שמא לא נרגיש והרי הוא מערים באורים על-גבי באורים, השוואות על-גבי השוואות, כדי שנבין, כדי שנחוש ונרגיש. חשש זה מביא אותו לידי אריכות דברים יתרה. — והנה הרומאַן של ייבין התופס כשמונה גליון דפוס „בין צללי ערב". מעשה במשפחה יהודית עשירה, יוחסנית ותורנית, שנהפך עליה הגלגל וירדה מנכסיה ומעשה במשפחה מדלת העם שעלתה לגדולה על-ידי זה. דרמה ברוחו של י. גורדין האמריקאי. ואם אצל גורדין אתם מוצאים את המשרת-הלץ, הכרוך אחרי אדוניו ואינו נפרד הימנו אף בשעות היותר קשות, אצל ייבין אנו פוגשים את המלמד הזקן, המחנך כמה דורות של המשפחה. שנעשה לאחד מקניניה של המשפחה, הרכוש הגדול נתבזבז על-ידי הדורות האחרונים, שהתחילו מהלכים בדרכים לא שערום הראשונים. יחד עם דלדולו של הרכוש החמרי נתדלדל גם הרכוש הרוחני: אותה התורה שנקנתה כאן בחדרים המרווחים מתוך עושר ומתוך רחבות. בחלקים רבים הולך ומתאר המחבר את חרבנו של בית זה, את רגעי הירידה, את צללי הערב, שהולכים ומשתרעים על הבית. כל הרומאן היא אילוסטרציה לרעיון פובליציסטי אחד, שהובע על-ידי הסופר באחד מפיליטוניו היפים ב„העם". מצדו האמנותי כמה לקוים נפלו בו, או יותר נכון כולו לקוי הוא מראשו ועד סופו. אי-יכולת אמנותית, אי-שליטה בחומר—שני דברים אלה אתה מרגיש בדפים הראשונים. הרושם הזה הילך וחזק עם הקריאה. הטפוסים יעקב וגריגורי האשכנזי, זה הראשון שמתקומם כנגד החדש והנופל שדוד במערכה, השני, שנתחבר עם הזרמים החדשים ושנפלט משם—שניהם יצאו חוורים ומחוסרי דם. אולם מדה טובה אחת יש ברומן זה, מדה שבשבילה אפשר היה לסלוח למחבר הרבה והרבה לקויים: י ש ר נ ו ת. כמה יושר הלב שפוך על כל דפי הרומן הזה! אין אף שורה אחת שלא יעבירנה רגש חם, חי ויוצא מן הלב. גם אי-היכולת האמנותית נראית לנו לפעמים כנובעת מיושר הלב, שאין בו מן העקמומיות ומן ההתקשטות היתרה בנוצות יפות, לקוחות משל אחרים. דברים שהנפשיות הטהורה תהא שופעת מהם – חזיון בלתי שכיח בכל ספרות. ואם בשביל זה בלבד — כדאי היה לבוא בקהל.—לא כדאי היה לעמוד על אגדתו של אנ--סקי, אלמלא התרגום הנפלא של א. ס. חבל, שהמתרגם השקיע כל כך הרבה עמל למען תרגם דבר בינוני כזה — אם לא למטה מזה!

את הבקורת פותח מר פרידמאן במאמר-מניפסט „על הבקורת". זהו המניפסט השני של מבקר עברי צעיר. הראשון היה מר ביסטריצקי, שלא נתקררה דעתו עד שהציע לפני קהל הקוראים את המניפסט—„הבקורת והאמנות" ב„השלח". והנה בא גם פרידמן עם המניפסט שלו. ועומדים אנו ותמהים: למה בא כל זה? ואותן הדברות על-אפני הבקורת למה? הבקורת—אמנות היא—אמת ויציב. אולם הנחה זו צריך לאמת ביצירות בקרתיות, שהיא עצמה מן האמנות. לעולם לא יבוא המספר ויאמר: אם כך יכתב הספור — הרי זהו ספור. ועוד: כל אותם הבאורים הרחבים, אותם פרטי הדברים, שנאמרים בטון של זקן ורגיל; אותן האמתיות האלפא-ביתיות, שמפזר אותן מר פרידמן על כל צעד, לא רק שאינן מביאות את הקורא לידי השתוממות, אלא מעליבות הן בסגנונן.—גם מאמרו הארוך של פיכמן על גורדון אינו משאיר רושם טוב מן הראשון. חייבת היא הבקורת העברית הצעירה לגורדון,

והחוב לא נפרע עוד לא על ידי ברנר, שההתמרמרות על שדה־פעולתו ויצירתו של גורדון האפילה אותו על דעתו, ולא על־ידי הסתכלותו האסתיטית של פיכמן. אין אף שורה אחת, אף מלא אחת שתהא מיותרת במאמר בן ארבעה גליונות זה, אולם המאמר בכללו עושה רושם כאילו מיותר הוא. נלחם הוא פיכמן בחומר הקשה, שהיסוד הלירי, יסוד נשמתו של המחבר, לקוי הוא, נלהם בשאית כהותיו—והנצחון ממנו והלאה. אין עמוד מוסיף כמעט כלום על זה שקדמהו. קשה היה לו לפיכמן לחדור אל נשמתה של האישיות התקיפה, הזועפה, הבוזית, שגורדון שמה, והוא מוכרח לעשות קפנדריות שונות. נגש לצד זה, מתקרב מצד אחר. נדמה לו לפעמים, כי עלה בידו לתפוס את הנקודה המרכזית שבגורדון, אולם זו מתחמקת ממנו עד מהרה. ועוד הפעם שוזר הוא רשת של קוי־זהב—מאמרים יפים ומצוינים — אולם כבדה היא מהות זו הנלמדת והרשת נקרעת, נפזרת לכל הרוחות ומשאירה אחריה קוים בודדים מזהירים ונוצצים ביפיים. נמשכים העמודים זה אחר זה, ניכרת איזו תנועת קדימה, אולם תיכף אתה מרגיש, כי לא זזת ממקומך אף זרת קטנה ורק נדמה היה לך, כי תתנועע קדימה. לא, עדין לא שלמה הבקורת שלנו את מסה לראש משוררי התקופה הקודמת, לאחר ממחרשי הלבבות שקמו לישראל בימים האחרונים, לאחת האישיות היותר חזקות, גאות ועומדות ברשות עצמן, שצמחו מתוך קרקעה של הגלות ונסו לשבור את כבליה. לא זכה גורדון וכוף ימיו עברו עליו ביסורים וזכה מנדלי, שגלגל המזו התחיל מתעלה בסוף ימיו ולוהו עד צאתו מעולם זה. הדור הבא בודאי יתבה על הדור השלם, שקבל את מרותו של הזקן ולא נסה אף פעם למרוד בו.

מאמרו של א. דרויאנוב על מנדלי הוא מעין נסיון להשתחרר מאותה ההערצה של הדור, ששמה בפי הסוקר על ספרה־ילקוטה של „מוריה" לזכרו ולכבודו של מנדלי את הפראזה הזאת: „אכן, מה גדול כחו של ראשון!"—ושפירושם של הדברים הוא: „עד כמה לא עמד הדור בסוד גדולתו של הראשון!" נסיון ללמוד את מהותה של האישיות הזאת, שהשפעתה היתה כל כך מרובה בזמנה. בתור נסיון עלה המאמר יפה. ממצה הוא בעל המאמר את עומקם של הדברים שנאמרו על־ידי אחרים, בורר את האמת מערמה זו של תארים, שנערמה על גבו של מנדלי, מכנים אותו אל תוך המסגרת האמנותית המתאימה לו ועומד על כל צדדי יצירתו. מאמר זה, כשאר מאמריו של דרויאנוב במאסף, מלא הערות—פלוטות־הקולמוס, שנאמרו אגב אורחא, אולם חשובות הן מאוד. לפעמים ההערות הצדדיות האלה עולות בחריפותן ובעמקותן על עיקרם וקוטבם של המאמרים. הערות אלה—פניני מחשבות הן, שאין שטף המאמר הכרת להן ומשום זה אינן עושות את הרושם הדרוש. הערותיו על הלשון וערכה ביצירה—אין אתה יכול לעבור עליהן מבלי להתעכב רגע ולבדוק אחרי ההנחות המקובלות אצלך בנידון זה. ולאו דוקא הערה זו: בכל מאמריו שבאו במאסף אתה נתקל בהן על כל צעד ושעל.—בסוף בא מאמרו של צמח על טשרניחובסקי. מענין הוא מאד. זהו נסיון של הארה חדשה על שירתו של טשרניחובסקי. הוא יצא מן הדרכים הכבושות של הבקורת העברית שדנה על טשרניחובסקי — בין של הבקורת מבית־המדרש הישן ובין מבית־המדרש החדש—ותפס לו דרך חדשה משלו. אין הוא מתירא לקצץ בהרבה נטיעות משל הסופר, בלבד שישתמר הגזע. לדעת צמח—

נטיעות אלה — נטיעות זרות הן, המעכבות על גידולו של הספר. אמנם, לפעמים מגיע המבקר לידי קיצוניות ידועה, אך קיצוניות זו בודאי תועיל לפזר את הדעות, שנתרקמו מסביב למשורר ומאפילות על צורתו האמתית.

הביבליוגרפיה אינה עשירה ביותר: עניות השוק הספרותי שלנו גרמה, כנראה, לזה. כאן מן הראוי להעיר, כי לא בכל מקום צודקת היא הבקורת הזעומה של א. ז. מ. על „התקופה" של פרישמאן. חלק ה„ניצוצות" אף שאינו מוסיף על ערכו ועל מִשקלו של המאסף, מכל מקום אין תורה בלי חדוש. הפובליציסטיקה שבו היא ה-N. B. של החלק הפובליציסטי שבמאסף. חלק הבקורת: המקריות שולטת בו. באו בו מאמריו הערותיו של צמח—ידיעות מענינות על אדות כמה יצירות חשובות של הספרות האשכנזית-היהודית. — ראוי לציין גם את מאמריו הקטנים של א. פיארשטיין על-אדות יוצרי הספרות המאדיארית, יהודים מתבוללים וסוד גלגוליהם. אולם המאמרים האלה והשרטוטים הקלים מזכירים לנו את ה„אישים" של סוקולוב, שלא רק נגרר אחריו פיארשטיין, אלא גם...

בין סוגי ההוצאות הספרותיות השונות תפס אצלנו תמיד המאסף מקום חשוב. המאסף היה לקורא העברי מה שהיה ה„זורנאל", ה„ירחון העבה" לקורא הרוסי. אמנם, עם פריחתה של העתונות הפריודית נטל ממנו כבודו, אולם מכיון שפריחה זו לא נמשכה זמן רב, התחיל עוד הפעם להופיע לעתים קרובות בבתי ישראל. בשנים האחרונות, הודות לתנאים ההיצוניים בחיי ישראל והודות לתסיסות הספרותיות השונות, שמצאו להן מקום בתוכנו, גבר המאסף על שאר סוגי הספרות. חדושו של „משואות" — העברת המרכז מן המדע, מן הספרות היפה אל שאלות החיים. הפותח הוא מרחקים חדשים למחשבה הצבורית, כמו ששמשו בשעתם מאספים אחרים? — כל האמור עד כאן יוכיח.—לבסוף עלי עוד להעיר על הלשון העברית ועל הצורה החיצונית של המאסף: הלשון בו נקיה ומתוקנת והעורך כנראה הרבה לשים לב לדבר, הצורה החיצונית לקויה כי רבים בה משבושי הדפוס ושגיאות ההגהה. אבל בימי הרס ואבדן אלה מי יוכל לבוא בטענות על לקויים כאלה.

צבי וסלבסקי.

בבואות.

דברי בקרת. מאת יעקב פיכמאן כפר ראשון הוצאת „מוריה". אודיסה תרע"ט.

שבעה מאמרים באו בקובץ זה. רובם נתפרסמו בשעתם במאספים וירחונים שונים. עכשיו נאספו למדור אחד, מאוחדים ברוח כותבם, מתוקנים ומצורפים בידי כותבם.

את פיכמאן המבקר יודע קהל הקוראים הרחב למדי. זוהי דמות מסוימה וקבועה. את מאמרי הבקורת והמסות הספרותיות שלו רגילים אנו לפגוש בכל מאסף ספרותי. והרבה מן המבקרים המודרניים הצעירים יכולים לראות בו חבר גדול, שקוי השפעה נמתחים ממנו אליהם. ואולם פיכמן הוא גם משורר לירי, בתור-כך יודע ומוקיר אותו חוג מצומצם של קוראים-אסטנינים, חובבי שירתו הענוגה והבהירה. ואם נעריך את כמות שיריו לעֻמת זו של מאמריו והיתה ההכרעה על צד האחרונים. ובכל זאת קבועה צורתו של פיכמאן בהכרתם של רוב הקוראים בתור מ ש ו ר ר יותר מבתור מ ב ק ר. אין זאת, כי אם גם בכתבי-הפרוזה

שלו מבצבץ המשורר מכל שורה ושורה. ואמנם מאמריו של פיכמאן אינם אלא פרקי שירה בפני עצמם, מין שירה בפרוזה, פרוזה הגיעה למדרגה של אמנות. פיכמאן איננו מבקר במובן הרגיל. הוא מבקר אסתיטי. הבקורת האסתיטית העב״ית מצאה בו את בטויה הכי שלם. הוא נתן לה צורה אירו-פית, המציא לה שפעה ועושר של אמצעי-בטוי. בתור מבקר מודרני הוא איננו דן על הפרטים. הוא תופס את הכלל, את רוח הדברים ונשמתם. נקודת-היציאה שלו היא נפש היוצר בתור חידת פלאים של הבריאה, נפש המשורר עם צערה ועם ששון-היצירה שלה; היצירה בתור פרוצס, בתור חזיון פסיכולוגי, פרפורי המחשבה בפרכסה לצאת לאויר העולם, חבלי-לידה של המלה, הסגנון בתיר הדה של הנשמה—כל אלה הם מנושאי ענינו.

ואולם פיכמאן איננו רק מבקר אסתיטי. בעיקר הוא משורר ואמן. הבקורת בשבילו אינה כלי שרת ליצירותיהם של אחרים, כי אם סוג מיוחד של יצירה, העומדת ברשות עצמה והיה על עצמה. היא יונקת לא מן החיים בדרך ישרה, לא מן המאורעות המסובכים והמסובכסבים של המציאות העכורה, כי אם מן המעינות הברוכים והצלולים של השירה יצירות האמנות הרי הן הזיונות-היים, אמנם חיים מצורפים ומזוקקים, שניטלה מעליהם שכבת המציאות המאפילה ונגלה הודם האמתי ואחדותם הפנימית. המשורר-המבקר קולט את יצירות האמנות, את לבואתם האידיאלית של ההיים ויוצר מהן יצירות חדשות הנושאות את חותמו וטבועות בעצמיותו. המשורר נוטל גוש חיים ויוצר ממנו אגדה; כלום אינו רשאי המבקר לעשית את האגדה מעין לשירת נפשו?

ובתור משורר פיכמאן הוא תמיד סוביקטיבי, תמיד הוא מדבר בסגנון נפשו, על הכל הוא מאציל מזוהרי נפשו. נפשו מתדבקת עם נשמת הסופרים שעוררו את תשומת לבו והיא שופעת עליהם מרוחה וצביונה והנה הם יוצאים מטושטשים קצת, לוטים בצעיף דק של תפיס־ו הלירית, כאור הסהר ההוור, המשנה פני הנוף ועוטפו ברקמת הזית וסוד.

המאמר הראשון „איוב" פותח שורה של מאמרים, שנושא ענינם היא שירת המקרא שירת המקרא, מעין לא=אכזב זה, שלא פסקו מהפרות את המחשבה האנושית ואת הרגש האנושי, מעין זה לא השקה את אדמתנו הצחיחה. הומת הברזל של הגלות חסמה בעדו, ורק דרך שבילים עקלקלים יבוא אלינו. דרך שרות זרים, בלשון נכריה. הנסיונות שנעשו במקצוע זה אצלנו לא נקלטו בחיינו בתור כח מפרה. פיכמאן הוא הראשון שנגש אל הפרובלימה הזאת. יחוסו— יחס נפשי הבא מתוך אהבה נאמנה, מתוך געגועים לוהטים—געגועי בן השב אל חיק אמו האהובה. שרשי נשמתו יונקים באורח פ״א ממעין-קדומים זה של שירתנו העתיקה.

איוב הכואב והנענה קרוב מאד ללבו של המשורר המודרני. הצער — הלא זהו המקור הנאמן של כל שירה לירית. וצערו של איוב הוא נקודת=הכובד של המאמר. פיכמאן איננו איש המדע, אין לו עסק בעניני מחקר. אותו מעסיק האדם, נפש האדם כשהיא נתונה פנים אל פנים לקראת גורלה. ופה אנו נתקלים בתכונתו של פיכמן ובאופן-תפיסתו הסוביקטיבי. לא איוב העתיק לפנינו עם נהמת ועפו ועווז-מריו, האוחז בכסא אלהיו ומחרידו ממקומו, לא איוב ה„מקלל את יומו" ו„חופר את המות ממטמונים": זהו איוב מודירני, מפוס חי

הקרוב אלינו ברוחו, אחד מעלובי החיים, אשר מתוך צערו העמוק ומרירות עלבונו הוא מתגעגע לרחמי אל, לגמף נהמה ותקוה. איוב המורד משתתק מהר ונח מזעפו. הוא כבר עיף מן המלחמה. „שלהבת הזעף העזה הולכת ושוקעת מעט-מעט ובמקומה באה שירת תפלה זכה, שירת ערב. האדם לא נוצר למ־חמת עולם, קר בלא נר אלהים, בלא חסד אלהים. האם רק מאשר תיעף רוח האדם הוא שבה משוט במדבר אל אלהיה? הסימן הוא לירידתה אם תכנע והשלימה עם החיים ועם סתירותיהם? מי יודע? אולי רק אז תקבל את תקונה בהכירה לא רק את יגון האדם. כי אם גם את יגון האלהים על הפגם הנצחי שבעולם אשר עשה?" אנו שומעים כאן את הד המחשבות וההרהורים הידועים כל-כך לבן-זמננו. הפרובלימה של הצער מביאה את פיכמן לידי מסקנא אופטימית, שהביע אותה בהתימה היפה של מאמרו: „שירת איוב—סערת הקיץ האחרונה בספרות העברית הקדומה. עוד ימים יבואו וימים ילכו ודור דור בה את נכאי לבבו ישמע. יסורי-לב עמוקים חוללוה ויטביעו בה את חותם יפיים לנצח; הצער הרב אינו מדכא אותנו, כי אם מעודד וקורא לאלהים. על-ידי הצער נקרב אל אלהים. אין חרב הגורל תלויה עלינו—זאת המפ־צת שתומת העין, אשר יצרה עמים הלומי פחד ויאוש. גאולה יש, הגאולה תלויה בנו. האדם גואל את עצמו. הצער גואל. עם כל היגון הרב השפוך על פני היצירה הזאת, עוד מעינות תום התומים מפכים בה בחזקה ואמונה גדולה בה יוקדת. נר אלהים עוד על ארץ רבה".

אותה הנעימה הרכה והמפייסת עולה גם מתוך מאמרו השני „קהלת". הספר הזה בין כל ספרי הנביאים הוא הקרוב ביותר אל לב בן-דורנו, „ספר מודרני לפי תכנו ואולי עוד יותר לפי הקולטוריות הנרולה שבסגנונו". השאלות והספקות, "שהם מציקים ל„קהלת", מדכאים נם את רוחנו. הלא הן השאלות אשר מעולם ואשר גם פתרון לא ימצא להם עד עולם. ואולם לא השאלות „הארורות", כשהן לעצמן, קובעות ערכו של הספר, לא ברעיונות הפילוסופיים טמון סוד רעננותו הנצחית. „סוד קסמיו הרבים של ספר זה, שאנחנו רואים במחברו אדם קרוב לרוחנו וכואב את מכאובינו". לפנינו אחד הבודדים הגדולים, התועה ערירי בעולמו, בעוד נפשו כלה לידיד ורע והוא „צמא עוד לטפת תנחומים, למעט שלוה ולקורטוב נחת באותם החיים, אשר בז להם ואשר בכל זאת אהב אותם כל כך". כזה הוא קהלת לנוגה „ברק השקיעה הרך והשוקט המאיר את דפי הספר" ואנו שוכחים לרגע את קהלת אשר מעבו ליאוש, המנתח באכזריות קרה את כל ענין וכל חפץ, שנותנים טעם ותוכן לחיים, זה שנתן את הציור המבהיל של הזקנה הגוועת.

המאמר „אסתר" כתוב בטימפה יותר שלוה. התכונות האלימנטריות של גבורי הספור, בהירות ההרצאה ופשטות הציור המתקרב אל הפרוזה אין בכחן להלהיב את דמיונו של המשורר. אין כאן טרגיקה עמוקה, אין התנגשות של תאוות סוערות, אין משחק צבעים. המבקר מציין את כשרון התאור של המחבר, את השלימות הארדיכלית של הספור וביחד עם זה הוא מראה על הפרימיטיביות שביצירה זו, שאין בה לא מגדלות-הרוח ולא ממעמקי-המחשבה אשר בשירת המקרא. ערכו של הספר בעממיותו, בפשטותו ונעימותו הספרנית. תמיד ישאר לנו כספר-עם חביב, כ„ספר של קריאה מבדחת ומשעשעת ביום של שעשועים".

בשאר המאמרים כבר עומד המחבר בתחום העת החדשה.

את כל המית נפשו ותום אהבתו השקיע פיכמן במאמרו הגדול „מאפו". אותה חידת-הפלאים, אשר שמה מאפו מעוררת בלבו רגשי הערצה והתפעלות. כבשורת בוקר בליל אפלה הופיע מאפו אלינו בעצם מחשכי הגלות, איש אשר רוח הנביאים עברה מרחקי דורות לשכון בנפשו התמימה. מאפו — זהו המשך שירת המקרא, הד חיי קדומים וביחד עם זה גם מבשר העת החדשה, אביה-מחוללה של תנועת התחיה בימינו. אמנם את מאפו אנו אוהבים כולנו ושמו קשור בלבנו עם זכר הפואימות הנפלאות „אהבת ציון" ו„אשמת שומרון", שנסכו עלינו רוח של אגדה וחלום. ואולם מר פיכמן מותח הלאה את חוט הקסמים ורוקם גם על „עיט צבוע" רשת של שירה ויופי והוא מכריחנו להאמין בטבעיותם של הנפשות המדומות והאי-טבעיות, הפועלות ברומן פרימיטיבי זה.

בודד לעצמו עומד המאמר „גורדון". שלפי תכנו וצורתו הוא מתקרב אל סוג מאמרי הבקורת המפרשת. מלבד הארה פסיכולוגית של נפש המשורר ושל רוח התקופה, אתה מוצא בו נתוח מפורט של כל הירושה הספרותית של גורדון, סמון הדרכים והשבילים שבהם תעתה נפש המשורר במהלך התפתחותו. הוא מציין שלש תקופות בחייו של המשורר: תקופת הרומנטיקה הלירית, בעוד כל ילדות הופף על ראשו, תקופת הבגרות, בהתגלות בו כחו הלוהם ועוצם כשרונו הסטירי, ותקופת הירידה עם העצב הלירי שבשירי-השקיעה האחרונים. המאמר יצא ארוך במקצת. הפרק האחרון, שבו משתדל המבקר להצדיק את גורדון ולהשיג על משיגיו, עלול רק להאפיל עליו ולהמעיט את דמותו המוצקה של „ארי ההשכלה". המקומות היותר יפים במאמר הם אלה שבהם מדובר על תקופת הירידה של גורדון, זוהר שקיעה והוד יגון עמוק שפוכים על פני הדברים.

שני המאמרים האחרונים מעלים מחיק הנשיה שני משוררים נשכחים: המציר מאנה וקונסטאנטין שאפירה. שניהם היו כוכבים מאירים בשעתם ועכשו כבו. רק שביבים קטנים מהם ניצלו מן החדלון: „משאת נפשי" של הראשון היה לשיר-עם, ו„חזיונות בת-עמי" של השני נכנסו לכל החריסטומטיות. גורלם הטרגי מצא לו הד בלבו הער של פיכמאן והוציאו מתוכו צלילים יפים ועגוגים. שניהם עמדו על סף העת החדשה, שניהם היו ממבשרי הבוקר, אולם קול צליליהם נבלע בשירת האיתנים של דורנו. אך פיכמן יודע לגלות את חוט הזהב המתוה בין מאנה המשורר-הילד ובין טשרניחובסקי, משורר החיל והעצמה, ובשירה הטרגית של שאפירה הוא שומע קול מבשר את שירת הזעם של ביאליק.

ספר כ„בבואות" של פיכמן מתנה יפה היא לספרות, ואין צורך לומר לספרות הבקורת שלנו. פיכמן לא יצר שיטה חדשה: אין הוא גם המבקר האסטטי הראשון; קדמו לו פרישמן וברדיצ'בסקי. אך פיכמן שכלל את המקצוע הזה והעלה אותו למדרגה של יצירה. פרישמן חסר לפעמים את הרצינות הראויה, והחריפות הסטירית עושה את הבקורת שלו פיליטון. רשימותיו של ברדיצ'בסקי, עם כל העמקנות שבהן, הודות לצמצומו ולשונו הקפריסית עושות רושם של שרטוטים לאחר-יד. בשביל פיכמן אין הבקורת דבר ארעי. הוא רואה בה צורך נפשי והכרח נפשי. המשורר והמבקר ממלאים בו זה את זה וממקור אחד יהלכו—ממקור נפשו, נפש האמן אשר בו. הבהירות האמנותית והרוך הלירי—הקו המאחד את שניהם.

המאנירה של פיכמן, אופן הרצאתו וסגנונו מזכירים במדה ידועה את דרכו והלך רוחו של המשורר הגרמני הופמנסטל. פיכמן אינו נותן ציור בולט ומכוים מסופר זה או אחר, אינו מתעכב ביותר על מאורעות חייו. הציור הבולט והפלסטי אינו מסגולות נפשו. הוא אוהב את הבבואות, את הדמדומים במקום הצבעים הבולטים בקפאונם היא תופס את חלופי הגוונים וצלליהם. משאון החיים בזרמם מגיע לאזניו רק הדם הרחוק. הוא תופס לא את הקולות, כי אם את צבעם, את הרעידה העצורה בהם. ביד ענוגה ואצילית הוא זורה שרטוטים דקים, מותח קוים נאמנים ומעט-מעט מתרקמת לעיניך תמונה רחבה ובהירה.

לוקח אתה את ה„בבאות" וקורא בהם ועובר מפרק לפרק, ונעים לך לקרוא כן הלאה. ובעזבך את הספר והיתה לך הרגשה של קלות נעימה, כאילו הקשבת לאיזה פיסה מוסיקלית. זהו כח סגנונו של פיכמן הרווה והרענן: אשר נוגה לו ויפעה לו ואשר קול צלצולו הנעים ישתפך באזנינו כשאון אשר מים הנופל במרחקים.

א. עפשטיין.

„הָעוֹלִים"*).

ד"ר נתן בירנבוים, הידוע לנו הקוראים העברים מתוך מאמריו על אלין קיי ואוטו וויינינגר בשם מתתיהו אחר (והשם הלוא דבר הוא!), מיסד כתה דתית. הנה הוא אומר בהוברתו הגרמנית: „... גם עשיתי הכנות מעטות. בשנת 1916 יצאתי לבקש את אחי לדעה. ולא להנם טרחתי. בקרוב מתכוננים אנו לבוא בין קהל עמנו מאוגדים לאגודה אחת בשם „העולים". באגודתנו ידרשו בתום לב את האמונה של משיח בן דוד ונתאמץ לקרב את ביאת הגואל בכח התקדשותנו המשותפת. אדיר חפצנו לבנות לנו מצודה ומבטח-עוז, שיגינו עלינו מחמת פגעי הזמן ותקלתם וגם חפצנו לכונן מוסדות שיקרבו אותנו אל משעולי הנצח הקשים. והאחרים ילמדו ממעשינו ויכירו בנו וישמעו לקולנו הקורא להם. אנו מתחילים במעשה ההתקדשות בפועל; קונטרס עברי מתורגם גם ליהודית כבר יצא לאור. בו אנו קוראים לעם ישראל הנאמן לאלהיו לקחת חלק בעבודתנו. בטוחים אנו, כי ממנו יראו וכן יעשו ובזמן קרוב נזכה לראות את כל מחנות המאמינים אשר בבני עמנו עומדים הכן במערכות „העולים"."—

הדבר, כפי שהראו, סריוזי הוא. כתה דתית— כמו שנאמר, נמהר להעיר, כי אין בה אף סימן קל שבקלים מן החיפוש-אחרי-אלהים המודרני, המסתורי והפיוטי. בירנבוים — ההצלחה האירה לו פנים והוא מצא את אלהיו בלי יגיעה יתירה. אלהים אלה הם אלהי היהודים שבכל אתר ואתר, הרבונו-של-עולם הפשוט, העממי. ודוקא קו זה מחבבו עלינו. על כל פנים אין פה ההתרברבות וההפרזה של אדם המעמיד פנים של משנה-עתים. קו זה מכריח אותנו גם להתיחס אל כל הענין בכובד ראש.

ד"ר נתן בירנבוים הוא „l'esprit le plus rompu et le plus brisé aux metamorphozes" פתח באויטואימנציפציה, נלחם בהתבוללות, נתחבר אל חבת ציון, ישב בקונגריסים, נגרר אחרי האידישיזם והיה לאחד הלוחמים העזים שלו, ועתה הוא שב על עקביו ואומר ליסד חברה המגינה על

*) D"r Natan Birnbaum. Gottes Volk 1918. R-Löwit Verlag. Wien und Berlin.

דברי העולים. הוברת עברית.

הרת העברית ועיקריה ושתחזק את בדקי בית-האמונה המט לנפול. האנשים אינם רגילים להתיחס באימון רב אל אדם המסוגל לקפיצות ולשנויים פתאומיים כאלה. ולכן, מסופקני, אם בפועל יצליח בידי הד"ר בירנבוים לעורר תנועה ניכרת וממשית. הענין לא יעזוב בודאי את תחומי הספרות והוויכוחים אשר יתעוררו מסביב לו ומנקודת-ראות זו עלינו גם לשפוט את הדבר.

את כל העולם כולו מחלק הד"ר בירנבוים לשתי רשויות גדולות: עובדי ה' ועובדי אלילים. הראשונים—העברים. האחרונים — תבל ויושביה. אפס עובדי ה' ועובדי אלילים אינם תארים לאומיים או גזעיים, וממילא אפשרית גם התעכמותם של בני-ישראל כשם שאפשרות התיהדותם של אומות העולם. הנצרות, למשל, היתה שביב קטן אחר, שהיהדות התיזה ושלחה אותו בין הגויים. והרשף הזה לא היה בכחו לעקור את האליליות משרשה ולכן נטושה המלחמה בין אלהי-אמת ובין אלילים בכל תקפה. תוצאות המלחמה ותולדותיה—מכיון שהאליליות לעת עתה ידה על העליונה — הן הרעות הרבות שאנו מוצאים כיום בחיים ובחברה: הכרך והמאיון, הירידה המוסרית, העושק החברותי, הצביעות, הרדיפה אחרי הבצע—כל אלה הם פרי התעכמותו של העולם הבאה בצורת השקפת-עולם מיכנית, מאטיריאליסטית, איבולוציונית וכו'". אשרנו רק, שבאם הרעות האלה עומדת האמונה העברית בטהרתה, תובעת מאת האדם את תיקון עצמו להיות ראוי לקבל את רחמי שמים ולהיות מוכשר לקבל את פני גואל הצדק והקובעת את את עיקריה על שלש הקדושות: קדושת ההכרה, קדושה הרחמים והחסד וקדושת התפארת והסוד. ואין כל ספק כי בשעה, שתתגבר האמונה העברית על האליליות וההתעכמות, יבוא גם היום המקווה של אהרית-הימים.

אולם גדולה מכל הרעות היא התעכמותם של בני ישראל. אמנם עבודת אלהים איננה מיוחדת לעם זה או אחר. אבל בעם העברי בחר אלהים והוא שליחו המפיץ תורתו. ואם העם היחיד, בחיר-יה, אשר עליו השליך אלהים את כל יהבו להיות למורה דרך ולכובש עולם בעול מלכות שדי, יעזוב את שליחותו ויזניח את ברית קדשו, הלוא עתידים החיים להטבע בבוץ של תוהו ובוהו האלילי עד סוף כל הדורות ומוצא לא יהיה. ולכן אל לבני ישראל לשאוף לגדולה ארצית או להסתפק בשאיפה זאת. עליהם למלא את שליחותם, הם צריכים להיות בחירי-יה, הם צריכים להיות לעם קדושים, הם צריכים... אך פה רעיונו של בירנבוים אינו ברור והגיוני למדי. מדבריו יוצא, שקהל המאמינים צריכים להתאחד לשם שלוש הקדושות הנזכרות לעיל, ובכח ההתאחדות לקרב את ביאת משיח ואז תהא הגאולה שלימה.

מחשבות אלה אינן חדשות ומקוריות ביותר ובירנבוים מרצה אותן בטון יפה, תוסס, פרטנסיוזי מעט. בפולמוסו עם המפלגות הלאומיות השונות יש הרבה דברי אמת מרים. אולם האמת הזאת מראה רק את רפיונן ומגרעותיהן של המפלגות ואינה מחזקת במאומה את הנחותיו של בירנבוים. חוץ מזה, יש באופן השגתו של בירנבוים שבושים יסודיים. יהדותו מופשטה, אוורית ופסיבית, ויהדותנו אנו היא דוקא רוחשת, חיה ואקטיבית והמפיצה את השפעתה ואת עלילותיה בחיים עצמם. גם החלוקה לשלוש קדושות מלאכותית היא. למה דוקא שלוש?

כל זה סוף-סוף אינו חשוב ביותר. לא המקוריות העיקר רק האמת. המשגה היסודי

שאגודת „העולים" היא שאין להן על מי להשען. כבר הזכרנו למעלה, כי בירנבוים היה כל ימיו נע־ונד פוליטי, ופרי הנדודים הוא, שבירנבוים עתה מ־בב משרידי הדעות והאמונות שהיה דובק בהן לפנים ומזניחן אחרי־כן זה אחר זה. בירנבוים איננו אדם בעל משבר רוחני. אפילו כליליענבלום איננו, שלמרות ההגיון הפשוט והישר שבו, מסוגל היה בכל זאת להיות לפעמים ולפתע פתאם ההפך הגמור ממה שהיה קודם. בירנ־בוים גורר אחריו סרחי־עורף רבים והוא יוצא עטוף טלאי על גבי טלאי, בשיטתו הדתית תמצאו את הכל: יהדות עברית, א"י, חסידות (אמנם אין הוא רואה בה ראשית ותכלית הכל, כבן מדינתו הד"ר מרטין בובר. ובזה בודאי הצדק אתו.), יודישיזם, הרמן כהן, הרבה הרמן כהן ועוד. ערבוב משונה כזה מכריח אותו להשען על צבור שאין לו כשהוא עצמו כל תקוה. היסוד לאגודת „העולים", חושב הוא, יהיו החרדים יושבי פולין וליטא, או כמו שרגילים לכנותם בימי המלחמה ה„אוסט־יודען". יהודי פולין וליטה, שלא שנו עוד שמותיהם ומלבושיהם ושדרכם תמימה עם ה', יהיו לעדרי צאן קדשים והם יעבירו את היסורות של שלוש הקדושות במחנה ויפיצון ברבים. ובזה המשגה העיקרי. על ה„אוסט־יודען" הרבו לדבר ולכתוב בימים האחרונים. כמו גוליבר במסעותיו מגלה את נסיו, כן גלו יהודי אשכנז אחר כבוש פולין וליטא את ה„אוסט־יודען". רבים יצאו להשכילם וללמדם פרק בדרך ארץ (האוסט־קומיטיי עם אפענהיימר ובודנהיימר בראש). ורבים התחילו לפארם ולהרבות בשבחם. וכאלה כן אלה הפריזו על המדה. יהודי ליטא ופולין אינם פראים כל־כך שיצטרכו ללקק את השופכין של מתבוללי אשכנז. וקציצת הפאות והקאפטנים לא ישנו את הירידה, אשר הם נתונים בה. והם אינם רחוקים כל כך מן חציביליוציה כאחר משבטי החינדז'יאב שעצמיותם וזרותם יעוררו את האנשים לשיר להם את שירתם ולעשותם לסמל הקדושה והטוהר. צריך להיות בן לעם הזה, כדי לדעת את כל האמת המרה. האקווטיזם שעוברי־אורח גרמנים, יהודים ונוצרים, מצאו ברחובות ורשה ובסימטאות סלובודקה הכהה את עיניהם. לדאבון לבנו, ההתמוטטות היא פה שלימה וגם את מחנה החרדים אכל הרקב עד היסוד. הצדיק של היום רק עקוב יעקוב וקהל חסידיו עוורים על ידו. העסק הטוב והרע אכל את כל העם והמסחר הקדהתי שבשנות המלחמה עוד הגדיל את מומיו הנפשיים. מאות חסידי פולין וחרדי ליטא ישבו והיו עדים למעשים, אשר האזנים תצלנה אם נשמיע אותם ברבים. בחדר האחד ישב האב ולמד זוהר או חוק־לישראל ובחדר השני ישבה הבת עם עוורו של הקומנדנט הגרמני ויתעלסו באהבים. והאב לא רק שלא מחה, אלא שהיה בשעה זו כבר מסדר במחו את התועלת שאפשר להפיק מיחס שר־הצבא הגרמני אל בתו. בל נתפאר, איפוא, ובל נקשור זרי דפנים לשלומי אמוני ישראל. הכל הרוס עד היסוד. אהבת הבצע אכלה את הכל. מה שצריך הוא לא לסדר את היהודים שישנם, רק לברוא צבור יהודי שאיננו עוד. כי לא שאלת האמונה היא העיקר, רק נושאי האמונה שאפסו ואינם. ואם נגיע עד שנוי־ערכין יסודי זה, מהו בירנבוים ואלפי אנשים טובים וגדולים כמותו, שיתוו את הדרך לפני היהדות הבאה לחדש נעוריה מן המסד עד הטפחות. החיים העבריים שיוצרו לנו את נושאי היהדות החדשים יהיו בלי ספק עשירים מגוונים ונשגבים ממחשבות לב אדם אחר ואף הדת העברית, אם הנושאים של האמונה הזאת יהיו בני עם החי על עמלו תמצא את גאולתה ופדותה. אי אפשר לשער

שמרכז עברי שלם ומלא אייל וכחות יצירה יקים דור של אנציקלופידיסטים או של כופרים ציניקים. ואי אפשר לשער, כי ארץ ישראל, ארץ, אשר עיני ה׳ הויות בה מראשית השנה עד אחרית השנה ואשר תמיד שעריה פתוחים מול שערי שמים, תהפך לארץ אשר בה ירקד שד־המאטריאליזמוס את מחולותיו הפראיים. הגיעה, איפוא, השעה להפטר מחצאי מעשים ומהטיות ונדנודים מחויבים אנו לבנות את הבנין ויד הגורל העברי אשר הראתה לנו את הדרך אלפי שנים, תראה לנו את נטיותינו גם הפעם.

בירנבוים לא רצה להבין את זאת. הוא מאמין שאגודת חרדי פולין וליטא בפאותיהם ובקאפטניהם ישנו סדרי בראשית. יהונגהו אלהים. זאת איננה טעותו האחת והראשונה. אולם ברצותו להטעות את זולתו לעורר תנועה, עלינו להגיד בפה מלא: ה„עולים” לא יעפילו לעלות. הם רק מרבים את הערבוביה הגדולה למדי. שלוש הקדושות—טוב. אך אנחנו, אם נרצה, נוכל להוסיף עליהן כהנה וכהנה. וביחד עם זה אנו מאמינים, כי האמונה העברית; אם נושאיה החדשים יבנו מחדש את היכלה, תמצא את הרעיון הגדול, אשר יספוג אל קרבו את כל הקדושות ויהיה לקדושה המקווה, לקדושה האחת. כי כן, על־כל־פנים, מסורתה של האמונה העברית וכל מהלך מחשבותינו למצוא את האחד ורק את האחד.

ש. צמח.

אודיכה, אב תרע״ט.

התֹּכֶן:

עמ'

מאמרים ורשימות:

המעטפה והשערים מאת הצייר י. פרנקל.



המחיר 65 רובל

המכירה הראשית של הוצאת „ארץ":

вскій пер. № 11, „ЭРЕЦЪ", Г-ну Бернштейну.